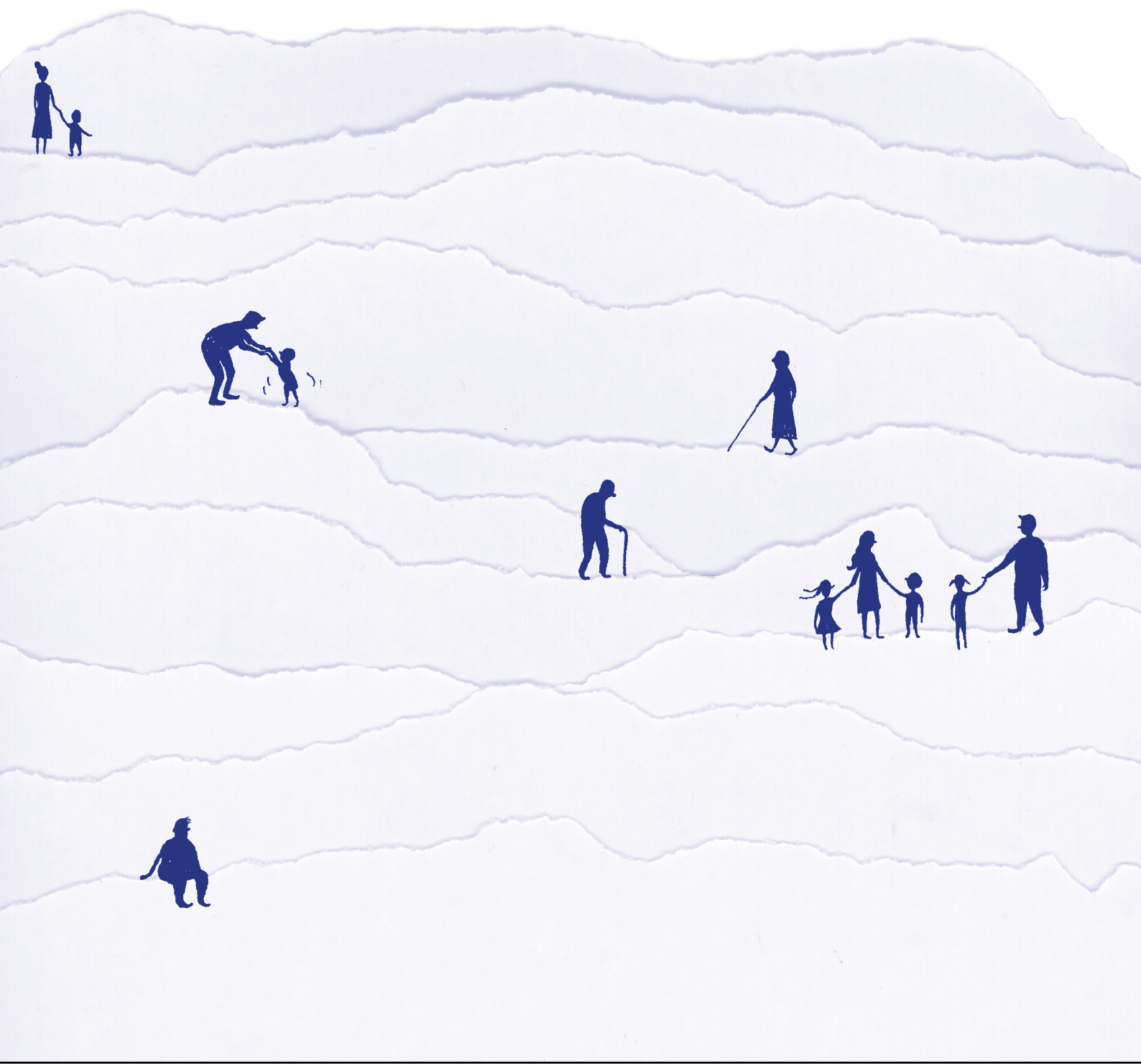

EVROPSKÁ ÚMLUVA O LIDSKÝCH PRÁVECH

Petr Konůpka
a kolektiv

PRAKTICKÝ
PRŮVODCE

© Text Petr Konůpka, Eliška Hronová, Kateřina Radová, Miroslav Kaštyl,
Monika Hanych, Vladimír Janoušek Pysk, Marie Kmecová, Eva Petrová, 2022

OBSAH

	PŘEDMLUVA	Petr Konůpka	5
	AUTOŘI		7
1	EVROPSKÁ ÚMLUVA O LIDSKÝCH PRÁVECH – ÚVOD K JEJÍMU POUŽITÍ V PRAXI	Petr Konůpka	9
2	APLIKACE ÚMLUVY NA VNITROSTÁTNÍ ÚROVNI	Petr Konůpka Miroslav Kaštyl	27
3	VYHLEDÁVÁNÍ A ČTENÍ ROZSUDKŮ ESLP	Petr Konůpka	41
4	ŘÍZENÍ PŘED ESLP	Petr Konůpka	53
5	VÝKON ROZSUDKŮ ESLP	Petr Konůpka	69
6	SVOBODA PROJEVU A NENÁVISTNÉ PROJEVY V ONLINE PROSTORU	Monika Hanych	83
7	ZÁKAZ DISKRIMINACE	Petr Konůpka Eliška Hronová	95
8	OCHRANA CIZINCŮ PŘED VYHOŠTĚNÍM	Kateřina Radová	113
9	BIOETIKA	Eliška Hronová Petr Konůpka	131
10	OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	Miroslav Kaštyl	147
11	SPRAVEDLIVÝ PROCES – PRAKTICKÉ ZÁKLADY	Vladimír Janoušek Pysk	165
12	RODINNÉ PRÁVO	Eva Petrová	183
13	BIG BROTHER	Petr Konůpka	201
14	OCHRANA PŘED ŠPATNÝM ZACHÁZENÍM NA MÍSTECH ZBAVENÍ SVOBODY	Marie kmecová	219

O Evropské úmluvě o lidských právech slyšel asi každý. Mnozí studenti, ale i praktiku-
jící právníci ji mají zapsanou jako stručný dokument složený z jistě důležitých a vzlet-
ných proklamací, ale pro praxi nepřiliš použitelný. Jistě, každý má právo na život,
nikdo by neměl být mučen a každý má právo na respektování soukromého života. To
jsou ale přece notoriety a z takto stručných konstatování nic konkrétního, použitel-
ného pro běžný život nevyplývá.

Opak je přitom pravdou. Úmluva sice stručná je, ale její podrobný obsah přibližuje
judikatura Evropského soudu pro lidská práva, která dnes čítá již desetitisíce roz-
sudků a rozhodnutí. Ty se přitom týkají téměř všech právních odvětví, a Úmluva tak
tvoří základ trestního, občanského, rodinného, pracovního, cizineckého, mediálního,
obchodního práva a mnoha dalších. Tvoří jejich hodnotový základ a obsahuje základní
zásady a pravidla, se kterými se vnitrostátní právo nesmí dostat do křížku.

Záměrem knihy, kterou se právě chystáte otevřít, je představit širší právních otázek,
které Úmluva řeší. Ukázat, že není jen zakotvením hodnot, na kterých naše společnost
stojí (což už ale samo o sobě je velmi důležité), ale i nástrojem, který praktikující práv-
níci mohou a měli by používat v každodenní činnosti. Základním hnacím motorem
knihy tak není nic menšího, než přispět k tomu, že práva a hodnoty, které Úmluva
chrání, nezůstanou jen na papíře, ale budou každodenně uváděny v život všemi, kdo
právo vykládají a aplikují.

Knihou úvodem představí, jaké je místo Úmluvy v právním řádu České republiky a jaká
jsou základní pravidla jejího výkladu a použití jak v řízení před štrasburským soudem,
tak především ve vnitrostátním kontextu. Čtenáři se též naučí, jak vyhledat judikaturu
ESLP, která dopadá na jimi řešené případy, a jak rozsudky štrasburského soudu efek-
tivně číst. Jednotlivá témata, která jsou obsahem druhé části knihy, jsou vybrána tak,
aby kromě pravidel, která jsou jim vlastní, ukázala i to, jak se v praxi aplikuje některá
ze základních obecných zásad práva Úmluvy. V kapitole ke spravedlivému procesu jsou
takto představeny i tzv. autonomní pojmy Úmluvy, v kapitole k bioetice prostor pro
uvážení, v kapitole ke svobodě projevu pětistupňový test souladu, v kapitole ke sledo-
vání zákonnost a záruky proti zneužití, atd.

Cílem knihy není čtenářům vyložit teoretické a filozofické základy koncepce lidských
práv, ale pomoci jim Úmluvu a judikaturu ESLP používat v praxi. Knihou proto z velké
části obsahuje praktické úlohy a případové studie. Na závěr každé kapitoly čtenář
najde vodítka, jak úlohu vyřešit. Nenajde tam řešení, ale spíše návod, jak k úloze při-
stupovat a jak k řešení dojít.

Knihou v první řadě slouží jako podklad k volitelnému předmětu *Působení základních
práv a svobod v právním řádu* vyučovanému od akademického roku 2017/2018 na Práv-
nické fakultě Univerzity Karlovy. Není ale na tento předmět nutně vázána a využít ji
může každý, kdo se o Evropské úmluvě o lidských právech a jejím použití v praxi chce
dozvědět více.

Do předmluvy tradičně patří poděkování a ani tato nebude výjimkou. V první řadě je
třeba zmínit, že kniha vznikla v rámci projektu *Zvyšování povědomí o judikatuře Evrop-
ského soudu pro lidská práva a dalších mezinárodních závazcích České republiky v oblasti lid-
ských práv* financovaného z Norských fondů 2014–2021. Bez této materiální podpory
by kniha světlo světa nespátřila. Velký díky v této souvislosti patří Haně Draslarové
působící při Centru právních dovedností za její iniciativu, aby kniha v rámci pro-
jektu vyšla. Hlavně pak za její nápady a vizi koncepce, jak by kniha mohla být pojata.
A v neposlední řadě za cenné rady a podněty ohledně didaktiky práva, které mně
osobně a věřím, že i dalším členům autorského kolektivu, v mnohém rozšířily obzory,
jak při výuce, tak i při psaní této knihy.

Další poděkování patří profesoru Janu Wintrovi, který mi před pěti lety umožnil
působit na Právnické fakultě, vytvořit předmět *Působení základních práv a svobod
v právním řádu*, a mít tak možnost nadchnout pro právo Úmluvy další budoucí právníky.

Poděkování patří též celému kolektivu kanceláře vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před ESLP, jehož velká část tvoří i autorský kolektiv této knihy a lektorský tým předmětu *Působení*. Jen díky jejich zápalu pro ochranu lidských práv a skvělé přátelské pracovní atmosféře, kterou vytváří, je možné se i po 15 letech každý den těšit do práce a mít chuť do stále nových projektů a výzev.

Závěrem největší poděkování patří manželce Zuzaně a dětem Jasmíně, Kubovi a Berenice za podporu, velkorysost a trpělivost, s jakými brali, že jsem řadu večerů a víkendů netrávil s nimi, ale věnoval je psaní této knihy.

Petr Konůpka
(*duben 2022*)

Petr Konůpka. Po absolvování pražské právnické fakulty pokračoval ve studiu mezinárodního práva lidských práv na Université Paris 2 – Panthéon-Assas. Po krátkém působení u Mezinárodního trestního soudu pro Rwandu zakotvil v kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před ESLP. Od roku 2013 je zástupcem vládního zmocněnce. Je hlavním tvůrcem klíčových projektů kanceláře v oblasti výkonu rozsudků ESLP a implementace Úmluvy na vnitrostátní úrovni: Zpravodaje KVZ, databáze eslp.justice.cz a Kolegia expertů k výkonu rozsudků ESLP. Přednáší pro Justiční akademii a od roku 2016 působí jako externí vyučující na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. O judikatuře ESLP pravidelně publikuje v časopise Přehled rozsudků ESLP. Je vedoucím autorského kolektivu vznikajícího Komentáře k Evropské úmluvě o lidských právech.

Miroslav Kaštyl. Studoval na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. V rámci studia absolvoval roční studijní pobyt na Universitetet i Oslo se zaměřením na ochranu lidských práv. Řadu let pracoval jako právník v nevládní neziskové organizaci. Posléze si vyzkoušel mimo jiné i práci v justici na pozici asistenta soudce Městského soudu v Praze. V současnosti je ukotven v kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před ESLP. Zároveň jako dobrovolník působí v organizaci, ve které profesně začínal. Příležitostně publikuje a přednáší.

Eliška Hronová. Během studia na Právnické fakultě Univerzity Karlovy absolvovala studijní pobyty na Universität Tübingen a University of Melbourne. Po dokončení studií působila v Sekci pro lidská práva Úřadu vlády ČR, kde se věnovala problematice špatného zacházení. Od roku 2016 pracuje v kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před ESLP. Na své alma mater byla v minulosti zapojena do aktivit programu Street Law, v němž lektorovala kurzy právní gramotnosti pro sociálně znevýhodněné skupiny, od roku 2017 zde působí jako externí vyučující v Centru právních dovedností. V problematice ochrany lidských práv jsou jí blízká témata rovnosti pohlaví a špatného zacházení.

Kateřina Radová. Je součástí týmu kanceláře vládního zmocněnce pro zastupování ČR před ESLP od roku 2018. Právnické vzdělání získala na pražské právnické fakultě a na nizozemské Universiteit Leiden v rámci programu Erasmus+. Je doktorandkou na katedře mezinárodního práva veřejného pražské právnické fakulty a je členkou zdejšího Centra migračního a uprchlického práva. Ve své disertační práci se věnuje odpovědím na hromadné uprchlictví z pohledu mezinárodního a evropského práva. Před působením v kanceláři vládního zmocněnce pracovala dva roky v Organizaci pro pomoc uprchlíkům. Pravidelně přednáší na právnických fakultách a pro Justiční akademii a věnuje se dalším vzdělávacím projektům v oblasti ochrany lidských práv. Příležitostně přispívá do časopisu Přehled rozsudků ESLP.

Monika Hanych. Vystudovala právo, žurnalistiku a sociologii na Masarykově univerzitě a lidská práva na Tilburg University v Nizozemsku. Pracuje v kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před ESLP. Vyučuje lidská práva, rétoriku a mediální právo na Fakultě sociálních studií a Právnické fakultě Masarykovy univerzity. Je odbornou spolupracovnicí Ústavu práva a technologií. Zaměřuje se na lidská práva, zejména na svobodu projevu, sociální práva, nové technologie a umělou inteligenci. Je zástupkyní České republiky ve výboru Rady Evropy pro umělou inteligenci a lidská práva. Dříve působila v Evropském parlamentu, Kanceláři veřejného ochránce práv, Tilburg Institute for Law, Technology & Society či nizozemském nakladatelství Wolf Legal Publishers. Vedla evropskou sekci Centra pro lidská práva a demokracii.

Vladimír Janoušek Pysk. V roce 2013 dokončil studium Právnické fakulty Univerzity Karlovy. S univerzitním týmem postoupil do finálového kola European Human Rights Moot Court Competition. V roce 2015 vystudoval postgraduálně evropské právo na Univerzitě v Leidenu. V roce 2018 úspěšně vykonal rigorózní zkoušku na pražské právnické fakultě. Od roku 2013 působí v kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před ESLP, v níž zastává funkci vedoucího oddělení. Věnuje se zejména sporné agendě. Zastupoval stát před velkým senátem ESLP i v řízení o mezistátní stížnosti.

Jako externí lektor příležitostně přednáší pro Justiční akademii a na právnických fakultách v Praze a Brně. Publikuje v časopisech *Přehled rozsudků ESLP* a *Správní právo*. Je členem redakční rady časopisu *Common Law Review*. Patří mezi přední členy autorského kolektivu vznikajícího *Komentáře k Evropské úmluvě o lidských právech*.

Marie Kmecová. Vystudovala právo (Mgr.) a aplikovanou etiku (Ph.D.). Od roku 2005 jako právnička působí v Kanceláři veřejného ochránce práv, z toho patnáct let prováděla monitoring zacházení s osobami zbavenými svobody. Podílela se na etablování a vedení této agendy (tzv. národního preventivního mechanismu) a na prezentaci práce ombudsmana v tuzemsku i v zahraničí. Od roku 2015 je také členkou Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT). Publikuje a přednáší na téma práv osob zbavených svobody.

Eva Petrová. Dlouhodobě působí v kanceláři vládního zmocněnce, kde se věnuje mj. ochraně práv dětí a trestnímu právu. V oblasti implementace rozhodnutí lidskoprávních orgánů usiluje zejména o deinstitucionalizaci péče o malé děti, ukončení tělesného trestání dětí a participaci dětí. Je členkou a od srpna 2022 předsedkyní vládního Výboru pro práva dítěte, Spolku rodinněprávních a opatrovnických soudců, Vnitřní soudní sítě ve věcech občanských a obchodních a Komise pro nový trestní řád. Je lektorkou české a slovenské Justiční akademie a externě vyučuje na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. O judikatuře ESLP publikuje v časopise *Přehled rozsudků ESLP*. Je členkou autorského kolektivu vznikajícího *Komentáře k Evropské úmluvě o lidských právech*.

**EVROPSKÁ ÚMLUVA
O LIDSKÝCH PRÁVECH**

–

**ÚVOD K JEJÍMU POUŽITÍ
V PRAXI**

PETR KONŮPKA

1

CÍLE KAPITOLY

Čtenáři mají základní představu o věcném rozsahu a obsahu Úmluvy.

Čtenáři jsou schopni skutkové okolnosti případu podřadit pod konkrétní ustanovení Úmluvy.

Čtenáři znají základní zásady, výklady a použití Úmluvy.

Čtenáři si osvojí, jak tyto zásady použít při aplikaci Úmluvy na skutkové okolnosti případu.

2

EVROPSKÁ ÚMLUVA OLIDSKÝCH PŘÁVECH

Evropská úmluva o lidských právech (dále i jen „Úmluva“) byla sjednána a přijata v rámci Rady Evropy v listopadu 1950 záhy po založení této organizace. Vychází ze Všeobecné deklarace lidských práv přijaté Valným shromážděním OSN o dva roky dříve. Obsahuje základní katalog občanských a politických práv: právo na život (článek 2), zákaz mučení a jiného špatného zacházení (článek 3), zákaz otroctví a nucených prací (článek 4), právo na svobodu (článek 5), právo na spravedlivý proces (článek 6), právo odrážející zásady *nullum crimen* a *nulla poena sine lege* (článek 7), právo na respektování soukromého a rodinného života (článek 8), svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání (článek 9), svobodu projevu (článek 10), shromažďovací a sdružovací svobodu (článek 11), právo uzavřít manželství (článek 12), právo na účinný prostředek nápravy (článek 13) a zákaz diskriminace (článek 14).

Okruh zakotvených práv byl postupně rozšiřován dodatkovými protokoly. První protokol přinesl ochranu majetkových práv (článek 1), právo na vzdělání (článek 2) a volební právo (článek 3). Protokolem č. 4 byly do okruhu chráněných práv doplněny zákaz uvěznění pro dluh (článek 1), svoboda pohybu (článek 2), zákaz vyhoštění státních občanů (článek 3) a zákaz kolektivního vyhoštění cizinců (článek 4). Protokol č. 6 přinesl zákaz trestu smrti v době míru; Protokol č. 13 zakotvil absolutní zákaz trestu smrti. Protokol č. 7 doplnil procesní záruky při vyhoštění cizinců (článek 1), právo na odvolání v trestních věcech (článek 2), právo na odškodnění za nezákonné odsouzení (článek 3), právo nebýt souzen nebo trestán dvakrát (článek 4) a rovnost mezi manželi (článek 5). Všechny tyto dodatkové protokoly Česká republika ratifikovala. Neratifikovala však Protokol č. 12, který zakotvuje všeobecný zákaz diskriminace.

Úmluva tedy zakotvuje občanská a politická práva. Dělicí linie mezi těmito právy a hospodářskými, sociálními a kulturními právy nicméně není pevná a neprodyšná. Jak si ukážeme níže, Úmluva poskytuje určitou ochranu i některým těmto právům, která bývají označována za základní práva „druhé generace“.

Jako většina mezinárodních úmluv o základních právech a svobodách je i Úmluva formulována velmi stručně. Ve větší či menší míře nicméně pokrývá téměř všechna právní odvětví. Stanovuje základní zásady právní úpravy a tvoří její hodnotový základ.

Jaké konkrétní požadavky a pravidla Úmluva v určitém kontextu obsahuje, specifikuje ve své judikatuře Evropský soud pro lidská práva (dále i jen „Soud“ nebo „ESLP“). Jeho rozsudky nejsou jen posouzením individuální věci, ale obsahují i obecné zásady. Ty představují podrobnější pravidla než samotný text Úmluvy. Soud jimi poměřuje nejen posuzovaný případ, ale i všechny obdobné, ať již je žalovaný stát jakýkoli. K závaznosti judikatury Soudu viz blíže kapitolu k vnitrostátní aplikaci Úmluvy.

Jaký je obsah některých z výše vyjmenovaných práv ve vybraných kontextech, vyložíme v následujících kapitolách. Jedná se ale jen o ukázkou toho, co Úmluva pokrývá a upravuje. Komplexní obrázek by se nevešel ani do desetinásobného rozsahu této knihy. Komentáře k Úmluvě obvykle čítají tisíce normostran textu.

3

VĚCNÝ ROZSAH ÚMLUVY

3.1

OKRUH CHRÁNĚNÝCH PRÁV

V další části této úvodní kapitoly projdeme základní zásady výkladu a použití Úmluvy, které se uplatní napříč všemi oblastmi, v nichž se Úmluva aplikuje. V dalších kapitolách věnovaných určité oblasti si kromě pravidel, která jsou jí vlastní, ukážeme, jak se v praxi použije některá ze základních obecných zásad.

NEJEN OBČANSKÁ A POLITICKÁ PRÁVA

Úmluva v první řadě zakotvuje občanská a politická práva vyjmenovaná výše. Mezi těmito právy a hospodářskými, sociálními a kulturními právy ale není neprostupná hranice. Tato práva se navzájem ovlivňují a prolínají. V evropském kontextu jsou sociální práva chráněna především Evropskou sociální chartou (k ní více viz kapitolu k diskriminaci). Určité aspekty sociálních práv jsou ale chráněny i právy obsaženými Úmluvou. Typicky se jedná o článek 8 Úmluvy zakotvující právo na respektování soukromého života a obydlí a článek 1 Protokolu č. 1 chránící majetková práva.

Prvně zmíněný článek tak např. chrání jednotlivce před znečištěním ovzduší či vod (*Cordella a ostatní proti Itálii*, č. 54414/13 a další, rozsudek ze dne 24. ledna 2019, či *Dzemyuk proti Ukrajině*, č. 42488/02, rozsudek ze dne 4. září 2014) nebo hlukovou zátěží (např. *Hatton a ostatní proti Spojenému království*, č. 36022/97, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 2003, či *Dées proti Maďarsku*, č. 2345/06, rozsudek ze dne 9. listopadu 2010), a poskytuje tak určitou míru ochrany právu na příznivé životní prostředí. K tomu, jak je životní prostředí Úmluvou chráněno, viz příslušnou kapitolu dále.

Druhý zmíněný článek Soud vyložil tak, že poskytuje ochranu i při neudělení, odebrání či zkrácení důchodu nebo jiné sociální dávky, kterou se stát rozhodl do svého systému sociálního zabezpečení zařadit (např. *Stec a ostatní proti Spojenému království*, č. 65731/01 a 65900/01, rozhodnutí velkého senátu ze dne 6. července 2005, § 42–56; *Da Conceição Mateus a Santos Januário proti Portugalsku*, č. 62235/12, rozhodnutí ze dne 8. října 2013; či *Cichopek proti Polsku*, č. 15189/10, rozhodnutí ze dne 14. května 2013). Článek 1 Protokolu č. 1 nicméně státu neukládá povinnost určitou sociální dávku do svého systému zavést, ani nestanoví nějakou minimální hranici sociálního zabezpečení a sociální pomoci.

„OBECNÝ RÁMEC“ ÚMLUVY

Okruh chráněných práv rozšiřuje i výklad, který Soud dal článku 14 Úmluvy zakazujícímu diskriminaci. Tento článek nezakotvuje všeobecný zákaz diskriminace, ale zakazuje diskriminaci jen při užívání některého z práv a svobod zakotvených v jiných článcích Úmluvy a jejich dodatkových protokolech.

Soud nicméně článek 14 vykládá tak, že nepokrývá jen ta práva, která Úmluva zakotvuje, ale i ta, která sama o sobě Úmluva nezaručuje, ale spadají do jejího „obecného rámce“ („*ambit*“ v angličtině, „*empire*“ ve francouzštině). Pokud se stát takové právo rozhodne přiznat, musí tak učinit způsobem, který není diskriminační.

Soud tak skrze zákaz diskriminace vztáhnul pod ochranu Úmluvy například výše zmíněné otázky spojené s přiznáním sociálních dávek (*Stec a ostatní proti Spojenému království*, č. 65731/01 a 65900/01, rozhodnutí velkého senátu ze dne 6. července 2005), s umožněním čerpat rodičovskou dovolenou (např. *Konstantin Markin proti Rusku*, č. 30078/06, rozsudek velkého senátu ze dne 22. března 2012), právo na sloučení rodiny

---

(např. *Hode a Abdi proti Spojenému království*, č. 22341/09, rozsudek ze dne 6. listopadu 2012) či právo na odložení nástupu výkonu trestu odnětí svobody (*Alexandru Enache proti Rumunsku*, č. 16989/12, rozsudek ze dne 3. října 2017).

SKRYTĚ OBSAŽENÁ PRÁVA

Některá práva jsou Úmluvou chráněna, i když v ní nejsou explicitně zakotvena. Soud tak dovedl především ve vztahu k právu na spravedlivý proces chráněnému článkem 6 Úmluvy. Ten v sobě obsahuje celou řadu dílčích práv specifikujících, co spravedlivé projednání věci uvedené v první větě prvního odstavce článku 6 vyžaduje. Některá dílčí práva ale v článku 6 Úmluvy specificky uvedena nejsou. Soud u některých z nich nicméně dovedl, že jsou v něm obsažena implicitně, skrytě. Svůj závěr opřel o to, že pokud by tomu tak nebylo, právo na spravedlivý proces jako takové by pozbylo praktického účinku. Skrytě obsažená práva jsou tedy výrazem zásady, že práva zakotvená v Úmluvě musí být konkrétní a účinná a nikoli jen teoretická a iluzorní (k této zásadě viz dále).

Soud takto tedy dovedl, že článek 6 Úmluvy obsahuje i právo na přístup k soudu (viz *Golder proti Spojenému království*, č. 4451/70, rozsudek ze dne 21. února 1975, § 34–35) či právo na výkon konečného soudního rozhodnutí (viz *Immobiliare Saffi proti Itálii*, č. 22774/93, rozsudek velkého senátu ze dne 28. července 1999, § 63). Skutečně, pokud by jednotlivec neměl zaručen přístup k soudu a výkon jeho rozhodnutí, byla by procesní pravidla a práva k ničemu.

MINIMÁLNÍ STANDARD

Při použití Úmluvy na vnitrostátní úrovni je potřeba mít na paměti, že Úmluva zakotvuje toliko minimální standard ochrany základních práv a svobod. Vnitrostátní, unijní i mezinárodní právo mohou poskytovat vyšší ochranu než Úmluva. Tuto skutečnost odráží i článek 53 Úmluvy, který stanoví, že „(n)ic v této Úmluvě nebude vykládáno tak, jako by omezovalo nebo rušilo lidská práva a základní svobody, které mohou být uznány zákony každé Vysoké smluvní strany nebo každou jinou úmluvou, jíž je stranou“.

V některých případech české právo skutečně poskytuje vyšší úroveň ochrany, než jaký vyžaduje Úmluva. Je tomu tak například u práva na přístup k informacím, které je specificky zakotveno v čl. 17 odst. 5 Listiny základních práv a svobod. Obdobné právo v článku 10 Úmluvy nenajdeme. Soud sice dovedl, že za určitých okolností článek 10 Úmluvy jednotlivci právo na přístup k informacím zaručuje (viz *Magyar Helsinki Bizottság proti Maďarsku*, č. 18030/11, rozsudek velkého senátu ze dne 8. listopadu 2016, § 117–170). Toto právo je nicméně konstruováno výrazně úžeji, než jak ho zakotvuje Listina (byť Ústavní soud má tendenci, paradoxně právě s odvoláním na judikaturu Soudu, výklad čl. 17 odst. 5 Listiny zúžit – viz nálezný sp. zn. IV. ÚS 1378/16 ze dne 17. října 2017).

I unijní právo někdy poskytuje vyšší úroveň ochrany než Úmluva. Je tomu tak např. v aspektu nezbytnosti zbavení svobody cizince za účelem jeho vyhoštění, které unijní právo vyžaduje, avšak čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy nikoli (viz *Saadi proti Spojenému království*, č. 13229/03, rozsudek velkého senátu ze dne 29. ledna 2008, § 70–73). Jiným příkladem je možnost hromadného sledování elektronické komunikace a jejích metadat, které Soudní dvůr Evropské unie připouští v užších okruzích případů než Evropský soud pro lidská práva (viz *La Quadrature du Net*, C-511/18, C-512/18 a C-520/18, rozsudek velkého senátu Soudního dvora EU ze dne 6. října 2020, a *Big Brother Watch a ostatní proti Spojenému království*, č. 58170/13, 62322/14 a 24960/15, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 25. května 2021; k hromadnému sledování viz také kapitulu Big Brother).

Příkladem, kdy jiná mezinárodní úmluva zaručuje vyšší standard ochrany individuálních práv než Úmluva, budiž čl. 14 odst. 1 písm. b) Úmluvy o právech osob se

---

zdravotním postižením. Ten stanoví, že existence zdravotního postižení nesmí být za žádných okolností důvodem ke zbavení svobody. Článek 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy nicméně explicitně počítá se zbavením svobody z důvodu duševní poruchy. Soud odmítl, že by toto ustanovení Úmluvy mělo být vykládáno tak, jak stanoví Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (viz *Rooman proti Belgii*, č. 18052/11, rozsudek velkého senátu ze dne 31. ledna 2019, § 205).

3.2 PRAKTICKÉ ÚLOHY

Níže naleznete stručné vylíčení skutkových okolností čtyř různých případů. U všech případů určete, zda se na popisovanou situaci vztahuje Evropská úmluva o lidských právech a pokud ano, jaké právo je dotčeno a v jakých člancích je zakotvené.

Pamatujte přitom, že jde jen o posouzení, zda je vůbec některé právo chráněné Úmluvou dotčeno, a Úmluva je tedy na danou situaci použitelná, nikoli, zda k porušení případně dotčeného práva došlo nebo ne.

SPORO DĚTI

Pan Novák se rozvedl s manželkou a bylo mu soudem po rozvodu přiznáno právo na styk s jejich tříletou dcerou v rozsahu dvou víkendů za měsíc. Bývalá manželka však dítě panu Novákovi předávala jen velmi sporadicky. Soudy jí následně za maření výkonu soudního rozhodnutí udělily dvě pokuty ve výši 2 000 Kč, které ji však ke změně jednání nepřiměly. Postupem času se dcera s otcem již odmítala scházet, jelikož pro ni byl cizí a bála se ho.

? Může se pan Novák domáhat práv chráněných Úmluvou? Pokud ano, jakých a v jakých člancích jsou zakotveny?

ADOPCE 1

Manželé X. se rozhodli, že společně adoptují dítě. Požádali proto o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se adoptivními rodiči. Krajský úřad po provedení vlastního šetření a na základě znaleckých posudků dospěl k závěru, že jejich rodinné prostředí není stabilní, pan X. holduje alkoholu a svou ženu příležitostně bije, a proto nejsou vhodnými kandidáty na adoptivní rodiče. Jejich žádost tak byla odmítnuta.

? Mohou se manželé X. domáhat práv chráněných Úmluvou? Pokud ano, jakých a v jakých člancích jsou zakotveny?

ADOPCE 2

Paní A. a B. spolu žijí v registrovaném partnerství. Rozhodly se, že společně adoptují dítě. Jejich žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se adoptivními rodiči byla odmítnuta s tím, že společná adopce dítěte je možná jen manželi, případně dlouhodobě spolu žijícím párům osob opačného pohlaví.

? Mohou se paní A. a B. domáhat práv chráněných Úmluvou? Pokud ano, jakých?

NOČNÍ ASISTENT

Paní Tichá v důsledku mrtvice ztratila některé pohybové schopnosti. Trpěla také na neurogení a malý močový měchýř, v důsledku čehož byla nucena konat potřebu dvakrát až třikrát za noc. S ohledem na své omezené pohybové schopnosti nebyla schopna bez cizí pomoci bezpečně zvládnout přístup na toaletu. Sociální odbor obce proto paní Tiché začal poskytovat balíček služeb zahrnující 70 hodin noční péče asistenta týdně. Po dvou letech však příslušný orgán paní Tichou informoval, že z důvodů úsporných opatření vyvolaných nepříznivou ekonomickou situací celé země došlo ke snížení příspěvku na její péči, a proto bude noční péče nahrazena inkontinenčními vložkami. Použití inkontinenčních vložek je dle sociálního odboru praktické a přiměřené řešení potřeb paní Tiché.

? Může se paní Tichá domáhat práv chráněných Úmluvou? Pokud ano, jakých a v jakých člancích jsou zakotveny?

4 HLAVNÍ ZÁSADY VÝKLADU A POUŽITÍ ÚMLUVY

4.1 VÝKLAD A POUŽITÍ ÚMLUVY

ÚVODEM

Níže představené základní obecné zásady výkladu a použití Úmluvy jsou průřezové a naleznou uplatnění v zásadě při jakémkoli použití Úmluvy. Určují, jakým způsobem s Úmluvou pracovat, jak ji v praxi použít.

Následující řádky obsahují stručné představení jednotlivých zásad. Podrobnější přiblížení a vysvětlení, jak fungují v praxi, naleznete v dalších kapitolách věnovaných jednotlivým věcným tématům. Věcně zaměřené kapitoly tak nemají za cíl jen seznámení s tím, jaké konkrétní požadavky Úmluva klade na dané odvětví. Mají též ukázat některou z obecných zásad v praxi. V kapitole věnované svobodě projevu se tak blíže seznámíme s klasickým tzv. pětistupňovým testem souladu zásahu do základního práva a s přiměřeností. V kapitole k diskriminaci s obecným rámcem Úmluvy. Ochrana před špatným zacházením ukáže pozitivní závazky. Tajné sledování autonomní pojem zákon a z něj vyplývající záruky proti zneužití. Na příkladu bioetiky je dobře patrný prostor pro uvážení a koncept shody na evropské úrovni. U tématu migrace se setkáte s evolutivním výkladem Úmluvy a absolutními právy. U spravedlivého procesu zase s autonomními pojmy a skrytě obsaženými právy.

SUBSIDIARITA

Zásada subsidiarity je jednou ze základních zásad, která určuje, jakými záležitostmi a v jakém rozsahu se Soud bude zabývat. Její význam podtrhla skutečnost, že Protokol č. 15, který vstoupil v platnost 1. srpna 2021, byla zanesena do preambule Úmluvy. Preambule Úmluvy tedy dnes výslovně zdůrazňuje, že státy mají primární odpovědnost zajistit práva a svobody zakotvené v Úmluvě. Toto konstatování je první stranou mince – jsou to státy a nikoli Soud, na kom leží odpovědnost za naplňování základních práv a svobod.

Vedle této substantivní, hmotněprávní odpovědnosti státu, s sebou zásada subsidiarity nese i procesní rovinu. Státy jsou povinny na vnitrostátní úrovni zakotvit prostředek

---

nápravy, kterým se jednotlivci mohou před vnitrostátními orgány, zejména soudy, domáhat svých základních práv a svobod. Jednotlivci jsou pak povinni tyto prostředky nápravy vyčerpat předtím, než se obrátí na Soud. Odtud pramení jedna ze základních podmínek přijatelnosti stížnosti k Soudu, vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy.

Druhou stranou mince subsidiarity je zásada určitého sebeomezení Soudu. Vychází z premisy, že vnitrostátní orgány jsou lépe než mezinárodní soud obeznámeny s místními podmínkami a svá rozhodnutí činí v přímém kontaktu s dotčenými osobami. Soud jim proto má ponechat určitý manévrovací prostor, prostor pro uvážení (k tomu viz dále), jak určité právo zajistit. Posláním Soudu tedy není definovat nejlepší možné řešení, ale stanovit minimální úroveň ochrany (viz i výše).

Zásada subsidiarity nalézá odraz např. i v šíři přezkumu skutkových zjištění vnitrostátních soudů či jejich závěrů ohledně výkladu vnitrostátního práva. Tyto jejich závěry Soud přehodnocuje pouze tehdy, jsou-li zjevně nerozumné či svévolné.

Subsidiární úloha Soudu mnohdy též vede k tomu, že se Soud zaměří spíše na případné nedostatky procesu, v němž bylo na vnitrostátní úrovni přijato rozhodnutí, proti němuž stěžovatel brojí, než na samotné věcné posouzení vnitrostátními orgány zvoleného řešení (pro takový případ viz např. *Družstevní záložna PRIA a ostatní proti České republice*, č. 72034/01, rozsudek ze dne 31. července 2008, § 95). Hovoříme v této souvislosti o určité „proceduralizaci“ základních práv a svobod.

PROSTOR PRO UVÁŽENÍ

Prostor pro uvážení je klíčovou zásadou, jíž se výklad a použití Úmluvy řídí. Souvisí úzce se zásadou subsidiarity. Proto byla i existence prostoru pro uvážení Protokolem č. 15 zakotvena do preambule Úmluvy. Vyjadřuje myšlenku, že Úmluva stanoví toliko minimální standard ochrany a vnitrostátní orgány musí mít s ohledem na své úzké sepejetí s podmínkami dané země a to, že vykonávají demokraticky vyjádřenou vůli lidu, manévrovací prostor pro rozhodnutí, jakým konkrétním způsobem určité právo naplní a zajistí.

Prostor pro uvážení ale pochopitelně není neomezený. Stát nemůže jít pod určitou minimální úroveň ochrany. Kde se nachází tato minimální úroveň, a jak je tedy prostor pro uvážení státu široký, se liší podle dotčeného práva a kontextu.

Obecně platí, že čím více je pro jednotlivce právo významné, tím menší má stát prostor do něj zasahovat a upravovat. Menšího prostoru pro uvážení tak stát požívá například při zásazích do fyzické integrity člověka než při omezení svobody pohybu.

Vliv má též, míří-li zásah do samotného jádra dotčeného práva či nikoli. Méně manévrovacího prostoru tak má stát například pro omezení politického projevu než pro regulaci reklamy.

Šíře prostoru pro uvážení má mj. vliv na intenzitu přezkumu napadeného opatření ze strany Soudu. Požívá-li stát v dané věci širokého prostoru pro uvážení, míra přezkumu ze strany Soudu je nižší. Naopak, jde-li o otázku, v níž Úmluva státu ponechává jen úzký prostor pro uvážení, Soud přistoupí k velmi důkladnému přezkumu namítaného zásahu do práv.

Prostor pro uvážení je důležitým faktorem při hodnocení přiměřenosti přezkoumávaného zásahu. Vyplývá z něj mj., že přiměřenost ve smyslu Úmluvy neznamena nutně zvolení nejméně omezujícího opatření. Pakliže i jiné řešení s sebou nese stále přiměřený zásah do práv, stát ho může zvolit, pokud svou volbu dostatečně odůvodní. K přiměřenosti viz též dále.

Mezi faktory, které hovoří pro široký prostor pro uvážení, patří například to, že ve věci jde o nastavení hospodářské či sociální politiky. Šířeji, jde-li o obecné, politické rozhodnutí, jak distribuovat finanční zdroje z veřejných rozpočtů, je prostor pro uvážení státu velmi široký.

Též v nastavení trestní politiky stát požívá širokého prostoru pro uvážení.

Stejně tak, jde-li o otázky národní bezpečnosti.

Také v otázkách, které vyžadují zhodnocení technických otázek či odborných a vědeckých dat, prostor pro uvážení je široký.

Širokého prostoru pro uvážení státy dále požívají v otázkách, na jejichž řešení neexistuje mezi evropskými státy shoda (k tomu viz dále). Tak tomu často bude v citlivých morálních či etických otázkách. V nich je Soud obecně velmi zdrženlivý.

Úzkého prostoru pro uvážení státy naopak požívají, jde-li o významný aspekt existence či identity jednotlivce, např. sexuální orientace, genderová identita či vztah rodičů s dětmi.

V otázkách zásahu do práv menšin, které v minulosti čelily diskriminaci a marginalizaci, stát též požívá úzkého manévrovacího prostoru.

Konečně, existuje-li na řešení určité otázky mezi evropskými státy shoda, je prostor pro uvážení také úzký.

Určení šíře prostoru pro uvážení je důležitým krokem. Byť to samozřejmě není pravidlem a stát může překročit i široký prostor pro uvážení [viz např. široký prostor pro uvážení při nastavení parametrů trestní politiky, který však rozhodnutí všem osobám ve výkonu trestu odnětí svobody odejmout volební právo bez ohledu na to, jak závažný a jaké povahy trestný čin spáchaly, překračuje – *Hirst proti Spojenému království* (č. 2), č. 74025/01, rozsudek velkého senátu ze dne 6. října 2005], přesto, shledá-li Soud, že stát v dané otázce požívá širokého prostoru pro uvážení, ve většině případů pak dojde i k závěru, že k namítanému porušení práv nedošlo.

Složitější situace nastávají, pokud se v jedné věci sejdou faktory hovořící jak pro široký, tak pro úzký prostor pro uvážení. S přihlédnutím ke všem okolnostem případu je pak nutné zvážit, které faktory mají silnější váhu. Jednotný algoritmus či pořadí významnosti jednotlivých faktorů pochopitelně neexistují. Na tuto relativní váhu faktorů mohou legitimně existovat různé pohledy. Rozsudky Soudu tak mnohdy nejsou přijímány jednomyslně.

Některá obecnější pravidla v judikatuře Soudu přesto najdeme. Nejlepší zájem dítěte tak kupříkladu musí být vždy předním hlediskem v jakémkoli rozhodnutí týkajícím se dětí (např. *X proti Lotyšsku*, č. 27853/09, rozsudek velkého senátu ze dne 26. listopadu 2013, § 96). Obdobně, jde-li o odlišné zacházení na základě etnického původu (např. *Oršuš a ostatní proti Chorvatsku*, č. 15766/03, rozsudek velkého senátu ze dne 16. března 2010, § 149), pohlaví (např. *Konstantin Markin proti Rusku*, č. 30078/06, rozsudek velkého senátu ze dne 22. března 2012, § 127) či sexuální orientace (např. *X a ostatní proti Rakousku*, č. 19010/07, rozsudek velkého senátu ze dne 19. února 2013, § 99), jen velmi silné důvody mohou takové zacházení ospravedlnit.

SHODA NA EVROPSKÉ ÚROVNI

Okolnost, zda na řešení určité otázky existuje mezi evropskými státy shoda, má velký vliv na šíři prostoru pro uvážení. Existuje-li shoda, prostor pro uvážení je úzký. Neexistuje-li, je naopak široký.

Shoda není v tomto kontextu pojímána jako jednomyslnost, ale spíše jako zřetelný většinový přístup.

Neznamená to nicméně, že pokud shoda existuje, stát, který zvolí jiné řešení, nemůže u Soudu uspět. Mohou existovat naléhavé a přesvědčivé důvody, které Soud přesvědčí – viz např. otázky spjaté s potraty v Irsku – *A, B a C proti Irsku* (č. 25579/05, rozsudek velkého senátu ze dne 16. prosince 2010).

Vliv má i skutečnost, že, ač zatím nelze hovořit o shodě, v dané otázce existuje jasný trend a rychlý vývoj, nadto podpořený i vývojem mimo Evropu či v mezinárodním právu. Je-li tomu tak, Soud má tendenci k takové situaci přistupovat tak, že již shoda existuje – viz nutnost existence právního uznání svazků párů osob stejného pohlaví – *Oliari a ostatní proti Itálii* (č. 18766/11 a 36030/11, rozsudek ze dne 21. července 2015, § 178).

Shoda nemá vliv jen na šíři prostoru pro uvážení, ale může mít i přímý vliv na výklad obsahu určitého práva – viz např. posun v judikatuře Soudu ohledně toho, zda článek 10 Úmluvy chrání právo na přístup k informacím, či nikoli, kdy ke kladné odpovědi na tuto otázku Soud dovedlo i zjištění o shodě mezi evropskými státy na tomto pojetí (*Magyar Helsinki Bizottság proti Maďarsku*, č. 18030/11, rozsudek velkého senátu ze dne 8. listopadu 2016, § 138–148).

PŘIMĚŘENOST (NEZBYTNOST V DEMOKRATICKÉ SPOLEČNOSTI)

Přiměřenost zásahu do základních práv a svobod, jinými slovy nezbytnost takového zásahu v demokratické společnosti, případně nastolení spravedlivé rovnováhy mezi soupeřícími zájmy, je základním pravidlem, které se prolíná celou Úmluvou. Všechny tyto tři pojmy mají v rozhodovací praxi Soudu v zásadě stejný obsah. Úmluva v řadě svých ustanovení hovoří o nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti. Soud při ověření naplnění toho požadavku zkoumá, zda byl namítaný zásah přiměřený sledovanému legitimnímu cíli. U pozitivních závazků (viz dále) pak ověřuje, zda byla mezi soupeřícími zájmy nastolena spravedlivá rovnováha.

Zásada přiměřenosti má úzkou souvislost s konceptem prostoru pro uvážení, zásadou subsidiarity a zásadou minimálního standardu ochrany. Všechny tyto aspekty mají společného jmenovatele spočívajícího v tom, že Soud je mezinárodním soudem a jeho úloha je tedy odlišná od role, kterou zastávají vnitrostátní soudy, včetně těch ústavních. Konkrétní zajištění ochrany základních práv a svobod je úkolem vnitrostátních orgánů, v regulační rovině zákonodárce a v aplikační následně soudů. Úkolem Soudu není definovat nejvhodnější způsob ochrany, který by následně musely všechny smluvní státy Úmluvy převzít, ale ověřit, zda stát nevybočil z minimálního standardu, který Úmluva vyžaduje.

Z této skutečnosti vyplývá, že Soud neaplikuje stejný test přiměřenosti jako Ústavní soud a nezkoumá, zda stát zvolil řešení, které nejméně zasahuje do dotčeného práva. Zkoumá toliko, zda prostředky, které stát zvolil, stále ještě mohou být s ohledem na prostor uvážení, který stát v dané věci požívá, považovány za přiměřené sledovanému legitimnímu cíli omezení. V některých, spíše výjimečných oblastech, ale i Soud vyžaduje, aby stát zvolil nejmírnější možné řešení – viz např. zajištění rodin s dětmi za účelem vyhoštění (*Bistieva a ostatní proti Polsku*, č. 75157/14, rozsudek ze dne 10. dubna 2018, § 78 a 85–88). V každém případě ale Soud vyžaduje, aby státní orgány své rozhodnutí zvolit jiné než nejmírnější řešení náležitě a dostatečně odůvodnily.

Toto rozhodnutí a zdůvodnění může udělat i zákonodárce. Zpravidla tomu tak bude v citlivých morálních a etických otázkách týkajících se např. potratů, eutanázie apod. Jde obecně o otázky, kdy je vhodnější, aby existovala obecná úprava a nebylo vždy rozhodováno *ad hoc*. Pokud ale nejde o takové situace, zákon musí správním orgánům

---

a soudům umožnit (a uložit), aby přiměřenost zásahu do základních práv posoudily a odůvodnily.

Konkrétní kroky testu přiměřenosti, tedy otázky, které je třeba zodpovědět, a kritéria, která je třeba posoudit a zvážit, Soud stanovuje specificky pro každou oblast zvlášť. Najdeme je v pasážích rozsudků, kde jsou definovány a vyloženy obecné zásady – viz např. *Axel Springer AG proti Německu* (č. 39954/08, rozsudek velkého senátu ze dne 7. února 2012, § 89–95: ohledně kritérií vyvážení svobody projevu a osobnostních práv); *Delfi AS proti Estonsku* (č. 64569/09, rozsudek velkého senátu ze dne 16. června 2015, § 142–143: ohledně kritérií posouzení odpovědnosti provozovatele internetového zpravodajského portálu za komentáře čtenářů); či *Bédat proti Švýcarsku* (č. 56925/08, rozsudek velkého senátu ze dne 29. března 2016, § 55–82: ohledně kritérií vyvážení svobody projevu z jedné strany a z druhé strany presumpce nevinoty a zachování autority a nestrannosti soudní moci).

Jakých práv a svobod se zásada přiměřenosti týká, viz dále v části věnované testům souladu.

AUTONOMNÍ POJMY

Při použití Úmluvy je důležité mít na paměti, že pojmy, které Úmluva používá, mají svůj autonomní význam, který se může i velmi lišit od toho, jaký obsah stejnému pojmu dává vnitrostátní právo. Úmluva stanoví společný minimální evropský standard ochrany základních práv a svobod. Pojmy v ní obsažené tedy musí mít společný význam, který se nemůže stát od státu lišit v závislosti na jeho právní terminologii. Důsledkem mnohdy je, že se Úmluva uplatní a použije i na oblasti, kde to vnitrostátnímu právníkovi nemusí být na první pohled zřejmé.

Konkrétní význam a obsah jednotlivých pojmů dotváří Soud ve své judikatuře. Soud při tom vychází z čl. 31 odst. 1 Vídeňské úmluvy o smluvním právu. Pojmům tedy přiřazuje jejich obvyklý význam a přihlíží přitom k účelu Úmluvy, jímž je ochrana základních práv a svobod. Účelem Úmluvy je chránit účinná a konkrétní práva, nikoli práva teoretická a iluzorní. Měl-li by tedy rozsah ochrany, kterou Úmluva poskytuje, zcela záviset na vymezení vnitrostátního zákonodárce, mohl by tento účel být ohrožen. Již ve věci *Engel a ostatní proti Nizozemsku* (č. 5100/71, rozsudek pléna ze dne 8. června 1976) Soud konstatoval, že mohly-li by státy např. klasifikovat některé trestné činy jako disciplinární delikty, a vyjmout je tak z působnosti článku 6 Úmluvy, byly by základní záruky v tomto článku zakotvené jen iluzorní, a účel a smysl Úmluvy by zůstal nenaplněn.

Autonomními pojmy jsou např. „trestní obvinění“ a „trestní řízení“, které zahrnují i přestupkové a mnohá správní řízení, „majetek“, který zahrnuje např. i tzv. „legitimní očekávání“ nabytí majetku, je-li založeno na právním předpisu či soudním rozhodnutí, „zbavení svobody“, které zahrnuje např. i některé pobyty v zařízení sociálních služeb, které některé vnitrostátní řády (donedávna i český – viz *Červenka proti České republice*, č. 62507/12, rozsudek ze dne 13. října 2016), považují za dobrovolné, či „vyhoštění“, které za určitých okolností zahrnuje i nevpuštění na území, „domov“, který zahrnuje i některé obchodní prostory, a mnohé další.

Klíčovým autonomním pojmem je „zákon“. Jen na základě zákona Úmluva připouští, aby stát zasáhl do základních práv a svobod. Zákon dle Úmluvy má z jedné strany širší obsah, než jak ho chápe český právní řád. Zahrnuje i ustálenou judikaturu soudů. Řadí se pod něj též podzákoné právní normy i některé interní předpisy. Příslušný předpis ve smyslu Úmluvy musí mít oporu ve vnitrostátním právu, nemusí však být obecně závazným právním předpisem ve smyslu vnitrostátního práva. Zákonem ve smyslu Úmluvy tak může být například i vnitřní řád věznice (viz *Lindström a Mässeli proti Finsku*, č. 24630/10, rozsudek ze dne 14. ledna 2014, § 64). Ve věci *Špaček, s. r. o. proti České republice* (č. 26449/95, rozsudek ze dne 9. listopadu 1999, § 54–60) Soud akceptoval,

---

že účetní zásady, které byli podnikatelé povinni dodržovat, mohly být stanoveny ve Finančním zpravodaji vydávaném Ministerstvem financí, které bylo zákonem pověřeno regulovat účetnictví.

Z druhé strany však Soud vyžaduje, aby měl zákon určité kvalitativní vlastnosti. Jedině takový zákon může být dle Soudu zákonem, na jehož základě je přípustné zasáhnout do základních práv a svobod. Mezi tyto požadavky patří dostatečná jasnost a předvídatelnost, a především zakotvení záruk proti zneužití. Požadavek na záruky proti zneužití v první řadě znamená, že zákonná ustanovení, která příslušným orgánům umožňují zasáhnout do základních práv a svobod, musí s dostatečnou jasností vymezit rozsah této pravomoci a způsob jejího uplatnění. V druhé řadě požadavek záruk proti zneužití vyžaduje, aby opatření mající dopad na základní práva a svobody podléhala určité formě kontradiktorního řízení před nezávislým orgánem příslušným k posouzení důvodů těchto opatření i relevantních důkazů.

Blíže k pojmu zákon a těmto požadavkům viz kapitolu Big Brother.

POZITIVNÍ ZÁVAZKY

Úmluva v první řadě zakazuje státu do práv a svobod zakotvených v Úmluvě zasahovat s výjimkou situací, které zpravidla v druhých odstavcích jednotlivých ustanovení vymezuje. Kromě těchto negativních závazků nicméně Úmluva od států vyžaduje více. Zavazuje je, aby v určitých situacích aktivně konaly, aby zajistily účinné naplnění základních práv a svobod.

Tyto tzv. „pozitivní závazky“ států jsou v některých případech vtěleny přímo do textu Úmluvy. Článek 3 Protokolu č. 1 tak smluvní strany zavazuje konat pravidelné svobodné volby s tajným hlasováním. První věta článku 2 Úmluvy ukládá státu chránit právo na život zákonem.

Ve většině případů jsou nicméně pozitivní závazky v Úmluvě obsaženy implicitně a jejich konkrétní obsah je formulován Soudem v jeho judikatuře. Soud pro existenci pozitivních závazků našel zdůvodnění v článku 1 Úmluvy, jímž se smluvní strany zavázaly přiznat práva a svobody obsažené v Úmluvě všem osobám spadajícím do jejich jurisdikce. Anglické znění Úmluvy používá termín „secure“, jemuž lépe odpovídá český výraz „zajistit“, než v úředním překladu použitý výraz „přiznat“, jelikož již implikuje určitou aktivní činnost ze strany státu. Dalším zdůvodněním existence pozitivních závazků, o něž se Soud opírá, je pak zásada, že Úmluva jakožto nástroj ochrany lidských práv a základních svobod musí chránit účinná a konkrétní práva, nikoli práva teoretická a iluzorní (viz dále).

Klíčovou otázkou je, jak určit rozsah pozitivních závazků států v té které oblasti. Výčet kritérií, kterými je třeba se řídit pro posouzení, zda v dané oblasti Úmluva po státu vyžaduje přijetí nějakých opatření a pakliže ano, v jakém rozsahu, Soud nestanoví. V obecné rovině Soud uvádí, že „[p]ři posouzení, zda existuje pozitivní závazek, je třeba přihlídnout ke spravedlivé rovnováze, jež musí být nastolena mezi veřejným zájmem společnosti a zájmy jednotlivce a jejíž hledání je Úmluvě vlastní. Rozsah předmětného závazku bude nevyhnutelně s ohledem na různorodost situací, které panují ve smluvních státech, a volby, které musí ve vztahu k prioritám a zdrojům činit, různý. Pozitivní závazky nesmí být konstruovány tak, aby na vnitrostátní orgány ukládaly nemožné či nepřiměřené břemeno“ (např. *Remuszeko proti Polsku*, č. 1562/10, rozsudek ze dne 16. července 2013, § 63).

Mezi další hlediska, která určují obsah a rozsah pozitivních závazků, a která Soud ve své judikatuře zmínil, patří například význam zájmu, o něž jde. Jinými slovy, zda jsou ve hře „základní hodnoty“ či „zásadní aspekty“ daného práva či nahlíženo z druhé strany, jakou zátěž by daný závazek uvalil na státní orgány (viz v kontextu práva na respektování soukromého života v oblasti umožnění umělého ukončení těhotenství A, B a C *proti Irsku*, č. 25579/05, rozsudek velkého senátu ze dne 16. prosince 2010, § 248).

Relevantní je též okolnost, zda by bez existence pozitivního závazku byla v ochraně poskytované Úmluvou citelná mezera (viz v kontextu ochrany před zbařením svobody v soukromých zařazeních sociálních služeb *Stanev proti Bulharsku*, č. 36760/06, rozsudek velkého senátu ze dne 17. ledna 2012, § 120).

Při určení existence a obsahu pozitivních závazků Soud přihlíží též k obsahu jiných mezinárodních úmluv či dokumentů. Tak například v oblasti ochrany před obchodováním s lidmi formou přeshraniční nucené prostituce Soud obsah pozitivních závazků vyplývajících z článku 4 Úmluvy definoval s odkazem na Úmluvu Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi a Protokol OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi, tzv. Palermský protokol (*Rantsev proti Kypru a Rusku*, č. 25965/04, rozsudek ze dne 7. ledna 2010, § 286–289). Soud se pro určení rozsahu pozitivních závazků neodvolává jen na závazné mezinárodní smlouvy, ale též na *soft law*, např. doporučení Výboru ministrů Rady Evropy (viz např. pozitivní závazek vyplývající z článku 10 Úmluvy přijmout náležitý legislativní a správní rámec zajišťující pluralitu médií shledaný ve věci *Centro Europa 7 S.R.L. a Di Stefano proti Itálii*, č. 38433/09, rozsudek velkého senátu ze dne 7. června 2012, § 134).

Nejčastěji pozitivní závazek státu spočívá v povinnosti přijmout adekvátní právní rámec a zajistit jeho účinné fungování v praxi (viz povinnost regulovat nebezpečné průmyslové činnosti pomocí udělování licencí, stanovením pravidel provozu a bezpečnosti, a vykonáváním dozoru nad dodržováním těchto předpisů, např. *Öneryildiz proti Turecku*, č. 48939/99, rozsudek velkého senátu ze dne 30. listopadu 2004, § 90).

Praktické zajištění účinnosti právní úpravy spočívá především v zajištění účinné soudní ochrany. Ta v některých případech musí mít trestněprávní charakter (k povinnosti účinného vyšetřování viz kapitolu k ochraně před špatným zacházením). Povinnost zajistit účinnost právní regulace může dle kontextu též vyžadovat provádění obecných preventivních opatření (např. monitorování a hodnocení rizik násilí mezi vězni, blíže viz též kapitolu k ochraně před špatným zacházením) či přijetí operativních ochranných opatření (např. ochrana obětí domácího násilí).

U operativních ochranných opatření platí, že pakliže vnitrostátní orgány ví nebo mají vědět o existenci skutečného a bezprostředního nebezpečí pro život konkrétního jednotlivce z důvodu činnosti jiné osoby, musí přijmout opatření, která jsou v jejich pravomoci a která, rozumně vzato, mohou být očekávána za účelem odvrácení daného nebezpečí (viz *Osman proti Spojenému království*, č. 23452/94, rozsudek velkého senátu ze dne 28. října 1998, § 116).

K přehlednému shrnutí zásad upravujících problematiku pozitivních závazků k předcházení porušení práva na život viz např. *Kotilainen a ostatní proti Finsku* (č. 62439/12, rozsudek ze dne 17. září 2020, § 66–73).

Konečně, rozlišení mezi negativními a pozitivními závazky může být v některých situacích obtížné (viz např. oblast domácích porodů, *Dubská a Krejzová proti České republice*, č. 28859/11 a 28473/12, rozsudek velkého senátu ze dne 15. listopadu 2016, kde na situaci šlo nahlížet jak prizmatem pozitivních závazků, tedy zda a v jaké míře má stát povinnost umožnit porody v domácím prostředí za pomoci porodní asistentky, nebo prizmatem negativních závazků, jelikož příslušné orgány zamítly žádost stěžovatelek o určení porodních asistentek, které by jim mohly asistovat při porodu v domácím prostředí, a zasáhly tak do jejich práva na soukromý život; Soud nakonec zvolil druhý přístup). Toto rozlišení nicméně obvykle nemívá klíčový vliv na výsledné posouzení věci. Soud konstantně judikuje, že zásady, jimiž se poměřuje soulad s Úmluvou, jsou do značné míry obdobné, ať již se na danou situaci díváme optikou negativních nebo pozitivních závazků státu; klíčovou otázkou je, zda byla nastolena spravedlivá rovnováha mezi soupeřícími zájmy jednotlivce a společnosti jako celku (viz např. *Hatton a ostatní proti Spojenému království*, č. 36022/97, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 2003, § 98).

Někdy nicméně může hrát roli, že prizmatem pozitivních závazků je aspekt souladu namítané situace s vnitrostátním právem, na rozdíl od prizmatu negativních závazků, jen jednou z okolností, které Soud zohledňuje, nikoli však nutnou podmínkou souladu s Úmluvou (srov. např. rozsudek senátu a velkého senátu ve věci *López Ribalda proti Španělsku*, č. 1874/13 8567/13). U pozitivních závazků se totiž neuplatní pětistupňový test souladu (k němu blíže viz níže), u něhož je pro závěr o souladu přezkoumávaného zásahu do práv s Úmluvou nezbytné, aby odpověď na otázku, zda byl zásah zákonný, byla kladná. U pozitivních závazků je pro soulad s Úmluvou rozhodující, zda byla nastolena spravedlivá rovnováha mezi všemi dotčenými právy a zájmy. Otázka souladu s vnitrostátním právem je jen jedním, byť významným aspektem celkového hodnocení.

EVOLUTIVNÍ INTERPRETACE

Úmluva byla sjednána a podepsána v roce 1950. Je nasnadě, že pojetí mnohých právních a společenských otázek za uplynulých více než 70 let doznalo nemalých změn. Na tento vývoj ve společnosti musí reagovat i Úmluva, jinak by její ochrana byla jen teoretická a iluzorní. Soud tedy Úmluvu vykládá jako „živoucí nástroj“ ve světle aktuálních podmínek ve společnosti.

Evolutivní interpretace je úzce provázána s konceptem shody na evropské úrovni (viz výše). Vývoj ve společnosti Soud zjišťuje nejčastěji právě ze společného pojetí a společných rysů právních úprav na vnitrostátní úrovni. Vývoj může být zachycen též v novějších mezinárodních úmluvách i mezinárodním *soft law*.

Praktické projevy této zásady jsou několikeré. V *prvé řadě*, použití Úmluvy jakožto živoucího nástroje znamená, že s odkazem na společný vývoj a postoje v evropských státech je určitému právu přiznána silnější ochrana, než tomu bylo dříve. Například ve věci *Schuler-Zraggen proti Švýcarsku* (č. 14518/89, rozsudek ze dne 24. června 1993, § 67) Soud dospěl k závěru, že dosažení rovnosti pohlaví je dnes jedním z významných cílů, o něhož členské státy Rady Evropy usilují, a proto odlišné zacházení na základě pohlaví může být napříště v souladu s článkem 14 Úmluvy jen tehdy, je-li podepřeno „velmi pádnými důvody“. Typickými oblastmi, kde dochází ruku v ruce s vývojem ve společnosti k posílení ochrany základních práv, jsou práva homosexuálů (např. *Vallianatos a ostatní proti Řecku*, č. 29381/09, rozsudek velkého senátu ze dne 7. listopadu 2013: ohledně přístupu k registrovanému partnerství) či práva trans osob (např. *A. P. Garçon a Nicot proti Francii*, č. 79885/12, rozsudek ze dne 6. dubna 2017: ohledně právního uznání změny pohlaví trans osob, které nepodstoupily operativní změnu pohlaví).

V *druhé řadě* může evolutivní metoda výkladu vést k rozšíření použitelnosti některého ustanovení Úmluvy. Například ve věci *Rantsev proti Kypru a Rusku* (č. 25965/04, rozsudek ze dne 7. ledna 2010, § 272–282) Soud s poukazem na podmínky a přesvědčení panující dnes v evropských společnostech dovedl, že obchodování s lidmi spadá do působnosti článku 4 Úmluvy. Obdobně ve věci *Bayatyan proti Arménii* (č. 23459/03, rozsudek velkého senátu ze dne 7. července 2011, § 101–110) Soud s odvoláním na široký konsenzus panující v Evropě i mimo ni dovedl, že článek 9 Úmluvy zahrnuje i právo odmítnout vojenskou službu z důvodu svědomí.

Konečně, zacházení s Úmluvou jakožto živoucím nástrojem s sebou nese též její použití na situace, které v roce 1950 nebyly a ani nemohly být předvídané – viz např. otázku použitelnosti článku 3 Protokolu č. 1 na volby do Evropského parlamentu řešenou ve věci *Matthews proti Spojenému království* (č. 24833/94, rozsudek velkého senátu ze dne 18. února 1999), pravidla pro ochranu soukromého života před tajným sledováním za pomoci GPS řešenou ve věci *Uzun proti Německu* (č. 35623/05, rozsudek ze dne 2. září 2010), či uzpůsobení pravidel platných pro odpovědnost vydavatelů tradičních tištěných periodik na odpovědnost provozovatelů internetových zpravodajských portálů provedené ve věci *Delfi AS proti Estonsku* (č. 64569/09, rozsudek velkého senátu ze dne 16. června 2015).

Ochrana základních práv a svobod by dle preambule Úmluvy měla směřovat k jejich „dalšímu rozvoji“. Ne vždy tomu tak nicméně nutně v praxi je. Zejména v posledních letech a zejména v oblasti migrace či ochrany před terorismem je Soud s „dalším rozvojem“ lidských práv velmi opatrný (viz zejm. *Ilias a Ahmed proti Maďarsku*, č. 47287/15, rozsudek velkého senátu ze dne 21. listopadu 2019, § 211–251, v němž Soud pro cizince zajištěné v tranzitním prostoru hranic snížil ochranu poskytovanou článkem 5 Úmluvy s tím, že je nutno s ohledem na současné podmínky a výzvy postupovat „prakticky a realisticky“). Za účelem zachování možnosti zajistit účinnou ochranu před terorismem pak např. Soud ve věci *Beghal proti Spojenému království* (č. 4755/16, rozsudek ze dne 28. února 2019, § 93–99) revidoval svůj přístup z rozsudku *Gillan a Quinton proti Spojenému království* (č. 4158/05, rozsudek ze dne 12. ledna 2010, § 83–87) a shledal, že není nezbytné, aby policisté, které zákon opravňuje na hraničních přechodech zastavovat a vyslýchat osoby, měli rozumné podezření, že dotčená osoba je nějak spojena s plánováním či provedením teroristického útoku, ale že mohou k zadržení a prohlídce přistoupit i bez jakéhokoli podezření.

KONKRÉTNÍ A ÚČINNÁ PRÁVA

Jde o základní zásadu, která se promítá do mnohých již výše zmíněných – evolutivní metody výkladu, pozitivních závazků, skrytě obsažených práv či autonomních pojmů. Odraz našla i v preambuli Úmluvy.

Kromě již výše uvedených důsledků zmiňme, že z této zásady vyplývá, že není rozhodující formální naplnění určitého práva, ale to, jak v praxi skutečně bylo naplněno. Typickým příkladem je účinnost ustanoveného právního zastoupení. Kupříkladu ve vztahu k řízení o nedobrovolné hospitalizaci Soud shledal, že čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy nevyžaduje toliko poskytnutí právní pomoci osobám trpícím duševní nemocí, ale i to, že soudy musí dbát a dohlédnout na to, že tato právní pomoc bude účinná, tedy že právní zástupce vejde v kontakt se svým klientem a bude v řízení aktivně uplatňovat jeho práva [*M. S. proti Chorvatsku* (č. 2), č. 75450/12, rozsudek ze dne 19. února 2015, § 153–160].

Jiným významným projevem zásady, že Úmluva chrání účinná a konkrétní práva a nikoli práva teoretická a iluzorní, je ustálená rozhodovací praxe Soudu vztáhnout procesní ochranu poskytovanou například čl. 6 odst. 1 a čl. 5 odst. 4 Úmluvy i na řízení před odvolacími a vyššími soudy. Tyto články nevyžadují ve všech případech, aby stát umožnil i opravné řízení. Zdálo by se tedy, že v těchto případech se na řízení o opravném prostředku, který se stát dobrovolně nad rámec svých závazků rozhodne ve svém právním řádu zakotvit, tato ustanovení Úmluvy nevztahují. Soud nicméně konstatoval, že pokud by tomu tak bylo, nebyla by v těchto případech ochrana poskytovaná těmito články účinná, ale jen teoretická (k čl. 5 odst. 4 Úmluvy a vztazení požadavku urychlenosti rozhodnutí ve vazebních věcech i na řízení před Ústavním soudem viz *Smatana proti České republice*, č. 18642/04, rozsudek ze dne 27. září 2007, § 123 a 128).

TESTY SOULADU A ABSOLUTNÍ PRÁVA

Jak bylo zmíněno výše, klasickým testem ověření souladu namítaného zásahu do základních práv s požadavky Úmluvy je tento pětistupňový test:

- 1 Spadá tvrzeně porušené právo do věcného rozsahu práva chráněného příslušným ustanovením Úmluvy? (aplikovatelnost namítaného článku Úmluvy)
- 2 Bylo do daného práva zaručeného Úmluvou namítanou skutečností zasaženo? (existence zásahu do práva v daném článku zakotveného)
- 3 Byl zásah do daného práva v souladu se zákonem? (legalita zásahu)

-
- 4 Sledoval zásah některý z legitimních cílů, které jsou v příslušném ustanovení Úmluvy vyjmenovány? (legitimita zásahu)
  - 5 Byl zásah nezbytný v demokratické společnosti? (přiměřenost zásahu)

Tento test se uplatní tam, kde zpravidla druhé odstavce příslušných článků specifikují, kdy stát do daného práva či svobody může zasáhnout. Jedná se o články 8 až 11 Úmluvy (právo na respektování soukromého a rodinného života; svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání; svoboda projevu; shromažďovací a sdružovací svoboda) a článek 2 Protokolu č. 4 (svoboda pohybu). Obdobně Soud ale postupuje i v některých jiných případech, např. u majetkových práv (článek 1 Protokolu č. 1) či procesních práv v řízení o vyhoštění legálně usazených cizinců (článek 1 Protokolu č. 7).

Podrobněji si jednotlivé kroky testu ukážeme v dalších kapitolách, např. kapitole týkající se svobody projevu.

U některých práv Úmluva nestanoví, za jakých podmínek je do těchto práv možné zasáhnout. Soud v těchto případech dovodil, že přípustné jsou jen ty zásahy, které nezasahují do samotné podstaty daného práva. Jedná se např. o právo uzavřít manželství (článek 12 Úmluvy), právo na přístup k Soudu (čl. 6 odst. 1 Úmluvy), právo na vzdělání (článek 2 Protokolu č. 1) či právo na svobodné volby (článek 3 Protokolu č. 1). Tento „test esence“ je nicméně v rozhodovací praxi Soudu téměř stejný jako výše uvedený pětistupňový test přiměřenosti.

Některá další práva mají specifické postupy ověření souladu namítaného zásahu. Článek 2 Úmluvy zakotvující právo na život např. vyžaduje striktní nezbytnost při použití potenciálně smrtící síly ze strany orgánů státu, v praxi nejčastěji policistů. Článek 6 Úmluvy chránící právo na spravedlivý proces vyžaduje posouzení řízení ve svém celku; dílčí porušení práv tedy může být kompenzováno a napraveno jinými aspekty řízení (k tomu viz dále kapitolu ke spravedlivému řízení). I článek 14 Úmluvy zakotvující zákaz diskriminace vyžaduje specifický algoritmus ověření souladu (k tomu viz dále kapitolu k diskriminaci).

Závěrem je nutné dodat, že některá práva jsou absolutní a stát není oprávněn do nich zasáhnout za žádných okolností. Klasickým příkladem je článek 3 Úmluvy a v něm zakotvený zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení. Stát k takovému jednání nesmí přistoupit ani v případě teroristů (k vyhoštění osob podezřelých z terorismu do státu, kde jim hrozí mučení, viz kapitolu k migraci) či v případě, kdy by výpověď podezřelého mohl teoreticky zachránit život jiné osoby (klasický „případ tikající bomby“, viz *Gäffen proti Německu*, č. 22978/05, rozsudek velkého senátu ze dne 1. června 2010, § 107). Absolutním je i zákaz trestu smrti (článek 1 Protokolu č. 13), zákaz otroctví a nevolnictví (čl. 4 odst. 1 Úmluvy) či svoboda myšlení, svědomí a zastávání a změny náboženského vyznání a přesvědčení (článek 9 Úmluvy nicméně umožňuje zásahy do projevů této svobody).

4.2. PRAKTICKÉ ÚLOHY

Na následujících úlohách si můžete vyzkoušet, jak v praxi fungují některé z výše rozvedených zásad výkladu a použití Úmluvy. Mnohé další zásady si pak na praktických příkladech vyzkoušíte v dalších kapitolách.

AUTONOMNÍ POJMY

Článek 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě stanoví, že „každá fyzická nebo právnická osoba má právo pokojně užívat svůj majetek“. Která z následujících situací myslíte, že se týká majetku ve smyslu tohoto ustanovení?

-
- 1 Pan V. prodával ve svém obchodu s potravinami na základě licence i tabákové výrobky. Prodej těchto výrobků tvořil přibližně třetinu jeho příjmů. V září 2012 byl přijat zákon upravující prodej tabákových výrobků, který měl za cíl omezit kouření mladistvých. V důsledku této úpravy byly stávající licence ke konci roku zrušeny s tím, že maloobchodním prodejcům budou udělovány nové licence ve veřejné soutěži. Držitelé dosavadních licencí nebyli ve veřejné soutěži nijak zvýhodněni. Rozhodnutí o udělení licence nemuselo obsahovat odůvodnění. Stěžovatel v soutěži neuspěl.
  - 2 Manželé G. v roce 1978 nabyli na základě kupní smlouvy rodinný dům. V roce 1982 jako turisté opustili tehdejší Československo, avšak již se nevrátili. V roce 1983 je v nepřítomnosti soud odsoudil pro trestný čin opuštění republiky ke dvouletému trestu odnětí svobody a k trestu propadnutí majetku. Manželé G. se usadili ve Spojených státech amerických, kde v roce 1989 získali občanství. Na základě Úmluvy o naturalizaci z roku 1928 tím pozbyli československé občanství. V roce 1995 se manželé G. domáhali navrácení domu v restituci zpět. Soudy však jejich žalobu odmítly s tím, že nesplňují podmínku českého občanství, kterou restituční zákony vyžadují.
  - 3 Pan E. je tureckým státním občanem. V roce 2012 se přestěhoval do Rakouska, kde od té doby legálně žije a pracuje. Jeho manželka a dvě děti nicméně zůstaly nadále žít v Turecku. Poté, co stěžovateli poklesl příjem, požádal o vyplácení sociální dávky – příspěvků na děti. Příslušné orgány ale jeho žádost zamítly s tím, že není splněna zákonná podmínka trvalého pobytu dětí na území státu.

PROSTOR PRO UVÁŽENÍ

Paní K. otěhotněla a přála si porodit doma za pomoci porodní asistentky. Vnitrostátní právní řád nicméně tento postup neumožňoval. Jelikož paní K. nesehnala porodní asistentku, která by jí byla ochotna asistovat u domácího porodu, porodila nakonec v porodnici.

Srovnávací studie situace v členských státech Rady Evropy ukazuje, že plánované domácí porody jsou upraveny právním řádem a regulovány ve 20 státech ze 47. V 15 jsou hrazeny z veřejného zdravotního pojištění. Ve 23 státech není otázka domácích porodů právním řádem upravena vůbec či je upravena nedostatečně. V některých z těchto zemí domácí porody probíhají, avšak v právním vakuu a bez krytí veřejným zdravotním pojištěním. V žádném státě není asistence porodních asistentek při domácích porodech zakázána.

Úkol

- ? Jaké faktory jsou v této věci důležité pro určení šíře prostoru pro uvážení, kterého stát požívá? Je na základě zvážení těchto faktorů prostor pro uvážení úzký, či naopak široký?

POZITIVNÍ ZÁVAZKY

Pan M. byl odsouzen za násilný trestný čin. Ve věznici mu byla posléze diagnostikována duševní porucha. Byl nicméně ponechán na běžném oddělení věznice. Z důvodu agresivního chování vůči personálu věznice mu bylo v průběhu času uloženo několik kázeňských trestů. Po výskytu dalšího agresivního chování pana M. vyvolaného jeho duševním onemocněním nařídila ředitelka věznice zvláštní bezpečnostní opatření spočívající mj. v jeho umístění na samostatnou celu, odděleném čase vycházek, používání plastových příborů či otevírání jeho cely pouze vedoucím oddělení a v doprovodu dvou dalších příslušníků ostrahy. Když se následně vedoucí oddělení R. dostavil v doprovodu dvou kolegů, aby M. zpravitel o zmíněných bezpečnostních opatřeních, pan

---

M. vyvolal potyčku, během níž R. za použití škrcení položil M. břichem na podlahu. M. si stěžoval na nedostatek vzduchu a to, že se dusí. Další z dozorců mu nicméně znehybnil jednu ruku (druhou ruku měl M. pod svým tělem) a třetí dozorce si na M. ještě obkročmo sedl. Po příchodu posil byl následně M. spoután na zápěstích i kotnících a odveden na zvláštní celu. Zde dozorcí zjistili, že M. je v bezvědomí. Po neúspěšném oživování se dozorcí rozhodli přivolat lékaře. Jelikož vězeňský lékař nebyl ten den z důvodu nemoci přítomen, byla zavolána rychlá záchranná služba. Její lékař následně konstatoval smrt způsobenou udušením pákovým škrcením. Věc poté prověřoval odbor vnitřní kontroly Vězeňské služby. Dospěl k závěru, že dozorcí jednali v nutné sebeobraně.

Úkol

? Vyplývají z Úmluvy pro stát v této situaci nějaké pozitivní závazky? Pokud ano, jaké?

5

OPAKOVACÍ OTÁZKY

- ① Chrání Úmluva jen občanská a politická práva?
- ② Stanoví Úmluva ve všech oblastech vyšší standard ochrany než Listina základních práv a svobod?
- ③ Vyžaduje Úmluva od států i něco jiného, než aby se zdržely zásahů do práv, které zakotvuje?
- ④ Určuje směr a rychlost vývoje základních práv a svobod primárně Soud nebo smluvní státy Úmluvy?
- ⑤ Může stát zvolit takový zásah do základního práva, který není vůči danému právu nejvíce šetrný, a stále naplnit požadavky Úmluvy?
- ⑥ Může každý zákon, který přijme Parlament, být základem pro omezení základních práv?
- ⑦ Může být trestním řízením ve smyslu Úmluvy i řízení, které zákonodárce za trestní řízení nepovažuje a nespojuje s ním všechny záruky trestního procesu?
- ⑧ Pakliže stát určitou otázku upravuje odlišně než všechny či téměř všechny ostatní evropské státy, může svůj přístup u Soudu s úspěchem obhájit?

6

DALŠÍ ZDROJE

The European Convention on Human Rights – A living instrument (příručka ESLP)
https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_Instrument_ENG.pdf

Evropská úmluva o lidských právech (video ESLP)
<https://youtu.be/vgXKP7Tru7U>

60 let Evropské úmluvy o lidských právech (video ESLP)
<https://youtu.be/WhH1UPcoRlk>

Originální text Úmluvy
https://www.echr.coe.int/Documents/Archives_1950_Convention_ENG.pdf

Travaux préparatoires k Úmluvě
https://www.echr.coe.int/Documents/Library_TravPrep_Table_ENG.pdf

„What has the European Convention on Human Rights ever done for us?“ (skeč Patricka Stewarta)
<https://youtu.be/ptfmAY6M6aA>

Spor o děti

Viz např. *Bergmann proti České republice*, č. 8857/08, rozsudek ze dne 27. října 2011.

Adopce 1

Viz např. *Fretté proti Francii*, č. 36515/97, rozsudek ze dne 26. února 2002, § 32.

Adopce 2

Viz např. *Gas a Dubois proti Francii*, č. 25951/07, rozsudek ze dne 15. března 2012, § 37–38.

Noční asistent

Viz *McDonald proti Spojenému království*, č. 4241/12, rozsudek ze dne 20. května 2014, § 46–49.

Autonomní pojmy 1

Viz *Vékony proti Maďarsku*, č. 65681/13, rozsudek ze dne 13. ledna 2015, § 29.

Autonomní pojmy 2

Viz *Gratzingerovi proti České republice*, č. 39794/98, rozhodnutí velkého senátu ze dne 10. července 2002, § 68–74.

Autonomní pojmy 3

Viz *Efe proti Rakousku*, č. 9134/06, rozsudek ze dne 8. ledna 2013, § 46.

Prostor pro uvážení

Viz *Dubská a Krejzová proti České republice*, č. 28859/11 a 28473/12, rozsudek velkého senátu ze dne 15. listopadu 2016, § 178–184.

Pozitivní závazky

Viz *Tekin a Arslan proti Belgii*, č. 37795/13, rozsudek ze dne 5. září 2017, § 84–87, 92–98 a 108.

APLIKACE ÚMLUVY NA VNITROSTÁTNÍ ÚROVNI

PETR KONŮPKA
MIROSLAV KAŠTYL

1

CÍLE KAPITOLY

Čtenáři vědí, jaké postavení v českém právním řádu Úmluva má.

Čtenáři znají, jakou právní povahu, závaznost a význam má judikatura Soudu.

Čtenáři získají představu, v jakých typových situacích je potřebné při výkladu vnitrostátního práva přihlídnout k judikatuře Soudu.

Čtenáři si též uvědomí, že judikaturu Soudu je nutné zohlednit již při tvorbě právních předpisů.

Čtenáři si zkusí vyložit ustanovení vnitrostátního práva v souladu s Úmluvou a judikaturou Soudu.

2

POSTAVENÍ

ÚMLUVY

V ČESKÉM

PRÁVNÍM ŘÁDU

Tzv. „euronovela“ Ústavy z roku 2001 odstranila z Ústavy zvláštní kategorii „mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách“. Dle současného znění článku 10 Ústavy jsou ratifikované mezinárodní smlouvy součástí vnitrostátního právního řádu. Stanoví-li něco jiného než zákon, použijí se ony.

Mezinárodní smlouvy, včetně Úmluvy, by tedy měly být v hierarchii norem mezi zákony a ústavními zákony. Ústavní soud nicméně již v roce 2002 v tzv. „konkurzním nálezu“ (sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. června 2002) lidskoprávní úmluvy, včetně Úmluvy, „vytáhl“ zpět na úroveň ústavních zákonů. Konstatoval, že tyto úmluvy jsou součástí ústavního pořádku:

„(...) V nepřípustnosti změny podstatných náležitostí demokratického právního státu je obsažen i pokyn Ústavnímu soudu, dle kterého žádnou novelu Ústavy nelze interpretovat v tom smyslu, že by jejím důsledkem bylo omezení již dosažené procedurální úrovně ochrany základních práv a svobod.

Z uvedeného východiska nutno posuzovat změny, jež přinesla novela Ústavy, provedená ústavním zákonem č. 395/2001 Sb., a to v ustanoveních čl. 1 odst. 2, čl. 10, čl. 39 odst. 4, čl. 49, čl. 87 odst. 1 písm. a), b) a čl. 95 Ústavy. Ústavní zakotvení všeobecné inkorporační normy, a tím překonání dualistické koncepce vztahu práva mezinárodního a práva vnitrostátního, nelze interpretovat ve smyslu odstranění referenčního hlediska ratifikovaných a vyhlášených mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách pro posuzování vnitrostátního práva Ústavním soudem, a to s derogačními následky.

Proto rozsah pojmu ústavního pořádku nelze vyložit toliko s ohledem na ustanovení § 112 odst. 1 Ústavy, nýbrž i vzhledem k ustanovení čl. 1 odst. 2 Ústavy a do jeho rámce zahrnout i ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách.“

Ponechme stranou kontroverze a výhrady, které toto rozhodnutí vyvolalo. V praxi je důležité, co se v následujícím vývoji ustálilo, tedy že Úmluva je nadále považována za součást ústavního pořádku. Zákony a podzákoné právní předpisy tak musí být s Úmluvou v souladu. Ústavní soud může zákonná ustanovení rušit pro jejich rozpor s Úmluvou. Jednotlivci se před ním mohou domáhat porušení svých základních práv a svobod, které jsou zakotveny nejen v Listině základních práv a svobod, ale i v Úmluvě.

Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 310/05 ze dne 15. listopadu 2006 mj. konstatoval:

„(...) V České republice jsou vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament České republiky souhlas a jimiž je Česká republika vázána, součástí právního řádu (článek 10 Ústavy). Zvláštní postavení mezi nimi mají mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, které tvoří součást českého ústavního pořádku se všemi důsledky z toho plynoucími (...). Do kategorie těchto smluv bezesporu patří též Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Bezprostřední aplikovatelnost mezinárodních smluv zahrnuje též povinnost českých soudů a jiných orgánů veřejné moci přihlížet k interpretaci těchto smluv příslušnými mezinárodními tribunály jako orgány povolanými autoritativně se vyslovovat k interpretaci mezinárodních smluv. To se pochopitelně vztahuje též na interpretaci Evropské úmluvy Evropským soudem pro lidská práva, přičemž relevance rozhodnutí ESLP dosahuje v českém právu ústavněprávní kvality.

Rozhodnutí ESLP jsou pro Českou republiku a orgány veřejné moci na jejím území závazná v individuální věci, což vyplývá též z článku 46 odst. 1 Úmluvy, který deklaruje závaznost rozhodnutí ESLP v jednotlivé věci jako vlastnost „*res iudicata*“ těchto rozhodnutí. Jak již Ústavní soud vyslovil, „*nemá žádných pochybností o tom, že obsah závazného rozsudku Evropského soudu ve věci proti České republice představuje pro Českou republiku závazek, jenž pro ni vyplývá z mezinárodního práva. Česká republika je povinna nejen podle mezinárodního práva, ale i s odkazem na ustanovení čl. 1 odst. 2 Ústavy takové závazky dodržovat.*“ (...)

Z důvodů výše uvedených mají ovšem orgány veřejné moci obecnou povinnost přihlížet k interpretaci Evropské úmluvy prováděné ESLP. Rozhodnutí ESLP představují významné interpretační vodítko pro aplikaci Úmluvy. Orgány veřejné moci, na prvním místě pak soudy, jsou proto povinny přihlížet k judikatuře ESLP jak ve věcech, kde rozhodovaly v řízeních proti České republice, tak i ve věcech, které se týkají jiného členského státu Úmluvy, pokud tyto věci mají podle své povahy význam též pro interpretaci Úmluvy v českém kontextu. (...)

V nálezu sp. zn. II. ÚS 1135/14 ze dne 30. června 2015 Ústavní soud dodal:

„14. Ústavní soud ve své judikatuře stojí na stanovisku [např. nález sp. zn. III. ÚS 3749/13 ze dne 29. 4. 2014 (N 74/73 SbNU 333) nebo nález sp. zn. II. ÚS 862/10 ze dne 19. 5. 2010 (N 110/57 SbNU 403)], že Ústavní soud i obecné soudy jsou povinny dodržovat rovněž Úmluvu, která je součástí právního řádu (čl. 10 Ústavy), a to v interpretaci podávané Evropským soudem pro lidská práva. Tato vázanost vnitrostátních soudů Úmluvou a rozhodnutími Evropského soudu pro lidská práva plyne jak ze základních ustanovení Ústavy (čl. 1 odst. 1 a čl. 10), tak specificky též z čl. 87 odst. 1 písm. i) a čl. 95 odst. 1 Ústavy. (...).

28. Lze tedy shrnout, že pokud Vrchní soud v Olomouci a Nejvyšší soud v napadených rozhodnutích vycházely z toho, že bylo nutno určit výši náhrady za vyvlastnění podle právních předpisů účinných v době vyvlastnění, tedy přiznat stěžovatelům cenu „úřední“, takový jejich závěr nejenže není v souladu s ustanovením § 154 odst. 1 o.s. ř., ale není ani v souladu s mezinárodními závazky České republiky (čl. 1 odst. 1 Ústavy), které vzhledem k bezprostřední aplikovatelnosti mezinárodních smluv (čl. 10 a čl. 95 odst. 1 Ústavy) vedou k nutnosti aplikovat vnitrostátní předpisy způsobem souladným s interpretací mezinárodních smluv mezinárodními soudy, zejména s interpretací Úmluvy Evropským soudem pro lidská práva, a to ať již se týká řízení vedených proti České republice, či věcí, které se sice týkají jiné smluvní strany Úmluvy, ale mají, podle své povahy, význam též pro interpretaci Úmluvy v českém kontextu. (...)

Soud se k závaznosti své judikatury nad rámec závaznosti v individuální věci pro účastníky řízení vyslovuje takto (např. *Paposhvili proti Belgii*, č. 41738/10, rozsudek velkého senátu ze dne 13. prosince 2016):

„130. Rozsudky Soudu slouží nejen účelu rozhodnout o věcech, které jsou Soudu předloženy, ale obecněji též účelu objasnit, ochránit a rozvinout pravidla zakotvená Úmluvou, a tím přispět k dodržování závazků, které státy jako smluvní strany převzaly (...) Posláním Soudu je také rozhodovat ve veřejném zájmu o celospolečenských otázkách, a tím zvyšovat obecné standardy ochrany lidských práv a šířit judikaturu v této oblasti ve společenství států Úmluvy.“

DŮSLEDKY TÉTO JUDIKATURY

Soud je na základě článku 19 Úmluvy povolán k výkladu Úmluvy. Jeho rozsudky jsou závazné nejen v individuální věci („*res iudicata*“), ale mají i širší normativní závaznost („*res interpretata*“, účinek *erga omnes*). Závazností v konkrétní věci („*res iudicata*“) se budeme zabývat dále v kapitole věnované výkonu rozsudků.

Širší normativní závaznost judikatury Soudu vyplývá i ze zásady právního státu. V ní je obsažen i požadavek právní jistoty, předvídatelnosti a rovnosti. Právní názor Soudu obecnější povahy je proto aplikovatelný na všechny obdobné případy bez ohledu na to, jakého státu se bezprostředně týkají.

V praxi se tato širší normativní závaznost „*erga omnes*“ judikatury Soudu projevuje v pasážích jeho rozsudků, v níž shrnuje obecné zásady, jejichž prizmatem posuzuje naplnění požadavků Úmluvy v typově obdobných věcech. K tomu blíže viz kapitola k vyhledávání a čtení rozsudků Soudu.

Rozsudky velkého senátu Soudu nejsou mnohdy významné ani tak tím, jak je posouzena daná individuální věc, ale jaké obecné zásady v nich Soud vymezí. Rozvedení obecných zásad ale nalezneme i v řadě rozsudků sedmičlenných senátů Soudu.

Praktickou pomůckou v tomto ohledu může být v databázi judikatury Soudu Hudoc vyhledávací kritérium významnost. Rozsudky, které obecnou judikaturu Soudu vytvářejí, jsou označeny významností „*Key cases*“. Jí jsou označeny téměř všechny rozsudky a rozhodnutí velkého senátu. Tuto významnost ale mají i mnohé rozsudky senátu. Rozsudky významnosti 1 významně přispívají k rozvoji, doplnění či změně judikatury Soudu. Rozsudky významnosti 2 stávající judikaturu Soudu nejen aplikují, ale i v určité míře rozvíjejí.

---

4 POUŽITÍ ÚMLUVY NA VNITROSTÁTNÍ ÚROVNI

4.1 ZPŮSOBY POUŽITÍ ÚMLUVY A JUDIKATURY SOUDU

VÝKLAD A POUŽITÍ VNITROSTÁTNÍHO PRÁVA

Jak bylo vyloženo výše, Úmluva je součástí ústavního pořádku. Je-li to možné, zákony a podzákoné předpisy tedy musí být vykládány tak, aby jejich výklad a použití byly v souladu s Úmluvou tak, jak ji v daném kontextu vykládá Soud. Pokud to možné není, ustanovení předpisu se nepoužije.

Úmluvu, resp. judikaturu Soudu, lze při výkladu vnitrostátního práva použít mnoha způsoby. Níže jsou v bodech naznačeny některé z nich. Úmluva, resp. judikatura Soudu tak například:

definuje obecná východiska a hodnoty, které zákonná úprava provádí a chrání

- jde o nejobecnější použití Úmluvy;
- pomůže seznat, jakého cíle by zákonná úprava měla dosáhnout (např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2007, sp. zn. 30 Cdo 1174/2007);

přibližuje význam obecného pojmu použitého v zákoně

- v praxi jde o častý způsob, jakým Úmluva nachází při výkladu vnitrostátního práva své uplatnění;
- zákon mnohdy nevyhnutelně musí obsahovat do jisté míry obecné pojmy, jejichž význam a obsah je určován dle okolností věci, na níž je aplikován;
- např. „přiměřenost“ použití fotografie bez souhlasu dotčené osoby v § 89 občanského zákoníku (viz případová studie níže); nebo trestní povaha daňového penále podle zákona o daních z příjmů (viz usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 24. listopadu 2015, č. j. 4 Afs 210/2014–57);

stanovuje limity uvážení správního orgánu či soudu, které jim zákon svěřuje

- v mnoha případech zákon příslušným orgánům ponechává prostor pro uvážení, jak v dané věci rozhodnout; ve větší či menší míře stanoví vodítka, podle nichž se mají řídit;
- bližší rozvedení těchto vodítek či jejich doplnění najdeme mj. i v judikatuře Soudu
- např. rozhodování soudů o propuštění z vazby nebo o jejím dalším trvání (§ 71a a následující trestního řádu), rozhodování policie či soudů o dalším trvání zajištění cizince za účelem vyhoštění (§ 124 a následující zákona o pobytu cizinců na území České republiky), či rozhodování soudů, zda bude během hlavního líčení místo výslechu svědka toliko přečten protokol o jeho dřívější výpovědi (§ 211 trestního řádu);

zpřesňuje či doplňuje určité ustanovení zákona

- právní úprava může stanovit podmínky pro určitý postup; nemusí však vždy nutně postihnout všechny aspekty věci, které je třeba zohlednit; ty mohou vyplývat i z judikatury Soudu;

-
- např. rozhodování o umístění do cely s prostorem pod 4 m² (viz dále jedna z případových studií) či výčet kritérií pro posouzení souladu vyhoštění cizince s jeho právem na respektování soukromého a rodinného života (viz dále jedna z případových studií);

usměrňuje volbu v případě více možných výkladů zákona

- je možné, že určité zákonné ustanovení nabízí více cest, jak jej vyložit; z judikatury Soudu může vyplývat, že některý z těchto výkladů není možný či z ní může vyplývat, který by měl být preferován, i když jiný výklad též není nezbytně v rozporu s Úmluvou;
- např. omezení posouzení přiměřenosti zásahu do práv jen na případy, kdy tak zákon o pobytu cizinců na území České republiky výslovně stanoví (§ 174a odst. 3 tohoto zákona) – pakliže tak zákon nestanoví v případě, kdy Úmluva vyžaduje posouzení přiměřenosti, je namístež preferovat takový výklad tohoto ustanovení, dle něhož dopadá jen na ty případy, na které se nevztahuje Úmluva; v tomto případě je nicméně hranice mezi výkladem konformním s Úmluvou a přednostním přímým použitím Úmluvy tenká (viz dále); viz též kapitolu k výkonu rozsudků Soudu a tam uvedené příklady, kdy v návaznosti na rozsudek Soudu proti České republice vnitrostátní soudy měnily svůj dosavadní výklad vnitrostátních právních předpisů;

pomáhá sladit výklad více ustanovení právních předpisů

- na řadu situací dopadá více ustanovení právních předpisů, která je upravují z různých hledisek;
- v některých případech může být nesnadné jejich výklad sladit;
- v některých případech se i může jevit, že různá ustanovení právních předpisů vyžadují vzájemně neslučitelná řešení;
- Úmluva a judikatura Soudu může poskytnout návod a vodítka pro určení, kterému z ustanovení dát přednost či mu v dané věci přiznat větší váhu;
- např. různé aspekty podmínek výkonu vazby či výkonu trestu odnětí svobody (viz též jedna z případových studií níže);

nepoužití zákonného ustanovení a přednostní přímé použití Úmluvy

- v extrémních případech nelze dosáhnout výkladu, který by byl s Úmluvou v souladu; znění právního předpisu je zcela jednoznačné a přikazuje státnímu orgánu jednat způsobem, který je v rozporu s Úmluvou;
- soudce by měl věc primárně předložit Ústavnímu soudu s návrhem na zrušení takového ustanovení;
- v některých případech by ale takovým postupem, kdy je řízení na řadu měsíců přerušeno, mohlo dojít k porušení práv či by se soudní ochrana práva stala neúčinnou – typicky v řízeních týkajících se zbavení svobody; pokud by např. řízení o žádosti o propuštění bylo přerušeno a soud nerozhodl, odepřel by žalobci právo na účinný a rychlý soudní přezkum zákonnosti zbavení svobody;
- v některých případech je obecné zákonné pravidlo v pořádku, jen jeho použití ve specifickém kontextu může vést k rozporu s Úmluvou – např. § 75 odst. 1 soudního řádu správního zakotvujícího pravidlo, že správní soud při přezkoumání rozhodnutí vychází ze skutkového a právního stavu, který tu byl v době rozhodování správního orgánu, a nutnost vyplývající z čl. 5 odst. 4 Úmluvy přihlídnout při přezkumu zajištění cizince k novým podstatným skutečnostem, majícím vliv na zákonnost trvání zajištění (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. září 2019, č. j. 9 Azs 193/2019-48).

TVORBA VNITROSTÁTNÍHO PRÁVA

Vedle výkladu a použití vnitrostátního práva nachází Úmluva a judikatura Soudu uplatnění již při samotné tvorbě právních předpisů. Legislativní pravidla vlády ukládají předkladateli návrhu právního předpisu povinnost ověřit mj. i slučitelnost navrhovaného řešení s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána. Článek 4 odst. 4 dále stanoví, že:

„V rámci toho vždy samostatně posuzuje slučitelnost navrhovaného řešení s mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, zvláště pak s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a jejími protokoly, jakož i s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva a právními názory mezinárodních orgánů zřízených ke kontrole plnění závazků vyplývajících z takových smluv, která se k dané oblasti vztahují; přitom provede shrnutí relevantní judikatury Evropského soudu pro lidská práva a podrobně vysvětlí a odůvodní, zda je navrhované řešení s těmito smlouvami slučitelné.“

Zpracovatelé návrhů právních předpisů, kterými jsou u vládních návrhů jednotlivá ministerstva, by tedy měli jako jeden z prvních kroků při formulaci návrhu analyzovat judikaturu Soudu, a vymezit tak mantinely, v nichž se právní úprava musí pohybovat. Praxe je v tomto ohledu nicméně různá. Některé důvodové zprávy k zákonům dokládají, že předkladatel tuto povinnost splnil důkladně a odpovědně. Z jiných je patrné, že byla splněna jen formálně (např. při jednovětném konstatování, která je v důvodových zprávách nikoli úplně vzácně možné najít – a to, že „navrhovaná právní úprava je s mezinárodními smlouvami v souladu“ či že „na navrhovanou právní úpravu se mezinárodní smlouvy nevztahují.“). V kapitole k *Big Brother* si na jedné z praktických úloh vyzkoušíme posoudit soulad návrhu právního předpisu s Úmluvou a judikaturou Soudu.

4.2

PRAKTICKÉ ÚLOHY

Níže naleznete vylíčení skutkových okolností tří různých případů. U každého z nich je připojen i souhrn ustanovení vnitrostátního práva, která se na danou situaci vztahují. V každém modelovém případě si vyzkoušíte v různých rolích tato ustanovení na danou situaci použít tak, aby její řešení, a tedy i vámi provedený výklad vnitrostátního práva, byl v souladu s Úmluvou tak, jak ji ve své judikatuře vykládá Soud. Příslušnou judikaturu si zkuste sami nalézt. Ve vodítkách k řešení úloh případně naleznete nápořevědu, jaké rozsudky jsou pro výklad příslušných ustanovení právních předpisů nejvíce relevantní.

DILEMA ŠÉFREDAKTORA TÝDENÍKU

OCHRANA OSOBNOSTNÍCH PRÁV A SVOBODA TISKU

Skutkový stav

V srpnu 2020 týdeník *Týden ve společnosti* publikoval článek o tom, že předseda nově vznikající politické strany Marek Vítězný odchází od své manželky a tří malých dětí a začíná žít s Terezou Novou, advokátkou angažující se v oblasti zrovnoprávnění odměňování žen, se kterou čeká dítě. Tyto informace týdeník získal od pana Vítězného. Politická strana pana Vítězného měla v té době dle průzkumů veřejného mínění volební preference pohybující se mezi 15 a 20 %. Pan Vítězný byl v minulosti 5 let generálním ředitelem ČEZ a objevoval se často v médiích. V roce 2019 byl tváří celostátní reklamní kampaně za zdravý životní styl.

Článek ze srpna 2020 byl doprovázen několika fotografiemi páru pořízených během různých společenských událostí. Redaktor v článku vyjadřoval pochybnosti nad tím, zda má pan Vítězný, který rozbil svou původní rodinu, za trvání manželství zplodil

---

dítě s jinou ženou, a nadto to bez skrupulí a zardění šíří v médiích a na sociálních sítích, dostatečné lidské vlastnosti na to, aby se stal ministrem v budoucí vládě. Ani pan Vítězný, ani slečna Nová proti publikaci článku nijak nebrojili. V říjnu 2020 Tereza Nová poskytla týdeníku rozhovor, ve kterém popisovala svůj vztah s Markem Vítězným, své těhotenství, své postoje k manželství a to, jak se stala jednou z viditelných postav českého feminismu. Článek provázelo několik fotografií slečny Nové pořízených během rozhovoru.

Počátkem února 2021 pan Vítězný telefonicky potvrdil redaktorovi týdeníku, panu Zručnému, že se jim se slečnou Novou především narodila dcera, že porod proběhl v pořádku, dcera při narození měřila 48 cm a vážila 3 kg, že jí pojmenovali Viktorie a že, pokud vše půjde dobře, zítra Terezu s Viktorou odveze domů. Na základě této informace se pan Zručný druhý den ráno odebral na parkoviště porodnice, kde se schoval za strom. V okamžiku, kdy pár odcházel z porodnice a nasedal do auta, pořídil nepozorovaně několik snímků. Na nich byli vidět oba rodiče i dítě usazené v autosedadle. Snímky je zachycovaly při východu z nemocnice, na cestě přes parkoviště k autu a při nasedání do auta.

Na základě těchto snímků redaktor připravil fotoreportáž, kterou ke schválení k publikaci předložil šéfredaktorovi týdeníku, panu Opatrnému. Fotoreportáž obsahovala pořízené snímky, které byly doprovázeny krátkými popisky komentujícími narození dítěte, o jehož početí týdeník informoval loni v létě, značku auta, kterým pár odjel, a množství a kvalitu dětského vybavení, které si rodina přivezla do porodnice.

Pan Opatrný měl určité pochybnosti, zda by uveřejnění této fotoreportáže bylo v souladu s § 89 občanského zákoníku, a tak se rozhodl poradit se s advokátem.

Příslušné vnitrostátní právo

Občanský zákoník

§ 89

Podobizna nebo zvukový či obrazový záznam se mohou bez svolení člověka také pořídít nebo použít přiměřeným způsobem též k vědeckému nebo uměleckému účelu a pro tiskové, rozhlasové, televizní nebo obdobné zpravodajství.

Úkol

? Jste advokátem/advokátkou, se kterým/kterou se pan Opatrný přišel poradit, zda by plánované zveřejnění fotoreportáže bylo v souladu s výše citovaným ustanovením občanského zákoníku. Co mu poradíte?

TĚŽKÝ ÚDĚL

PODMÍNKY VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Skutkový stav

Tomáš Marný si odpykává trest odnětí svobody ve věznici Horní Šatlava za zvlášť závažný zločin, kterého se dopustil kvůli neopětované lásce. Pan Marný je v srdci dobrák, ve věznici nechtěl být s nikým na nože a dodržoval pravidla. Jednoho dne byl však neopatrný a ve společných sprchách si přivodil vážné poranění zad a obou nohou. V důsledku zranění se nyní může pohybovat jen velmi obtížně za pomoci chodítka.

I přes tento svízelný stav zůstal pan Marný umístěn na běžném oddělení věznice. Byl ubytován spolu s jedním odsouzeným v cele, ve které na něj v souladu s § 17 odst. 6 řádu výkonu trestu odnětí svobody připadala ubytovací plocha o rozměru 4,5 m².

Přestože měl pan Marný k dispozici velký osobní prostor, radost ze své aktuální situace neměl. Bez pomoci další osoby se totiž nemohl osprchovat, jelikož ve sprchách byly kluzké schody a nebylo v nich sedátko a madla. Nemohl si sám ani zajít do dvora na vycházku či do jídelny, kde by se mohl stravovat s ostatními vězni, jelikož tyto prostory nebyly bezbariérové. Ven se tak dostal jen některé dny a stravu jedl sám na cele. Konečně se panu Marnému stýskalo po návštěvách vězeňské knihovny a kulturním vyžití, které nabízela v podobě sledování televize a čtení publikací. Většinu času tak trávil sám v cele a občas hrál se spolu odsouzeným lízaný mariáš.

S ohledem na svůj zdravotní stav byl pan Marný přesvědčen, že by měl být považován za trvale pracovní nezařaditelného vězně a umístěn na specializovaný oddíl věznice, jehož cely se nacházely v přízemí věznice. Pan Marný proto vedení věznice požádal, aby byl umístěn do vícelůžkové cely na specializovaném oddělení věznice se zvláštními stavebně-technickými úpravami, díky čemuž by se mohl sám sprchovat a při pobytu mimo celu se pohybovat samostatně, aniž by musel spoléhat na pomoc jiné osoby. Opět by si mohl zajít na vycházkový dvůr, do knihovny a získat přístup k televizi.

Ředitel věznice však nové umístění pana Marného do cely na specializovaném oddělení odmítl. Dle něj aktuální zdravotní stav nečiní pana Marného trvale pracovní nezařaditelným, jelikož nadále šije plyšáky pro děti, a ani odborná pomoc ze strany asistenta není potřeba, když mu mohou dobrovolně pomoci ostatní odsouzení, což v zásadě činí. Především by ale na pana Marného v případě jeho nového umístění připadla nedostatečná ubytovací plocha. Cela na specializovaném oddělení má ubytovací plochu o velikosti 10 m², přičemž se v ní v současnosti nacházejí již dva odsouzení. Pokud by se do cely přidalo další lůžko, aby zde mohl pobývat pan Marný, činila by ubytovací plocha na osobu v cele méně než 4 m². Pan Marný by tak měl k dispozici příliš malý osobní prostor, současně by se tím snížila plocha i ostatním spoluvězňům, což není s ohledem na předpisy přijatelné.

Pan Marný s postojem ředitele věznice nesouhlasil, a proto podal podnět k výkonu dozoru příslušnému státnímu zastupitelství, které bdí nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává trest odnětí svobody. V podnětu si stěžoval, že velikost ubytovací plochy, na kterou se odvolává ředitel věznice, ještě nezaručuje soulad podmínek výkonu jeho trestu s Úmluvou.

Příslušné vnitrostátní právo

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody

§ 2

- (1) Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.

(...)

§ 7

(...)

- d Odděleně se umísťují zpravidla odsouzení, kteří jsou trvale pracovní nezařaditelní.

§ 16

(...)

- (5) Odsouzeným se zabezpečuje denně nejméně jednogodinová vycházka.

---

§ 69

- (1) Odsouzeným trvale pracovně nezařaditelným je odsouzený, jehož zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení.

(...)

Řád výkonu trestu odnětí svobody

§ 17

(...)

- (6) V ubytovací místnosti určené pro ubytování více odsouzených musí na jednoho odsouzeného připadat ubytovací plocha nejméně 4 m². (7) Umístit odsouzeného do cely nebo ložnice, v níž na něho případně ubytovací plocha menší, než je uvedeno v odstavci 6, lze pouze tehdy, když celkový počet odsouzených vykonávajících trest ve věznicích téhož základního typu a stupně zabezpečení neumožní z důvodu nedostatečné ubytovací kapacity dodržet ubytovací plochu stanovenou podle odstavce 6. Ubytovací plocha připadající na jednoho odsouzeného nesmí být menší než 3 m².

§ 20

- (1) Účelem vycházek je zabezpečit odsouzeným denní pobyt na čerstvém vzduchu a aktivní odpočinek; odsouzení se jich zúčastňují podle vlastního zájmu.

(...)

- (5) Vycházka může být omezena nebo zrušena pouze z vážného důvodu na základě rozhodnutí ředitele věznice nebo jím pověřeného zaměstnance Vězeňské služby.

§ 21

(...)

- (2) Koupání se odsouzeným umožní nejméně dvakrát týdně. Za koupání se v podmínkách výkonu trestu považuje sprchování teplou vodou. Pokud z provozních nebo energetických důvodů nelze koupání přechodně zabezpečit, musí být vždy zajištěna možnost řádného umytí v teplé vodě.

§ 22

(...)

- (2) V osobním volnu se odsouzený podle své volby v rámci časového rozvrhu dne věnuje sebevzdělávání, uspokojování svých duchovních a kulturních potřeb, zájmové činnosti nad rámec programu zacházení nebo odpočinku.

Úkol

- ? Jste státním zástupcem / státní zástupkyní na netrestním úseku krajského státního zastupitelství. Podnět pana Marného vám byl přidělen k posouzení. Musíte zvážit, zda vydat příkaz k zachování předpisů platných pro výkon trestu odnětí svobody. Jak s podnětem pana Marného naložíte?

PODNIKAVEC

VYHOŠTĚNÍ DLOUHODOBĚ USAZENÝCH CIZINCŮ

Skutkový stav

Pan Stojan je cizincem. Do České republiky přicestoval v roce 1996 kvůli studiu na Univerzitě Karlově. Po ukončení studia zde pan Stojan zůstal, začal podnikat v oboru, který vystudoval, díky čemuž mu bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu za účelem podnikání, které si každé dva roky prodlužoval. Daně a odvody řádně platil. Krátce po škole se pan Stojan seznámil s paní Bosanou, jeho krajankou, která v České republice pobývala na základě dlouhodobého pobytu za účelem zaměstnání. Po krátké známosti vstoupili do svazku manželského. Z toho se nejprve narodil syn Jakotyč (18) a později vytoužená dcera Bosorka (3).

Jakotyč právě ukončil soukromou střední školu, kterou stejně jako základní školu studoval v anglickém jazyce, a byl přijat na prestižní univerzitu v Japonsku, kam se již velmi těší, neboť veškeré jeho životní náklady a studium bude hradit univerzita a on díky tomu bude finančně nezávislý na rodičích. Bosorka kvůli své nemoci musí docházet na pravidelné lékařské kontroly a v případě potřeby absolvuje léčbu na specializovaném pracovišti. Paní Bosana je proto v domácnosti a stará se o ni. V roce 2018 bylo všem kromě malé Bosorky uděleno povolení k trvalému pobytu v České republice. U Bosorky doposud řízení o její žádosti nebylo skončeno, a tak zde stále pobývá pouze na základě časově omezeného dlouhodobého pobytu za účelem společného soužití s panem Stojanem. Jakotyč ani Bosorka k zemi původu rodičů kromě občanství hlubší vazby nemají. Jakotyč žije především v online prostoru, v zemi původu byl jen jednou, když mu bylo 18 let a musel k odvodové komisi vojenské správy donést potvrzení, že stále studuje. Prarodiče již zemřeli a zůstalo po nich jen pár zlatých šperků a zachovalá dača, kam se rodiče chtějí přestěhovat, až budou staří a nemohoucí.

Paní Bosana již v době, kdy si brala pana Stojana, věděla, že jeho podnikatelská činnost slouží k něčemu nekalému, a tak nebyla příliš překvapena, když byl pan Stojan zatčen a v roce 2019 odsouzen za spáchání úmyslného trestného činu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce 4 let, který souvisel s drogami. V roce 2021 byl pan Stojan za příkladné chování podmíněně propuštěn z trestu odnětí svobody.

Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra však následně zahájil řízení o zrušení platnosti trvalého pobytu pana Stojana s ohledem na § 77 odst. 1 písm. h) zákona o pobytu cizinců na území České republiky. Pan Stojan v rámci řízení namítal, že zrušení povolení by bylo v rozporu s Úmluvou, neboť v České republice žije již mnoho let, má zde celou rodinu a svého jednaní velmi lituje.

Příslušné vnitrostátní právo

Zákon o pobytu cizinců na území České republiky

§ 77

(1) Ministerstvo zruší platnost povolení k trvalému pobytu, jestliže:

(...)

- h) byl cizinec pravomocně odsouzen soudem České republiky za spáchání úmyslného trestného činu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce přesahující 3 roky anebo byl cizinec opakovaně pravomocně odsouzen soudem České republiky za spáchání úmyslného trestného činu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

(1) Při posuzování přiměřenosti dopadů rozhodnutí podle tohoto zákona správní orgán zohlední zejména závažnost nebo druh protiprávního jednání cizince, délku pobytu cizince na území, jeho věk, zdravotní stav, povahu a pevnost rodinných vztahů, ekonomické poměry, společenské a kulturní vazby navázané na území a intenzitu vazeb ke státu, jehož je cizinec státním občanem, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, ke státu jeho posledního trvalého bydliště. Účastník řízení je povinen v rámci řízení poskytnout ministerstvu veškeré relevantní informace potřebné k posouzení přiměřenosti vydaného rozhodnutí.

(...)

(3) Přiměřenost dopadů rozhodnutí podle tohoto zákona správní orgán posuzuje pouze v případech, kdy to tento zákon výslovně stanoví.

Úkol

? Jste vrchním ministerským radou odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra a případ pana Stojana vám byl přidělen k rozhodnutí. Musíte tedy zvážit, zda povolení k trvalému pobytu panu Stojanovi zrušit či nikoli. Jak rozhodnete?

5 OPAKOVACÍ OTÁZKY

- ① Je na vnitrostátní úrovni Úmluva aplikovatelná?
- ② Jakou má Úmluva v českém právním řádu právní sílu?
- ③ Čím jsou zpravidla významné rozsudky velkého senátu Soudu?
- ④ Je možné se v řízení před českými soudy dovolávat judikatury Soudu vydané v řízení proti jiným státům než České republice?
- ⑤ Může Úmluva, resp. judikatura Soudu, určit, jaký má být výklad určitého ustanovení vnitrostátního práva?
- ⑥ Jak může soudce českých soudů postupovat, pokud shledá, že je určité zákonné ustanovení v rozporu s Úmluvou tak, jak ji ve své judikatuře vykládá Soud?
- ⑦ Jakou povinnost má předkladatel návrhu právního předpisu?

6 DALŠÍ ZDROJE

Petrov, Jan. Vnitrostátní soudy a způsoby argumentace judikaturou ESLP. Právník. AV ČR, Ústav státu a práva, 2019, roč. 158, č. 2, s. 163–181. ISSN 0231–6625: <https://www.ilaw.cas.cz/casopisy-a-knihy/casopisy/casopis-pravnik/archiv/2019/2019-2.html?a=3374>

7 VODÍTKA K ŘEŠENÍ ÚLOH

Dilema šéfredaktora týdeníku

Obecné zásady, které vám pomohou v daném kontextu vyložit § 89 občanského zákoníku, naleznete zejména v rozsudku velkého senátu Soudu vydaném v řízení proti Německu. Snadno ho dohledáte jak v databázi Hudoc, tak i eslp.justice.cz. K vyřešení úlohy vám pomohou zejména § 108–113. I obecné zásady, které Soud popsal v předchozích odstavcích tohoto rozsudku, vám nicméně mohou být nápomocné.

Těžký úděl

Obecné zásady, jimiž Soud poměřuje soulad podmínek výkonu trestu odnětí svobody s článkem 3 Úmluvy, naleznete v rozsudku velkého senátu Soudu vydaném v řízení proti Chorvatsku. Jak tyto obecné zásady upravit a vyložit v případech osob se zdravotním postižením, najdete například v rozsudku senátu Soudu proti Rusku z roku 2014, jenž má významnost stupě 2. Oba rozsudky dohledáte jak v databázi Hudoc, tak i eslp.justice.cz.

Podnikavec

Obecné zásady, jimiž Soud poměřuje soulad vyhoštění s právem na respektování soukromého a rodinného života, naleznete v mnoha rozsudcích. Základním je rozsudek velkého senátu vydaný v řízení proti Nizozemsku. I tento rozsudek najdete v obou databázích.

VYHLEDÁVÁNÍ A ČTENÍ ROZSUDKŮ ESLP

PETR KONŮPKA

1 CÍLE KAPITOLY

Čtenáři znají dvě základní databáze judikatury Soudu.

Čtenáři získají zkušenosti s různými typy vyhledávání v těchto databázích.

Čtenáři vědí, jak efektivně číst rozsudky Soudu.

Čtenáři si zkusí identifikovat a výstižně formulovat hlavní myšlenky rozsudku Soudu.

2 VYHLEDÁVÁNÍ V DATABÁZÍCH JUDIKATURY EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

2.1 HUDOC

ZÁKLADNÍ INFORMACE

Základním zdrojem pro vyhledávání judikatury Soudu je jeho oficiální databáze Hudoc. Naleznete ji na adrese <https://hudoc.echr.coe.int/>:

The screenshot displays the HUDOC search interface. On the left, under 'NARROW YOUR SEARCH', there is a tree view of 'DOCUMENT COLLECTIONS'. 'Case-Law (66042)' is expanded, showing 'Judgments (66042)' with 'Grand Chamber (5139)' and 'Chamber (60903)' selected. Below this are 'Decisions (0)', 'Communicated Cases (0)', 'Legal Summaries (0)', 'Advisory Opinions (0)', 'Article 47 (0)', 'Protocol No. 16 (0)', 'Other requests (0)', 'Reports (0)', and 'Resolutions (0)'. The main area is titled 'ADVANCED SEARCH' and contains various input fields: 'Text', 'Case Title', 'Application Number', 'Strasbourg Case-Law', 'Rules of Court', 'Applicability', 'ECLI', 'Conclusion', 'Res Num', 'Date', 'Separate Opinion(s)', 'Domestic Law', 'International Law and Other Relevant Material', 'Keywords', and 'Request Number'. A 'SEARCH' button is at the bottom right. Below the search fields, it shows '66042 Results Found' and a list of search criteria. The first result is 'CASE OF DARBOE AND CAMARA v. ITALY' with details: '5797/17 | Available only in English | Judgment (Merits and Just Satisfaction) | Court (First Section) | 21/07/2022'. A link to 'more...' is also present.

Obsahuje všechny rozsudky a rozhodnutí Soudu s výjimkou rozhodnutí přijatých samosoudcem. Tato rozhodnutí ale pro obsah a rozvoj judikatury nemají žádný význam. Mají ostatně formu prostého dopisu. Hudoc obsahuje též rozhodnutí bývalé Evropské komise pro lidská práva, která působila do roku 1998 a byla jakýmsi filtračním orgánem předtím, než se stížnost dostala k Soudu.

Judikatura Soudu je vydávána v jeho úředních jazycích, tedy angličtině a francouzštině. Rozsudky velkého senátu jsou vydávány v obou jazycích. Některé nejvýznamnější

---

rozsudky senátů Soudu též. Většina rozsudků je nicméně buď v angličtině nebo ve francouzštině. Anglických je většina, ale i některé skutečně zásadní rozsudky Soudu v angličtině k dispozici nejsou.

V posledních letech jsou do Hudocu zařazovány i překlady rozsudků Soudu do dalších jazyků členských států Rady Evropy. Na základě spolupráce Soudu s kanceláří vládního zmocněnce jsou (s určitým zpožděním) do Hudocu zařazovány i anotace, které jsou obsaženy v databázi eslp.justice.cz (viz dále), a překlady rozsudků proti České republice.

Databáze obsahuje mnoho vyhledávacích kritérií. Obsahuje nejen základní kritéria, která uživateli umožňují vyhledávat především konkrétní rozsudek, jako jsou např. jméno stěžovatele, číslo stížnosti, žalovaný stát či datum rozhodnutí. Nabízí také pokročilejší kritéria, která jsou vhodná i pro rešerše relevantní judikatury k určité právní otázce, jako jsou např. klíčová slova, významnost, dotčený článek Úmluvy, porušení/neporušení určitého článku Úmluvy či předchozí štrasburská judikatura.

Fulltextové vyhledávání umožňuje jak vyhledávání v celém textu rozhodnutí, tak i jen v určité, uživatelem vybrané části. Při rozkliknutí nabídky vpravo nahoře nabízí i možnosti vyhledávání celého řetězce slov, všech zadaných slov, některého ze zadaných slov apod.

Vedle vyhledávání v judikatuře Soudu Hudoc umožňuje i vyhledávání v případech, které byly teprve žalované vládě komunikovány, ale dosud o nich nebylo rozhodnuto. Umožňuje i zahrnout do vyhledávání rezoluce Výboru ministrů Rady Evropy ve věci výkonu rozsudků Soudu. Oba tyto okruhy dokumentů lze do vyhledávání zahrnout příslušnou volbou v levé horní části vyhledávacího formuláře.

Výsledky vyhledávání si uživatel může seřadit podle několika hledisek – relevance, data, čísla stížnosti, žalovaného státu či abecedy. V detailu rozhodnutí si uživatel může kromě celého textu rozhodnutí zobrazit i záložku obsahující všechna jeho metadata (např. číslo stížnosti, dotčené články Úmluvy, významnost, výsledek řízení, klíčová slova, citovanou judikaturu, apod.), dostupné jazykové verze a související dokumenty, jakými jsou např. shrnutí (anotace) či tiskové zprávy.

NĚKOLIK UŽITEČNÝCH TIPŮ

V prvé řadě je dobré si vyhledávací masku rozšířit tak, aby poskytovala všechna dostupná vyhledávací kritéria. K tomu slouží možnost *Advanced Search* vpravo nahoře.

Dále je potřebné mít na paměti, že výchozí nastavení databáze je takové, že jsou vyhledávány pouze rozsudky velkého senátu a senátů Soudu. Pokud má uživatel zájem i o rozhodnutí nebo rozsudky výboru, je potřeba, aby příslušné typy rozhodnutí a rozhodovací formace vybral vlevo nahoře. Rozsudky senátu a velkého senátu jsou pro obsah a rozvoj judikatury Soudu nejdůležitější. Mnohá rozhodnutí o zjevné neopodstatněnosti se však svým obsahem neliší od rozsudků o neporušení, čili v případě rešeršního vyhledávání v judikatuře může být účelné je též zahrnout. Ohledně rozsudků a rozhodnutí tříčlenných výborů lze mít za to, že by neměly obsahovat nové právní otázky, a rozvíjet tak stávající judikaturu Soudu. Zhruba od roku 2020 Soud nicméně tříčlenným výborům přiřazuje stále více věcí, čili postupem času i tento okruh judikatury může nabýt na významu.

Pro analytická vyhledávání judikatury je určitě vhodné kritérium významnosti. Celkově je dnes v databázi více než 60 000 rozsudků a rozhodnutí. K hledané právní otázce tak uživateli může databáze nabídnout stovky rozhodnutí. Pro lepší orientaci v této masě judikatury je dobré na začátek odfiltrovat rozhodnutí s významností stupně 3. Ta toliko aplikují stávající judikaturu a nijak jí netvoří, nedoplňují či nerozvíjejí. Klíčová jsou především rozhodnutí stupně významnosti *Key Cases* a 1.

Obdobný filtr může poskytnout kritérium rozhodovací formace. Nejvýznamnější rozsudky z povahy věci vydává velký senát. Výbory naopak toliko aplikují stávající judikaturu.

Není ale samozřejmě vyloučeno, že aplikaci judikatury ve skutkovém kontextu, který je nejpodobnější situaci, kterou uživatel řeší, najde v rozsudku výboru významnosti 3.

K analytickému vyhledávání je dobré i kritérium *Strasbourg Case-Law*. To uživateli nalezne k zadanému názvu judikátu či čísla jeho stížnosti judikaturu, v níž Soud se zadaným rozsudkem pracoval. Nabízí odlišné hledání od prostého fulltextu v tom, že zahrnuje pouze rozhodnutí s významností nejméně 2, tedy ta, kde dochází k nějakému posunu či zpřesnění judikatury. Uživatel by tak měl ve výsledcích nalézt ta rozhodnutí, kde Soud právní závěry z příslušného rozsudku nejen aplikoval, ale i do nějaké míry rozvinul. Je dobré nicméně poznamenat, že ve výsledcích vyhledávání se může objevit i řada rozsudků, kde Soud hledaný rozsudek toliko zmínil a dál ho nerozvíjel. Vyhledaný rozsudek totiž může být označen významností stupně 2 z důvodu rozvinutí jiného než hledaného rozsudku. V každém případě kritérium *Strasbourg Case-Law* na rozdíl od fulltextu odfiltruje případy, kdy zadaným rozsudkem argumentovala některá ze stran řízení, ale Soud ho k vyřešení věci nepoužil. Těž odfiltruje rozsudky, v nichž zadaný rozsudek zmínil některý ze soudců v odlišném stanovisku.

2.2 DATABÁZE V ČESKÉM JAZYCE

ZÁKLADNÍ INFORMACE

Od roku 2015 je k dispozici i databáze judikatury Soudu v českém jazyce. Najdete ji na adrese <http://eslp.justice.cz/>:

The image shows a screenshot of the 'Judikatura' website. On the left is a dark sidebar with white text containing navigation links and information. The main content area features a search form titled 'Vyhledávání rozsudků a rozhodnutí ESLP'. The search form includes several input fields: 'Stěžovatel', 'Zalovaný stát', 'Číslo stížnosti', 'Datum rozhodnutí od' and 'do', 'Hesla', 'Slova v textu', 'Oblast práva', 'Podoblast práva', 'Typ rozhodnutí', 'Rozhodovací formace', 'Významnost', and 'Dotčené články'. There are also radio buttons for 'AND/OR' logic and checkboxes for 'civilní/správní/trestní' and 'rozsudek/rozhodnutí/posudek'. Above the search form is a photograph of the European Court of Human Rights building.

Databáze obsahuje překlady všech rozsudků Soudu proti České republice. Obsahuje též anotace všech rozsudků i rozhodnutí proti České republice. Nadto obsahuje několik stovek překladů rozsudků Soudu proti jiným státům. Konečně obsahuje anotace nejvýznamnější a nejvíce pro české právní prostředí relevantní judikatury Soudu vydané v řízení proti jiným státům.

Tyto anotace vybírá a zpracovává kancelář vládního zmocněnce ve spolupráci s analytickými útvary Ústavního soudu, Nejvyššího správního soudu a Kanceláře veřejného ochránce práv a zahraničním oddělením Nejvyššího soudu. Anotace jsou zpracovávány od podzimu 2012 v objemu cca 100 ročně. Anotace skýtají praktickou výhodu v tom, že na rozsahu cca 2 až 3 stran textu (anotace rozsudků velkého senátu Soudu bývají o trochu delší) v českém jazyce poskytují přehledné shrnutí skutkového stavu a veškeré důležité právní argumentace Soudu. Mohou tedy ušetřit mnoho času, který je jinak nezbytný pro přečtení originálního znění rozsudku čítajícího několik desítek stran.

Databáze používá řadu klasických vyhledávacích kritérií, které používá i Hudoc. Doplňuje je i o některá vyhledávací kritéria, která jsou uzpůsobena vnitrostátnímu uživateli, např. oblast práva či podoblast práva. I vyhledávací kritérium hesla (klíčová slova) je rozšířeno a uzpůsobeno vnitrostátnímu uživateli. Fulltextové vyhledávání nabízí základní logické operátory (AND, OR, NOT) či zástupný znak * a vyhledávání přesného výrazu za pomoci uvozovek.

Ve výsledcích vyhledávání uživatel najde základní údaje o rozhodnutí. Uvidí též informaci, zda je dostupný úplný překlad a/nebo anotace rozhodnutí. Výsledky vyhledávání obsahují též stručný popis obsahu rozhodnutí. Uživatel tak velmi snadno a rychle zjistí, zda je pro jeho potřeby vyhledaný rozsudek relevantní či nikoli. Obdobnou pomůcku databáze Hudoc neobsahuje. Výsledky lze řadit podle data či podle významnosti.

V detailu rozhodnutí uživatel najde úplná metadata rozhodnutí, odkaz na originální znění rozhodnutí v Hudocu a úplný text rozsudku či jeho anotaci.

NĚKOLIK UŽITEČNÝCH TIPŮ

Databáze eslp.justice.cz má oproti Hudocu několik nevýhod a několik výhod.

V prvé řadě je třeba mít na paměti, že zdaleka neobsahuje všechnu judikaturu Soudu; počátkem roku 2022 obsahuje cca 1600 rozhodnutí. Chce-li uživatel mít přehled o veškeré judikatuře Soudu k hledané otázce, měl by se podívat i do Hudocu. Z druhé strany nicméně menší objem judikatury může být výhodou. Uživatel totiž ve výsledcích není zahlcen desítkami či stovkami rozhodnutí, ale jsou vyhledány obvykle jen ty nejdůležitější. K získání představy o tom, jaké jsou obecné zásady plynoucí z judikatury Soudu pro řešenou právní otázku, je databáze eslp.justice.cz zpravidla vhodná.

Výhodou databáze eslp.justice.cz jsou i anotace, které tvoří většinu obsahu databáze. Jak již bylo zmíněno výše, dají uživateli poměrně detailní představu, jaké právní zásady Soud v daném rozsudku vymezil, a jak je aplikoval na konkrétní okolnosti posuzované věci. To uživatel sezná na několika stránkách v českém jazyce, namísto mnoha desítek stran v anglickém či francouzském jazyce.

V neposlední řadě databáze eslp.justice.cz nabízí pomocí kritéria hesla (klíčová slova) více detailní vyhledávání než Hudoc. Obsahuje totiž více hesel, která jsou podrobnější, než nabízí Hudoc. Nabízí nadto hesla, která jsou uzpůsobena vnitrostátnímu právnímu prostředí (jsou převzata z hesláře databázi českých vrcholných soudů). K řadě právních otázek tak lze v databázi eslp.justice.cz nalézt rychleji a přesněji relevantní judikaturu než v databázi Hudoc. Praktické je uspořádání hesel do kategorií. Uživatel má v první úrovni na výběr cca 25 právních oblastí, která jsou dále rozvíjena hesly v druhé či i třetí úrovni podrobnosti.

Ve výsledcích vyhledávání databáze umožňuje rychlou orientaci pomocí sloupce s popisem rozhodnutí. Uživatel tak může velmi rychle zjistit, zda je pro něj rozhodnutí užitečné, aniž by musel číst celé jeho znění nebo anotaci.

2.3 DALŠÍ ZDROJE INFORMACÍ O AKTUÁLNÍ JUDIKATUŘE ESLP V ČEŠTINĚ

ZPRAVODAJ KVZ

Přehled aktuální judikatury Soudu přináší elektronický čtvrtletník Zpravodaj kanceláře vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Soudem. Každé číslo obsahuje cca 20 anotací rozsudků a rozhodnutí Soudu, které rozvíjejí judikaturu Soudu a jsou relevantní a použitelné i v českém právním prostředí. Anotace jsou ve Zpravodaji uspořádány podle tří hlavních právních odvětví – občanského, trestního a správního.

Zpravodaj informuje i o aktuálním vývoji ohledně výkonu rozsudků Soudu či o stížnostech, které byly Soudem vládě zaslány k vyjádření. Věnuje se též rozhodovací praxi Evropského výboru pro sociální práva a výborů OSN ve vztahu k České republice.

Všechna čísla Zpravodaje jsou dostupná zde: <https://justice.cz/web/msp/zpravodaj-kvz>.

„ŽLUTÁ SBÍRKA“

Časopis Soudní judikatura – přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva přináší čtvrtletně překlady cca čtyř významných aktuálních rozsudků Soudu a komentáře jednoho či dvou dalších. Obsahuje též anotace aktuálních rozsudků a rozhodnutí Soudu proti České republice a stručný monitoring nejnovější judikatury Soudu.

OSTATNÍ ZDROJE

Monitoring aktuální judikatury Soudu obsahují též periodika Soudní rozhledy a Jurisprudence.

2.4 PRAKTICKÉ ÚLOHY

Níže naleznete několik úloh, pomocí nichž si prakticky vyzkoušíte vyhledávání v obou výše popsaných databázích.

DATABÁZE HUDOC

- 1 V jakých rozsudcích za posledních 5 let, v nichž velký senát Soudu shledal porušení článku 3 Úmluvy, byl citován rozsudek *Khlaifia a ostatní proti Itálii*?
- 2 Najděte nejdůležitější rozhodnutí, které Soud vydal proti České republice ve věci nepřiměřených délek řízení po 30. dubnu 2006, kdy nabyla účinnosti novela zákona o odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci, která umožnila v těchto případech odškodnit i nemajetkovou újmu.

DATABÁZE ESLP.JUSTICE.CZ

- 1 Najděte rozsudky, v nichž se Soud zabýval problematikou výkonu svobody vyznání na pracovišti.
- 2 V jakých rozsudcích a rozhodnutích se Soud zabýval střetem svobody projevu a ochrany osobnosti v kontextu projevů na internetu poté, co velký senát Soudu nově definoval zásady poměrování svobody projevu a ochrany osobnosti ve věci stížnosti monacké princezny Caroline von Hannover?

VYVLASTNĚNÍ POLÍ A PASTVIN

Paní Novotná více než 15 let provozovala rodinnou farmu. Měla několik desítek hektarů polí a pastvin. Na příjmech z farmaření byla v rozhodující míře závislá nejen ona, ale i její tři děti navštěvující mateřskou či základní školu. Její manžel od rodiny před dvěma lety odešel. Alimenty na děti platí, ale jelikož má jen základní vzdělání a je často nezaměstnaný, jsou v poměrně malé výši. Podle územního plánu má napříč pozemky paní Novotné vést nová dálnice. Stavba by její hospodářství rozdělila na dvě části. Velká část uprostřed by byla využita pro stavbu dálnice. Po obou stranách dálnice by zbyly menší pozemky, které by bylo velmi obtížné, ne-li nemožné užívat dále pro výdělečnou zemědělskou činnost. Paní Novotná proto pozemky odmítla státu odprodat. Příslušné orgány tedy rozhodly o jejich vyvlastnění. Paní Novotné byla vyplacena náhrada ve výši tržní ceny vyvlastněných pozemků. Za pozemky, které vyvlastněny nebyly, avšak již je není prakticky možné využívat pro její zemědělskou činnost, jí náhrada poskytnuta nebyla.

- ? Jste advokátem advokátkou, za níž/nímž paní Novotná přišla se žádostí o zastupování ve sporu se státem o výši odškodnění. Jelikož žalobu a následná vyjádření chcete napsat opravdu kvalitně a přesvědčivě, chcete ji podepřít i judikaturou ESLP. Jak relevantní judikaturu vyhledáte?

NAPADENÍ STAROSTY

Paní Novotná byla z výše popsané situace velmi frustrována. Nedokázala si představit, co bude dále dělat a jak uživí své děti. Snažila se tedy na místních úřadech vyjednávat a rozhodnutí o stavbě dálnice a vyvlastnění jejich polností zvrátit. Odpovědní úředníci se s ní však po čase již zcela odmítali bavit. Paní Novotné jednoho večera již nevydržely nervy, počkala si na starostu obce a při jeho odchodu z radnice mu slovně notně vyčínila. Starosta na policii ovšem vypověděl, že mu nádavkem i ušetřila několik facek a kopanců, v jejichž důsledku na kluzkém chodníku upadl a při pádu si zlomil několik kůstek v zápěstí. Paní Novotná byla následně obžalována z lehkého ublížení na zdraví. Okresní soud ji shledal vinnou a odsoudil jí k veřejně prospěšným pracím. Soud odmítl předvolat svědky, jejichž výslech paní Novotná navrhovala, jelikož podle ní mohli doložit, že z principiálních důvodů zcela odmítá a zavrhuje jakékoli fyzické násilí. Starosta podle ní na chodníku uklouzl sám pod tíhou svého černého svědomí.

- ? Jste advokátem, za nímž paní Novotná přišla se žádostí o sepsání odvolání proti rozsudku okresního soudu. V odvolání chcete především argumentovat, že okresní soud pochybil, když nepředvolal svědky navrhované paní Novotnou. Jak naleznete judikaturu ESLP, která by mohla vaši argumentaci podpořit?

3

ČTENÍ

ROZSUDKŮ SOUDU

3.1

STRUČNÝ NÁVOD K EFEKTIVNÍ ČETBĚ

ÚVODEM

Rozsudky Soudu mají zpravidla několik desítek stran textu. V extrémních případech mohou čítat i počet stran v řádu stovek. Pakliže člověk k řešení právní otázky v databázích nalezne i třeba jen desítku relevantních rozsudků, stojí před úkolem, jak se v rozumném čase vypořádat s objemem textu, který má třeba 300 či 400 stran, a často i mnohem více. Je tedy dobré vědět, jak rozsudky vypadají a kde člověk nalezne hledané informace.

STRUKTURA ROZSUDKŮ SOUDU

Struktura rozsudků Soudu se v průběhu času lehce měnila. Základní parametry jsou ale v zásadě stále podobné.

V úvodu rozsudek obsahuje stručný popis průběhu řízení, datum podání stížnosti, složení rozhodovací formace Soudu apod.

V dřívějších rozsudcích tato pasáž obsahovala i stručný popis, zpravidla v jedné větě, jakou právní otázku rozsudek řeší. Tato informace byla zhruba od roku 2020 zvýrazněna tím, že byla přesunuta do následující pasáže nazvané „*Introduction*“.

Poté v rozsudku následuje shrnutí skutkového stavu, tedy popis vývoje kauzy na vnitrostátní úrovni.

V další části najdeme shrnutí relevantní vnitrostátní právní úpravy. V řadě rozsudků, kde je to relevantní, je tato pasáž doplněna i o přehled mezinárodního práva či práva Evropské unie, které upravují v rozsudku řešené právní otázky. Někdy tato pasáž obsahuje i komparativní srovnání právních úprav vybraných smluvních států Úmluvy, výjimečně i mimoevropských států.

V další části je pak již samotné právní posouzení. Je děleno podle článků, jejichž porušení se stížnost týká, namítá-li stěžovatel porušení více práv.

Části k jednotlivým článkům jsou zpravidla děleny na kapitoly věnující se přijatelnosti a odůvodněnosti. V těchto podkapitolách je pak v úvodu shrnuta právní argumentace stěžovatele a žalované vlády. Pakliže jsou do věci zapojeni vedlejší účastníci, je zde shrnut i obsah jejich vyjádření.

Poté následuje vlastní právní argumentace Soudu. Ta je zpravidla rozdělena na část nazvanou „*Obecné zásady*“ a „*Použití těchto zásad na projednávanou věc*“. Pro výklad Úmluvy a používání judikatury Soudu v praxi je klíčová především kapitola definující či shrnující obecné zásady.

Po pasážích k jednotlivým namítaným porušením Úmluvy následuje část ke spravedlivému zadostiučinění. Je členěna na majetkovou škodu, nemajetkovou újmu a náklady řízení.

Následuje výrok rozsudku.

Na závěr, nebyl-li rozsudek přijat jednomyslně, jsou uvedena odlišná stanoviska, souhlasná i nesouhlasná.

NĚKOLIK PRAKTICKÝCH TIPŮ

Jelikož jsou rozsudky velmi podrobné a mnohdy velmi dlouhé, nemusí být vždy nejvhodnější číst je od začátku do konce.

V prvé řadě, skutkový stav je obvykle popsán velmi podrobně. Pro rozhodnutí Soudu ale bývá zpravidla významná jen část. Vnitrostátní soudy se věcí obvykle zabývají z více hledisek, než je naplnění Úmluvy. Shrnutý obsah jejich rozhodnutí je tedy leckdy širší, než co z nich je nakonec významné pro rozhodnutí Soudu. Pro získání základní představy o skutkovém stavu věci postačí si přečíst začátek odůvodnění Soudu. Ten v něm zpravidla v jednom odstavci na úvod shrnuje, jaké jsou klíčové skutkové okolnosti věci.

Jako první je nicméně dobré si přečíst vymezení právní otázky, které se rozsudek týká. Přibližně od roku 2020 je obsažen v části „*Introduction*“ v úvodu rozsudku. Dříve byla

---

tato charakteristika uvedena v prvních odstavcích popisujících průběh řízení. Námitka stěžovatele je také shrnuta a právně kvalifikována na úvod každé části k jednotlivému článku Úmluvy.

V průběhu roku 2020 Soud začal do rozsudků na úvodní stranu vkládat rámeček, do něhož uvádí v heslech obsah rozsudku. Jde o velmi dobrou pomůcku, která čtenáři dá bližší představu o tom, jaký právní problém Soud řešil a jak a proč rozhodl. Je tedy určitě dobré před samotnou četbou rozsudku projít i tento rámeček.

Poté je dobré přeskočit rovnou na hodnocení Soudu. Přečíst si prvně obecné zásady, kterými danou právní otázku Soud bude hodnotit. Následně, jak tyto obecné zásady použil na dané skutkové okolnosti. Ty jsou, jak bylo uvedeno i výše, stručně shrnuty na úvod části k aplikaci obecných zásad na posuzovanou věc.

Pak může pomoci podívat se na odlišná stanoviska, jsou-li v rozsudku obsažena. Čtenáři ukáží, co bylo mezi soudci sporné a z jakých důvodů či čím je rozsudek významný. Pomohou mu též lépe pochopit odůvodnění většiny, např. proč se zaměřila na určité aspekty a proč jsou v odůvodnění použity určité formulace.

Teprve když čtenář získá o obsahu rozsudku tyto informace, je dobré, potřebuje-li se s rozsudkem seznámit skutečně podrobně, aby rozsudek četl od začátku do konce. S informacemi, které již o rozsudku má, se pak snáze v textu orientuje a dokáže rozlišit podstatné a méně významné aspekty případu.

3.2 PRAKTICKÉ ÚLOHY

ČTENÍ ROZSUDKU

- ? Vyhledejte si v některé z výše představených databází rozsudek *Bátěk a ostatní proti České republice*. Zkuste si sestavit pořadí odstavců, v jakém byste tento rozsudek četli.

SHRNUTÍ PODSTATY ROZSUDKU V JEDNÉ VĚTĚ

- ? Přečtěte si rozsudek *Valdís Fjölnisdóttir a ostatní proti Islandu* (č. 715521/17, 18. května 2021) a zkuste v jedné nebo dvou větách vyjádřit, jak Soud rozhodl.

4 OPAKOVACÍ OTÁZKY

- ① Může být někdy výchozí nastavení databáze Hudoc důvodem, že uživateli není na jeho dotaz vyhledán relevantní výsledek?
- ② Která z databází judikatury ESLP má širší okruh klíčových slov?
- ③ Nabízejí obě databáze judikatury ESLP stejná vyhledávací kritéria?
- ④ Které vyhledávací kritérium nabízí nejvíce zacílené vyhledávání?
- ⑤ Která vyhledávací kritéria spíše využijete, když hledáte konkrétní rozsudek?
- ⑥ Která vyhledávací kritéria spíše využijete, když děláte rešerši judikatury k určité právní otázce?

---

5 DALŠÍ ZDROJE

Návod k databázi HUDOC
https://www.echr.coe.int/Documents/HUDOC_Manual_ENG.PDF

Video návod k databázi eslp.justice.cz
eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/play?readForm

6 VODÍTKA K ŘEŠENÍ ÚLOH

Hudoc

- 1 Typ rozhodnutí: jen *Judgments + Grand Chamber*; Violation: *Article 3*; Strasbourg Case-Law: *Khlaifia*; Date: *Last 5 Years*
- 2 Typ rozhodnutí: jen *Decisions*; žalovaný stát: *Česká republika*; datum rozhodnutí: *od 30. dubna 2006*; klíčové slovo: *(Art. 6-1) Reasonable time*; po vyhledání výsledků v kritériu významnost vybrat č. 1

Eslp.justice.cz

- 1 Heslo: *náboženské vyznání na pracovišti* v kategorii *Náboženství / Církev*
- 2 Hesla: *ochrana osobnosti* z kategorie *Soukromý život* a kategorie hesel *Svoboda projevu / Sdělovací prostředky* spojené logickým operátorem AND; slova v textu (fulltext): *internet**; datum rozhodnutí: *od data vydání v zadání popsaného rozsudku*

Vyvlastnění polí a pastvin

Komplexní vyhledávání judikatury k určité právní otázce, tedy provádění rešerší v judikatuře, nemá nutně jednu správnou cestu či řešení. K hledané judikatuře je mnohdy možné se dostat více způsoby.

V každém případě je nezbytné si v prvním kroku definovat právní otázku, k níž judikaturu hledáte. V zadané úloze se bude jednat o výši odškodnění za vyvlastnění, včetně otázky ušlého zisku způsobeného vyvlastněním. Pak je vhodné tuto právní otázku podřadit pod správné ustanovení Úmluvy. Zde se bude jednat o právo na ochranu majetku, které je chráněno článkem 1 Protokolu č. 1. V dalším kroku je dobré projít seznam hesel či klíčových slov, zda je k dispozici nějaké, které by mohlo k hledané judikatuře vést. Případně použít oblasti či podoblasti práva. Též je přirozeně možné použít nějaké výrazy ve fulltextovém vyhledávání. To je nicméně dobré dělat ve spojení s dalšími vyhledávacími kritérii, aby fulltextové vyhledávání probíhalo v judikátech, které alespoň teoreticky mohou být relevantní. V neposlední řadě je třeba si v odůvodnění vyhledaných rozsudků všimnout i odkazů na další judikaturu, která může řešení daného právního problému pomoci.

Při řešení zadané úlohy můžete v databázi eslp.justice.cz využít například hesla *náhrada, ušlý zisk a vyvlastnění a nucené omezení vlastnického práva*, vše z kategorie *Vlastnictví*. Při použití všech hesel najednou je spojte operátorem OR v nabídce vpravo. Doplnit toto vyhledávání můžete *článkem 1 Protokolu č. 1* v kritériu dotčený článek. Z popisů vyhledaných rozsudků zjistíte, zda jsou pro případ relevantní či nikoli. Vyhledávání můžete zkusit zpřesnit např. fulltextovým vyhledáváním slova *dálnice*. Vyhledané rozsudky mohou, ale nemusí být všechny pro vaši argumentaci bezvýhradně použitelné. V jejich odůvodnění ale můžete nalézt odkazy na další rozsudky, které na vámi řešený případ budou doléhat lépe.

V databázi Hudoc bude vyhledávání složitější a bude vyžadovat více času a zkoušení. V daném případě může pomoci použít položku *porušení článku 1 Protokolu č. 1* nebo jen *dotčený článek 1 Protokolu č. 1*. Je dobré ho doplnit klíčovým slovem *(P-1-1) Deprivation of*

---

property či (P-1-1) *Peaceful enjoyment of property*. Lze si též pomoci fulltextovým vyhledáváním např. *compensation*, ať již samostatně či ve spojení s *highway*, *motorway* apod. Jelikož relevantní judikatura může být jen ve francouzštině, je dobré použít fulltextové vyhledávání i ve francouzštině (*indemnisation*, *autoroute* apod.).

Napadení starosty

V databázi eslp.justice.cz vám jistě pomůže heslo *dosáhnout předvolání svědků* z kategorie *Spravedlivý proces* a podkategorií *svědek* a *výslech svědků*. Též použijte *článek 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy*. Pokud pak zkusíte výsledky vyhledávání zúžit i pomocí *významnosti 1* či rozhodovací formace *velký senát*, dostanete se k rozsudku velkého senátu z nedávné doby, který vám v argumentaci pomůže nejvíce.

Obdobně můžete postupovat v databázi Hudoc. Zvolit stejný článek a heslo (*Art. 6-3-d Obtain attendance of witnesses*), a pomoci si též kritériem *významnost* či rozhodovací formace.

Čtení rozsudku

Odstavce 3 a 28; 36 až 40; 41 až 63; společné nesouhlasné stanovisko; celý rozsudek.

Shrnutí podstaty rozsudku v jedné větě

Na možné řešení se podívejte na popis tohoto rozsudku v databázi eslp.justice.cz.

**ŘÍZENÍ
PŘED EVROPSKÝM SOUDEM
PRO LIDSKÁ PRÁVA**

PETR KONŮPKA

---

1 CÍLE KAPITOLY

Čtenáři vědí, kdy se jednotlivec může obrátit na Evropský soud pro lidská práva.

Čtenáři si osvojí praktické uplatnění základních podmínek přijatelnosti stížnosti k Soudu.

Čtenáři znají průběh řízení před Soudem.

Čtenáři si osvojí, jak tyto zásady použít při aplikaci Úmluvy na skutkové okolnosti případu.

2 PODMÍNKY PŘIJATELNOSTI STÍŽNOSTI KESLP

2.1 ZAKOTVENÍ V ÚMLUVĚ

ÚVODEM

Podmínky, které musí stížnost splnit, aby se jí Soud zabýval věcně, jsou stanoveny v článku 35 Úmluvy. Mezi ty v praxi nejdůležitější patří lhůta 4 měsíců, vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy a zjevná neopodstatněnost. Na tyto a některé další v praxi významné podmínky se blíže podíváme dále. Některé další, například že stížnost nesmí být anonymní, nesmí být stejná jako stížnost, kterou již Soud nebo jiný mezinárodní orgán projednává, či se musí týkat období po ratifikaci Úmluvy žalovaným státem, jsou v zásadě zřejmé a není třeba se u nich více zastavovat. Následující výklad není vyčerpávající. Obsahuje jen ty nejdůležitější aspekty. V podrobnostech je dobré nahlédnout do praktické příručky přijatelnosti, na níž je uveden odkaz níže v části „Další zdroje“.

RATIONE MATERIAE

Základní podmínkou přijatelnosti stížnosti je, že se musí týkat porušení práva či svobody, které Úmluva zakotvuje. Jakkoli je toto konstatování poměrně banální, nemusí být nicméně v praxi vždy úplně zřejmé, zda je tato podmínka splněna. Z databáze Hudoc je patrné, že Soud se přijatelností *ratione materiae* zabýval ve stovkách rozsudků a rozhodnutí.

Na tomto místě je dobré odkázat na první kapitolu a její část věnovanou věcnému rozsahu Úmluvy a základním zásadám jejího výkladu. Zde lze ve stručnosti připomenout, že Úmluva se může vztahovat na širší spektrum situací a práv, než by se na první pohled mohlo zdát. Úmluva chrání i některá hospodářská a sociální práva. Díky autonomnímu výkladu pojmů se Úmluva vztahuje například na mnohá řízení, která vnitrostátní právní řády nepovažují za trestní či civilní. Vztahuje se také na mnohé spory, v nichž nejde o majetek tak, jak ho vnitrostátní právní řády chápou (např. jde o sociální dávky, licenci k určité obchodní činnosti apod.).

VYČERPÁNÍ VNITROSTÁTNÍCH PROSTŘEDKŮ NÁPRAVY

Jedná se o základní pravidlo odrážející zásadu subsidiarity (k ní blíže viz první kapitulu). V kontextu přijatelnosti stížnosti znamená, že stát nemůže být volán k mezinárodní odpovědnosti před Soudem, pokud jeho orgány nedostaly předtím příležitost se věcí zabývat a napravit ji. Ruku v ruce s tímto pravidlem jde, že stát musí ve svém vnitrostátním právu adekvátní a účinné prostředky nápravy zakotvit. Tato povinnost našla odraz v článku 13 Úmluvy.

Jednotlivec musí před vnitrostátními orgány své námitky porušení práv zakotvených v Úmluvě formulovat alespoň v jejich podstatě. Není tedy nutné, aby se výslovně odvolal na Úmluvu či judikaturu Soudu. Musí nicméně věcně formulovat ty námitky, které později uplatňuje u Soudu.

Vnitrostátní prostředky nápravy musí jednotlivec vyčerpat v souladu s procesními pravidly vnitrostátního práva. Pokud například podá ústavní stížnost opožděně, i jeho následná cesta do Štrasburku je tím uzavřena.

V kontextu českého práva je posledním vnitrostátním prostředkem nápravy, který každý musí před podáním stížnosti k Soudu vyčerpat, ústavní stížnost. V některých specifických případech tomu tak ale není. *V první řadě*, jde-li o námitku nepřiměřené délky soudního řízení, která je v praxi velmi častá, je prostředkem nápravy, který je třeba před podáním stížnosti k Soudu vyčerpat, žaloba na náhradu škody a nemajetkové újmy podle zákona o odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci (č. 82/1998 Sb.); ústavní stížnost naopak účinným prostředkem nápravy není (*Vokurka proti České republice*, č. 40552/02, rozhodnutí ze dne 16. října 2007, § 50 a následující). *V druhé řadě*, ústavní stížnost za účinný prostředek nápravy není považována v případech, kdy stěžovatel namítá, že v případě vyhoštění mu v cílové (či tranzitní) zemi hrozí mučení či nelidské nebo ponižující zacházení (*Diallo proti České republice*, č. 20493/07, rozsudek ze dne 23. června 2011, § 77). Judikatura Soudu totiž v těchto případech vyžaduje, aby prostředek nápravy měl automatický odkladný účinek [např. *Gebremehdin (Gaberamadhien) proti Francii*, č. 25389/05, rozsudek ze dne 26. dubna 2007, § 66–67], což ústavní stížnost nemá; Ústavní soud může toliko ústavní stížnosti odkladný účinek přiznat.

Konečně, má-li stěžovatel pochybnosti, zda je pro jeho námitku určitý prostředek nápravy dostatečný a účinný, má i tak povinnost takový prostředek nápravy vyčerpat. Pakliže je nicméně zjevné, že je určitý prostředek nápravy neúčinný, např. v dané věci existuje ustálená judikatura, z níž vyplývá, že stěžovatel nemá naději na úspěch ve věci, takový prostředek nápravy je z hlediska podání stížnosti k Soudu a zejména běhu lhůty pro její podání irelevantní.

LHŮTA PRO PODÁNÍ STÍŽNOSTI

Od počátku sjednání Úmluvy byla lhůta pro podání stížnosti stanovena na 6 měsíců. V roce 2013 byl nicméně v rámci opatření, která měla za cíl přispět ke snížení v té době extrémního zatížení Soudu (počet nevyřízených stížností osciloval kolem 150 tisíc), přijat Protokol č. 15. Ten, mimo dalších opatření, zkrátil délku lhůty pro podání stížnosti na 4 měsíce. Ke vstupu Protokolu č. 15 v platnost bylo zapotřebí ratifikace všech 47 smluvních států. Dlouhou dobu se čekalo na dokončení ratifikačního procesu v Itálii. K tomu nakonec došlo v létě 2021. Protokol č. 15 tak nabyl platnosti dne 1. srpna 2021. Zkrácení lhůty pro podání stížnosti nicméně bylo doprovázeno šestiměsíčním přechodným ustanovením, a tak k němu došlo až od 1. února 2022. Bylo-li tedy poslední vnitrostátní rozhodnutí ve věci, proti němuž již není k dispozici žádný prostředek nápravy, vydáno, resp. doručeno, po 1. únoru 2022, lhůta pro podání stížnosti k Soudu je již jen 4 měsíce.

V této souvislosti je v praxi důležité mít na paměti, že v dané lhůtě musí být k Soudu odeslán kompletní, správně vyplněný formulář stížnosti se všemi přílohami. V minulosti byl Soud ke stěžovatelům velmi vstřícný a postačovalo, pokud v tehdy šestiměsíční lhůtě stěžovatel, třeba i dopisem, projevil vůli podat z určitého důvodu proti státu stížnost. Soud mu pak poskytl lhůtu pro její řádné podání a zdůvodnění. Dnes je již nicméně postup Soudu diametrálně odlišný. Ve čtyřměsíční lhůtě je třeba Soudu odeslat bezvadnou stížnost. Soud sice stěžovatele na případné nedostatky upozorní a vyzve je k doplnění. Toto doplnění je nicméně stále třeba odeslat v původní čtyřměsíční lhůtě. Pokud tedy stěžovatel podá stížnost ke konci běhu lhůty, je prakticky bez šance, že případné nedostatky stačí napravit včas.

Pro výpočet lhůty je dále klíčové, že se na něj neuplatní vnitrostátní pravidla pro počítání a stavění běhu lhůt. Pokud tedy například poslední den lhůty vyjde na víkend či státní svátek, lhůta se neprodlužuje na následující pracovní den.

ZJEVNÁ NEOPODSTATNĚNOST

Podmínka zjevné neopodstatněnosti svým označením poněkud mate, jelikož ne vždy je neopodstatněnost skutečně zjevná. V mnoha případech samozřejmě ano, pokud popis skutečností nevykazuje žádné náznaky porušení Úmluvy či jednotlivce svá tvrzení nijak nedoloží.

V některých případech se ale rozdíl mezi rozhodnutím o nepřijatelnosti z důvodu zjevné neopodstatněnosti a rozsudkem o neporušení stírá. Soud námitku stěžovatele důkladně zkoumá a podrobně odůvodňuje, proč k porušení namítaného práva nedošlo (viz např. *Bah proti Nizozemsku*, č. 35751/20, rozhodnutí ze dne 22. června 2021). I rozhodnutí o zjevné neopodstatněnosti tedy mnohdy mohou být pro výklad a použití Úmluvy v praxi významná. Je proto dobré, pakliže člověk hledá relevantní judikaturu k určité právní otázce, zahrnout do vyhledávání i rozhodnutí o přijatelnosti. Výchozí nastavení databáze Hudoc rozhodnutí nezahrnuje, na což je třeba pamatovat (k vyhledávání judikatury viz příslušnou kapitolu).

Konečně, zjevná neopodstatněnost pokrývá případy tzv. „čtvrté instance“. V nich stěžovatelé obecně brojí proti výsledku řízení na vnitrostátní úrovni a rozporují skutková zjištění, hodnocení důkazů či výklad vnitrostátního práva, ke kterým došly vnitrostátní soudy. Takto formulované stížnosti Soud odmítá pro zjevnou neopodstatněnost (např. *Melnychuk proti Ukrajině*, č. 28743/03, rozhodnutí ze dne 5. července 2005). Soud nemůže vnitrostátní rozhodnutí změnit či zrušit (k výkonu rozsudků Soudu viz příslušnou kapitolu dále). Není odvolacím soudem, který by vykonával úplný přezkum napadených vnitrostátních rozhodnutí. Zkoumá pouze, zda jimi došlo k porušení některého z práv a svobod zakotvených v Úmluvě. Pokud takovou námitku stěžovatel neformuluje a toliko opakuje svou vnitrostátní argumentaci, Soud jeho stížnost odmítne pro zjevnou neopodstatněnost.

PODSTATNÁ ÚJMA

Tato podmínka přijatelnosti je odrazem zásady *de minimis non curat praetor*. Do Úmluvy byla vložena v roce 2009 Protokolem č. 14. Byla zároveň doprovázena dvěma zárukami. Z důvodu absence podstatné újmy Soud neodmítne žádnou stížnost, pokud dodržování lidských práv vyžaduje přezkoumání odůvodněnosti stížnosti nebo pokud věc nebyla řádně posouzena vnitrostátními soudy. Protokol č. 15 v roce 2021 druhou zmíněnou pojistku z článku 35 Úmluvy odstranil. Dnes tedy tuto podmínku přijatelnosti limituje toliko první zmíněná pojistka dopadající na případy, které přesahují zájmy stěžovatele a je žádoucí, aby Soud ve věci meritorně rozhodl, ačkoli újma, kterou konkrétní stěžovatel utrpěl, není nijak podstatná.

Soud v praxi s touto podmínkou přijatelnosti nakládá spíše střídavě. Odmítá jimi zpravidla jen věci, které se týkají bagatelních finančních sporů. V kontextu České republiky takto např. odmítl stížnost na nepřiměřenou délku řízení, v němž se stěžovatel soudil o cca 6 000 Kč (*Kudlička proti České republice*, č. 21588/12, rozhodnutí ze dne 3. března 2015).

Podstatná újma se ale nemusí nutně odvíjet jen od finanční hodnoty sporu. Ve vztahu k České republice Soud absenci podstatné újmy dovodil v případech námítky porušení kontradiktornosti řízení před Ústavním soudem (např. *Hanzl a Špadrna proti České republice*, č. 30073/06, rozhodnutí ze dne 15. ledna 2013). Tato zásada obecně vyžaduje, aby se účastník řízení mohl seznámit a vyjádřit ke všem podkladům pro rozhodnutí. Avšak v případě, kdy Ústavní soud stěžovateli nepošle vyjádření vedlejších účastníků řízení (zpravidla soudů, jejichž rozhodnutí stěžovatel napadl), která neobsahují žádné nové skutečnosti, jen odkazují na odůvodnění předchozích rozhodnutí, a stěžovatel neuvede, jaké argumenty by v odpovědi na tato vyjádření uplatnil, dojde sice formálně k porušení jeho práva na kontradiktorní řízení zakotvené v článku 6 Úmluvy, avšak újma, kterou tím utrpěl, není podstatná, aby se jí zabýval mezinárodní soud.

ZNEUŽITÍ PRÁVA PODAT STÍŽNOST

Z tohoto důvodu Soud odmítne stížnost zejména ve třech modelových případech. V *prvé řadě*, pakliže stěžovatel Soudu zatají skutečnosti, které jsou významné pro posouzení věci (např. *Skupa proti České republice*, č. 30700/13, rozhodnutí ze dne 26. září 2017, v němž stěžovatel Soud neinformoval o tom, že za namítanou nepřiměřenou délku řízení na vnitrostátní úrovni obdržel odškodnění). V *druhé řadě* může jít o případy, kdy stěžovatel poruší pravidlo o důvěrnosti jednání o smírném urovnání (např. *Hadrabová a ostatní proti České republice*, č. 42165/02 a další, rozhodnutí ze dne 25. září 2007, v němž se stěžovatelé v žádosti o odškodnění podané na vnitrostátní úrovni odvolávali na částky, které v rámci jednání o smírném urovnání stížnosti navrhl v jejich věci Soud; blíže k jednání o smíru viz dále). *Konečně*, zneužitím práva podat stížnost jsou případy, kdy stěžovatel hrubě napadá a uráží Soud (např. *Řehák proti České republice*, č. 67208/01, rozhodnutí ze dne 18. května 2004) či orgány nebo zástupce žalovaného státu (např. *Stamoulakatos proti Spojenému království*, č. 27567/95, rozhodnutí ze dne 9. dubna 1997).

RATIONE PERSONAE (ACTIO POPULARIS)

Stížnost může směřovat jen proti státu, který je smluvní stranou Úmluvy. Česká republika dosud neratifikovala Protokol č. 12 zakotvující všeobecný zákaz diskriminace, proto případná stížnost dovolávající se porušení článku 1 tohoto protokolu byla Soudem odmítnuta pro neslučitelnost *ratione personae* s Úmluvou. Švýcarsko pak například neratifikovalo Protokol č. 1 zaručující např. právo na ochranu majetku, právo na vzdělání či volební právo. Protokol č. 4 zaručující svobodu projevu neratifikovalo např. zmíněné Švýcarsko, Řecko, Turecko či Spojené království. Německo pak např. neratifikovalo Protokol č. 7 zakotvující zásadu *ne bis in idem*. Protokol č. 13 zakazující trest smrti za všech okolností zůstává bez ratifikace ze strany Arménie, Ázerbájdžánu a Ruské federace.

Žalována v tuto chvíli nemůže být Evropská unie jako taková. Snahy o to, aby se Unie stala stranou Úmluvy, prozatím nebyly úspěšné. Návrh dohody o přistoupení EU k Úmluvě byl Soudním dvorem EU shledán v několika ohledech v rozporu s unijním právem [posudek Soudního dvora (pléna) č. 2/13 ze dne 18. prosince 2014]. Vyjednávání byla následně na řadu let pozastavena. Obnovena byla v roce 2020, prozatím (na počátku roku 2022) však k vyřešení všech sporných právních otázek nedošlo. Za jakých podmínek je možné před Soudem žalovat stát za provádění unijního práva srov. zejména rozsudky *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi proti Irsku* (č. 45036/98, rozsudek velkého senátu ze dne 30. června 2005), *Michaud proti Francii*

(č. 12323/11, rozsudek ze dne 6. prosince 2012) a *Avotiņš proti Lotyšsku* (č. 17502/07, rozsudek velkého senátu ze dne 23. května 2016).

V praxi významnější je druhá strana podmínky přijatelnosti *ratione personae*, tedy kdo může být stěžovatelem před Soudem. V prvé řadě musí jít o jednotlivce, ať již fyzické či právnické osoby, odlišné od státu či obcí. Musí jít o přímé oběti namítaného porušení. Za některých okolností může stížnost podat i pozůstalý, např. v případech stížností týkajících se právě úmrtí příbuzného a vyšetřování této události. K výjimečným situacím, kdy za zemřelého může stížnost podat nevládní organizace, viz *Centre for Legal Resources jménem (on behalf of) Valentina Câmpeană proti Rumunsku* (č. 47848/08, rozsudek ze dne 17. července 2014). Zemře-li stěžovatel během řízení, jeho příbuzní, nejde-li o ryze osobní nepřenositelná práva, mohou v řízení pokračovat. Ke způsobilosti dětí být účastníky řízení před Soudem viz kapitolu k rodinnému právu.

Stěžovatel musí být namítaným porušením Úmluvy přímo dotčen. Stížnost ve veřejném zájmu (*actio popularis*) není přípustná. Nelze tak brojit proti ustanovení vnitrostátního práva s tím, že je v rozporu s Úmluvou, aniž by tímto ustanovením byl člověk přímo dotčen (např. *Monnat proti Švýcarsku*, č. 73604/01, rozsudek ze dne 21. září 2006, § 31–32). Pakliže ale např. zákon umožňuje plošné odposlechy telefonů či elektronické komunikace, dotčeným je každý, kdo takové komunikační prostředky používá, aniž by musel dokazovat, že zrovna jeho telefon či elektronická komunikace byly odposlouchávány (*Roman Zakharov proti Rusku*, č. 47143/06, rozsudek velkého senátu ze dne 4. prosince 2015, § 163–179).

RATIONE LOCI

Úmluva se primárně vztahuje na území smluvních států. Má však i určité extra-teritoriální účinky. Do jurisdikce státu tak mohou spadat i činy orgánů státu mimo území (viz např. zatčení Abdullaha Öcalana v Keni: *Öcalan proti Turecku*, č. 46221/99, rozsudek velkého senátu ze dne 12. května 2005), události během vojenských misí v zahraničí (např. *Jaloud proti Nizozemsku*, č. 47708/08, rozsudek velkého senátu ze dne 20. listopadu 2014) či jednání orgánů státu na volném moři (např. *Hirsi Jamaa a ostatní proti Itálii*, č. 27765/09, rozsudek velkého senátu ze dne 23. února 2012). K použití Úmluvy na hranicích státu viz dále kapitolu k vyhoštění.

2.2

PRAKTICKÉ ÚLOHY

Níže naleznete stručné vylíčení skutkových okolností tří různých případů. Zamyslete se nad tím, zda by stížnost k Soudu byla přijatelná či nikoli. Zohledněte též, že stížnost může být přijatelná i jen v některé její části. V těchto úlohách nejde o posouzení, zda k namítanému porušení práv došlo, ale toliko o rozhodnutí, zda by stížnost vůbec prošla sítí přijatelnosti a Soud by se jí zabýval meritorně.

ZAJIŠTĚNÍ AKCIÍ BĚHEM TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

Paní Kučerová byla v červnu 2014 obviněna z trestného činu podvodu. V prosinci 2014 státní zastupitelství zajistilo akcie, které paní Kučerová vlastnila, jelikož mělo za to, že jsou výnosem z její trestné činnosti. Paní Kučerová akcie nemohla zcizit, ani s nimi jinak nakládat, vykonávat hlasovací práva či pobírat dividendy. V roce 2017 byla paní Kučerová obžalována. V roce 2019 ji soud prvního stupně shledal vinnou. V roce 2021 mu nicméně odvolací soud věc vrátil k doplnění dokazování a novému rozhodnutí.

Paní Kučerová poté podala žádost o zrušení zajištění akcií. Ani státní zástupce, ani soud, k němuž se odvolala, ji však na počátku roku 2022 nevyhověly s tím, že trestní

řízení nadále probíhá a důvody pro zajištění akcí trvají. Paní Kučerová proti tomuto rozhodnutí soudu podala ústavní stížnost. V ní namítala, že více než sedmileté zajištění akcí jí způsobilo velké finanční ztráty, aniž by jí byl prokázán jakýkoli trestný čin. Poukazovala též na porušení svého práva na rozhodnutí o trestním obvinění v přiměřené lhůtě. Dne 25. srpna 2022 Ústavní soud její ústavní stížnost odmítl pro zjevnou neopodstatněnost.

Dne 25. prosince 2022 paní Kučerová podala stížnost k ESLP, v níž zopakovala své námitky uplatněné u Ústavního soudu. Nadto namítala, že dle jejího názoru nedůvodné trestní stíhání, *nota bene* trvající takto dlouho, poškozují její dobrou pověst u jejich obchodních partnerů i mezi přáteli a známými.

Úkol

- ? Je stížnost paní Kučerové přijatelná, a bude se jí tedy ESLP zabývat meritorně? A pokud ano, porušení kterých ustanovení Úmluvy by ESLP posuzoval meritorně? Změnil by se váš názor na přijatelnost stížnosti, pokud by paní Kučerová podala stížnost až po uplynutí vánočních svátků, tedy 27. prosince 2022?

VYŠETŘOVÁNÍ POLICEJNÍHO NÁSILÍ

Slečna Veselá podala dne 19. září 2006 trestní oznámení na policisty, když tvrdila, že ji předchozí noci během výslechu na policejní stanici, kam byla předvedena kvůli podání vysvětlení ohledně rvačky v nočním klubu, několikrát bezdůvodně uhodili. Policie ve věci zahájila vyšetřování a přiznala slečně Veselé postavení poškozené. V březnu 2007 policie nicméně řízení zastavila s tím, že se nepodařilo prokázat, že se věci odehrály tak, jak slečna Veselá tvrdí, a že její zranění byla pravděpodobně způsobena během předchozí potyčky v klubu. Státní zastupitelství následně dne 11. května 2007 ke stížnosti slečny Veselé rozhodnutí policie potvrdilo. Slečna Veselá rozhodnutí státního zastupitelství napadla ústavní stížností, v níž tvrdila, že nebyla provedena celá řada důležitých vyšetřovacích úkonů, např. výsledky ostatních osob předvedených dané noci na policejní stanici či znalecký posudek ohledně příčiny jejich zranění. Ústavní soud však dne 12. března 2008 ústavní stížnost odmítl jako nepřípustnou s tím, že dle jeho ustálené a hojně judikatury se poškozený nemůže domáhat potrestání jiné osoby; otázka vyšetřování a uložení trestu je výhradně vztahem státu a obviněného, a není proto dotčeno žádné základní právo stěžovatelky. Dne 10. července 2008 slečna Veselá podala stížnost k ESLP, v níž namítala porušení článku 3 Úmluvy z důvodu nesplnění povinnosti provést účinné a nezávislé vyšetřování použitím síly policistou.

Úkol

- ? Je stížnost slečny Veselé přijatelná, a bude se jí tedy ESLP zabývat meritorně?

OBJÍZDNÁ TRASA

Od ledna 2018 bylo na části rychlostní komunikace v blízkosti obce A., kde bydlel pan Novák, zavedeno mýtné. V důsledku toho mnoho automobilů, včetně nákladních, placený úsek objíždělo skrze obec A. po hlavní ulici, na níž měl pan Novák rodinný dům. V průběhu roku 2019 bylo v návaznosti na stížnosti obyvatel na hlavní ulici instalováno několik zpomalovacích prahů a rychlost omezena na 30 km/h. V průběhu roku 2020 byly dále křižovatky v obci osazeny semaforey. V červnu 2020 pan Novák podal proti silničnímu správnímu úřadu žalobu na odškodnění za zhoršení životních podmínek v okolí jeho domu, když tvrdil, že z důvodu hluku a zhoršení ovzduší z neklesajícího nárůstu dopravy v obci A. se jeho dům stal téměř neobyvatelným. K žalobě připojil výsledky hlukových měření provedených v červnu 2019 a březnu 2020,

dle nichž byla úroveň hluku u jeho domu 69 dB(A), resp. 67 dB(A), tedy více, než je právními předpisy stanovená maximální úroveň 60 dB(A). Kontrolní hluková měření provedená během soudního řízení v lednu 2021 ukázala obdobné výsledky. Prvoinstanční i odvolací soud nicméně žalobu pana Nováka zamítly s tím, že silniční úřad přijal opatření ke zmírnění škodlivých vlivů dopravy a s ohledem na veřejný zájem na zachování dopravní obslužnosti nemohl přijmout další opatření. Dne 30. června 2022 Ústavní soud ústavní stížnost pana Nováka odmítl pro zjevnou neopodstatněnost. Dne 29. října 2022 pan Novák odeslal poštou stížnost k ESLP. Stížnost byla k ESLP doručena dne 3. listopadu 2022.

Úkol

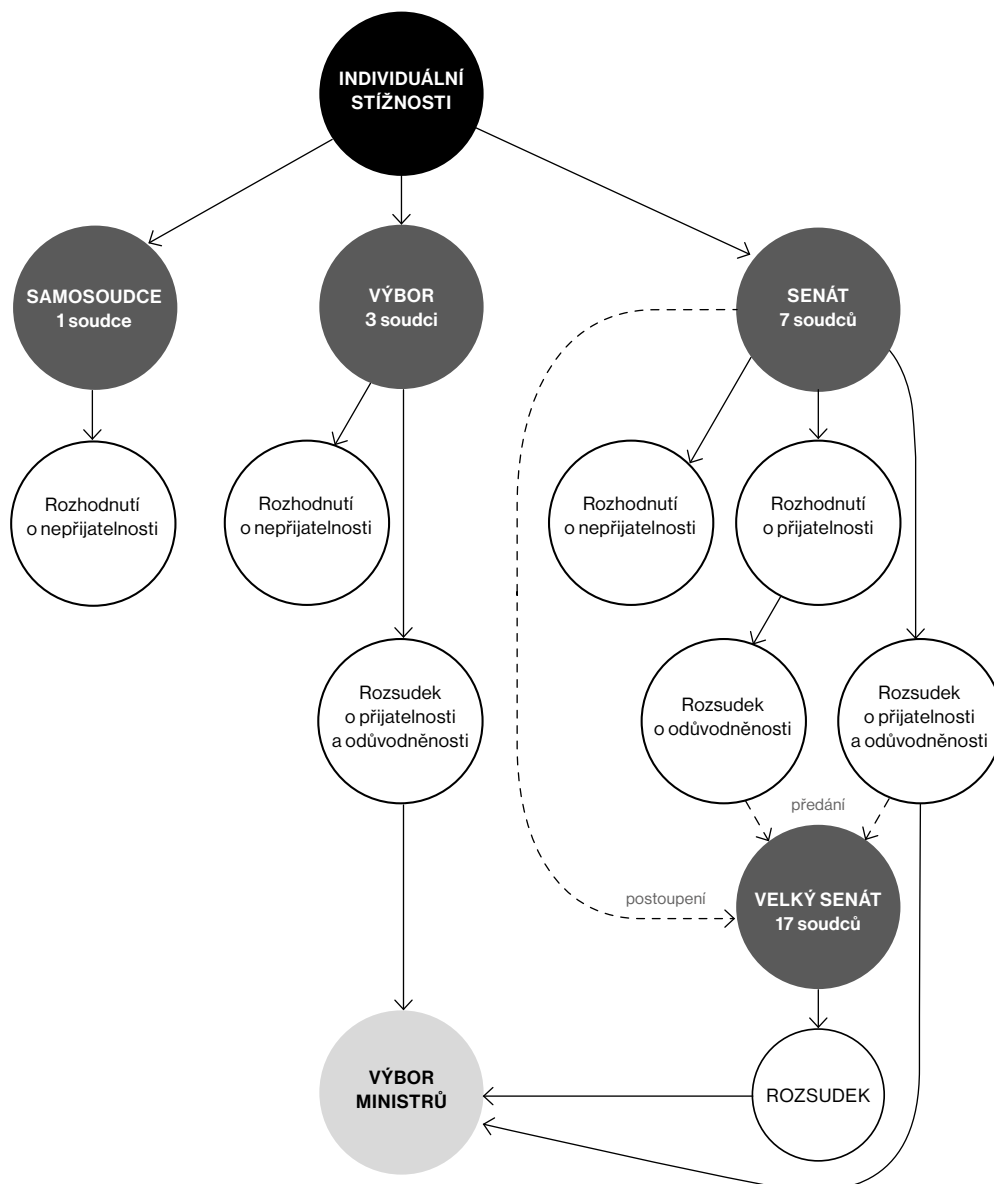
- ? Je stížnost pana Nováka přijatelná, a bude se jí tedy ESLP zabývat meritorně? Pokud ano, na poli jakého/jakých ustanovení Úmluvy či dodatkových protokolů?

3 PRŮBĚH ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM

ÚVODEM

Průběh řízení před Soudem graficky znázorňuje následující obrázek. V dalších částech si stručně popíšeme jeho jednotlivé fáze.

Zjednodušené schéma cesty stížnosti Soudem podle soudní formace

---

PODÁNÍ STÍŽNOSTI

Stížnost k Soudu lze podat jen na formuláři umístěném na jeho webových stránkách. Ten je třeba vyplnit, vytisknout, podepsat a zaslat poštou. Jiný způsob podání stížnosti Soud nepřipouští.

Náležitosti, které stížnost musí obsahovat, blíže specifikuje článek 47 jednacího řádu Soudu (viz odkaz dále v části „Další zdroje“). Na stránkách Soudu je zveřejněn písemný i video návod pro vyplnění formuláře stížnosti.

Obecně lze říci, že Soud je velmi přísný ohledně formálních náležitostí stížnosti. Na vylíčení skutkového stavu i právní argumentace je ve formuláři pevně vymezený prostor, který nelze překročit. Všechny skutkové okolnosti a právní argumentace tedy musí být obsaženy v těchto částech formuláře. K němu sice lze připojit dokument s dalšími maximálně 20 stranami. Ten nicméně nemůže obsahovat nové skutečnosti a nové námítky. Může toliko zpřesňovat a rozvíjet to, co je uvedeno ve stížnosti. Nelze tedy například v líčení skutkových okolností pokračovat na přiloženém dokumentu, pokud se všechny nevejdou do příslušné kolonky formuláře. Je nutno je všechny shrnout ve formuláři a v přiloženém dokumentu je toliko případně dovysvětlit.

Ke stížnosti musí být přiloženy kopie všech soudních rozhodnutí, které byly ve věci vydány na vnitrostátní úrovni, stejně jako kopie všech hlavních podání stěžovatele (žaloba, odvolání, ústavní stížnost, apod.).

Pakliže stížnost není kompletní, Soud stěžovatele na tuto skutečnost upozorní a oznámí mu, že jeho stížnost nebyla zaregistrována. Dotyčný musí podat celou stížnost znovu, a to jak v doplněných či opravených částech, tak i v těch, které zasílal původně. To vše musí Soudu odeslat v původní čtyřměsíční lhůtě.

Stížnost lze podat v jakémkoli úředním jazyce některého ze smluvních států Úmluvy. V této fázi řízení tedy není potřeba používat jednací jazyky Soudu, angličtinu nebo francouzštinu.

K podání stížnosti není třeba být zastoupen advokátem. Stejně tak stížnost není zpoplatněna.

PŘEDBĚŽNÉ OPATŘENÍ

Ke stížnosti lze připojit žádost o vydání předběžného opatření. Ty Soud nicméně vydává jen v nejzávažnějších případech, kdy bezprostředně hrozí nenapravitelná újma. V praxi bývají předběžná opatření nejčastěji vydávána v případech, kdy je namítáno, že by vyhoštěním došlo k porušení článků 2 či 3 Úmluvy. V kontextu migrace Soud vydává i předběžná opatření vyzývající dotčený stát k propuštění rodin s malými dětmi zajištěných za účelem realizace vyhoštění. Předběžná opatření se ale neuplatní jen v oblasti migrace; v praxi byla vydána například i ohledně poskytování nezbytné lékařské péče ve věznicích, zákazu odpojení člověka ve vegetativním stadiu od přístrojů udržujících ho při životě, apod.

I vůči České republice Soud vydal několik předběžných opatření. Týkala se shora zmíněného zákazu realizace vyhoštění (např. *Isaka proti České republice*, č. 36919/10, rozhodnutí ze dne 6. září 2011, *Budrevich proti České republice*, č. 65303/10, rozsudek ze dne 17. října 2013, či *Atsaev proti České republice*, č. 14021/10, rozhodnutí ze dne 7. července 2015) a propuštění rodin s dětmi ze zařízení pro zajištění cizinců Bělá-Jezová (např. *A. Ō. a ostatní proti České republice*, č. 52274/15, a *L. P. a ostatní proti České republice*, č. 61025/16).

Blíže k předběžným opatřením viz tematickou příručku Soudu, na níž je odkaz níže v části „Další zdroje“.

Úmluva předběžná opatření nezmiňuje. Zakotvena jsou toliko v jednacím řádu Soudu. Soud nicméně s odkazem na nutnost zajistit účinnost práva na individuální stížnost k Soudu dovedl, že státy jsou povinny je respektovat (*Mamatkulov a Askarov proti Rusku*, č. 46827/99, rozsudek velkého senátu ze dne 4. února 2005). Pokud tak stát neučiní, Soud zpravidla shledá porušení článku 34 zaručujícího právo podat stížnost k Soudu. Státy předběžná opatření Soudu obvykle splní, nikoli však bezvýjimečně (např. *Labsi proti Slovensku*, č. 33809/08, rozsudek ze dne 15. května 2012: vyhoštění osoby podezřelé z terorismu do Alžírka).

PRÍDĚLENÍ STÍŽNOSTI ROZHODOVACÍ FORMACI

Je-li stížnost bez vad podána a je zaregistrována, je přidělena k vyřízení některé rozhodovací formaci.

Je-li patrné bez dalšího zkoumání, že je stížnost nepřijatelná, je přidělena samosoudci (článek 27 Úmluvy).

Tříčlenné výbory se zabývají stížnostmi, které lze prohlásit za nepřijatelné bez dalšího přezkoumání. Zabývají se též věcmi, které jsou přijatelné a u nichž je již otázka výkladu a použití Úmluvy, kterou nastolují, vyřešena ustálenou judikaturou Soudu (článek 28 Úmluvy).

Nejde-li o otázku, v níž existuje ustálená judikatura Soudu, ve věci rozhodne sedmičlenný senát (článek 29 Úmluvy). Ten může v průběhu projednávání věci dospět k závěru, že vyvolává závažnou otázku týkající se výkladu Úmluvy nebo že by se jeho rozhodnutí mohlo dostat do rozporu s rozsudkem dříve vyneseným Soudem. V takovém případě se senát může vzdát pravomoci ve prospěch sedmnáctičlenného velkého senátu (článek 30 Úmluvy). K velkému senátu se věc může dostat ještě po rozsudku senátu Soudu (k tomu viz dále).

Soudce zvolený za žalovaný stát je členem senátu i velkého senátu, které se stížností proti tomuto státu zabývají. Členem výboru být nemusí. Shledají-li ale členové výboru, že je účast tzv. národního soudce pro posouzení věci potřebná, mohou se jednomyslně usnést, že tento soudce nahradí jednoho z nich.

Přibližně do roku 2020 bylo pravidlem, že se stížnostmi, nebyly-li zjevně nepřijatelné, zabývaly sedmičlenné senáty. Od roku 2021 nicméně Soud rozšiřuje okruh případů, které považuje za ty, které nastolují otázky, které jsou již předmětem jeho ustálené judikatury. Stává se tedy spíše pravidlem, že se věci zabývá tříčlenný výbor. Sedmičlenné senáty se zabývají věcmi, které vyvolávají otázky, které jsou alespoň v nějakém ohledu nové, nebo jde o významné či citlivé kauzy pro žalovaný stát. Tento nový aspekt politiky Soudu našel odraz v prohlášení, kterým Soud lehce pozměnil svou strategii priorit vyřizování stížností (viz dále). Důsledkem nicméně je, že strany řízení v mnoha věcech ztrácejí možnost požádat o postoupení věci velkému senátu; po rozsudku tříčlenného výboru nelze tuto žádost podat. Strany řízení však mohou poté, co byla stížnost komunikována žalované vládě, brojit proti přidělení stížnosti výboru. Svůj postoj musí odůvodnit. Soud je pak informuje, zda své rozhodnutí o přidělení věci přehodnotil.

POŘADÍ PROJEDNÁVÁNÍ STÍŽNOSTÍ

Stížnosti nejsou nezbytně nutně projednávány v pořadí, v jakém jsou Soudu doručeny. Soud v roce 2009 stížnosti rozdělil do sedmi kategorií podle naléhavosti a závažnosti. V první prioritní kategorii jsou urgentní případy, kde stěžovateli hrozí újma na životě či zdraví, nebo je v důsledku namítaného porušení Úmluvy zbaven svobody. Patří sem též případy, kdy je ohrožen *well-being* dítěte, kterého se stížnost týká. Dále sem náleží případy, v nichž bylo vydáno předběžné opatření. Do druhé kategorie spadají stížnosti,

---

kteře mají potenciál ohrozit účinnost systému Úmluvy, zejména tedy případy týkající se strukturálních problémů v určitém státě, které mohou generovat velké množství stížností. Patří sem též stížnosti nastolující důležité otázky veřejného zájmu, zejména ty, které mohou významně ovlivnit vnitrostátní právní řád. Ve třetí kategorii najdeme další stížnosti týkající se práv patřících do jádra Úmluvy, tedy ta chráněná články 2, 3, 4 a 5 odst. 1 Úmluvy. V dalších kategoriích jsou pak potenciálně důvodné stížnosti týkající se dalších práv, stížnosti nastolující otázky, které jsou již předmětem ustálené judikatury Soudu, až po nepřijatelné stížnosti, které požívají nejmenší priority.

V roce 2021 Soud svou strategií priorit doplnil. Vyšší prioritu chce Soud napříště dát i kauzám, které spadají až do čtvrté kategorie. Netýkají se tedy žádného z práv jádra Úmluvy. Pokud ale vyvolávají otázky, které jsou pro žalovaný stát velmi významné, vyvolávají důležité společenské či morální otázky nebo jsou důležité pro výklad Úmluvy obecně, Soud je též upřednostní. Zaměřením na tyto „případy s dopadem“ („*impact cases*“) chce Soud zůstat „soudem, na němž záleží“ („*A Court that matters / Une Cour qui compte*“). Více viz zde: https://echr.coe.int/Documents/Court_that_matters_ENG.pdf.

KOMUNIKACE STÍŽNOSTI ŽALOVANÉ VLÁDĚ

Pakliže věc projde prvotním sítím přijatelnosti, není tedy zjevně nepřijatelná, kdy takové rozhodnutí Soud může udělat, aniž by si vyžádal stanovisko žalovaného státu, je stížnost komunikována vládě. K tomu v praxi dochází u méně než 10 % stížností, které jsou k Soudu podány.

Od tohoto okamžiku musí být stěžovatel právně zastoupen advokátem. Od tohoto okamžiku se též řízení odehrává jen v angličtině či francouzštině.

Dříve Soud před komunikací stížnosti vládě sestavil na základě stížnosti podrobný popis skutkového stavu, přehled relevantního vnitrostátního práva a formuloval otázky, na něž má vláda ve svém stanovisku odpovědět. V průběhu roku 2020 došlo ke změně praxe a skutkový stav a přehled vnitrostátního práva Soud již nesestavuje, je to úkolem vlády. Komunikace nyní spočívá toliko ve stručném, zpravidla jeden či dva odstavce dlouhém shrnutí podstaty případu a formulaci otázek. Ke komunikaci je přiloženě přiložena kompletní stížnost.

V České republice vládu zastupuje vládní zmocněnec pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva. Dříve byl zmocněnec jmenován vládou. Po přijetí služebního zákona byla tato pozice zařazena do státní služby. Vládní zmocněnec je tak vybírán ve výběrovém řízení podle zákona o státní službě. K dispozici má kancelář složenou z právníků. Kancelář je odborem na Ministerstvu spravedlnosti. Do působnosti kanceláře patří zastupování nejen před ESLP, ale též i v řízení o individuálních oznámeních podaných k lidskoprávním výborům OSN a v řízení o kolektivních stížnostech k Evropskému výboru pro sociální práva. Kancelář se zabývá jak obhajobou státu v těchto řízeních, tak následně zaštiťuje a koordinuje výkon rozsudků a rozhodnutí těchto mezinárodních orgánů (k výkonu rozsudků viz blíže příslušnou kapitolu). Usiluje též o posílení implementace lidskoprávních úmluv ve vnitrostátní praxi soudů, ministerstev a dalších orgánů veřejné moci. Zpracovává do českého jazyka a šíří jejich judikaturu (viz zejména Zpravodaj kanceláře vládního zmocněnce: <https://justice.cz/web/msp/zpravodaj-kvz> a databázi judikatury ESLP v českém jazyce: <http://eslp.justice.cz/>, k ní viz blíže kapitolu k vyhledávání judikatury). K činnosti kanceláře viz též zde: <https://justice.cz/web/msp/zastupovani-ceske-republiky>. Roční zprávy o činnosti jsou k dispozici zde: <https://justice.cz/web/msp/zpravy-o-cinnosti>.

ŘÍZENÍ O SMÍRNÉM UROVNÁNÍ A JEDNOSTRANNÉ PROHLÁŠENÍ VLÁDY

Od roku 2020 poté, co je stížnost oznámena žalované vládě, zpravidla nejprve probíhá smírná fáze řízení. Do té doby byla praxe Soudu taková, že se případná jednání o smíru konala až poté, co proběhla výměna stanovisek stran řízení. V případech, u nichž Soud již v počátku identifikuje nějaký obecný aspekt přesahující danou kauzu (viz kategorii *impact cases* zmíněnou výše), takto postupuje i dnes, patrně s cílem řízení urychlit.

Smírná fáze řízení trvá 12 týdnů. Soud může jednání podpořit tím, že navrhne částku, která se mu jeví jako adekvátní. V opakujících se věcech, např. stížnostech na nepřiměřenou délku soudního řízení, Soud v praxi návrh smírného urovnání zasilá z vlastní iniciativy na počátku smírné fáze řízení.

Pokud se strany dohodnou na smírném urovnání, Soud následně řízení zastaví. Součástí smírného urovnání mohou vedle finančního odškodnění být i další ustanovení. Vláda se ve smírném urovnání kupříkladu může zavázat k přijetí určitých obecných opatření k řešení souvisejících otázek, stěžovatel například ke zpětvzetí žalob, které případně proti státu ve věci vede na vnitrostátní úrovni.

Pakliže strany k dohodě nedospějí, má vláda možnost učinit tzv. jednostranné prohlášení. To se oproti smíru liší tím, že v něm vláda uzná porušení práv, která stěžovatel namítá. Zároveň se v něm zaváže, že stěžovateli vyplatí určitou částku jako odškodnění za újmu, kterou porušením utrpěl. Soud akceptuje, že tato částka může být i nižší, než jaká by se jako adekvátní jevila v případě smírného urovnání.

Soud následně obsah jednostranného prohlášení vlády posoudí. Dojde-li k závěru, že prohlášení vlády a závazky v ní učiněné jsou takové, že dodržování lidských práv zakotvených v Úmluvě nevyžaduje projednání stížnosti, řízení zastaví. Pakliže je jednostranné prohlášení vlády nedostatečné, Soud ho nepřijme, v řízení pokračuje a ve věci rozhodne meritorně.

KONTRADIKTORNÍ FÁZE ŘÍZENÍ

Nedojde-li ke smíru, ani vláda nepředloží jednostranné prohlášení, následuje kontradiktorní fáze řízení. Vláda má 16 týdnů na předložení stanoviska k přijatelnosti a odůvodněnosti stížnosti.

Pakliže kontradiktorní fázi nepředcházelo řízení o smírném urovnání (viz výše), v této úvodní 16 týdenní lhůtě vláda předloží jak stanovisko k přijatelnosti a odůvodněnosti stížnosti, tak indikuje zájem o případné smírné urovnání, o němž je v případě oboustranného zájmu poté jednáno.

Stěžovatel má následně prostor na písemnou odpověď. Součástí tohoto vyjádření musí být i jeho požadavky na spravedlivé zadostiučinění (článek 41 Úmluvy). Soud je v tomto ohledu velmi striktní. I když stěžovatel své finanční požadavky vyčíslil již ve stížnosti, pokud je nezopakuje v této fázi řízení, Soud k nim vůbec nepřihlédne a stěžovateli žádné zadostiučinění nepřizná. Požadavky na náhradu majetkové škody a nákladů řízení je nutné doložit příslušnými dokumenty. Vznik nemajetkové újmy není třeba nijak dokládat.

Vláda následně může předložit ještě jedno písemné vyjádření v odpovědi na podání stěžovatele. Též se vyjádří k jeho požadavkům na spravedlivé zadostiučinění.

Tímto výměna stanovisek zpravidla končí a následně je již jen vyneseno rozhodnutí Soudu. V některých případech si ale Soud od stran vyžádá další vyjádření a položí jim konkrétní otázky, ať již ohledně skutkového stavu či právní argumentace.

Řízení je v drtivé většině případů čistě písemné. Jednání se konají velmi sporadicky. V řízení před senátem takřka nikdy. Před velkým senátem je naopak ústní jednání pravidlem. Před velký senát Soudu se ale dostane minimum věcí (viz dále).

Ústní jednání jsou svázána poměrně rigidními procesními pravidly. Každá ze stran má 30 minut na vyjádření, během nichž odpoví na otázky, které Soud stranám zašle předem. Poté mohou soudci klást doplňující dotazy. Pak zpravidla následuje přestávka a po ní strany zodpoví otázky soudců. Živá výměna názorů tak při jednání obvykle neprobíhá. Jednání jsou přenášena na webových stránkách Soudu, kde lze i v archivu zhlédnout záznam všech jednání od roku 2007.

ROZHODNUTÍ SOUDU

Shledá-li Soud, že došlo k porušení některého z práv zakotvených v Úmluvě, rozhodne ve věci rozsudkem. Rozsudkem může i konstatovat, že k žádnému porušení práv nedošlo. Je-li stížnost z nějakého důvodu nepřijatelná, Soud vydá rozhodnutí.

Rozsudky výboru a rozhodnutí všech rozhodovacích formací nabývají právní moci okamžikem jejich vyhlášení.

Po rozsudku senátu může strana, která ve věci zcela či částečně neuspěla, podat žádost o postoupení věci velkému senátu. Nejedná se o opravný prostředek, který by zaručoval, že věc velký senát přezkoumá. Žádosti posuzuje pětičlenný panel soudců. Ti rozhodnou, zda věc připustí k projednání velkým senátem. Před velký senát se mohou dle článku 43 Úmluvy dostat jen ty případy, které vyvolávají závažnou otázku týkající se výkladu nebo použití Úmluvy, nebo závažný problém obecného významu.

V praxi se před velký senát dostane velmi málo případů. Za posledních 5 let jich je v průměru přibližně 15 ročně. Senáty Soudu přitom ročně přijmou přes 400 rozsudků. Rozhodnutí panelu pěti soudců o žádostech o postoupení neobsahují odůvodnění. Strany se tak nedozví, proč nebylo jejich žádosti vyhověno.

Byla-li žádost o postoupení panelem pěti soudců přijata, velký senát stížnost znovu posoudí s výjimkou těch námitek, které senát prohlásil za nepřijatelné. Velký senát nepřezkoumává rozsudek senátu, ale posuzuje věc znovu a samostatně. Zašle stranám řízení otázky, na něž mají odpovědět v písemných podáních. Dále jim i zašle otázky pro ústní jednání.

Rozsudek velkého senátu nabývá právní moci jeho vyhlášením. K tomu zpravidla v praxi dochází do jednoho roku od konání ústního jednání.

Nabyde-li rozsudek Soudu právní moci, nastává fáze výkonu rozsudku. Té je dále věnována samostatná kapitola.

Za dobu své existence do konce roku 2021 Soud vydal téměř 23 tisíc rozsudků. Rozhodnutí pak v řádu statisíců. Celkově se již počet vyřízených věcí blíží milionu.

Nejčastěji Soudem shledaným porušením je článek 6 Úmluvy chránící právo na spravedlivý proces. Z celkového objemu odsuzujících rozsudků se ho týká více než 36 %. Necelá polovina z tohoto počtu se pak specificky týká nepřiměřené délky soudního řízení.

Druhým nejčastěji porušovaným právem je právo na svobodu a osobní bezpečnost (článek 5 Úmluvy) s téměř 14 %, následováno zákazem mučení a nelidského a ponižujícího zacházení (článek 3 Úmluvy) s 12 % a právem na pokojné užívání majetku (článek 1 Protokolu č. 1) s 11 %.

4 ROZLOŽENÍ AGENDY ESLP

Ve vztahu k České republice je nejčastěji dovolávaným právem také právo na spravedlivý proces, a to dokonce ve více než 60 % stížností, které byly Soudem vládě zaslány k vyjádření. Na druhém místě je právo na svobodu a osobní bezpečnost, zejména v souvislosti s vazbou, s 13 % a právo na respektování rodinného a soukromého života, zejména v souvislosti s opatrovnickými řízeními, s 8 %.

Co se týká rozložení mezi státy, tak nejvíce rozsudků dosud směřovalo proti Turecku (15,5 %), následováno Ruskem (12,7 %), Itálií (10 %), Rumunskem (6,9 %) a Ukrajinou (6,8 %).

Česká republika má na svém kontě relativně málo rozsudků o porušení – alespoň jedno porušení Úmluvy Soud shledal ve 226 případech. Do konce roku 2021 Soud rozhodl o 768 stížnostech, u nichž si vyžádal stanovisko české vlády. Porušení tak shledal jen u 29 % z nich. Žádné porušení neshledal ve 42 % případů. V 16 % byl uzavřen smír. Ve 4 % vláda jednostranným prohlášením uznala porušení Úmluvy. Ve zbývajících 9 % případů bylo řízení zastaveno, jelikož stěžovatelé již neměli zájem na pokračování v řízení.

Na konci roku 2021 před Soudem čekalo na rozhodnutí zhruba 70 tisíc stížností. Od roku 2014 tento počet osciluje mezi 55 a 80 tisíci. Ještě v roce 2011 jich bylo více než 150 tisíc. Zavedením rozhodování samosoudce, které přinesl Protokol č. 14, a řadou organizačních opatření, která Soud přijal k zefektivnění vyřizování zejména zjevně nepřijatelných nebo opakujících se věcí, se podařilo toto ohromné číslo, které ohrožovalo trvalou udržitelnost systému Úmluvy a Soudu, snížit na aktuální necelou polovinu.

Délka řízení před Soudem však i přesto zůstává problematická. Jde především o stížnosti, které jsou přiděleny k vyřízení senátu či velkému senátu, tedy o ty, které jsou *a priori* přijatelné a vyvolávají nějakou novou či komplexnější otázku (nejsou předmětem ustálené judikatury Soudu). Těchto stížností na konci roku 2021 čekalo u Soudu na vyřízení více než 30 tisíc. Délka řízení se může stát od státu lišit, v závislosti na počtu a charakteru stížností, které z daného státu chodí. V případě České republiky je v posledních pěti letech (mezi lety 2017 a počátkem roku 2022) průměrná délka řízení v případě, že je o stížnosti rozhodnuto rozsudkem, o něco málo více než 5 let.

Ohledně rozložení stížností mezi státy lze uvést, že na konci roku 2021 pouhé 3 státy představovaly dohromady více než 60% zátěž Soudu. Proti Ruské federaci čekalo na rozhodnutí 17 tisíc stížností (24 %)¹, proti Turecku více než 15 tisíc (22 %) a proti Ukrajině přes 11 tisíc (16 %). Následovalo Rumunsko s 8 %, Itálie s 5 % a Polsko a Ázerbájdžán se 3 %. Proti České republice Soud na konci roku 2021 evidoval jen 150 nevyřízených stížností, tedy 0,2 % celkové zátěže Soudu.

1 Po vyloučení Ruska z Rady Evropy, k němuž došlo v březnu 2022 poté, co Rusko vojensky napadlo Ukrajinu a rozpoutalo na jejím území válku, přestane být Rusko v polovině září 2022 stranou Úmluvy. Soud nicméně o všech stížnostech, u nichž k namítanému porušení Úmluvy došlo před tímto datem, rozhodne. Týká se to nejen zmíněných 17 tisíc stížností, ale i těch, které teprve budou k Soudu podány. Dle prvotního odhadu kanceláře Soudu může vyřízení všech těchto stížností trvat až 15 let. Je samozřejmě též otázkou, jak to bude v praxi s výkonem rozsudků proti Rusku.

5 OPAKOVACÍ OTÁZKY

- ① Je možné podat stížnost k ESLP proti aktu orgánu Evropské unie?
- ② K jakému vnitrostátnímu soudu je třeba se v poslední instanci na vnitrostátní úrovni před podáním stížnosti k ESLP obrátit? Je možné či dokonce nutné v některých případech postupovat jinak?
- ③ Může se u ESLP domáhat svých práv vůči státu obchodní společnost s anonymními majiteli?
- ④ Může se ESLP zabývat událostmi, k nimž došlo např. v Iráku či v Afghánistánu?
- ⑤ Kolik eur (v roce 2022) činí poplatek za podání stížnosti k ESLP?
- ⑥ Je možné podat stížnost k ESLP elektronickou formou?

- ⑦ Za jakých podmínek lze podat opravný prostředek proti rozsudku tříčlenného výboru ESLP?
- ⑧ Kdy se věci může zabývat velký senát ESLP?
- ⑨ Patří Česká republika mezi státy s velkým počtem shledaných porušení Úmluvy?

6 DALŠÍ ZDROJE

Podmínky přijatelnosti stížnosti k ESLP (video ESLP)
<https://youtu.be/PL9jxlv7E6Y>

Formulář pro podání stížnosti k ESLP
<https://echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/forms/cze&c=>

Článek 47 jednacího řádu ESLP upravující podání stížnosti (v češtině)
https://echr.coe.int/Documents/Rule_47_CES.pdf

Praktická příručka k podmínkám přijatelnosti (zpracovaná kanceláří ESLP)
https://echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_CES.pdf

Předběžná opatření podle článku 39 jednacího řádu (tematická příručka ESLP)
https://echr.coe.int/Documents/FS_Interim_measures_ENG.pdf

Extra-teritoriální jurisdikce Soudu (tematická příručka ESLP)
https://echr.coe.int/Documents/FS_Extra-territorial_jurisdiction_ENG.pdf

Politika priorit projednávání stížností ze strany ESLP
https://echr.coe.int/Documents/Priority_policy_ENG.pdf

Otázky a odpovědi k mezistátním stížnostem (dokument ESLP)
https://echr.coe.int/Documents/Press_Q_A_Inter-State_cases_ENG.pdf

Jednací řád ESLP
https://echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf

Záznam jednání velkého senátu ESLP ve věci povinného očkování v České republice
https://echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=hearings&w=4762113_01072020&language=lang&c=&py=2020

Celkový přehled o počtu a předmětu rozsudků Soudu (statistiky ESLP)
https://echr.coe.int/Documents/Overview_19592021_ENG.pdf

Statistické údaje o aktuální agendě Soudu
<https://echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>

7 VODÍTKA K ŘEŠENÍ ÚLOH

Zajištění akcí během trestního stíhání

U práva na projednání věci v přiměřené lhůtě (článek 6 Úmluvy) je klíčovou úvahou, jaký je v těchto věcech účinný prostředek nápravy. U práva na ochranu pověsti (článek 8 Úmluvy) zase okolnost, zda měly vnitrostátní soudy příležitost se touto námitkou zabývat. U majetkových práv (článek 1 Protokolu č. 1) by problém z hlediska přijatelnosti mohl nastat, jen postupovala-li by stěžovatelka ohledně výpočtu posledního dne lhůty podle pravidel českého procesního práva.

Vyšetřování policejního násilí

Klíčové je v této věci pravidlo, že je-li prostředek nápravy zjevně neúčinný, není posledním vnitrostátním rozhodnutím ve věci rozhodnutí o něm, ale předchozí rozhodnutí. Datem vydání tohoto rozhodnutí začíná běžet lhůta pro podání stížnosti k Soudu. V dané době skutečně Ústavní soud konstantně rozhodoval, jak je v zadání popsáno. Po rozsudku Soudu ve věci *Eremiášová a Pechová proti České republice* (č. 23944/04, rozsudek ze dne 16. února 2012) nicméně došlo ke změně této zjevně nesprávné judikatury.

Objízdná trasa

Viz např. *Kapa a ostatní proti Polsku*, č. 75031/13 a další, rozsudek ze dne 14. října 2021. Pro stanovení data podání stížnosti je rozhodující den odeslání stížnosti, nikoli den doručení.

VÝKON ROZSUDKŮ ESLP

PETR KONŮPKA

---

1 CÍLE KAPITOLY

Čtenáři vědí, co je obsahem povinnosti státu vykonat rozsudek ESLP.

Čtenáři znají, jak je výkon rozsudku zajištěn na vnitrostátní úrovni a jak probíhá dohled Výboru ministrů Rady Evropy nad výkonem rozsudků.

Čtenáři si vyzkouší vymezit, co by mělo být výkonem konkrétního rozsudku ESLP.

Čtenáři umí používat databáze Hudoc a Hudoc-Exec k základnímu vyhledávání informací k výkonu rozsudků Soudu.

Čtenáři si uvědomí, že již řada rozsudků ESLP změnila český právní řád a praxi.

2 VÝKON ROZSUDKŮ ESLP

2.1 CO JE OBSAHEM POVINNOSTI STÁTU VYKONAT ROZSUDEK ESLP

V čl. 46 odst. 1 Úmluvy se státy zavázaly, že se budou řídit konečnými rozsudky Soudu ve všech sporech, jichž jsou stranami. Rozsudky Soudu jsou tedy pro stát závazné.

Povinnost vykonat rozsudek Soudu obsahuje dvě roviny – individuální a obecnou.

V rovině individuálních opatření má stát v první řadě povinnost úspěšnému stěžovateli vyplatit spravedlivé zadostiučinění, které mu Soud přiznal. Tím se nicméně individuální opatření k výkonu rozsudku nevyčerpávají. Základním pravidlem je, že stát má povinnost obnovit takový právní stav, který by existoval, pokud by k Soudem shledanému porušení Úmluvy nedošlo. Tato povinnost se tradičně označuje jako povinnost *restitutio in integrum*.

V některých případech to přirozeně již nebude možné. Řízení, jehož nepřiměřenou délkou Soud shledal, již bude zpravidla v době vydání rozsudku Soudu skončeno. Vazba, jejíž rozpor s článkem 5 Úmluvy Soud shledal, již obvykle také trvat nebude.

V mnoha případech ale navrácení v původní stav možné bude. Státy by tak měly umožňovat, aby vnitrostátní řízení, v němž k Soudem shledanému porušení Úmluvy došlo, bylo po rozsudku Soudu obnoveno. V trestních věcech by tomu tak mělo být v zásadě vždy.

Ve správních a zejména občanskoprávních věcech může být situace složitější, jelikož mohou být dotčena i práva třetích soukromých osob nabytá v dobré víře. Druzí účastníci vnitrostátních občanskoprávních řízení nebývají účastníky řízení před Soudem, těmi jsou jen stěžovatel a žalovaný stát. Mohou se stát vedlejšími účastníky řízení. Obvykle se tak ale neděje. O tom, že se řízení u Soudu vede, nebývají informováni. Následně obnovené vnitrostátní řízení by nicméně mohlo mít podstatný dopad na jejich práva. Vnitrostátní soud, který o obnově rozhoduje, tedy musí pečlivě vážit, zda je namísto řízení obnovit či zda byla náprava porušení stěžovatelových práv dosažena platbou spravedlivého zadostiučinění či by měla být dosažena nějakým jiným opatřením, než je obnova řízení. K obnově řízení po rozsudku Soudu v českém právním řádu viz dále.

INDIVIDUÁLNÍ OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Kromě platby spravedlivého zadostiučinění je v České republice hlavní cestou nápravy Soudem shledaného porušení Úmluvy v individuální rovině možnost obnovy řízení před Ústavním soudem. Tu upravuje § 119 a následující zákona o Ústavním soudu. Návrh na obnovu je třeba podat do 6 měsíců od právní moci rozsudku Soudu. Ta nastává, není-li podána žádost o postoupení věci velkému senátu, 3 měsíce od jeho vynesení. Návrh na obnovu řízení je možné spojit i s návrhem na zrušení ustanovení zákona či podzákonného právního předpisu, jehož uplatněním k Soudem shledanému porušení Úmluvy došlo. Návrh na obnovu řízení v individuální věci tak může vyústit i v nápravu obecného problému, který byl příčinou porušení. Do konce roku 2021 taková situace nicméně nenastala.

Ústavní soud návrhu na obnovu řízení nemusí vyhovět. Návrh prohlásí za nepřijatelný, pokud dospěje k závěru, že následky Soudem shledaného porušení práv již netrvaly a platbou spravedlivého zadostiučinění došlo k dostatečné nápravě či bylo nápravy dosaženo jinak (§ 119a zákona o Ústavním soudu; viz např. usnesení sp. zn. Pl. ÚS 4/15 ze dne 31. ledna 2017). Ústavní soud může teoreticky i dospět k závěru, že jeho předchozí rozhodnutí v rozporu s rozsudkem Soudu není (§ 119b zákona o Ústavním soudu). To se nicméně v praxi zatím nikdy nestalo.

Pokud Ústavní soud návrhu vyhová, zruší své předchozí rozhodnutí ve věci a původní ústavní stížnost znovu projedná ve světle rozsudku Soudu a návrhu na obnovu řízení. Výsledkem řízení pak může být zrušení rozhodnutí obecných soudů, které ve věci rozhodovaly dříve než Ústavní soud. Věc se tak může vrátit až na samotný počátek (viz např. náleží sp. zn. Pl. ÚS 110/20 ze dne 27. července 2021, jímž byla v důsledku rozsudku ESLP ve věci *Tempel proti České republice* věc vrácena do procesního stadia, které existovalo v dubnu 2007; stěžovatel, odsouzený za dvojnásobnou vraždu na doživotí, byl nakonec zproštěn obžaloby a propuštěn na svobodu).

Soudy jsou povinny vycházet z právního názoru ESLP. Bylo-li nicméně Soudem shledáno porušení práva na spravedlivý proces, může být výsledek obnoveného řízení i po napravení zjištěných procesních pochybení stejný, jako v původním řízení (viz *Melich a Beck proti České republice*, č. 18136/11, rozhodnutí ze dne 4. června 2013, v němž ESLP přezkoumával trestní řízení proti stěžovatelům, které bylo obnoveno po jeho předchozím rozsudku – *Melich a Beck proti České republice*, č. 35450/04, rozsudek ze dne 24. července 2008; či usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 20/14 ze dne 24. března 2015 vydané v řízení obnoveném po rozsudku ESLP ve věci *Janyr proti České republice*, č. 42937/08, 31. října 2013).

Zajímavé je, že Ústavní soud připustil, že je možné řízení před ním obnovit i tehdy, pakliže ESLP nevydal rozsudek o porušení Úmluvy, ale toliko rozhodnutí o zastavení řízení, kterým schválil jednostranné prohlášení vlády (k jednostranným prohlášením vlády viz kapitolu k řízení před ESLP). Stalo se tak ve věci *Jahoda proti České republice* (č. 28768/09, rozhodnutí ze dne 26. listopadu 2013). V ní stěžovatel namítal, že Ústavní soud zaujal příliš formalistický výklad zákona, když se odmítl meritorně zabývat jeho ústavní stížností. Jelikož jednání o smírném urovnání nebyla úspěšná a věc byla po právní stránce jasná – Soud v obdobných věcech v minulosti mnohokrát vyslovil porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy – vláda Soudu předložila jednostranné prohlášení, kterým uznala toto porušení a zavázala se stěžovateli vyplatit spravedlivé zadostiučinění. Soud jednostranné prohlášení vlády schválil. V takovém rozhodnutí se Soud sám nijak k otázce, zda došlo k porušení Úmluvy, nevyjadřuje. Ústavní soud nicméně přesto návrhu stěžovatele na obnovu řízení vyhověl. Dospěl k závěru, že akceptaci jednostranného prohlášení vlády ze strany ESLP je třeba postavit naroveň odsuzujícímu rozsudku a že v dané věci následky porušení trvají a nebyly dostatečně zhojeny (usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/14 ze dne 9. prosince 2014). Obdobně pak Ústavní soud postupoval ve věci sp. zn. Pl. ÚS 10/14).

V usnesení sp. zn. Pl. ÚS 8/22 ze dne 22. dubna 2022 však při posuzování návrhu na obnovu řízení, v němž šlo o námitku nepřiměřené délky řízení, Ústavní soud dospěl k opačnému závěru. Konstatoval, že „rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva o vyškrtnutí stížnosti ze seznamu případů podle čl. 37 odst. 1 písm. c) Úmluvy není rozhodnutím, kterým bylo shledáno, že zásahem orgánu veřejné moci bylo v rozporu s mezinárodní smlouvou porušeno lidské právo nebo základní svoboda. Takovéto rozhodnutí proto nezakládá důvod obnovy řízení před Ústavním soudem podle § 119 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Tímto právním názorem se Ústavní soud odchyluje od právního názoru vysloveného v usneseních sp. zn. Pl. ÚS 6/14 a Pl. ÚS 10/14“. Uvidíme tedy, jak se judikatura Ústavního soudu v této věci nakonec ustálí.

Jiná individuální opatření, než obnova řízení nepřicházejí v praxi příliš v úvahu, a nejsou tedy častá. Výjimkou byl případ *D. H. a ostatní proti České republice* (č. 57325/00, rozsudek velkého senátu ze dne 13. listopadu 2007) týkající se diskriminace romských žáků v přístupu k základnímu vzdělání, kdy byly úspěšným stěžovatelům ze strany MŠMT v roce 2008 nabídnuty možnosti doplnění vzdělání.

OBEČNÁ OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Základním obecným opatřením k nápravě je vyhotovení překladu rozsudku do českého jazyka a jeho zařazení do databáze eslp.justice.cz a později i do databáze Hudoc.

Anotace rozsudku je též publikována ve čtvrtletním Zpravodaji kanceláře vládního zmocněnce (k němu blíže viz kapitolu k vyhledávání v databázích a čtení rozsudků). V něm jsou publikovány nejen anotace rozsudků, ale od poloviny roku 2018 Zpravodaj obsahuje i samostatnou rubriku věnovanou výkonu rozsudků ESLP. Jsou v něm uvedeny aktuální informace o opatřeních a významných událostech, které v rámci výkonu rozsudků za poslední čtvrtletí nastaly.

Hlavním orgánem, který se obecným opatřením k výkonu rozsudků ESLP na vnitrostátní úrovni věnuje, je Kolegium expertů k výkonu rozsudků Soudu a implementaci Úmluvy. Vzniklo na podzim 2015 s cílem posílit a usnadnit výkon rozsudků. Klíčovou myšlenkou bylo vytvořit fórum, které by zahrnulo zástupce všech zainteresovaných subjektů, a kde by byla hledána shoda na potřebě a podobě obecných opatření k nápravě a překonáno případné váhání či odmítavý postoj orgánu, který je v konkrétní otázce odpovědný za iniciování či přijetí potřebných opatření.

Kolegium je složeno ze zástupců všech ministerstev, obou komor Parlamentu, všech tří vrcholných brněnských soudů, ombudsmana, České advokátní komory, Nejvyššího státního zastupitelství, právnických fakult a nevládních organizací. Jedná se o poradní orgán vládního zmocněnce pro zastupování státu před ESLP. Nemá tedy žádné výkonné pravomoci. V praxi ovšem jeho závěry a doporučení požívají autority a přispívají k přijetí potřebných opatření. Kolegium se v plénu schází zpravidla jednou ročně. V mezidobí se scházejí pracovní skupiny k jednotlivým rozsudkům, jsou-li ustaveny. To je případ například rozsudku *D. H. a ostatní proti České republice* týkajícího se diskriminace romských žáků v přístupu ke vzdělání.

Kolegium se nezabývá jen výkonem rozsudků ESLP, ale též implementací rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva či smluvních výborů OSN. Ze zápisů z jednání z posledních let je patrné, že zejména agenda implementace výborů Evropského výboru pro sociální práva tvoří nemalou část agendy Kolegia.

Kolegium se věnuje i dopadu vybraných rozsudků ESLP proti jiným státům, pakliže vyvolávají otázky ohledně souladu české právní úpravy s Úmluvou. Bylo tomu tak např. ve věci procesních práv dětí mladších 15 let v řízení o činu jinak trestném (*Blokhin proti Rusku*, č. 47152/06, rozsudek velkého senátu ze dne 23. března 2016) či podmínky sterilizace pro právní uznání změny pohlaví (*Y. Y. proti Turecku*, č. 14793/08, rozsudek ze dne 10. března 2015, a *A. P., Garçon a Nicot proti Francii*, č. 79885/12 a další, rozsudek ze dne 6. března 2017). Obě tyto záležitosti pak na půdě Kolegia postupně plynule přešly

---

v implementaci rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva – prvně zmíněná problematika je předmětem rozhodnutí *International Commission of Jurists proti České republice* (č. 148/2017, rozhodnutí EVSP ze dne 20. října 2020), druhá zmíněná problematika pak rozhodnutí *Transgender Europe a ILGA-Europe proti České republice* (č. 117/2015, rozhodnutí EVSP ze dne 15. května 2018).

VÝKON NĚKTERÝCH ROZSUDKŮ SOUDU PROTI ČESKÉ REPUBLICĚ

Rozsudky ESLP byly důvodem řady změn české právní úpravy či judikatury soudů. Následující výčet není vyčerpávající, jen příkladem zmiňuje některé významné změny.

Hartman proti České republice, č. 53341/99, **rozsudek ze dne 10. července 2003**

- Soud mj. konstatoval, že v České republice v rozporu s článkem 13 Úmluvy není k dispozici žádný prostředek nápravy, pomocí něhož by se stěžovatelé mohli domoci náhrady za nepřiměřenou délku soudních řízení.
- V dubnu 2006 došlo k novelizaci zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, která ukotvila do českého právního řádu kompenzační prostředek nápravy nepřiměřené délky soudních řízení. Nově je na základě tohoto zákona možné získat zadostiučinění nejen za vzniklou materiální škodu, ale i za nemajetkovou újmu.

Husák proti České republice, č. 19970/04, **rozsudek ze dne 4. prosince 2008**

- Soud mj. shledal, že bylo porušeno právo stěžovatele být slyšen v řízení o přezkoumání zákonnosti vazby zakotvené v čl. 5 odst. 4 Úmluvy.
- Na základě novely trestního řádu z roku 2011 došlo k zavedení institutu vazebního zasedání, které se koná za přítomnosti obviněného. Díky této nové úpravě je obviněný slyšen soudcem nejen při rozhodování o vzetí do vazby, ale i v rámci řízení, ve kterých je přezkoumávána zákonnost dalšího trvání vazby.

Wallová a Walla proti České republice, č. 23848/04, **rozsudek ze dne 26. října 2006**

- Soud rozhodl, že odnětím dětí z péče stěžovatelů došlo k porušení jejich práva na respektování rodinného života chráněného článkem 8 Úmluvy.
- V roce 2012 byly nově upraveny podmínky nařízení ústavní výchovy soudem (§ 971 občanského zákoníku) a byla též přijata rozsáhlá novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů nemohou být napříště samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o ústavní výchově, jestliže jsou jinak rodiče způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte a plnění dalších povinností vyplývajících z jejich rodičovské odpovědnosti.

Eremiášová a Pechová proti České republice, č. 23944/04, **rozsudek ze dne 16. února 2012**

- Soud mj. konstatoval, že vyšetřování úmrtí příbuzného stěžovatelek nebylo v rozporu s článkem 2 Úmluvy nezávislé a nestranné.
- V roce 2012 došlo na základě zákona č. 341/2011 Sb. ke vzniku Generální inspekce bezpečnostních sborů. Ta nahradila do té doby existující Inspekci Policie ČR.

GIBS jakožto nezávislý orgán na Ministerstvu vnitra provádí kontrolu, odhalování a vyšetřování trestných činů, jestliže je spáchal příslušník Police ČR, celník, příslušník Vězeňské správy ČR, nebo příslušník GIBS, příp. civilní zaměstnanec těchto sborů.

**Bureš proti České republice, č. 37679/08,
rozsudek ze dne 18. října 2012)**

- Soud mj. shledal, že přikurtováním stěžovatele k lůžku na záchytné protialkoholní stanici došlo k porušení článku 3 Úmluvy zakazujícího mučení a nelidské a ponižující zacházení.
- V roce 2017 byla přijata novela § 39 zákona o zdravotních službách upravujícího možnosti omezení volného pohybu pacienta, kterou byla do zákona zakotvena zásada subsidiarity použití omezovacích prostředků (a to jak v podobě pravidla použití omezovacího prostředku až jako *ultima ratio*, tak v podobě povinnosti použít nejméně omezující prostředek, který je v dané situaci možný). Byla rovněž přijata metodika Ministerstva zdravotnictví k používání omezovacích prostředků zdravotnickými zařízeními a též metodika pro krajské úřady ke kontrolám používání omezovacích prostředků.

**Buishvili proti České republice, č. 30241/11,
rozsudek ze dne 25. října 2012**

- Soud rozhodl, že došlo k porušení stěžovatelova práva na svobodu a osobní bezpečnost zaručeného v čl. 5 odst. 4 Úmluvy, jelikož stěžovatel neměl k dispozici žádné řízení, v němž by soud mohl nařídít jeho propuštění ze zajištění v přijímacím středisku v tranzitním prostoru mezinárodního letiště.
- V roce 2014 došlo k novele zákona o azylu a zákona o pobytu cizinců na území České republiky, která nově upravila postup soudů při přezkoumávání zajištění cizinců a postup správních orgánů poté, co soud rozhodne o nezákonnosti zajištění.

**Červenka proti České republice, č. 62507/12,
rozsudek ze dne 13. října 2016**

- Soud shledal, že nedobrovolným umístěním stěžovatele do zařízení sociální péče toliko na základě souhlasu opatrovníka bez možnosti účinného soudního přezkumu došlo k porušení čl. 5 odst. 1, 4 a 5 Úmluvy.
- V roce 2016 byl novelizován zákon o sociálních službách, který vymezil podmínky, za nichž může opatrovník člověka za něj uzavřít smlouvu o poskytování pobytové sociální služby. Zároveň byl novelizován zákon o zvláštních řízeních soudních, který stanovil procesní postup pro přezkum zákonnosti nedobrovolného pobytu člověka v zařízení sociálních služeb.

**D. H. a ostatní proti České republice, č. 57325/00,
rozsudek velkého senátu ze dne 13. listopadu 2007**

- Soud dospěl k závěru, že stěžovatelé neměli v rozporu s článkem 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1 rovný přístup k základnímu vzdělávání.
- V rámci výkonu rozsudku, který nicméně není ani po 15 letech dovršen, byla přijata celá řada opatření. Legislativní povahy byla zejména novela školského zákona z roku 2015, která posílila inkluzivní prostředí na základních školách a zakotvila mj. právo na poskytování podpůrných opatření hrazených státem ve spádové škole. Byla přijata i jiná opatření, např. zrušení přílohy rámcového vzdělávacího plánu pro žáky s lehkým mentálním postižením, zavedení nových diagnostických nástrojů, umožnění revize diagnostiky, vzdělávání pedagogů i psychologů

či posílení působnosti České školní inspekce. Počet romských žáků, kteří se vzdělávají podle vzdělávacích plánů s upravenými výstupy z důvodu lehkého mentálního postižení, je nicméně stále nepřiměřeně vysoký.

***Suda proti České republice, č. 1643/06,
rozsudek ze dne 28. října 2010***

- Soud konstatoval, že v důsledku rozhodčí doložky obsažené ve smlouvě, kterou stěžovatel sám neuzavřel, avšak byl jí vázán, došlo k porušení jeho práva na soud zaručeného v článku 6 odst. 1 Úmluvy.
- V roce 2008 došlo k novelizaci obchodního zákoníku, který do té doby umožňoval, aby hlavní akcionář společnosti s ním uzavřel dohodu o převzetí jejího jmění, v níž by mj. bez ohledu na vůli menšinových akcionářů obě strany stanovily, že případné spory o peněžitém vypořádání akcií s menšinovými akcionáři nebudou rozhodovat soudy, ale rozhodci.

***Cukrárny a pekárny Klatovy, a.s. proti České republice, č. 12266/07 a další,
rozsudek ze dne 12. ledna 2012***

- Soud dospěl k závěru, že bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu článku 6 Úmluvy v důsledku zamezení přístupu k soudu, když odvolací soud neprojednal meritorně odvolání stěžovatelky proti nařízení předběžného opatření, které mezitím pozbylo účinku.
- V návaznosti na rozsudek Soudu došlo ke změně judikatury Nejvyššího soudu, dle níž soudy napříště nemohou řízení o přezkumu předběžného opatření zastavit s tím, že již pozbylo účinku.

***Delta pekárny, a.s. proti České republice, č. 97/11,
rozsudek ze dne 2. října 2014***

- Soud shledal, že v rozporu s článkem 8 Úmluvy neměla stěžovatelka k dispozici účinný soudní přezkum provedení místního šetření v jejích obchodních prostorech ze strany Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže.
- V únoru 2016 došlo ke změně judikatury Nejvyššího správního soudu, dle níž se napříště v těchto případech lze bránit žalobou proti nezákonnému zásahu dle § 82 soudního řádu správního. Následně byla tato skutečnost promítnuta i do zákona o ochraně hospodářské soutěže.

***Žirovnický proti České republice, č. 10092/13,
rozsudek ze dne 8. února 2018***

- Soud dospěl k závěru, že několik řízení vedených stěžovatelem na vnitrostátní úrovni nedostávalo požadavku na projednání věci v přiměřené lhůtě dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.
- V roce 2017 změnil Nejvyšší soud svou judikaturu tak, že zásada koncentrace řízení napříště nebude bránit tomu, aby žalobce v řízení o náhradu škody způsobené nepřiměřenou délkou soudního řízení vznesl nárok na zvýšené odškodnění z důvodu průtahů v kompenzačním řízení i v pozdějších fázích tohoto řízení. Do té doby soudy zvýšení nároku v průběhu řízení nepřipouštěly a žalobce musel, chtěl-li se domoci odškodnění za průtahy v odškodňovacím řízení, zahájit další řízení o odškodnění. Řízení o odškodnění se tak řetězila. Situace někdy došla až do absurdní situace, kdy se člověk v jednom řízení domáhal odškodnění za průtahy v řízení ve věci samé, v druhém řízení za průtahy v řízení o odškodnění a ve třetím řízení za průtahy v druhém řízení o odškodnění za průtahy v prvním řízení o odškodnění.

ŘÍZENÍ PŘED VÝBOREM MINISTRŮ RADY EVROPY

Na základě čl. 46 odst. 2 Úmluvy na výkon rozsudků Soudu dohlíží Výbor ministrů Rady Evropy. V něm zasedají zástupci všech členských států rady Evropy.

Stát je ve lhůtě 6 měsíců od právní moci rozsudku povinen Výbor ministrů informovat o platbě spravedlivého zadostiučinění a o tom, jaká individuální a obecná opatření k nápravě přijal či zamýšlí přijmout.

Sekretariát Výboru ministrů zprávu státu posoudí a připraví Výboru návrh postupu ve věci. Ve velké většině případů se dohled odehrává na písemné bázi. K ústnímu projednání ve Výboru jsou zařazeny zpravidla jen rozsudky, které jsou předmětem tzv. posíleného dohledu. Jde o věci, které ukazují na strukturální či systémové problémy v dotčeném státě nebo jde o rozsudky, jejichž výkon z nějakého důvodu nepostupuje tak, jak by měl.

Do dohledového řízení se mohou zasláním vyjádření zapojit i nevládní organizace, národní instituce ochrany lidských práv, např. ombudsman, mezinárodní organizace či osoby a orgány, které byly vedlejšími účastníky řízení před Soudem. Stěžovatel se do řízení může zapojit jen ohledně platby spravedlivého zadostiučinění a dalších individuálních opatření.

Výbor ministrů při dohledu nad výkonem rozsudků nedisponuje exekutivními pravomocemi. Jeho působení je převážně na politické bázi. Již samotné ústní projednání však vytváří na stát tlak, aby k výkonu přistoupil v dobré víře a splnil své závazky. Po projednání je přijato rozhodnutí, v němž Výbor ministrů zhodnotí zatímní stav výkonu rozsudku a vyzve stát k přijetí určitých dalších opatření, ať již těch, která stát již naplánoval přijmout, či i jiných, pokud se ta naplánovaná nejeví jako dostatečná.

Jsou-li ve výkonu rozsudku identifikovány Výborem ministrů vážné nedostatky, může přijmout tzv. zatímní rezoluci. V ní Výbor zpravidla vyjádří znepokojení nad postupem státu při výkonu rozsudku a obdobně jako v rozhodnutí ho vyzve k přijetí potřebných opatření.

Kromě těchto rozhodnutí a rezolucí zástupci Rady Evropy s představiteli dotčeného státu mnohdy též bilaterálně jednají a usilují o nalezení řešení a překonání překážek, které státu brání rozsudek vykonat.

V okamžiku, kdy Výbor ministrů dospěje k závěru, že všechna potřebná opatření stát přijal, dohled nad výkonem rozsudku závěrečnou rezolucí uzavře.

Protokol č. 14, který vstoupil v platnost v roce 2009, do článku 46 Úmluvy zakotvil dva nové instituty, které Výbor ministrů může použít a kterými do procesu výkonu rozsudků zapojí Soud (viz dále).

ROLE SOUDU PŘI VÝKONU VLASTNÍCH ROZSUDKŮ

Pokud výkonu rozsudku brání problém ohledně jeho výkladu, může se Výbor ministrů na základě čl. 46 odst. 3 Úmluvy obrátit na Soud, aby o této otázce výkladu vlastního rozsudku rozhodl. Tato situace v praxi zatím nenastala.

Především však Protokol č. 14 zavedl možnost zahájit řízení o porušení povinnosti vykonat rozsudek. Článek 46 odst. 4 Úmluvy stanoví, že pokud Výbor ministrů dvoutřetinovou většinou dojde k závěru, že se stát odmítá řídit konečným rozsudkem Soudu, může se poté, co dotčenému státu adresuje formální výzvu ke splnění rozsudku, obrátit na Soud, aby ve věci rozhodl.

Soud následně posoudí, zda stát porušil článek 46 Úmluvy či nikoli. Může však jen vyslovit porušení tohoto článku Úmluvy. Nemůže například státu za porušení povinnosti vykonat předchozí rozsudek uložit finanční sankci.

Prozatím Soud posuzoval, zda odsouzený stát splnil svou povinnost vykonat rozsudek, jen v jedné věci, a to *Ilgar Mammadov proti Ázerbájdžánu* (č. 15172/13). V rozsudku ve věci samé ze dne 22. května 2014 Soud shledal, že vazební stíhání stěžovatele, opozičního předáka, porušilo článek 5 Úmluvy a nadto bylo v rozporu s článkem 18 Úmluvy politicky motivováno s cílem ho umlčet a potrestat za jeho politickou činnost. Ázerbájdžánské orgány nicméně následně odmítly vykonstruované trestní stíhání stěžovatele zrušit a propustit ho na svobodu. Soud pak v rozsudku velkého senátu ze dne 29. května 2019 konstatoval, že tímto postupem Ázerbájdžán porušil čl. 46 odst. 1 Úmluvy.

V únoru 2022 Výbor ministrů využil možnosti předložit věc Soudu podruhé, tentokrát ve věci *Kavala proti Turecku* (č. 28749/18, rozsudek ze dne 10. prosince 2019). Materiálně jde o obdobnou situaci – turecké orgány odmítly propustit na svobodu stěžovatele, který vystupoval proti vládě, a byl uvězněn a odsouzen v řízení, o němž Soud v rozsudku ve věci samé shledal, že nebylo založeno na žádném rozumném podezření, že by stěžovatel spáchal jakýkoli trestný čin. Lze očekávat, že Soud rozhodne na přelomu let 2022 a 2023.

NOVÁ PORUŠENÍ ÚMLUVY V OBNOVENÉM ŘÍZENÍ PO ROZSUDKU SOUDU

Soud je mnohdy konfrontován s námitkou, že v rámci obnovy řízení na vnitrostátní úrovni nedošlo k nápravě Soudem shledaného porušení. Soud v těchto případech stojí před otázkou, zda je příslušný se těmito stížnostmi zabývat, nebo zda spadají do kompetence Výboru ministrů. Pakliže identifikuje, že stížnost vyvolává nové otázky, které nebyly v původním rozsudku rozhodnuty, vysloví, že je příslušný se věcí meritorně zabývat.

Dělicí linie mezi tím, zda se jedná o stále stejné porušení Úmluvy či došlo k novému porušení, je však velmi tenká, a ne vždy jasná. Tímto problémem se ostatně již několikrát zabýval i velký senát Soudu. V nejobecnější rovině lze říct, že pakliže stěžovatel toliko brojí, že mu vnitrostátní soudy v obnoveném řízení nedaly za pravdu, nebude s takovou námitkou u Soudu úspěšný. Je třeba, aby poukázal na nové skutečnosti, které nastaly v obnoveném řízení, a které založily nové porušení Úmluvy. Pokud ale vnitrostátní soudy v obnoveném řízení překroutí závěry Soudu z jeho předchozího rozsudku, dojde tím k novému porušení Úmluvy, a to jejího článku 6 chránícího právo na spravedlivý proces [viz např. *Bochan proti Ukrajině* (č. 2), č. 22251/08, rozsudek velkého senátu ze dne 5. února 20015, či *Serrano Contreras proti Španělsku* (č. 2), č. 2236/19, rozsudek ze dne 26. října 2021]. K rozlišení nového porušení Úmluvy při výkonu předěšlého rozsudku Soudu viz také *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) proti Švýcarsku* (č. 2) (č. 32772/02, rozsudek velkého senátu ze dne 30. června 2009) a *Moreira Ferreira proti Portugalsku* (č. 2) (č. 19867/12, rozsudek velkého senátu ze dne 11. července 2017).

PROCEDURA „PILOTNÍHO ROZSUDKU“

Pakliže je proti určitému státu k Soudu podáno mnoho stížností namítající věcně totožné porušení Úmluvy, Soud se zpravidla rozhodne, že bude postupovat tzv. procedurou „pilotního rozsudku“. To v kostce znamená, že ze stížností vybere jednu, která dobře nastoluje a ilustruje danou právní otázku. O ní rozhodne, zatímco řízení o ostatních stížnostech přeruší. V „pilotním rozsudku“ o vybrané stížnosti zároveň státu uloží v určité lhůtě pod dohledem Výboru ministrů přijmout obecná opatření k nápravě problému, na který stížnosti poukazují. Tato povinnost zahrnuje i zakotvení prostředku nápravy, jímž se stěžovatelé, potenciální budoucí i ti, kdo se již na Soud

---

obrátili, mohou domoci nápravy porušení, které namítají. K tomuto postupu se Soud nejčastěji v praxi uchyluje v případech stížnosti na špatné podmínky ve věznicích (např. *Neshkov a ostatní proti Bulharsku*, č. 36925/10 a další, rozsudek ze dne 27. ledna 2015), na nepřiměřené délky řízení (např. *Rutkowski a ostatní proti Polsku*, č. 7228/10 a další, rozsudek ze dne 7. července 2015) či absenci výkonu vnitrostátních soudních rozhodnutí (např. *Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajině*, č. 40450/04, rozsudek ze dne 15. října 2009).

Pakliže stát své povinnosti z pilotního rozsudku splní a účinný prostředek nápravy do svého právního řádu zavede, Soud ostatní stížnosti odmítne pro nevyčerpání tohoto opravného prostředku (např. *Stella a ostatní proti Itálii*, č. 49169/09 a další, rozhodnutí ze dne 26. září 2014). Stížnosti jsou tak „repatriovány“ zpět k vyřešení vnitrostátním orgánům. Stěžovatel se nicméně poté může opět na Soud obrátit, pakliže nový vnitrostátní prostředek nápravy v jeho případě nevedl ke zhojení namítaného porušení.

Výjimečným a nemálo kontroverzním byl rozsudek *Burmych a ostatní proti Ukrajině* (č. 46852/13 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 12. října 2017). V tomto rozsudku Soud zastavil řízení o více než 12 000 stížnostech, v nichž stěžovatelé namítali, že se nedomohli výkonu rozsudku ukrajinského soudu, kterým jim bylo vůči státu přiznáno určité plnění. Absence výkonu vnitrostátních rozsudků na Ukrajině je strukturálním problémem, které vyústilo v mnoho odsuzujících rozsudků Soudu. Soud v této věci též vydal i shora citovaný pilotní rozsudek *Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajině*. Ukrajina nicméně ani poté systémový problém nenapravila a desetitisíce jednotlivců se stále nemohlo domoci svých pohledávek vůči státu. Soud však konstatoval, že jeho role mezinárodního lidskoprávního soudu by byla ohrožena, pakliže by musel opakovat to samé a již mnohokrát shledané porušení Úmluvy v desetitisících případech. Dle Soudu se jedná spíše o otázku přijetí obecných opatření k výkonu předešlých rozsudků Soudu v této věci, a proto je k vyřešení problému příslušný Výbor ministrů Rady Evropy. V rozsudku jistě stojí za to přecítit i nesouhlasné stanovisko sedmi soudců, kteří poukazují na problematičnost postupu většiny, zejména absenci právního základu pro něj v Úmluvě a porušení práva na přístup k Soudu.

3 PRAKTICKÉ ÚLOHY

Níže naleznete popis skutkových okolností odkazující na dva rozsudky ESLP. Zvažte, zda k jejich výkonu bylo zapotřebí přijetí obecných opatření k nápravě a pakliže ano, jakých.

Při řešení dalších dvou úloh si vyzkoušíte hledání v databázi Výboru ministrů Rady Evropy k dohledu nad výkonem rozsudků Hudoc-Exec.

POUTÁNÍ A BITÍ V POLICEJNÍ CELE

Skutkové okolnosti

Pan X. byl v nočních hodinách zadržen hlídkou Policie České republiky, když v podnapilém stavu vykonával potřebu na veřejném prostranství. Jelikož u sebe neměl průkaz totožnosti, byl za účelem ověření totožnosti odvezen na policejní služebnu. Zde strávil přibližně jednu hodinu. Druhého dne se pan X. dostavil na jinou služebnu policie, aby na předešlého dne zasahující policisty podal trestní oznámení. Uvedl, že byl v průběhu umístění do cely předchozí noci připoután pouty ke zdi a bit pěstmi do různých částí těla. Na podporu svých tvrzení předložil lékařskou zprávu, dle níž měl mj. na těle čerstvé podlitiny a otlaky na zápěstích. Policie věc postoupila Inspekci policie, která po provedení několika vyšetřovacích úkonů věc odložila.

Úkol

- 1 Výše popsané skutkové okolnosti vyústily v rozsudek Soudu proti České republice. O jaký se jedná?
- 2 Byla podle vašeho názoru potřebná obecná opatření k nápravě tohoto rozsudku? Pokud ano, jaká byste přijal/a?

POPŘENÍ OTCOVSTVÍ

Vyhledejte rozsudek proti České republice, v němž Soud shledal porušení článku 8 Úmluvy z důvodu, že se stěžovatel nemohl domoci popření svého otcovství k dítěti, které nebylo jeho biologickým potomkem.

Úkol

- 1 O jaký rozsudek Soudu se jedná?
- 2 Byla podle Vašeho názoru potřebná obecná opatření k nápravě tohoto rozsudku? Pokud ano, jaká byste přijal/a?

AKTUÁLNÍ PŘÍPADY

PŘED VÝBOREM MINISTRŮ RADY EVROPY

- ?
- Vyhledejte rozsudky proti České republice, nad jejichž výkonem v současné době dohlíží Výbor ministrů, a dohled tedy ještě nebyl uzavřen. Je některý z rozsudků zařazen do tzv. posíleného dohledu?

UZAVŘENÉ PŘÍPADY

PŘED VÝBOREM MINISTRŮ RADY EVROPY

- ?
- Vyhledejte rozsudky proti České republice, u nichž byl již dohled Výboru ministrů nad výkonem uzavřen, a které se týkaly telefonních odposlechů.

4

OPAKOVACÍ OTÁZKY

- ① Je stát povinen na základě rozsudku ESLP učinit i něco více než jen vyplatit úspěšnému stěžovateli spravedlivé zadostiučinění, které mu ESLP přiznal?
- ② Jaká byla dosud nejvyšší udělená pokuta za nevykonání rozsudku ESLP, kterou Výbor ministrů odsouzenému státu udělil?
- ③ Může se výkonem vlastních rozsudků zabývat ESLP?
- ④ Je Kolegium expertů složeno jen ze zástupců orgánů veřejné moci?
- ⑤ Jaké jsou pravomoci Kolegia expertů?
- ⑥ Může úspěšný stěžovatel po rozsudku ESLP vždy požádat o obnovu řízení na vnitrostátní úrovni?
- ⑦ Došlo někdy v minulosti ke změně právních předpisů v důsledku povinnosti vykonat rozsudek ESLP?
- ⑧ Jaký rozsudek ESLP proti České republice byl nejdéle předmětem dohledu ze strany Výboru ministrů?

---

5 DALŠÍ ZDROJE

Shrnutí průběhu dohledu nad výkonem rozsudků ESLP ze strany Výboru ministrů
[https://www.coe.int/en/web/execution/the-supervision-process#%2214997657%22:\[\]](https://www.coe.int/en/web/execution/the-supervision-process#%2214997657%22:[])

Video k průběhu dohledu nad výkonem rozsudků ESLP
[https://www.coe.int/en/web/execution/supervision-video#%2215024530%22:\[6\]](https://www.coe.int/en/web/execution/supervision-video#%2215024530%22:[6])

Tematické příručky k výkonu rozsudků ESLP členěné dle oblastí práva (Rada Evropy)
<https://www.coe.int/en/web/execution/thematic-factsheets>

Přehled hlavních změn přijatých v rámci výkonu rozsudků ESLP proti České republice (pohled Rady Evropy)
<https://rm.coe.int/ma-czech-republic-eng/1680a186a4>

Výroční zprávy Výboru ministrů k výkonu rozsudků ESLP
<https://www.coe.int/en/web/execution/annual-reports>

Jednací řád Výboru ministrů Rady Evropy
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806dd2a5

Kolegium expertů k výkonu rozsudků ESLP
<https://www.justice.cz/web/msp/kolegium-expertu-k-vykonu-rozsudku-eslp>

Zpravodaj kanceláře vládního zmocněnce
<https://www.justice.cz/web/msp/zpravodaj-kvz>

Procedura „pilotního rozsudku“ (tematická příručka ESLP)
https://echr.coe.int/Documents/FS_Pilot_judgments_ENG.pdf

6 VODÍTKA K ŘEŠENÍ ÚLOH

Poutání a bití v policejní cele

Rozsudek vyhledáte v databázi eslp.justice.cz například pomocí hesla *použití síly / donucovací prostředky* z kategorie *Policie*, zaškrtnutí typu rozhodnutí rozsudek a žalovaného státu Česká republika.

Pokud si v databázi Hudoc zadáte jméno stěžovatele tohoto rozsudku a v levé liště v typu rozhodnutí zvolíte *Resolutions* a *Execution*, dostanete se k rezoluci Výboru ministrů Rady Evropy, jíž byl ukončen dohled nad výkonem tohoto rozsudku. V jejím textu naleznete odkaz na zprávu vlády, v níž jsou uvedena všechna opatření, která byla v rámci výkonu rozsudku přijata.

Popření otcovství

V databázi eslp.justice.cz rozsudek naleznete, pokud si vedle typu rozhodnutí rozsudek a žalovaného státu Česká republika vyberete heslo *otcovství* z kategorie *Rodinný život*. V databázi Hudoc zvolte kritérium *Violation* s volbou článku 8, žalovaný stát Česká republika a fulltextové vyhledávání slova *paternity*.

K vyhledání toho, co Česká republika v rámci výkonu tohoto rozsudku učinila, postupujte stejně jako v předchozí úloze.

Aktuální případy před Výborem ministrů Rady Evropy

Tyto případy nenajdete v databázi Hudoc, ale v databázi Hudoc-Exec: <https://hudoc.exec.coe.int/>. V levé liště zvolte stát Česká republika a v položce *Suprvision* zvolte možnosti *Standard Procedure*, *Enhanced Procedure* a *New Case*. Pro přehlednost je užitečné si

---

těž, dle vašich jazykových preferencí, zvolit buď angličtinu nebo francouzštinu. Chcete-li zobrazit jen rozsudky, které jsou předmětem posíleného dohledu, zvolte pouze *Enhanced Procedure*. Položka *New Case* zobrazí případy, které již byly Výboru ministrů k dohledu doručeny, ale ještě nebyly klasifikovány, zda budou řešeny v běžné či posílené proceduře.

Ve vyhledaných výsledcích uvidíte zeleně označené rozsudky schvalující smírné urovnání a modře rozsudky o porušení Úmluvy. Je-li rozsudek označen *Leading*, jedná se o hlavní rozsudek ze skupiny poukazující na stejný právní problém. Je-li rozsudek označen *Repetitive*, jde naopak o rozsudek, v němž je řešena otázka, která již byla předtím Soudem i Výborem ministrů řešena.

Rozkliknete-li některý z rozsudků, v záložce *Case Documents* najdete mj. i zprávy vlády (*Action plans*), které popisují opatření, která Česká republika v rámci výkonu rozsudku přijala a ještě plánuje přijmout.

Uzavřené případy před Výborem ministrů Rady Evropy

Tyto případy též najdete v databázi Hudoc-Exec. V levé liště opět zvolte stát Česká republika a v položce *Supervision* zvolte možnost *Closed*. Pro vyhledání oblasti, jíž se rozsudek týkal, můžete v levé liště použít kritéria *Violations* a *ECHR Violations*. V prvním můžete vybrat z poměrně podrobných slovně označených právních otázek. Ve druhém pak podle číselně označených článků Úmluvy. Pro řešení zadané úlohy v kritériu *Violations* vyberte položku *Privacy – telephone tapping*. Významným je zejména rozsudek *Heglas proti České republice*. V záložce *Case Documents* naleznete odkaz na závěrečnou rezoluci Výboru ministrů, jíž byl dohled nad výkonem rozsudku uzavřen. V rezoluci pak uvidíte přehled opatření, která byla k výkonu rozsudku státem přijata.

**SVOBODA PROJEVU
A NENÁVISTNÉ PROJEVY
V ONLINE PROSTORU**

MONIKA HANYCH

1 CÍLE KAPITOLY

Čtenáři se seznámí s koncepty svobody projevu a nenávistných projevů dle Evropské úmluvy o lidských právech.

Čtenáři rozumí rozdílům v použití článku 10 (příp. článku 8) a článku 17 Úmluvy u nenávistných projevů.

Čtenáři si osvojí pětistupňový test používaný Evropským soudem pro lidská práva u případů nenávistných projevů spadajících pod článek 10, příp. článek 8 Úmluvy.

Čtenáři se naučí užívat další relevantní kritéria důležitá pro posouzení jednotlivých případů *hate speech* v online prostoru dle judikatury Soudu.

Čtenáři získají základní představu o nástrojích regulace v české vnitrostátní právní úpravě.

2 ÚVOD DO TÉMATU – SVOBODA PROJEVU A NENÁVISTNÉ PROJEVY

POJEM NENÁVISTNÝCH PROJEVŮ

Evropský soud pro lidská práva nemá jednu ustálenou definici toho, co vše spadá pod „nenávistný projev“. Ve svých rozhodnutích a rozsudcích obvykle používá definice jiných mezinárodních orgánů či Výboru ministrů Rady Evropy. Pokud se od nich odchýlí, obvykle pak v odůvodnění vysvětlí, z jakých důvodů. Soud často používá například dvě následující definice:

Všechny formy vyjadřování, které šíří, podněcují, propagují nebo ospravedlňují rasovou nenávist, xenofobii, antisemitismus nebo jiné formy nenávisti vycházející z netolerance, včetně: netolerance vyjádřené agresivním nacionalismem a etnocentrismem, diskriminace a nepřátelství vůči menšinám, migrantům a lidem přistěhovaleckého původu.

(Doporučení Výboru ministrů č. R 97(20)15)

Použití jedné nebo několika konkrétních forem projevu – jmenovitě obhajování, propagace nebo podněcování k ponižování, nenávisti nebo urážení osoby nebo skupiny osob, jakož i jakékoliv obtěžování, urážky, negativní stereotypy, stigmatizace nebo vyhrožování takové osobě nebo osobám a jakékoliv ospravedlňování všech těchto forem projevu – které vychází z otevřeného seznamu osobních charakteristik nebo stavu, kam patří „rasa“, barva, jazyk, náboženství nebo víra, národnost nebo národnostní či etnický původ, jakož i rodová linie, věk, postižení, pohlaví, genderová identita a sexuální orientace.

[Obecné politické doporučení Evropské komise proti rasismu a netoleranci (ECRI) č. 15]

POUŽITÍ ČLÁNKU 10, NEBO ČLÁNKU 17 ÚMLUVY

Projevy označované za nenávistné Soud obvykle posuzuje prizmatem článku 10 (svoboda projevu), případně článku 8 (respektování soukromého a rodinného života)², nebo článku 17 (zákaz zneužití práv) Úmluvy.

Nejdůležitějším krokem je přitom vymezení, zda posuzovaný projev spadá pod rozsah článku 10 Úmluvy, kdy takový projev je stále v demokratické společnosti přípustný, ale lze jej po provedení pětistupňového testu (k němu viz blíže úvodní kapitolu) a zvážení dílčích kritérií omezit (*restriction on protection*). Anebo zda spadá pod rozsah článku 17 Úmluvy, kdy je projev zcela vyloučen z ochrany podle Úmluvy (*exclusion from protection*) z důvodu, že takový projev podkopává základní práva a svobody stanovené Úmluvou

² Článek 8 či článek 10 se použijí podle toho, kdo se ochrany dovolává. Zásah do svobody projevu podle článku 10 Úmluvy bude např. namítat vydavatel urážlivého článku, jehož vydání bylo omezeno. Respektování a ochrana rodinného či soukromého života podle článku 8 Úmluvy se naopak bude dovolávat osoba, které se urážlivý či nenávistný článek týkal.

---

a její základní hodnoty. Soud toto rozlišení činí se zohledněním všech okolností jednotlivého případu. Buď použije článek 17 Úmluvy přímo a prohlásí stížnost za neslučitelnou *ratione materiae* s ustanoveními Úmluvy, nebo shledá použitelným článek 10 a článku 17 se dovolá v pozdější fázi při posuzování nezbytnosti namítaného zásahu (*Pastörs proti Německu*, č. 55225/14, rozsudek ze dne 3. října 2019).

Druhá kategorie projevů spadajících pod článek 17 Úmluvy představuje nejzávažnější formu nenávistných projevů. Soud jej používá jen výjimečně tehdy, je-li zřejmé, že napadené výroky se snaží obejít pravý smysl ustanovení ke svobodě projevu dovoláváním se tohoto práva k účelům, které jsou ve zjevném rozporu s hodnotami Úmluvy. V takovém případě Soud nevyvažuje dotčená práva a zájmy jako u posuzování podle článku 10 Úmluvy, ale projevu neposkytne ochranu čistě na základě jeho obsahu. Rozhodujícím kritériem při posouzení, zda jsou určité verbální či neverbální výroky vyloučeny z ochrany plynoucí z článku 10 uplatněním článku 17 je, zda jsou namířeny přímo proti základním hodnotám Úmluvy (viz např. *Lilliendahl proti Islandu*, č. 29297/18, rozhodnutí ze dne 12. května 2020 nebo *Perinçek proti Švýcarsku*, č. 27510/08, rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2015). Typicky se jedná o projevy, které vyzývají k páchání násilí vůči ostatním a taková hrozba vyvolává svou formulací či formou skutečnou obavu. Jde též o projevy, které vyzývají k nenávisti či k diskriminaci určitých skupin lidí, popírají holokaust a podobně. Soud ovšem vždy každý případ posuzuje dle celkového kontextu případ od případu.

Zkuste se zamyslet nad následujícími příklady inspirovanými skutečnou rozhodovací praxí Soudu. Jakých hodnot se projevy dotýkají? Jedná se o projevy v demokratické společnosti přípustné, které stát může případně podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy omezit, nebo již natolik podkopávající základní hodnoty Úmluvy a demokratického zřízení, že jsou z ochrany Úmluvy zcela vyloučeny?

- 1 Letáky adresované všem „bílým nizozemským lidem“ s poselstvím, aby ostatní (nebílí) opustili Nizozemsko. A dále, že poté, co se politická strana XY dostane k moci, začne s jejich odstraňováním z Nizozemska sama.
- 2 YouTube videa salafistického islamisty nabádající k násilnému přemožení ne-Muslimů, vyzývající k boji proti nim, oslavující džihád. Video je doprovázeno zvukem výstřelu ze zbraně na pozadí videa.

Vodítka k odpovědím k oběma případům naleznete na konci této kapitoly.

ČLÁNEK 10 ÚMLUVY: SVOBODA PROJEVU

Svoboda projevu představuje jeden ze základních pilířů demokratické společnosti a jednu ze základních podmínek pro její vývoj a seberealizaci lidí. Spadá primárně do skupiny tzv. politických práv. S výhradou úzce vymezených omezení, která musejí být přiměřená sledovanému legitimnímu cíli (k tomu blíže viz část Pětistupňový test níže), pokrývá nejen informace nebo myšlenky, které jsou příznivé nebo se považují za neškodné či lhostejné, ale také ty, které uráží, šokují nebo znepokojují. Bez širokého pojetí svobody projevu by nebylo možné naplnit požadavky pluralismu, tolerance a snášenlivosti, bez nichž by neexistovala ani demokratická společnost. Pokud státy výjimečně určitý projev omezí, je třeba takové omezení vykládat restriktivně a omezení přesvědčivě odůvodnit (*Bédat proti Švýcarsku*, č. 56925/08, rozsudek velkého senátu ze dne 29. března 2016).

Svoboda projevu zahrnuje kromě práva vyjadřovat názory i právo na vyhledávání, přijímání a rozšiřování myšlenek a informací. Zahrnuje také projevy symbolické i právo se nevyjadřovat. Zakazuje cenzuru ze strany veřejné moci. Některé projevy chrání více, např. politické, projevy ve veřejném zájmu, některé méně, např. projevy komerční

(k tomu viz též část k Prostoru pro uvážení v úvodní kapitole). Chrání nejen podstatu vyjádřených myšlenek a informací, ale i formu, ve které jsou sdělovány.

U svobody projevu Soud rozlišuje vyjadřování skutkových tvrzení (tj. fakta, lze u nich ověřit pravdivost) a hodnotových soudů (tj. názorů – nelze u nich ověřit pravdivost). V posledních letech se lze také často setkat s tzv. hybridními výroky, které v sobě nesou skutkový základ i prvek hodnocení. I ty by nicméně měly obsahovat pravdivostní základ; lži chráněny nejsou nebo jen velmi slabě.

ČLÁNEK 8 ÚMLUVY: PRÁVO NA RESPEKTOVÁNÍ SOUKROMÉHO ŽIVOTA

V judikatuře Soudu se lze s posuzováním projevů (i nenávistných) setkat nejenom přizmatem článku 10, ale taktéž dle článku 8 Úmluvy. Typicky jde o střet svobody projevu a ochrany soukromého a rodinného života. Práva zaručená podle obou těchto článků zásadně zasluhují rovnocenný respekt a závěr o stížnosti by se neměl lišit podle toho, zda byla u Soudu uplatněna podle článku 10 Úmluvy (např. vydavatelem urážlivého článku), nebo podle článku 8 Úmluvy (např. osobou, které se tento článek týkal). Míra prostoru pro uvážení státu by taktéž v zásadě měla být v obou případech stejná (blíže viz např. *GRA Stiftung gegen Rassismus und Antisemitismus proti Švýcarsku*, č. 18597/13, rozhodnutí ze dne 9. ledna 2018).

PĚTISTUPŇOVÝ TEST

V úvodní kapitole jste se seznámili s pětistupňovým testem, který stanoví, kdy a za jakých podmínek lze omezit relativní práva zakotvená v Úmluvě, mezi něž patří i svoboda projevu. Při posouzení, zda je zásah do svobody projevu v souladu s článkem 10 Úmluvy, Soud postupuje v následujících krocích. Omezení svobody projevu je přípustné, pokud:

- 1 předmětný projev spadá pod rozsah článku 10 Úmluvy,
- 2 došlo k zásahu do svobody projevu.

Pokud je odpověď na obě výše uvedené odpovědi kladná, pak zásah dále musí:

- 3 být v souladu se zákonem,
- 4 sledovat jeden z legitimních cílů dle čl. 10 odst. 2 Úmluvy (národní bezpečnost, územní celistvost nebo veřejná bezpečnost, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrana zdraví nebo morálky, ochrana pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací a zachování autority a nestrannosti soudní moci),
- 5 být nezbytný v demokratické společnosti.

Pojem „nezbytnosti“ v posledním kroku testu znamená, že zásah je ospravedlnitelný naléhavou společenskou potřebou a je přiměřený sledovanému cíli. K přiměřenosti a nezbytnosti v demokratické společnosti viz blíže úvodní kapitolu.

KRITÉRIA POSUZOVÁNÍ HATE SPEECH U ČLÁNKU 10 ÚMLUVY A ODPOVĚDNOST PLATFOREM

Soud případy nenávistných projevů nejčastěji rozsoudí až v posledním kroku pětistupňového testu – tedy na přiměřenosti. Vzhledem k obecnosti pojmu přiměřenost

---

Soud definoval kritéria, která při posuzování bere v potaz. Výsledek posouzení určuje souhra mezi různými faktory, nikoli jeden jediný faktor izolovaně. Posouzení je tedy do vysoké míry vázáno na kontext.

Faktory, které Soud bere v potaz při hodnocení přiměřenosti zásahu do svobody projevu, jsou typicky:

- kdo výroky činí
- povaha a znění výroků
- kontext, v němž byly zveřejněny
- potenciál výroků vést ke škodlivým důsledkům
- důvody, o které vnitrostátní soudy opřely odsouzení stěžovatele
- povaha a závažnost udělené sankce

U nenávistných projevů v online prostoru Soud nadto posuzuje:

- opatření, která stěžovatel učinil k odstranění zveřejněných nenávistných komentářů (např. pod příspěvkem na sociální síti)
- odpovědnost autorů komentářů či třetí osoby, např. majitele profilu na sociální síti, na jehož osobní stránce byly komentáře zveřejněny (k tomu srov. *Sanchez proti Francii*, č. 45581/15, rozsudek ze dne 2. září 2021; věc byla nicméně postoupena velkému senátu, který o ní rozhodne znovu)
- opatření podniknutá provozovatelem platformy (např. diskuzního fóra, sociální sítě) pro předcházení nebo odstranění hanlivých komentářů a jeho mechanismy pro zabránění zveřejňování/šíření nenávistných komentářů (např. možnost nahlášení závadných komentářů, administrátoři fóra monitorující obsah, skrývání protiprávního obsahu)
- dosah a dopad projevů šířených online
- následky vnitrostátního řízení pro stěžovatele (ať už pro jednotlivce, tedy například autora nebo majitele profilu na sociální síti, nebo platformu)

I případy, které jsou na první pohled zdánlivě podobné, se mohou v některých okolnostech lišit, a výsledek posouzení Soudem tak může být odlišný. K tomu blíže praktické úlohy *Policisty obřadně spálit* a *Vyčistit město* a oba případy pod názvem *Ledoborec na diskuzním fóru* níže.

PROSTOR PRO UVÁŽENÍ STÁTŮ U SVOBODY PROJEVU

Obecně k pojmu „prostor pro uvážení“ viz úvodní kapitolu.

Článek 10 odst. 2 Úmluvy ponechává státům úzký prostor pro omezení politického projevu nebo diskuze o otázkách veřejného zájmu. Soud důsledně vyžaduje velmi silné důvody k ospravedlnění omezení takových debat. Pokud však jde o výroky podněcující k násilí nebo nenávisti, státy při jejich omezení požívají širokého prostoru pro uvážení (srov. nicméně *Savva Terentyev proti Rusku*, č. 10692/09, rozsudek ze dne 28. srpna 2018). Obdobně například ve vztahu k útokům na náboženské přesvědčení určité skupiny osob Soud v případě *E. S. proti Rakousku* (č. 38450/12, rozsudek ze dne 25. října 2018) shledal, že nedostatek jednotné evropské koncepce požadavků na ochranu práv jiných rozšiřuje míru uvážení států při regulaci svobody projevu ve vztahu k otázkám způsobilým urazit osobní přesvědčení ve sféře morálky nebo náboženského vyznání.

Při střetu práv chráněných články 8 a 10 Úmluvy platí, že tam, kde vnitrostátní orgány provedly vyvážení mezi těmito střetávajícími se právy v souladu s kritérii stanovenými rozhodovací praxí Soudu, Soud zřídka nahradí takový názor vnitrostátních soudů svým vlastním hodnocením a musí pro to mít silné důvody (např. *GRA Stiftung gegen Rassismus und Antisemitismus proti Švýcarsku*, č. 18597/13, rozhodnutí ze dne 9. ledna 2018).

PRAKTICKÉ ÚLOHY

Následující případové studie jsou inspirovány skutečnými případy, které Soud posuzoval.

Při řešení prvních dvou případů se zaměřte především na to, které faktory by bral Soud v úvahu při rozhodování o tom, zda došlo k porušení či neporušení příslušného ustanovení Úmluvy. Zaměřte se zejména na kontext obou případů.

Ve třetí případové studii se vžijte do role obhájce obou mladíků a formulujte námítky před Soudem. Podívejte se na případ také z pohledu české vnitrostátní úpravy.

Při řešení čtvrtého a pátého případu se zamyslete nad odpovědností provozovatelů platform a za jakých podmínek svým povinnostem vyplývajícím z článku 10 Úmluvy tak, jak je ve své judikatuře doposud vymezil Soud, dostojí.

POLICISTY OBŘADNĚ SPÁLIT

OBČANSKÝ NENÁVISTNÝ PROJEV V ONLINE PROSTORU

Skutkový stav

Ve stěžovatelově regionu se konala předvolební kampaň. Jednoho dne policie dorazila na „neplánovanou kontrolu“ do místních novin. Při prohledávání zabavila novinářům části počítačů s informacemi.

Tamější nevládní organizace policejní razii prohlásila za akci spojenou s volbami, jelikož dané noviny vydávaly texty namířené proti současnému vedení regionu a podporovaly opozičního politika. Nezisková organizace tyto informace zveřejnila na blogu, pod nímž se v nepříliš čtené diskuzi objevil i komentář, který policisty označoval za „*věrné psy režimu*“ a represivní nástroj v rukou mocných, místo aby sloužili společnosti. Když si stěžovatel přečetl tento komentář, udělal na něj silný dojem. Proto v diskuzi navázal komentářem „*Nenávidím policisty, do p*dele*“.

V komentáři se stěžovatel vymezil proti myšlence, že policisté jsou represivním nástrojem v rukou mocných. Podle něj nejde o policisty, ale o fízly. Policistou se stávají jenom nevzdělanci a chuligáni, „*nejhloupější a nejméně vzdělaní zástupci živočišné říše*“. Dále dodal: „**Bylo by skvělé, kdyby v centru každého města, na náměstí... Kdyby tam byla pec, tak jako v Osvětimi, kde (...) by byli denně obřadně páleni bezvěrní policajti. (...) To by byl první krok k očištění společnosti od této chuligánské špíny.**“

Na základě tohoto výroku byl stěžovatel odsouzen za podněcování k nenávisti a snižování důstojnosti z důvodu příslušnosti k určité sociální skupině k podmíněnému trestu odnětí svobody na jeden rok.

Úkol

- 1 Jaká práva (a koho) jsou zde v kolizi?
- 2 Jaký článek / jaké články Úmluvy se na případ použije/jí?
- 3 Jaká další kritéria podle judikatury ESLP jsou zásadní pro rozhodnutí případu?
- 4 Jak byste případ jako soudci ESLP rozhodli a proč?

VYČISTIT MĚSTO

PODNĚCOVÁNÍ K NENÁVISTI

Skutkový stav

Stěžovatelem byl právník, který žije v Bosně a Hercegovině. Na internetu napsal výroky směřující proti jedné z místních etnických skupin, skupině bosenských Srbů, ve znění např. „**centrum města by od nich mělo být postupně vyčištěno**“, „**měli bychom se zbavit nebezpečí za našimi zády**“ nebo „**Srbové, kteří pocházejí z nejrůznějších p*delí světa**“. (anglicky: *city centre should then be slowly cleansed / get rid of the danger behind our backs / Serbs who come from different shitholes.*)

Na základě těchto a obdobných výroků byl stěžovatel odsouzen za podněcování k nenávisti k podmíněnému trestu odnětí svobody na jeden rok a jeho notebook byl zabaven.

Úkol

Srovnajte tento případ s předchozím. Pojmenujte si, v čem jsou případy obdobné a v čem se liší.

- 1 Jaká práva (a koho) jsou zde v kolizi?
- 2 Jaký článek / jaké články Úmluvy se na případ použije/jí?
- 3 Jaká další kritéria podle judikatury Soudu jsou zásadní pro rozhodnutí případu?
- 4 Jak byste případ jako soudci ESLP rozhodli a proč?
- 5 Klíčová otázka: Bude se posuzování tohoto případu zásadně lišit od posouzení předchozího případu? Proč ano/ne? Uveďte argumenty.

POLIBEK – JSME VE VZTAHU

HOMOFOBNI KOMENTÁŘE NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH

Skutkový stav

Honza a Petr („stěžovatelé“) jsou dva mladí muži ve vztahu. Jeden z nich umístil na Facebook snímek jejich polibku, kterým chtěli oficiálně svůj vztah oznámit. Fotografie nicméně vyvolala velké množství komentářů. Mimo jiné šlo o komentáře od cizích lidí ve znění např. „**zabít**“, „**měli by být vykastrováni nebo upáleni**“ nebo „**koupím jim zdarma líbanky do krematoria**“. Část komentářů se týkala sexuálních menšin obecně, část směřovala přímo proti Honzovi s Petrem. Proto se obrátili na nevládní organizaci hájící LGBT osoby, která dala podnět státnímu zastupitelství k zahájení trestního vyšetřování.

Státní zástupce k vyšetřování neshledal důvod, neboť podle něj jednání komentujících osob nebyla svou povahou systematická (jednotlivé komentáře nedostačovaly k naplnění skutkové podstaty žádného trestného činu) a v obdobných případech nepovažoval nejvyšší soud taková jednání za trestná. Vnitrostátní soudy jeho závěr potvrdily. Dle nich bylo chování Honzy s Petrem výstřední, jeden z nich měl nadto údajně na oblečení symbol kříže, kterým záměrně provokoval (podle vnitrostátních soudů je v tomto pobaltském státě urážka křesťanství vnímána společností citlivě a nepatřičně), fotografie byla navíc veřejně dostupná (*public*), tedy nejenom pro okruh přátel (*friends*). Stěžovatelé tak podle státního zastupitelství a soudů chtěli úmyslně provokovat a vyvolat negativní komentáře, proto si za takové komentáře mohou sami.

Úkol

Jste právními zástupci Honzy s Petrem. Vaším úkolem při podání stížnosti k Soudu je:

- 1 identifikovat možná dotčená práva Úmluvy,
- 2 k těmto dotčeným právům sepsat argumenty, v čem a proč spatřujete jejich porušení,
- 3 podívat se na českou vnitrostátní úpravu a zjistit, zda by šlo výše uvedené (vytučněné) komentáře postihnout některým českým vnitrostátním právním předpisem a kterým/i konkrétním/i ustanovením/i.

V roli soudců ESLP:

- 4 posuďte, zda je (údajný) symbol kříže na oblečení jednoho ze stěžovatelů relevantním prvkem pro posouzení celého případu. Uveďte argumenty, proč ano/ne,
- 5 posuďte, zda je okruh lidí, pro které byla fotografie zveřejněna (veřejně vs. pro přátele) relevantním prvkem pro posouzení tohoto případu. Uveďte argumenty, proč ano/ne.

LEDOBOREC NA DISKUZNÍM FÓRU ODPOVĚDNOST PROVOZOVATELŮ PLATFOREM ZA NENÁVISTNÉ KOMENTÁŘE

Ledová cesta

Na zpravodajském portálu vyšel článek o účasti lodní společnosti na zmaření plánů na tzv. ledovou cestu – vybudování veřejné cesty přes zamrzlé moře mezi pevninou a přilehlými ostrovy. V průběhu následujících dnů se pod článkem objevilo množství čtenářských komentářů, které obsahovaly drsné urážky a vyhrůžky vůči majoritnímu vlastníkovi lodní společnosti, pana L.

Zhruba o šest týdnů později právní zástupci pana L. po zpravodajském portálu žádali odstranění útočných komentářů, které byly stále veřejně přístupné a viditelné, a náhradu nemajetkové újmy. Společnost provozující zpravodajský portál sice komentáře odstranila, nicméně náhradu škody odmítla zaplatit. Vnitrostátní soudy nároku pana L. vyhověly a přiznaly mu náhradu nemajetkové újmy ve výši cca 320 eur.

Bez reality?

V únoru 2010 publikovaly dva zpravodajské portály článek kritizující obchodní praktiky dvou internetových stránek sdružujících realitní agentury. Zveřejnění článku vyvolalo na obou portálech vlnu urážlivých a vulgárních komentářů. Oba zpravodajské portály umožňovaly čtenářům komentovat příspěvky, nicméně na svých webových stránkách uvedly upozornění, že čtenářské komentáře nereflktují postoje těchto portálů a za obsah komentářů odpovídají jejich autoři. Oba portály poskytovaly funkci „nahlásit a odstranit“ přístupnou čtenářům, přičemž druhý ze zpravodajských portálů navíc příspěvky částečně moderoval, tj. v případě potřeby je i mazal.

Společnost provozující webové stránky dotčených realitních agentur podala na provozatele obou zpravodajských portálů žalobu na ochranu osobnosti. Vnitrostátní soudy

---

shledaly, že předmětné komentáře byly útočné, urážlivé, ponižující a překročily přijatelnou mez svobody projevu. Dovolací soud zdůraznil, že oba zpravodajské portály umožněním komentování příspěvků na svých webových stránkách převzaly objektivní odpovědnost za urážlivý nebo nezákonný obsah těchto komentářů. Zpravodajským portálům nebyla uložena povinnost náhrady nemajetkové újmy, jen nákladů řízení.

Úkol

- 1 V čem jsou si oba případy podobné a v čem se naopak odlišují?
- 2 Jaké relevantní aspekty bude Soud v obou případech posuzovat?
- 3 Jak byste oba případy jako soudci ESLP posoudili? Dopadly by stejně, nebo odlišně? Uveďte argumenty pro obě svá rozhodnutí.

4 DALŠÍ TÉMATA V OBLASTI NENÁVISTNÝCH PROJEVŮ

Výše uvedené případové studie pokrývají jen malý okruh z témat, kterým se Soud v kontextu nenávistných projevů v online prostoru věnoval. Níže je výběr několika dalších zajímavých tematických rozsudků, které stojí za pozornost.

NÁBOŽENSKÁ NESNÁŠENLIVOST

E. S. proti Rakousku, č. 38450/12, rozsudek ze dne 25. října 2018

Stěžovatelka opakovaně v rámci svých veřejně přístupných seminářů označila proroka Mohameda za pedofila. Byla proto odsouzena za hanobení náboženské doktríny k peněžitému trestu ve výši 480 eur.

Podle Soudu nedošlo k porušení její svobody projevu dle článku 10 Úmluvy. Vyznačci různých náboženství jsou sice povinni snášet i výroky, které je pobouří nebo urazí, netolerují se ovšem výroky, které podněcují k násilí, nenávisti nebo náboženské nesnášenlivosti. Stěžovatelčiny výroky přitom mohly vyvolat opodstatněné rozhořčení, a tudíž narušit náboženský smír. Nadto byla její tvrzení přinejmenším zčásti založena na nepravdivých skutečnostech, záměrně vytržených z historického kontextu, aby poškodily vybranou náboženskou postavu. Takto neobjektivní hodnocení přitom nemohlo jakkoli přispět k diskusi ve veřejném zájmu.

SCHVALOVÁNÍ TERORISTICKÝCH ČINŮ A PŘIMĚŘENOST SANKCE

Stomakhin proti Rusku, č. 52273/07, rozsudek ze dne 9. května 2018

Novinář ve svých člancích ostře kritizoval ruskou vládu a příslušníky ruské armády a ve svých vyjádřeních oslavoval terorismus a smrtící násilí. Články nadto zveřejnil jen několik měsíců po teroristických útocích.

Ačkoliv šlo o články přesahující přijatelné meze kritiky, za nepřiměřené a nikoli nezbytný Soud považoval uložený trest pětiletého odnětí svobody a tříletého zákazu novinářské činnosti. Proto došlo k porušení práva stěžovatele (novináře) na svobodu projevu dle článku 10 Úmluvy.

POPIRÁNÍ GENOCIDY A SCHVALOVÁNÍ VÁLEČNÝCH ZLOČINŮ

Perinçek proti Švýcarsku, č. 27510/08, **rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2015**

Doğu Perinçek, předseda turecké Strany pracujících, při třech různých veřejných vystoupeních ve Švýcarsku v průběhu roku 2005 popřel, že by Arméni byli v roce 1915 oběťmi genocidy ze strany Otomanské říše. Švýcarsko-arménská asociace na něj proto podala trestní oznámení. Soudy ho odsoudily k peněžitému trestu ve výši 3 000 CHF, který mohl být v případě nezaplacení přeměněn na třicetidenní trest odnětí svobody.

Při zvažování, zda byla mezi v kolizi stojícími právy (svoboda projevu stěžovatele versus právo příslušníků arménského národa na respektování soukromého života, do jehož rozsahu spadá i etnická identita národa a ochrana dobré pověsti předků) nastolena spravedlivá rovnováha, Soud přihlédl zejména k:

- povaze stěžovatelových vyjádření;
- zeměpisnému, historickému a časovému hledisku;
- rozsahu, v němž se výroky dotýkaly práv příslušníků arménské komunity;
- existenci shody mezi smluvními státy Úmluvy;
- otázce, zda byl zásah vyžadován mezinárodními závazky žalovaného státu; a
- odůvodnění rozhodnutí vnitrostátních soudů. Přihlédl také k uložení trestně-právní sankce jako nejzávažnější formy potrestání.

Podle Soudu stěžovatel výroky pronesl z pozice politika, u něhož je namístě tolerovat určitou míru zveličování a zkreslení faktů. Politický projev totiž tvoří samotné jádro svobody projevu, a požívá tedy zvýšené ochrany, není-li překročena hranice, kdy již podněcuje k násilí a nenávisti. Zahrnuje tedy i výroky kontroverzní a urážlivé. Nadto, ačkoliv je otázka pro mnohé Armény stále citlivá, nelze dle Soudu přehlížet vliv plynutí času, kdy s odstupem 90 let je většina přímých obětí po smrti, a tyto události tak nemohou vyvolávat emoce o stejné intenzitě jako v minulosti. S ohledem na tyto a další posuzované faktory Soud rozhodl, že zásah do stěžovatelovy svobody projevu nebyl v demokratické společnosti nezbytný.

5 OPAKOVACÍ OTÁZKY

- ① Jak lze definovat „nenávistný projev“?
- ② Jaká práva týkající se nenávistných projevů jsou nejčastěji dotčena ve stížnostech před Soudem?
- ③ Které projevy Soud posuzuje dle článku 17 Úmluvy a jaké jsou následky tohoto posouzení?
- ④ Jaký test používá Soud u případů posuzování zásahu do projevu, resp. nenávistných projevů spadajících pod článek 10, příp. článek 8 Úmluvy?
- ⑤ Jaká kritéria Soud bere v úvahu při posuzování přiměřenosti zásahu do svobody projevu u nenávistných projevů?
- ⑥ Jaká kritéria Soud bere v úvahu při posuzování odpovědnosti provozovatelů platforem za uveřejněné nenávistné projevy?
- ⑦ Které oblasti, předpisy a konkrétní ustanovení vnitrostátního právního řádu se vztahují na oblast nenávistných projevů?

Hate speech (tematická příručka ESLP)

https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf

Access to Internet and freedom to receive and impart information and ideas (tematická příručka ESLP)

https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Access_Internet_ENG.pdf

Françoise Tulkens – When to say is to do; Freedom of expression and hate speech in the case-law of the European Court of Human Rights (odborný článek k nenávisným projevům a svobodě projevu v judikatuře ESLP)

[http://www.ejtn.eu/Documents/Administrative%20Law%202015/5\)%20ECTHR%20for%20Judicial%20Trainers/ECTHR%20and%20hate%20speech%20\(paper\).pdf](http://www.ejtn.eu/Documents/Administrative%20Law%202015/5)%20ECTHR%20for%20Judicial%20Trainers/ECTHR%20and%20hate%20speech%20(paper).pdf)

Online vzdělávací kurz „Základní práva“ obsahující několik videolekcí ke svobodě projevu:

<https://www.nostis.org/zakladni-prava/>

Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R 97(20) k nenávisným projevům ze dne 30. října 1997 [Recommendation No. R 97(20) of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States on “hate speech”]

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680505d5b>

Všeobecné politické doporučení Evropské komise proti rasismu a netoleranci (ECRI) č. 7 k národní právní úpravě pro potírání rasismu a rasové diskriminace ze dne 13. prosince 2002 a doplněné dne 7. prosince 2017 [General Policy Recommendation No. 7 of the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) on national legislation to combat racism and racial discrimination]

<https://rm.coe.int/09000016808b5aae>

Doporučení Parlamentního shromáždění Rady Evropy č. 1805 (2007) k „rouhání, náboženským urážkám a nenávisným projevům vůči osobám na základě jejich náboženství“ ze dne 29. června 2007 [Recommendation 1805 (2007) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on “blasphemy, religious insults and hate speech against persons on grounds of their religion”]

<http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=17569&lang=en>

Obecné doporučení Evropské komise proti rasismu a netoleranci (ECRI) č. 15 k boji s nenávisnými projevy ze dne 8. prosince 2015 ([General Policy Recommendation No. 15 of the European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) on combating hate speech, adopted on 8 December 2015]

<https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01>

(Facebook) Oversight Board – dozorový orgán

<https://oversightboard.com/>

Použití článku 10, nebo článku 17 Úmluvy

- 1 Popsanými projevy se zabývala Komise, která až do roku 1998, kdy v důsledku vstupu Protokolu č. 11 k Úmluvě v platnost zanikla, byla jakýmsi filtračním orgánem, než se stížnosti dostaly k Soudu. Viz její rozhodnutí *Glimmerveen a Haagenbeek proti Nizozemsku* (č. 8348/78 a 8406/78, rozhodnutí pléna Komise ze dne 11. října 1979).
- 2 Obsahem videí z příkladu se Soud zabýval v rozhodnutí proti Belgii vydaném v roce 2017. Naleznete ho v databázi Hudoc.

Policisty obřadně spálit

Soud v tomto případě proti Rusku mj. posuzoval, povahu a znění výroků, kontext, v němž byly zveřejněny, jejich potenciál vést ke škodlivým důsledkům, důvody, o které vnitrostátní soudy opřely odsouzení stěžovatele, a uloženou sankci. V databázi eslp.justice.cz je za použití nejvíce příslušného hesla příslušný rozsudek Soudu snadno dohledatelný.

Vyčistit město

Tento případ Soud posuzoval v roce 2018 v rozhodnutí proti v Bosně a Hercegovině. Najdete ho jen v databázi Hudoc.

Polibek – jsme ve vztahu

O rozsudku Soudu v této věci se dozvíte více buď v databázi eslp.justice.cz, nebo v komentáři v tzv. Žluté sbírce: V. KUNDRÁK a M. HANYCH. *Věc Beizaras a Levičkas proti Litvě*. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva, Wolters Kluwer 2020.

Soud v rozsudku mj. posuzoval tyto otázky:

- Dosáhly nenávistné komentáře intenzity trestného činu? Zasáhly komentáře vážným způsobem do psychické integrity a důstojnosti stěžovatelů? (článek 8 Úmluvy – právo na respektování soukromého života)
- Zacházel se stěžovateli stát odlišně než ve srovnatelných případech? A pokud ano, bylo to odůvodněné? (článek 14 Úmluvy – zákaz diskriminace)
- Zabývaly se vnitrostátní orgány podstatou namítaných práv a poskytly přiměřenou nápravu? (článek 13 – právo na účinné opravné prostředky)

Česká právní úprava nenávistných projevů:

- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod (čl. 3 odst. 1, čl. 10 a čl. 17)
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (§ 181, 184, 312e, 312f, 345, 352, 353, 355–357, 364, 365, 403–405)
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (§ 81 a 82)
- Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích (zejm. § 7 odst. 3 písm. b))
- Zákon č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti
- Zákon č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon (§ 4 odst. 1)

Ledoborec na diskuzním fóru

Mezi aspekty, které Soud v obou případech řešil, patřily zejména následující:

- kontext komentářů,
- zjevně protiprávní charakter komentářů,
- odpovědnost autorů komentářů,
- existence funkčního systému hlášení a odstraňování závadných komentářů,
- důsledky pro poškozeného a pro dotčenou platformu,
- širší dopad na svobodu projevu v online prostoru.

Oba rozsudky dohledáte nejen v databázi Hudoc, ale i v databázi eslp.justice.cz. První je rozsudek velkého senátu, v němž Soud tyto otázky řešil poprvé a stanovil obecné zásady pro jejich posouzení. Druhým je rozsudek senátu Soudu, který jako jeden z prvních tyto zásady aplikoval necelých 8 měsíců po rozsudku velkého senátu.

ZÁKAZ DISKRIMINACE

PETR KONŮPKA
ELIŠKA HRONOVÁ

---

1 CÍLE KAPITOLY

Čtenáři vědí, jaký je rozsah ochrany, který právu nebýt diskriminován poskytuje článek 14 Úmluvy.

Čtenáři znají algoritmus, který Soud používá pro posouzení souladu s článkem 14 Úmluvy.

Čtenáři jsou schopni tento algoritmus aplikovat na situaci, v níž je namítáno porušení zákazu diskriminace na základě pohlaví.

Čtenáři mají představu o tom, jaké jsou hlavní příčiny a důsledky tzv. gender pay gap (nerovnosti v odměňování mezi muži a ženami) a jaké jsou možnosti jeho řešení.

Čtenáři znají Evropskou sociální chartu a činnost Evropského výboru pro sociální práva.

2 ZÁKAZ DISKRIMINACE PODLE ČLÁNKU 14 ÚMLUVY

2.1 ROZSAH A PODOBA OCHRANY POSKYTOVANÉ ČLÁNKEM 14 ÚMLUVY

Při ověření, zda posuzovaná situace porušuje zákaz diskriminace zakotvený v článku 14 Úmluvy, Soud používá následný test, tedy sekvenci otázek. O porušení zákazu diskriminace jde jen tehdy, pokud je na první tři otázky odpověď „ano“ a na čtvrtou odpověď „ne“.

TEST SOULADU NAMÍTANÉ DISKRIMINACE S ÚMLUVOU

- 1 Týká se věc práva spadajícího do „obecného rámce“ některého z článků Úmluvy a jejích dodatkových protokolů?
- 2 Bylo odlišné zacházení, v důsledku čehož došlo k újmě na právech, založené na zakázaném důvodu?
- 3 Jde o odlišné zacházení vůči osobám nacházejícím se ve srovnatelném postavení?

(případně: Jde o stejné zacházení s osobami nacházejícími se v relevantně odlišném postavení?)
- 4 Existuje rozumné a objektivní odůvodnění odlišného zacházení?
  - a Sleduje odlišné zacházení legitimní cíl?
  - b Existuje rozumný vztah přiměřenosti mezi zvolenými prostředky a sledovaným cílem?

ROZSAH ZÁKAZU DISKRIMINACE DLE ČLÁNKU 14 ÚMLUVY (1. KROK TESTU)

ČLÁNEK 14 ÚMLUVY

Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.

Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou:

- článek 14 Úmluvy nestanoví obecný zákaz diskriminace, ten je zakotven v článku 1 Protokolu č. 12 k Úmluvě či článku 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech:
- nelze se dovolávat porušení jen článku 14 Úmluvy, ale vždy jen ve spojení s jiným článkem Úmluvy; tento jiný článek však nemusí být porušen samostatně;
- ovšem:
  - nejen práva chráněná Úmluvou, ale i ta spadající do „obecného rámce“ Úmluvy („within the ambit“; „relevant du champ d'application général“), která se stát dobrovolně rozhodl poskytovat, např.:
    - právo na rodičovskou dovolenou (*Konstantin Markin proti Rusku*, č. 30078/06, rozsudek velkého senátu ze dne 22. března 2012);
    - právo na starobní důchod (a jiné dávky sociálního zabezpečení) (*Stec a ostatní proti Spojenému království*, č. 65731/01 a 65900/01, rozhodnutí velkého senátu ze dne 6. července 2005);
    - právo adoptovat (*E. B. proti Francii*, č. 43546/02, rozsudek velkého senátu ze dne 22. ledna 2008);
    - právo dědit (*Marckx proti Belgii*, č. 6833/74, rozsudek pléna ze dne 13. července 1979);
    - právo na sloučení rodiny (udělení povolení k pobytu partnerovi – cizinci) (*Biao proti Dánsku*, č. 38590/10, rozsudek velkého senátu ze dne 24. května 2016).
  - je rozšíření aplikace článku 14 Úmluvy skutečně vždy posílením ochrany základních práv a svobod?
    - ne nutně – viz např. výkon rozsudku *Biao proti Dánsku*: šlo o zakázané preferenční zacházení pro osoby mající dánské občanství od narození; výsledek – nikoli přiznání lepšího zacházení i osobám, které nabyly občanství později, ale jeho odebrání všem.
  - faktické setření rozdílu mezi článkem 14 Úmluvy a Protokolem č. 12:
    - dnes se článek 14 Úmluvy fakticky téměř vždy vztahuje na „užívání každého práva přiznaného zákonem“, jak stanoví článek 1 Protokolu č. 12;
    - na druhou stranu – Soud při výkladu pojmu „každé právo přiznané zákonem“ obsaženého v článku 1 Protokolu č. 12 nejde dál, než při výkladu článku 14 Úmluvy (např. restituční podmínka státního občanství – viz *Merschdorf a ostatní proti Rumunsku*, č. 31918/08 a další, rozhodnutí ze dne 21. května 2013 a *Gratzingerovi proti České republice*, č. 39794/98, rozhodnutí velkého senátu ze dne 10. července 2002 – totožný výklad článku 14 Úmluvy a článku 1 Protokolu č. 12).

ZAKÁZANÉ DISKRIMINAČNÍ DŮVODY (2. KROK TESTU)

- otevřený výčet:
  - pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení;
- jiné postavení:
  - typicky osobní charakteristika: sexuální orientace, zdravotní postižení;
  - ale: nejen osobní charakteristiky, které nelze či jen velmi obtížně lze změnit, nebo osobní volby odrážející osobnostní rysy, ale např. i:
    - místo trvalého bydliště (*Carson a ostatní proti Spojenému království*, č. 42184/05, rozsudek velkého senátu ze dne 16. března 2010);
    - typ odnětí svobody (vazba vs. výkon trestu) (*Laduna proti Slovensku*, č. 31827/02, rozhodnutí ze dne 13. prosince 2011);
- ovšem nikoli skutečnosti neodrážející osobní charakteristiky či přesvědčení člověka, které se mohou náhodně měnit:
  - délka trvání pracovního poměru (*Peterka proti České republice*, č. 21990/08, rozhodnutí ze dne 4. května 2010).
- podezřelé důvody:
  - rasa či etnický původ, sexuální orientace, pohlaví, národnost, zdravotní stav;
  - zvláště zranitelné skupiny, které byly v minulosti diskriminovány;
  - jen naléhavé či zvláště závažné důvody mohou ospravedlnit odlišné zacházení.

SROVNATELNÉ POSTAVENÍ (3. KROK TESTU)

- nikoli identické postavení;
- srovnatelné postavení ve vztahu k namítanému znevýhodnění;
- posouzení srovnatelnosti postavení se někdy fakticky překrývá s posouzením, zda existují objektivní a rozumné důvody odlišného zacházení;
- příklady srovnatelnosti postavení:
  - ženy a muži ve vztahu k rodičovské dovolené: je srovnatelné postavení (*Konstantin Markin proti Rusku*, cit. výše);
  - státní zaměstnanci a zaměstnanci v soukromém sektoru ve vztahu k pozastavení výplaty důchodu pro pracující důchodce: není srovnatelné postavení (*Fábián proti Maďarsku*, č. 78117/13, rozsudek velkého senátu ze dne 5. září 2017) → lze proto důchod pozastavit státním zaměstnancům a soukromým ne;
  - homosexuální páry a nesezdané heterosexuální páry ve vztahu k možnosti osvojit dítě partnera: je srovnatelné postavení (*X a ostatní proti Rakousku*, č. 19010/07, rozsudek velkého senátu ze dne 19. února 2013) → nelze umožnit osvojení u nesezdaných párů jen pro osoby opačného pohlaví;
  - homosexuální páry, pokud neexistuje možnost uzavřít manželství, a nesezdané heterosexuální páry ve vztahu k možnosti žádat o sloučení rodiny: není srovnatelné postavení (*Taddeucci a McCall proti Itálii*, č. 51362/09, rozsudek ze dne 30. června 2016) → nelze omezit možnost sloučení rodiny jen na manžele, když zároveň není umožněno manželství osob stejného pohlaví.

ROZUMNÉ A OBJEKTIVNÍ ODŮVODNĚNÍ (4. KROK TESTU)

- legitimní cíl:
  - neuzavřený okruh, veřejný zájem hodnotově slučitelný s Úmluvou;
  - zpravidla nebývá problematické, výjimka: zákaz „propagace homosexuality“ před nezletilými (*Bayev a ostatní proti Rusku*, č. 67667/09 a další, rozsudek ze dne 20. června 2017) – není legitimní cíl.
- přiměřenost zvolených prostředků vůči sledovanému cíli:
  - mnohdy je klíčový prostor pro uvážení:
    - úzký (jde-li o „podezřelé“ důvody odlišného zacházení: etnický původ, pohlaví, sexuální orientace, apod.):
      - nutné velmi silné odůvodnění odlišného zacházení;
    - široký:
      - sociální a hospodářská politika (*Jahn a ostatní proti Německu*, č. 46720/99 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 30. června 2005);
      - národní bezpečnost (*Big Brother Watch a ostatní proti Spojenému království*, č. 58170/13, rozsudek velkého senátu ze dne 25. května 2021);
      - trestní politika (*Vinter a ostatní proti Spojenému království*, č. 66069/09 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 9. července 2013);
  - kombinace faktorů:
    - ad hoc posouzení;
    - hospodářská a sociální politika vs. gender:
      - široký prostor pro uvážení: *Stec a ostatní proti Spojenému království* (č. 65731/01 a 65900/01, rozsudek velkého senátu ze dne 12. dubna 2006) – nižší důchodový věk pro ženy;
      - úzký prostor pro uvážení: *Di Trizio proti Švýcarsku* (č. 7186/09, rozsudek ze dne 2. února 2016) – znevýhodnění osob pracujících na částečný úvazek při výpočtu nároku na invalidní důchod;
      - pro určení šíře prostoru pro uvážení zpravidla hraje roli účel odlišného zacházení, tedy zda jde o kompenzaci faktického znevýhodnění žen.

STEJNÉ ZACHÁZENÍ V ODLIŠNÝCH SITUACÍCH

- relevantně odlišné situace (ve vztahu ke sledovanému cíli) nelze podrobit stejnému regulačnímu rámci;
- příklady:
  - přístup k povolání:

Thlimmenos proti Řecku, č. 34369/97, rozsudek velkého senátu ze dne 6. dubna 2000

    - stěžovatel uspěl v konkurzu na funkci certifikovaného účetního;
    - nejmenován z důvodu nesplnění zákonné podmínky absence předchozího odsouzení za zločin – byl v minulosti odsouzen za zločin neposlušnosti spáchaného odmítnutím nosit z náboženských důvodů vojenskou uniformu v době mobilizace;

-
- Soud:
    - daná podmínka je legitimní, ovšem stěžovatelovo odsouzení nepoukázalo na nepoctivost a nečestnost jako jiná odsouzení za zločiny → stěžovatel byl ve vztahu ke sledovanému cíli (zajištění řádného výkonu povolání certifikovaného účetního) v odlišném postavení, než osoby odsouzené za jiné zločiny, a mělo s ním být proto zacházeno odlišně → **porušení článku 14 ve spojení s článkem 9 Úmluvy.**
  - sloučení rodiny (udělení povolení k pobytu partnerovi):

Taddeucci a McCall proti Itálii (cit. výše)

    - stěžovatelé spolu žili ve stabilním dlouhodobém svazku na Novém Zélandu, odkud pochází druhý z nich;
    - později se odstěhovali do Itálie, odkud pochází první z nich; druhý stěžovatel v Itálii pobýval na studijní vízum;
    - po jeho vypršení stěžovatelé požádali o povolení k pobytu pro druhého stěžovatele jakožto rodinného příslušníka prvního stěžovatele; soudy jejich žádost zamítly s tím, že za rodinného příslušníka mohou být považováni jen manželé, děti a příbuzní, kteří jsou na žadateli péčí závislí.
  - Soud:
    - nesezdané homosexuální páry jsou ve vztahu ke sledovanému cíli (omezení druhotné imigrace jen na nejbližší osoby) v odlišném postavení, než nesezdané heterosexuální páry, jelikož nemohou uzavřít manželství, a doložit tak úzký vztah → **porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.**

NEPŘÍMÁ DISKRIMINACE

- zdánlivě neutrální obecné opatření, které však má nepřiměřené negativní dopady na určitou skupinu osob;
- nemusí být úmysl zacházet s různými skupinami osob různě;
- *D. H. a ostatní proti České republice*, č. 57325/00, rozsudek velkého senátu ze dne 13. listopadu 2007
  - přístup romských žáků k základnímu vzdělávání;
  - 18 romských žáků zařazených do škol pro žáky s lehkým mentálním postižením (na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny; byl dán souhlas či dokonce žádost rodičů);
  - nepřímou diskriminaci je možné prokázat statistickými údaji – je následně na státu, aby předložil rozumné a objektivní důvody (vyvratitelná domněnka nepřímé diskriminace);
  - strukturální nerovnost – není třeba zkoumat individuální případy (toto Soud před tímto rozsudkem nikdy neřekl);
  - v dané věci Soud shledal, že:
    - zprávy a statistiky ukazují na 56 % či až 70 % podíl romských žáků ve zvláštních školách;
    - existuje nebezpečí, že psychologické testy nebyly objektivní;
    - souhlas rodičů nebyl vědomý a informovaný a navíc nelze platně souhlasit s rasovou diskriminací;
    - při přijímání do škol chyběly záruky, že budou zohledněny potřeby romských dětí;

-
- v daných školách je poskytováno vzdělání nižší úrovně (důsledek – sociální vyčlenění);
  - → **porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1;**
  - dohled Výboru ministrů nad výkonem rozsudku dosud neuzavřen (více zde: <https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=004-31>).

2.2

PRAKTICKÉ ÚLOHY K ČLÁNKU 14 ÚMLUVY

Níže uvedené okolnosti jsou modelovým případem, citovaná vnitrostátní právní úprava není českou právní úpravou, byť ta česká s ní nese mnoho společných rysů. Pro řešení případu nejsou potřeba žádné jiné vnitrostátní normy mimo těch, které jsou v zadání popsány.

JEŠTĚ ROK S DCEROU ROVNOST V PÉČI O DĚTI?

Skutkový stav

V květnu 2011 soud prvního stupně pana E. odsoudil za zpronevěru a podvod k trestu odnětí svobody v délce trvání 7 let. Dne 15. října 2011 se panu E. narodila dcera. Dne 3. listopadu 2011 byl rozsudek soudu prvního stupně potvrzen odvolacím soudem a o 7 dní později nabyl právní moci.

Pan E. následně podal podle § 453 trestního řádu žádost o odklad výkonu trestu. V žádosti uvedl, že má čerstvě narozenou dceru, o kterou se s manželkou denně stará a chce tak činit i nadále do doby, než dcera dosáhne jednoho roku věku. Dne 30. listopadu 2011 Vězeňská služba žádost zamítla s tím, že možnost žádat o odklad výkonu trestu z důvodu rodičovství dítěte mladšího jednoho roku zákon poskytuje pouze ženám a dané ustanovení nelze analogicky aplikovat i na muže. Vězeňská služba dodala, že nejsou naplněny ani podmínky pro druhou zákonnou možnost povolení odkladu výkonu trestu, jelikož pan E. nedoložil a ani netvrdil, že jsou u něj dány zvláštní okolnosti, pro něž by okamžitý výkon trestu způsobil pro něj či jeho rodinu závažné důsledky. Závěrem v rozhodnutí určila den nástupu k výkonu trestu na 20. ledna 2012.

Pan E. dne 7. prosince 2011 proti rozhodnutí Vězeňské služby podal žalobu k soudu. V ní tvrdil, že rozhodnutí Vězeňské služby je v rozporu s článkem 14 Úmluvy, a že § 453 písm. a) trestního řádu musí být vyložen ústavně konformním způsobem tak, že se analogicky vztahuje i na otce dětí mladších jednoho roku. Vězeňská služba v replice k žalobě odkázala na odůvodnění svého rozhodnutí a dodala, že i ve světle článku 14 Úmluvy je třeba § 453 písm. a) trestního řádu vykládat tak, že se vztahuje jen na ženy.

Soudce o žalobě rozhodl dne 20. prosince 2011 (*pro účely případové studie neuvádíme jak*). Na závěr odůvodnění uvedl, že ve věci nebylo možné namítaný rozpor § 453 trestního řádu s článkem 14 Úmluvy předložit k vyřešení Ústavnímu soudu, jelikož zákon v těchto případech žalobě nepřiznává odkladný účinek. Ústavní soud by ve věci pravděpodobně nerozhodl o mnoho dříve, než dcera pana E. oslaví první narozeniny, a pan E. by i v případě pro něj pozitivního rozhodnutí Ústavního soudu musel nastoupit výkon trestu ve stanovený termín 20. ledna 2012. Případné pochybnosti o ústavnosti § 453 trestního řádu tedy musel soudce vyřešit sám.

Relevantní ustanovení vnitrostátního a mezinárodního práva

Trestní řád

§ 453

Výkon trestu odnětí svobody může být odložen, pakliže

- a je odsouzená žena těhotná nebo je matkou dítěte mladšího jednoho roku, a to do doby dosažení věku jednoho roku dítěte, nebo
- b by z důvodu zvláštních okolností měl okamžitý výkon trestu závažné důsledky pro odsouzeného, jeho rodinu či jeho zaměstnavatele. V tomto případě může být výkon odložen na dobu nejdéle tři měsíců.

Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen

Článek 4

(...)

- (2) Přijmou-li státy – smluvní strany, zvláštní opatření, včetně opatření obsažených v této úmluvě, zaměřená na ochranu mateřství, nebude to považováno za diskriminaci.

Úkol

1 Určete:

- a Ve spojení s jakým právem chráněným jakým článkem Úmluvy stěžovatel může namítat porušení článku 14 Úmluvy?
- b Na základě jakého kritéria bylo se stěžovatelem zacházeno méně příznivě?
- c S jakou konkrétní skupinou osob se stěžovatel může srovnávat?
- d Je stěžovatel s touto skupinou osob ve srovnatelném postavení?
- e Jaký sledovalo odlišné zacházení se stěžovatelem legitimní cíl?
- f Měl by stát v dané věci požívat širokého či úzkého prostoru pro uvážení? Z jakého důvodu?

- 2 Zkuste stručně formulovat dva či tři hlavní argumenty za stěžovatele, proč odlišné zacházení nebylo opřeno o rozumné a objektivní důvody, a nebylo proto přiměřené, čímž došlo k porušení zákazu diskriminace, a dva až tři hlavní argumenty za žalovanou vládu, proč k zakázané diskriminaci nedošlo.

PRÁVO NA POŽITEK ZE SEXU

DISKRIMINACE V ROZHODNUTÍ SOUDU

O ODŠKODNĚNÍ ZA NEVYDAŘENOU GYNEKOLOGICKOU OPERACI

Přečtěte si v databázi Hudoc rozsudek *Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalsku* (č. 17484/15, rozsudek ze dne 25. července 2017), a to zejména jeho § 30, 53–55 a zamyslete se nad tím, jak Soud aplikoval výše uvedený test posouzení diskriminace.

Otázky

- 1 Na základě jakých důvodů stěžovatelka namítala diskriminační jednání?
- 2 Jak o těchto důvodech rozhodl Soud?
- 3 Jaký komparátor pro situaci stěžovatelky Soud použil?
- 4 Shledáváte v postupu Soudu v této věci z hlediska použité metodologie nějaké nedostatky?

3

GENDER PAY GAP

3.1

ÚVOD DO TÉMATU

POJEM GENDER PAY GAP

Pojem gender pay gap (zkráceně GPG), překládaný do češtiny nejčastěji jako nerovnosti v odměňování mezi muži a ženami, představuje průměrný rozdíl ve výdělcích žen a mužů za celou ekonomiku. Bývá vyjádřen v procentech průměrného příjmu mužů.

DISKRIMINACE V ODMĚŇOVÁNÍ NA ZÁKLADĚ POHLAVÍ

Gender pay gap je nutné odlišovat od diskriminace v odměňování. O diskriminaci v odměňování na základě pohlaví se jedná, pokud jsou muž a žena, kteří vykonávají stejnou práci nebo práci stejné hodnoty, odměňováni při stejné nebo srovnatelné pracovní výkonnosti a výsledcích odlišně. Diskriminace v odměňování může být buď přímá, nebo nepřímá.

NEOČIŠTĚNÁ MÍRA GPG

Vyjadřuje celkový příjmový rozdíl mezi muži a ženami za celou ekonomiku bez ohledu na to, jaké jsou mezi muži a ženami odlišnosti v nejdůležitějších pracovních charakteristikách, jako je vzdělání, věk, profese, délka pracovních zkušeností, typ pracovní smlouvy atd.

Ačkoli se může jevit, že tento údaj není pro svou obecnost příliš vypovídající, jedná se o důležitý ukazatel postavení žen na trhu práce. Zachycuje totiž míru jejich ekonomické participace na pracovním trhu i míru jejich znevýhodnění ve vztahu k pracovním podmínkám a kariérním šancím.

OČIŠTĚNÁ MÍRA GPG

Očištěná míra GPG představuje příjmový rozdíl mezi muži a ženami se stejnými charakteristikami. Srovnává ženy a muže se stejným vzděláním, podobného věku, ve stejné profesi, se stejnou délkou praxe atd. Vyjadřuje tak rozdíl v příjmech, který nelze vysvětlit odlišnými charakteristikami mužů a žen na trhu práce a jejich odlišnou pozicí.

Hodnota očištěného GPG činila v roce 2016³ v České republice (při zohlednění hlediska stejné pozice u stejného zaměstnavatele) 10 %, což je dvojnásobná hodnota ve srovnání s jinými evropskými zeměmi. Příčiny tohoto alarmujícího rozdílu v odměňování žen a mužů je tak nutno hledat v jiných skutečnostech, potenciálně i v samotné přímé diskriminaci.⁴

³ Jedná se o údaj z nejaktuálnější dostupné analýzy. Lze předpokládat, že se jeho výše do roku 2022 významněji nesnížila.

⁴ Křížková, A., Pospíšilová, K., a kol., *Rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR. Pracoviště, zaměstnání, stejná práce a rozklad faktorů*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2018, s. 53.

5
Evropská komise: Eurostat. *Gender pay gap in unadjusted form*. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_05_20/default/table?lang=en (cit. 15. dubna 2022).

6
Český statistický úřad. Zaostřeno na ženy a muže – 2021, 4-35 Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd. Dostupné a: <https://www.czso.cz/documents/10180/142141209/3000022104.pdf/98cea2c7-7695-4214-8b17-358c899d80e2?version=1.1> (cit. 15. dubna 2022).

3.2 ASPEKTY, KTERÉ SE VE VÝŠI GPG PROJEVUJÍ

7
Křížková, A., Vohlidalová, M., a kol., *Aktuální rozdíly v odměňování mužů a žen v ČR. Hluboková analýza statistik a mezinárodní srovnání*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, s. 47.

8
Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Co je Gender Pay Gap a jak se počítá?* Dostupné na: <https://rovnaodmena.cz/rovne-odmenovani/gender-pay-gap/> (cit. 5. ledna 2022).

9
Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Po stopách nerovné odměny. Kvalitativní analýza nerovnosti v příjmech mužů a žen*. 2020. s. 74. Dostupné na: <https://www.rovnaodmena.cz/www/img/uploads/545fe484c.pdf> (cit. 1. ledna 2022).

10
Křížková, A., Pospíšilová, K., a kol., *Rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR: Pracoviště, zaměstnání, stejná práce a rozklad faktorů*. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2018, s. 8.

11
Křížková, A., Vohlidalová, M., a kol., *Aktuální rozdíly v odměňování mužů a žen v ČR. Hluboková analýza statistik a mezinárodní srovnání*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, s. 49.

PRŮMĚR VS. MEDIÁN

Míru GPG lze určovat na základě průměrného nebo mediánového příjmu. Platí přitom totéž, co při výpočtu těchto příjmů, tedy že medián má vyšší vypovídací hodnotu, jelikož průměr je zkreslen vysoce nadprůměrnými příjmy malého počtu pracovníků. Naproti tomu medián (hodnota přesně uprostřed) není ovlivněn extrémními hodnotami.

V roce 2020 představoval GPG stanovený na základě průměrného příjmu mužů a průměrného příjmu žen v ČR 16,4 %⁵ (muži: 41 616 Kč a ženy: 34 756 Kč)⁶.

Výše GPG v České republice dle mediánu byla v roce 2020 12,3 % (muži: 35 198 Kč a ženy: 30 843 Kč).

VZDĚLÁNÍ

Nejnižší míra GPG je v ČR u osob se základním vzděláním. Největší rozdíl v odměňování podle vzdělání nacházíme mezi vysokoškolsky a středoškolsky vzdělanými muži a ženami. To se týká i rozdílu mezd za stejnou práci na stejném pracovišti (10 %). U vysokoškolsky vzdělaných dochází v posledních 10 letech k nárůstu rozdílu mezd.⁷

VĚK

Nejvyšší GPG je ve věkové skupině 40–44 let, kdy dosahuje 25 % (průměrného příjmu mužů). Je to období, kdy na ženy v největší míře dopadá péče o děti. Poměrně vysoké rozdíly (v rozmezí 12–13 %) se však vyskytují i mezi muži a ženami do 24 let, z nichž většina ještě vlastní děti nemá. Vliv na výši GPG tedy nemá jen péče o dítě, ale i samotné očekávání, že žena jednou pečovat bude (bez ohledu na to, zda a kdy k tomu dojde).⁸

REGION

Výše GPG obvykle koreluje s výší průměrných mezd v daném regionu. Největší rozdíly v odměňování tak aktuálně existují v Praze, Středočeském kraji či na Vysočině, kde je vyšší zastoupení služeb. Nižší míra GPG je v krajích, kde se více vyskytuje těžký průmysl související s nižšími příjmy (Moravskoslezský nebo Ústecký kraj).⁹

SEKTOR ZAMĚSTNÁNÍ

Na výši GPG má vliv rovněž sektor, ve kterém zaměstnanci pracují. V sektoru peněžnictví a pojišťovnictví a v sektoru stavebnictví jsou rozdíly v odměňování žen a mužů velmi vysoké a ženy jsou v těchto sektorech odměňovány o 17 %, respektive o 14 %, méně než muži pracující na stejné pracovní pozici. Naproti tomu v sektoru administrativy jsou ženy odměňovány o 5–6 % méně než muži pracující na stejné pracovní pozici.¹⁰

Obecně dále platí, že s největším průměrným GPG se setkáme u zaměstnání s nejvyšší průměrnou měsíční odměnou.¹¹

Rozdíly v odměňování žen a mužů jsou nižší ve veřejné sféře, ale ani tam nejsou zanedbatelné. Příjmy žen a mužů ve veřejné sféře, kteří vykonávají stejnou práci na stejném pracovišti, se liší v průměru o 5 %, oproti zhruba dvojnásobnému rozdílu mezd v soukromé sféře.

Výskyt nerovného odměňování ve veřejné sféře může být s ohledem na tzv. tabulkové platy¹² stanovené platovými tabulkami překvapivý. Je obvykle způsoben jednak variabilními složkami platu (výši odměn, výši osobního příplatku), nezřídka ale také snahou nadřazených dosáhnout u mužů uznání delší praxe či zařazení do vyšší platové třídy.¹³

3.3 PŘÍČINY GPG

Gender pay gap je způsoben mozaikou nejrůznějších příčin, níže naleznete ty nejčastěji diskutované. Řada z nich je mezi sebou provázána, a různě se tak vzájemně ovlivňují a posilují.

HORIZONTALNÍ SEGREGACE PRACOVNÍHO TRHU

Na pracovním trhu můžeme rozlišovat tzv. mužská a ženská odvětví. Některá ženská zaměstnání jsou společností vnímána jako poslání (zejména pečovatelská) anebo bývají méně viditelná, v důsledku čehož bývá ženská práce dlouhodobě podhodnocována.¹⁴ Ve feminizovaných odvětvích, jako je školství, sociální práce nebo zdravotnictví, kde je vysoké zastoupení žen, tak bývá hladina mezd nižší než v odvětvích s vyšším zastoupením mužů.

Ve feminizovaných sektorech můžeme narazit na tzv. fenomén *skleněného výtahu*, kdy se muži působící v těchto oborech setkávají se zvýhodněním, které jim umožňuje rychlý kariérní růst spojený s růstem výdělků. I to se pak negativně projevuje v rozdílech v odměňování žen a mužů. Typickým příkladem je školství, ve kterém je zastoupeno výrazně více žen, ale pozice ředitelů škol a jejich zástupců vykonávají ve významné míře muži.

VERTIKÁLNÍ GENDEROVÁ SEGREGACE PRACOVNÍHO TRHU

Ženy se méně často než muži dostávají do vedení, zejména na ty nejvyšší posty ve vrcholném managementu. Výrazně méně jsou zastoupeny v dozorčích či správních radách společností. Gender pay gap tak logicky zvyšují muži pobírající ve vyšším managementu či vedení společností nadprůměrné či dokonce extrémně vysoké příjmy.

RODIČOVSTVÍ

Je pozoruhodné, že rodičovství muže a ženy má z hlediska jejich odměny za práci zcela opačný efekt. U otce stále převažuje v řadě zemí představa, že se jedná o „chleboďárce“, který musí po narození dítěte zabezpečit větší rodinu. Můžeme tak hovořit o *otcovském bonusu*, kdy otcové dostávají vyšší odměnu než bezdětní muži i matky. V multikulturních společnostech toto dle výzkumů platí zejména pro vzdělané bílé heterosexuální muže.

Naproti tomu matky bývají za své mateřství naopak penalizovány, jelikož zaměstnavatelé mají tendence vnímat mateřství pro kariéru ženy a její pracovní výkon jako přítěž. Ženy s dětmi tak mají na globálním trhu práce nižší příjmy než bezdětné ženy. To bývá dáno tím, že v určité etapě života obvykle vykonávají tzv. překerní práci (nestandardní formy práce spočívající v brigádnických smlouvách, smlouvách na dobu určitou či zkrácených úvazcích, které pro zaměstnance představují menší jistotu i nižší příjem).¹⁵

GENDEROVÉ STEREOTYPY

Ženám a mužům bývají přisuzovány odlišné schopnosti a společenské role. Ženy stále bývají v řadě zemí vnímány primárně jako pečovatelky, muži jako živitelé rodiny. To

12
Podle § 109 zákoníku práce dostávají plat zaměstnanci státu, obcí nebo příspěvkových organizací, mzda náleží zaměstnancům soukromých zaměstnavatelů.

13
srov. Podcast Hlas Heroine: #24 - Lenka Simerská, socioložka, specialistka na gender pay gap. Heroine. Dostupné na: <https://www.heroine.cz/podcasty> (cit. 5. 1. 2022).

14
Křížková, A., Pospíšilová, K., a kol. *Co víme o rozdílech ve výdělcích žen a mužů: Shrnutí publikovaných studií v rámci projektu 22 % K ROVNOSTI*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2020, s. 8–10.

15
Křížková, A., Pospíšilová, K., a kol., *Rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR: Pracoviště, zaměstnání, stejná práce a rozklad faktorů*. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2018, s. 22.

16

Podcast Hlas Heroine: #24 - Lenka Simerská, socioložka, specialista na gender pay gap. Heroine. Dostupné na: <https://www.heroine.cz/podcasty> (cit. 5. 1. 2022).

17

Havelková, B., *Právní aspekty nerovného odměňování žen a mužů*. In PLASOVÁ, B., HODICKÁ, K., (ed.) *Sborník z mezinárodní konference k tématu nerovného odměňování žen a mužů*, Brno: Genderové informační centrum NORA, o.p.s., Kancelář veřejného ochránce práv. 2016, s. 27.

18

Křížková, A., Pospíšilová, K., a kol., *Rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR: Pracoviště, zaměstnání, stejná práce a rozklad faktorů*. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2018, s. 17.

19

Evropská komise. *2021 report on gender equality in the EU*. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights_annual_report_ge_2021_printable_en_0.pdf (cit. 5. 1. 2022), s. 23.

se odráží i v přemýšlení zaměstnavatelů, kteří u žen nezřídka mylně dovozují nižší pracovní výkon.¹⁶

Z výzkumů rovněž vyplývá, že na shodné vlastnosti u žen a mužů či jejich projevy má společnost jiný náhled.

SLOŽITĚJŠÍ POZICE ŽEN PŘI VYJEDNÁVÁNÍ O MZDĚ A PLATU

S genderovými stereotypy úzce souvisí i další konkrétnější příčina GPG. Ženám bývá často vyčítáno, že si odpovídající finanční ohodnocení nedokáží vyjednat. Je však třeba si uvědomit, že zatímco u mužů vnímá většina společnosti např. asertivní přístup týkající se vyjednávání o příjmu nebo kariérní ambice za vhodný a žádoucí, u žen je tomu právě naopak.¹⁷

Vedle tohoto dvojího metru zaměstnavatelů uplatňovaného vůči ženám a mužům se ve vyjednávání žen o výši odměny projevuje rovněž skutečnost, že jsou pro ně zásadní další pracovní podmínky umožňující jim sladování pracovního a rodinného života. Vysokou hodnotu tak pro ně má zejména flexibilní pracovní doba, možnost využívat home office či umístit děti do dětské skupiny. Těmto benefitům ženy připisují velký význam i ve srovnání s výší svého příjmu.¹⁸

K právní stránce vlivu vyjednávání na výši odměny za práci si přečtete případovou studii *Smluvní volnost nade vše* níže.

PÉČE O RODINU A DOMÁCNOST

Ženy jsou dnes stále s ohledem na nerovnou dělbu péče o děti a domácnost často nuceny volit mezi rodinou a kariérou. V době, kdy je děti nejvíce potřebují, tak svou práci nezřídka významně upozadují. Nerovné dělení péče v evropských rodinách dobře dokumentuje zpráva Evropské komise k dopadům pandemie covidu-19. Z ní vyplynulo, že množství neplacené práce spojené s péčí o děti a domácnost sice narostlo v době pandemie v roce 2020 pro obě pohlaví, dopad na ženy byl však citelnější. Ženy se péčí o děti věnovaly v průměru 62 hodin týdně oproti 36 hodinám u mužů. Péči o domácnost pak musely obětovat 23 hodin týdně, zatímco muži pouze 15 hodin.¹⁹ Vyšší vytíženost žen v domácnosti se logicky odráží v čase a energii, které mohou věnovat své práci, či v kariérních ambicích.

PŘÍMÁ A NEPŘÍMÁ DISKRIMINACE V ODMĚŇOVÁNÍ

Řada z výše uvedených stereotypů tvoří základ pro přímou i nepřímou diskriminaci v odměňování, při níž ženy dostávají za stejnou práci či práci stejné hodnoty nižší odměnu než muži. O nepřímé diskriminaci hovoříme, pokud na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z některého z diskriminačních důvodů osoba znevýhodněna (např. nárok na roční bonus či povýšení mají pouze zaměstnanci s několikaletou nepřerušovanou praxí, což je podmínka, kterou díky rodičovské a mateřské dovolené hůře naplní ženy než muži).

3.4 DŮSLEDKY NEROVNÉHO ODMĚŇOVÁNÍ MUŽŮ A ŽEN

FEMINIZACE CHUDOBY

Ženy jsou vlivem GPG ve vyšší míře ohroženy chudobou a sociálním vyloučením, což se týká zejména seniorek a žen samoživitelek. Nízké příjmy žen mají dopad nejen na jejich životní úroveň, ale na celé domácnosti. V případě samoživitelek na nerovnost v odměňování doplácí i jejich děti.

NIŽŠÍ DŮCHODY ŽEN

Rozdíl v důchodech mezi muži a ženami představuje dlouhodobě 18 %.²⁰ Ženy se přitom dožívají vyššího věku, současně ale do starobního důchodu odchází dříve než muži; musí tak s nízkým důchodem vyžít o několik let déle než muži.

POSILOVÁNÍ ASYMETRICKÝCH ROLÍ MUŽE A ŽENY VE SPOLEČNOSTI

Odlišné odměňování se přirozeně promítá do strategie rodin při péči o děti. Tuto skutečnost dobře ilustruje, že muži využívají rodičovskou dovolenou pouze v necelých 2 % domácností. Tři čtvrtiny žen přitom uvádějí, že hlavním důvodem, proč jsou na rodičovské ony a nikoli partner, je partnerův vyšší příjem.²¹

3.5 OPATŘENÍ KE SNIŽOVÁNÍ GPG V ČR

Jak vyplývá z výše uvedeného, GPG je výsledkem mnoha vzájemně provázaných příčin, jeho snížení tak vyžaduje komplexní přístup.

TLAK NA TRANSPARENTNOST ODMĚŇOVÁNÍ

Transparentnost odměňování je v České republice, kde jsou debaty o výši příjmu stále pro velkou část populace považovány za tabu, nepopulárním tématem. Transparentnost však neznamená možnost zjistit výši příjmu konkrétního kolegy. Mezi opatření přispívající k transparentnosti odměňování řadíme např. reportovací povinnosti větších společností ohledně výše interního GPG, povinnost provádět genderový audit a zveřejňovat jeho výsledky, možnost zaměstnance požádat o informaci o průměrné výši příjmu skupiny zaměstnanců opačného pohlaví, kteří vykonávají stejnou práci nebo práci stejné hodnoty, nebo povinnost zaměstnavatele přijmout mzdový předpis s jasně stanovenými pravidly odměňování.

Jednoduchým opatřením v této oblasti by také mohlo být výslovné zakotvení zákazu zahrnutí doložky mlčenlivosti o výši příjmu do pracovní smlouvy do zákoníku práce. I dnes je takto sjednaná doložka nicotná, tuto informaci však většina zaměstnanců neví, a má tak z diskuzí ohledně výše příjmu a následného postihu přirozeně obavy.

V březnu 2021 předložila Evropská komise návrh směrnice o transparentnosti odměňování, jejíž znění je nyní předmětem vyjednávání mezi členskými státy EU. Bude-li směrnice předpokládající řadu z výše uvedených opatření přijata, budou mít členské státy včetně České republiky povinnost ji následně transponovat do svého právního řádu.

VÍCE LITIGAČNÍCH KAUZ V OBLASTI DISKRIMINACE V ODMĚŇOVÁNÍ

K tematizaci rovného odměňování a větší osvětě by mohlo přispět i větší množství úspěšných litigačních kauz. Českým soudům je však z důvodu nedůvěry veřejnosti v jejich schopnost řešit tuto problematiku předkládáno jen poměrně malé množství žalob z oblasti diskriminace v odměňování na základě pohlaví.²² Předložené kauzy často končí na procesních aspektech nebo z důvodu nedostatečné expertizy soudů, jak se s diskriminačními případy vypořádat. Dochází například k tomu, že aplikují nesprávný postup při převracení důkazního břemene z žalobce na žalovaného vyplývající z § 133a občanského soudního řádu. Lze se také setkat s tím, že navzdory objektivní odpovědnosti zaměstnavatele za diskriminaci, která vyplývá z § 11 a § 24 zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, soudy nesprávně zkoumají zavinění či motiv zaměstnavatele.²³

ZLEPŠENÍ KONTROLNÍCH MECHANISMŮ V OBLASTI DISKRIMINACE V ODMĚŇOVÁNÍ

Dohled nad rovným odměňováním spadá do působnosti Státního úřadu inspekce práce. Tento úřad přitom do nedávna nevnímal v rámci své činnosti diskriminaci v odměňování jako klíčové téma, na které by se při kontrolách měl zaměřovat. Za porušení předpisů jsou i dnes nezřídka ukládány nízké pokuty. Metodiky pro inspektory, jak k této problematice přistupovat, teprve vznikají.

AKTIVNÍ PŘÍSTUP ODBOROVÝCH ORGANIZACÍ

Pro odbory v České republice bohužel rovnost pohlaví stále také není zásadním bodem jejich vyjednávání. Soustředí se spíše na nízké mzdy obecně, ochranu zaměstnanců či bezpečnost práce a přesčasy. Přesto ale i v České republice platí, že na nižší GPG narazíme u zaměstnavatelů, kde byla odborovou organizací sjednána kolektivní smlouva.²⁴

24

Křížková, A., Pospíšilová, K., a kol., *Rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR: Pracoviště, zaměstnání, stejná práce a rozklad faktorů*. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2018, s. 16–17, 23.

25

Evropská komise. *Report – Barcelona objectives*. 2018. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/files/report-barcelona-objectives_en (cit. 5. 1. 2022)

26

Křížková, A., Vohlídalová, M., a kol., *Aktuální rozdíly v odměňování mužů a žen v ČR. Hloubková analýza statistik a mezinárodní srovnání*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, s. 22.

ZAJIŠTĚNÍ DOSTUPNÝCH ZAŘÍZENÍ PÉČE O DĚTI A SENIORY

Pro podporu rovnosti žen a mužů na pracovním trhu je nezbytné zajistit kvalitní, finančně dostupné a různorodé služby péče o děti i seniory. Česká republika přitom v dostupnosti zařízení pro děti do 3 let věku zůstává s Polskem a Slovenskem stále na samém chvostu Evropské unie, neboť možnost navštěvovat jesle či jiná zařízení zde má méně než 10 % nejmladších dětí.²⁵

ZVÝŠENÍ PLATŮ VE FEMINIZOVANÝCH ODVĚTVÍCH

Jedním z opatření ke snížení GPG je i finanční podpora hůře hodnocených odvětví, ve kterých jsou soustředěny ženy. To se v posledních letech dělo zejména v oblasti školství. I díky zvýšení platů ve školství, kde pracuje výrazná převaha žen, došlo k nezanebatelnému poklesu GPG z hodnoty 21 % v roce 2016 na 18,9 % v roce 2019.

ZVÝŠENÍ MINIMÁLNÍ MZDY

Podobně jako podpora feminizovaných odvětví se v míře GPG pozitivně projevuje i zvyšování minimální mzdy. Za minimální mzdu nebo nízký příjem v rozmezí minimální mzdy a jejího dvojnásobku totiž pracuje v ČR více než polovina zaměstnaných žen.²⁶

3.6.

PRAKTICKÁ ÚLOHA K NEROVNÉMU ODMĚŇOVÁNÍ

SMLUVNÍ VOLNOST NADE VŠE

NEROVNÉ ODMĚŇOVÁNÍ

Skutkový stav

Kateřina byla přijata na místo HR Generalist v oddělení lidských zdrojů, kde odpovídala za výběr nových pracovníků. Její nástupní mzda v roce 2018 činila 37 000 Kč. Po roce u společnosti, kdy měla stále tuto mzdu, se dozvěděla, že její předchůdce Ivan,

---

který měl stejné vzdělání a délku praxe jako ona a který na stejné pozici začal pracovat v roce 2017 a strávil zde toliko jeden rok, nastupoval se mzdou 41 000 Kč.

Kateřina současně při auditu ve společnosti zjistila, že mediánová mzda v oddělení lidských zdrojů, kde pracuje 10 žen a 2 muži, je 45 000 Kč, zatímco v oddělení finančního controllingu, kde pracuje 13 mužů a jedna žena, je 53 000 Kč. Požadavky na uchazeče o práci v obou odděleních byly shodné: magisterské vzdělání ekonomického směru, výborná znalost angličtiny, znalost druhého jazyka výhodou, alespoň 5 let praxe v oboru.

Relevantní ustanovení vnitrostátního práva

Zákoník práce

§ 110

- (1) Za stejnou práci nebo za práci stejné hodnoty přísluší všem zaměstnancům u zaměstnavatele stejná mzda, plat nebo odměna z dohody.
- (2) Stejnou práci nebo práci stejné hodnoty se rozumí práce stejné nebo srovnatelné složitosti, odpovědnosti a namáhavosti, která se koná ve stejných nebo srovnatelných pracovních podmínkách, při stejné nebo srovnatelné pracovní výkonnosti a výsledcích práce.
- (3) Složitost, odpovědnost a namáhavost práce se posuzuje podle vzdělání a praktických znalostí a dovedností potřebných pro výkon této práce, podle složitosti předmětu práce a pracovní činnosti, podle organizační a řídicí náročnosti, podle míry odpovědnosti za škody, zdraví a bezpečnost, podle fyzické, smyslové a duševní zátěže a působení negativních vlivů práce.

Úkol

- 1 Myslíte, že stanovením výše nástupní mzdy byla Kateřina vystavena diskriminaci, pokud vezmeme v úvahu, že o mzdu ve výši 37 000 Kč si u pohovoru požádala? Může zaměstnavatel argumentovat v tomto případě smluvní volností, vyšší výkonností Ivana a (ne)schopností Kateřiny vyjednávat o mzdě?
- 2 Myslíte, že Kateřina a její kolegyně byly vystaveny přímé diskriminaci v odměňování, když medián jejich platů byl nižší než medián v oddělení finančního controllingu?

4 **EVROPSKÝ VÝBOR** **PRO SOCIÁLNÍ** **PRÁVA** **A KOLEKTIVNÍ** **STÍŽNOST** **NA GENDER PAY** **GAP**

Na konci roku 2019 bylo vydáno rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva (Výbor) ve věci *University Woman of Europe proti České republice*, které se týkalo rovných příležitostí mužů a žen na trhu práce. Výbor se v rozhodnutí zabýval právě problematikou GPG, a dále pak zastoupením žen v rozhodovacích orgánech soukromých společností. K obsahu rozhodnutí viz níže, nejprve pár slov k Evropské sociální chartě obecně a k činnosti Výboru.

4.1 EVROPSKÁ SOCIÁLNÍ CHARTA

27

Rada Evropy. *The European Social Charter: The Charter at a Glance*.
Dostupné na: <https://www.coe.int/en/web/european-social-charter> (cit. 6. 1. 2022).

Evropský výbor pro sociální práva dohlíží na dodržování Evropské sociální charty (Charta), což je úmluva přijatá v rámci Rady Evropy zaručující základní sociální a hospodářská práva. Charta svou věcnou působností představuje protějšek k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv, jež zaručuje práva občanská a politická. Charta zakotvuje řadu práv vztahujících se k zaměstnání, bydlení, zdraví, vzdělání či sociální ochraně a klade důraz na ochranu zranitelných skupin, kterými jsou např. senioři, děti, osoby se zdravotním postižením či migranti.²⁷

4.2 EVROPSKÝ VÝBOR PRO SOCIÁLNÍ PRÁVA

Výbor využívá v rámci monitoringu Charty dva vzájemně se doplňující mechanismy. Prvním z nich je přezkum periodických zpráv členských států o naplňování Charty. Druhý mechanismus spočívá v rozhodování o tzv. kolektivních stížnostech, které mohou výboru předkládat akreditované neziskové organizace a sociální partneři.

V kolektivní stížnosti mohou neziskové organizace namítat nesoulad právní úpravy či praxe s některým ustanovením Charty. Výboru není možné předkládat stížnosti týkající se individuálních situací. Není proto nutné v dané záležitosti vyčerpávat vnitrostátní prostředky nápravy a stěžující organizace nemusí být obětí namítaného porušení.

Ačkoli rozhodnutí Výboru o kolektivních stížnostech či jeho závěry přijaté k periodickým zprávám nejsou pro členské státy právně závazné, jedná se o autoritativní výklad poskytovaný orgánem, který státy zřídily za účelem ochrany osob ve zranitelném postavení. Pokud se stát rozhodne od závěrů vyslovených Výborem odchylnit, musí svůj postup velmi důkladně a pečlivě odůvodnit.

4.3 KOLEKTIVNÍ STÍŽNOST UNIVERSITY WOMEN OF EUROPE PROTI ČESKÉ REPUBLICĚ

28

Překlad rozhodnutí do českého jazyka je k dispozici
<https://justice.cz/web/msp/preklady-vybranych-nazoru-vyboru1>

Stěžovatelská organizace University Women of Europe (UWE) podala obdobnou kolektivní stížnost proti všem 15 státům Rady Evropy, které přistoupily ke stížnostnímu mechanismu Charty. Výbor následně shledal porušení Charty v různých aspektech v případě 14 zemí. Úplný soulad s Chartou konstatoval pouze v případě Švédska.

Ve vztahu k České republice Výbor shledal, že v českém právním řádu není zajištěna transparentnost odměňování spočívající v poskytování informací o odměňování a možnosti srovnávat pracovní místa mezi obchodními společnostmi v soukromém sektoru. Dále shledal, že dosud nebylo dosaženo dostatečného měřitelného pokroku v podpoře rovných příležitostí žen a mužů v oblasti rovného odměňování, jinými slovy, že nebylo dosaženo dostatečného snížení míry GPG. Konečně také rozhodl, že nedošlo k dosažení dostatečného pokroku při zajištění vyváženého zastoupení žen v rozhodovacích orgánech soukromých společností. Tyto nedostatky představovaly porušení několika ustanovení Charty a Dodatkového protokolu z roku 1988.²⁸

Česká republika je nyní povinna stejně jako v případě rozsudků Evropského soudu pro lidská práva přijmout opatření k implementaci výše uvedených závěrů Výboru. Jak již bylo zmíněno, ke snížení míry GPG nepostačuje přijetí pouze jednoho legislativního či jiného opatření, ale je třeba společné dlouhodobější působení širší škály systémových změn legislativního i jiného charakteru v oblasti trhu práce i rodinné politiky.

5 OPAKOVACÍ OTÁZKY

- ① Jaké jsou základní otázky, které si musíte zodpovědět, pakliže chcete určit, zda je posuzované zacházení v souladu s článkem 14 Úmluvy?
- ② Jakého prostoru pro uvážení státy v oblasti diskriminace požívají?
- ③ Může zákaz diskriminace zakazovat i stejné zacházení?

- ④ Co je nepřímá diskriminace?
- ⑤ Jak se liší gender pay gap a diskriminace v odměňování?
- ⑥ Jaký údaj se dozvíme z tzv. očištěného gender pay gap?
- ⑦ Jaká práva zakotvuje Evropská sociální charta?
- ⑧ Jaký orgán monitoruje dodržování Evropské sociální charty a jakými způsoby?

6 DALŠÍ ZDROJE

Gender equality (tematická příručka ESLP)
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Gender_Equality_ENG.pdf

Roma and Travellers (tematická příručka ESLP)
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Roma_ENG.pdf

Sexual orientation issues (tematická příručka ESLP)
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Sexual_orientation_ENG.pdf

Equal Pay? Time to close the gap! (tematická příručka Evropské komise) https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights/equalpayday_factsheet.pdf

Pay Transparency: Time to see the gap! (tematická příručka Evropské komise)
https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/factsheet-pay_transparency-2019.pdf

Gender pay gap in EU countries based on SES (2014) (tematická příručka Evropské komise) https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights/report-gender-pay-gap-eu-countries_october2018_en_0.pdf

Platová nerovnosť | SDA x Dejepis Inak, (dokument o GPG Slovenské debatné asociácie, pod nímž naleznete linky na další relevantní zdroje)
<https://www.youtube.com/watch?v=8FLCgP62JIK>

Evropský výbor pro sociální práva
<https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/european-committee-of-social-rights>

7 VODÍTKA K ŘEŠENÍ ÚLOH

Ještě rok s dcerou

Případ je inspirován rozsudkem Soudu z roku 2017 proti Rumunsku, který snadno dohledáte jak v databázi Hudoc, tak v databázi eslp.justice.cz.

Rozsudek si přečtěte, včetně oddělených stanovisek, která obsahují důležité a zajímavé myšlenky. Zamyslete se a rozhodněte se, zda byste v tomto případě hlasoval(a) s většinou, či naopak se přiklonil(a) k menšině.

V rámci rozšíření tématu se můžete podívat i na pozdější rozsudek *Ecis proti Lotyšsku* (č. 12879/09 rozsudek ze dne 10. ledna 2019), který se také týkal odlišného zacházení mezi muži a ženami ve výkonu trestu odnětí svobody (tentokrát v aspektu možnosti požádat o krátkodobé opuštění věznice), v němž Soud nicméně dospěl k opačnému závěru, než v rozsudku z případové studie.

Podívejte se i na rozsudek *Konstantin Markin proti Rusku* (cit. výše), v němž Soud shledal, že umožnění rodičovské dovolené jen ženám, a to i v armádě, není přípustné.

Konečně, podívat se můžete i na rozsudek *Khamtokhu a Aksenchik proti Rusku* (č. 60367/08 a 961/11, rozsudek velkého senátu ze dne 24. ledna 2017), v němž Soud konstatoval, že omezit trest na doživotí jen pro muže, a ženy z tohoto trestu vyloučit, naopak přípustné je.

Právo na požitek ze sexu

K odpovědi na čtvrtou otázku si přečtete nesouhlasné stanovisko soudců Ravaraniho a Bošnjaka.

Smluvní volnost nade vše

- 1 Až se nad úkolem zamyslíte, můžete se podívat, jak se s otázkou vypořádal ve věci C-381/99 *Brunnhofers* Soudní dvůr Evropské unie (poslední odstavec).
- 2 Stejně tak i ve druhém případě se podívejte na věc C-127/92 *Enderby* (bod 1, str. 11)

OCHRANA CIZINCŮ PŘED VYHOŠTĚNÍM

KATEŘINA RADOVÁ

1 CÍLE KAPITOLY

Čtenáři mají přehled, které články Úmluvy jsou relevantní pro ochranu migrantů a uprchlíků před jejich vyhoštěním, ačkoli Úmluva neobsahuje právo na azyl.

Čtenáři rozumí, co znamená zásada *non-refoulement* ve smyslu článků 2 a 3 Úmluvy a jakým způsobem se má uplatňovat v praxi na vnitrostátní úrovni vůči migrantům a uprchlíkům.

Čtenáři jsou seznámeni s judikaturou Soudu, která se zabývá uplatňováním zásady *non-refoulement* nejen na území smluvních států, ale i na jejich hranicích a na volném moři; čtenáři jsou obeznámeni i s článkem 4 Protokolu č. 4 k Úmluvě, který zakazuje hromadné vyhoštění cizinců a s jeho použitím na situace hromadných přílivů migrantů a uprchlíků.

Čtenáři si jsou vědomi, že vyhoštění cizince z území smluvního státu může bránit rovněž ochrana práva na soukromý a/nebo rodinný život ve smyslu článku 8 Úmluvy a znají rámcově kritéria, dle kterých Soud posuzuje možné porušení tohoto článku.

2 ZÁKLADNÍ POJMOSLOVÍ

Na začátek uvádíme vysvětlení základních pojmů, se kterými se při označování cizinců můžete setkat.

MIGRANT

I když na mezinárodní úrovni neexistuje všeobecně platná právní definice pojmu migrant, lze stanovit, že migrantem je osoba, která změní zemi svého obvyklého pobytu bez ohledu na důvod pro její migraci nebo právní status. Mezinárodní organizace migrace za migranta označuje jakoukoliv osobu, která překračuje nebo překročila mezinárodní hranice nebo je uvnitř svého státu mimo místo svého obvyklého pobytu bez ohledu na (1) její právní postavení, (2) nucenost či dobrovolnost jejího pohybu, (3) důvody pro její pohyb, nebo (4) délku jejího pobytu.

UPRCHLÍK

Ve smyslu čl. 1A Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 („Ženevská úmluva“) je uprchlíkem osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo pro zastávání určitých politických názorů a je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti. Uprchlíkem se osoba stává v momentě, kdy opustí svou vlast. Postavení uprchlíka získá ale až udělením tohoto statusu ze strany přijímacího státu na základě žádosti.

MEZINÁRODNÍ OCHRANA

Na základě práva EU může osoba získat tzv. mezinárodní ochranu.²⁹ Osobou požívající mezinárodní ochranu je osoba, které bylo přiznáno postavení uprchlíka ve smyslu Ženevské úmluvy nebo status doplňkové ochrany. Osoba žádající na území členských států EU o mezinárodní ochranu bývá v judikatuře Soudu označována jako žadatel o mezinárodní ochranu nebo obecně i jako žadatel o azyl.

²⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany (přepracované znění) („kvalifikační směrnice“).

DOPLŇKOVÁ OCHRANA

Osobou, která má nárok na doplňkovou ochranu, je státní příslušník třetí země nebo osoba bez státní příslušnosti, která nesplňuje podmínky pro uznání za uprchlíka, ale u které existují závažné důvody se domnívat, že pokud by byla navrácena do země svého původu, byla by vystavena reálné hrozbě, že utrpí vážnou újmu ve smyslu článku 15 kvalifikační směrnice, přičemž tato osoba nemůže nebo vzhledem ke shora uvedené hrozbě nechce přijmout ochranu dané země. Vážnou újmu se rozumí uložení nebo vykonání trestu smrti nebo mučení, nelidské či ponižující zacházení nebo trest vůči žadateli v zemi původu nebo vážné a individuální ohrožení života nebo nedotknutelnosti civilisty v důsledku svévolného násilí během mezinárodního nebo vnitrostátního ozbrojeného konfliktu.

3 MIGRANTI A UPRCHLÍCI Z POHLEDU ÚMLUVY

Úmluva jako taková neobsahuje právo na získání postavení uprchlíka ani mezinárodní ochrany. Soud není oprávněn přezkoumávat žádosti o mezinárodní ochranu. Ve své judikatuře Soud upozorňuje na zásadu mezinárodního práva, že státy mají právo kontrolovat vstup a pobyt cizinců na svém území. Smluvní strany mají nicméně na základě článku 1 Úmluvy povinnost přiznat každému, kdo podléhá jejich jurisdikci, práva a svobody Úmluvou chráněné. V tomto ohledu Úmluva ukládá státům určité povinnosti, které mj. omezují jejich právo někoho ze svého území vyhostit nebo jim ukládají povinnost povolit určité osobě vstup na jejich území. Relevantními jsou v tomto kontextu především články 2, 3, 5, 8 a 13 Úmluvy, článek 4 Protokolu č. 4 a čl. 1 Protokolu č. 7.

3.1 ROLE ÚMLUVY A SOUDU

Úkol

- ❓ Vyhledejte si tyto články Úmluvy a jejich protokolů a zamyslete se nad tím, na jaké situace, kterým jsou cizinci v České republice vystaveni, mohou dopadat a v rámci jakých řízení na vnitrostátní úrovni se můžete s aplikací těchto článků jako právníci setkat. V rámci této kapitoly se zaměříme především na uplatňování článků 3 a 8 Úmluvy.

3.2 VYHOŠTĚNÍ Z POHLEDU ČLÁNKU 3 ÚMLUVY A ZÁSADA NON-REFOULEMENT

ÚVODEM

Článek 3 Úmluvy stanoví, že „nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání“.

Soud v judikatuře dovedl, že stát nesmí vyhostit cizince do země, pokud existují závažné důvody se domnívat, že by mu zde hrozilo skutečné nebezpečí špatného zacházení, které by bylo v rozporu s článkem 3 Úmluvy. V takovém případě z článku 3 vyplývá povinnost státu cizince do takové země nenavrátit.

Tato zásada vyplývající z článku 3 Úmluvy se nazývá *non-refoulement*. Může být spojena i s článkem 2 Úmluvy chránící právo na život.

Prvním případem, kdy takto Soud článek 3 Úmluvy vyložil, byla věc *Soering proti Spojenému království* (č. 14038/88, rozsudek ze dne 7. července 1989, § 90–91), která se týkala extradice stěžovatele podezřelého z vraždy do USA, kde mu hrozilo uložení trestu smrti.

Úkol

- ? Vyhledejte si v Hudocu případ *Soering proti Spojenému království*. Kromě prostudování prvotního zformulování zásady *non-refoulement* v judikatuře Soudu v odstavci 91 zjistíte, co znamená tzv. „*death row phenomenon*“. Zároveň se zamyslete nad tím, jaká metoda výkladu článku 3 Úmluvy, která vedla k formulaci zásady *non-refoulement*, byla Soudem ve věci *Soering* použita.

ABSOLUTNÍ POVAHA ZÁSADY NON-REFOULEMENT

Absolutní povaha zákazu navrácení – *non-refoulement* – znamená, že neumožňuje žádné výjimky a zákaz je třeba respektovat ve všech případech, kdy se cizinec ocitá pod jurisdikcí smluvní strany a hrozí mu vyhoštění.

Projevuje se například v následujících ohledech:

- Míru rizika či závažnost hrozícího zacházení v zemi původu nelze poměřovat s nebezpečím dané osoby pro veřejný pořádek, národní bezpečnost ani s jiným zájmem. Nelze vyhostit například osobu podezřelou z terorismu, pokud by jí v zemi původu hrozilo zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy (*Saadi proti Itálii*, č. 37201/06, rozsudek velkého senátu ze dne 28. února 2008)
- K absolutnímu zákazu *refoulement* je třeba přihlížet ve všech případech, kdy může dojít k vyhoštění nebo vydání osoby na jiné území. Právní důvod odeslání cizince z území státu nehraje roli (*Babar Ahmad a ostatní proti Spojenému království*, č. 24027/07, rozsudek ze dne 10. dubna 2012). Stát musí zkoumat skutečné nebezpečí porušení článku 3 Úmluvy, ať už se jedná o správní nebo trestní vyhoštění či extradici v rámci trestní spolupráce mezi státy. Například neudělení azylu, tj. zamítnutí žádosti o mezinárodní ochranu, může mít za následek uložení správního vyhoštění.
- Pakliže je stát informován o skutečnostech, z nichž vyplývá, že by dané osobě mohlo hrozit v cílové zemi zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy, musí takové nebezpečí posoudit *proprio motu* (tj. z vlastní iniciativy). Zároveň, vzhledem k absolutní povaze ochrany poskytované článkem 3, se Soud musí ujistit, že posouzení provedené orgány smluvního státu bylo adekvátní a dostatečně podložené jak domácími zdroji, tak materiály pocházejícími z jiných spolehlivých a objektivních zdrojů, jako jsou například agentury OSN nebo renomované nevládní organizace.

POUŽITÍ ZÁSADY NON-REFOULEMENT V PRAXI

Klíčové pojmy, jejichž naplnění bude Soud v případech vyhoštění posuzovat, jsou „skutečné nebezpečí“ a „špatné zacházení“.

ŠPATNÉ ZACHÁZENÍ

Soud nerozlišuje mezi jednotlivými formami špatného zacházení, tj. mučením nebo nelidským a ponižujícím zacházením. Zacházení však musí vždy dosáhnout „minimálního stupně závažnosti“, má-li být považováno za zakázané ve smyslu článku 3 Úmluvy. Posouzení této intenzity bude vždy záviset na všech okolnostech daného případu. Blíže k pojmu špatné zacházení viz kapitolu k ochraně před špatným zacházením na místech zbavení svobody.

SKUTEČNÉ NEBEZPEČÍ

Aby vyhoštěním došlo k porušení článku 3 Úmluvy, je nutné prokázat, že existují „závažné důvody se domnívat, že dotčené osobě, bude-li vyhoštěna, hrozí skutečné nebezpečí, že

---

bude vystavena zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy“. Skutečné nebezpečí neznamena jistotu, ale určitou míru pravděpodobnosti, že porušení práv v cílové zemi nastane. Tato pravděpodobnost musí být vyšší než pouhá možnost. Posouzení nebezpečí se zakládá na dvou faktorech: obecné situaci v cílové zemi a osobních okolnostech stěžovatele. S ohledem na nezávislost, objektivnost a spolehlivost zdroje, Soud při svém posouzení zohledňuje informace mezinárodních organizací, jakými jsou zprávy orgánů Rady Evropy (včetně CPT), UNHCR, dalších orgánů OSN nebo EU či zprávy renomovaných nevládních organizací, např. Amnesty International nebo Human Rights Watch.

POVINNOST DŮKLADNÉHO PŘEZKUMU

V souladu se zásadou subsidiarity není úkolem Soudu nahradit posouzení vnitrostátních orgánů. Soud tak nepřezkoumává žádost o mezinárodní ochranu jako soud další instance. Závěry vnitrostátních orgánů však obstojí jen tehdy, shledá-li je Soud adekvátními a dostatečně podloženými, a to jak domácími, tak jinými objektivními a spolehlivými zdroji. Soud stanovil, že je povinností státu, aby vnitrostátní soudy podrobily námitky vyhošťovaných osob důkladnému přezkumu, tj. aby je nezávisle a pečlivě přezkoumaly, a to na základě veškerých předložených materiálů i materiálů získaných *proprio motu*.

Shrnutí základních zásad posuzování existence skutečného nebezpečí v případech týkajících se vyhoštění žadatelů o azyl naleznete v rozsudku *J. K. a ostatní proti Švédsku* (č. 59166/12, rozsudek velkého senátu ze dne 23. srpna 2016, § 77–105).

Úkol

- ?
- Seznamte se případem *J. K. a ostatní proti Švédsku*, ať již v databázi Hudoc nebo eslp.justice.cz, a podrobně si prostudujte odstavce 77–105. Použité zásady budete potřebovat pro řešení následujících praktických úloh. Při čtení se zaměřte na:
- rozdělení břemena tvrzení a břemena důkazního pro určení, zda cizinci hrozí skutečné nebezpečí špatného zacházení;
  - skutečnost, že určitá obecná situace může sama o sobě představovat skutečné nebezpečí zacházení v rozporu s článkem 3 a ne vždy je nutné individualizované nebezpečí;
  - faktory, které dle Soudu posilují pravděpodobnost budoucího nebezpečí špatného zacházení v individuálním případě.

3.3 VYHOŠTĚNÍ Z POHLEDU ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Článek 8 Úmluvy stanoví, že:

1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života (...).
2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

NEGATIVNÍ ZÁVAZKY

V souladu se zásadou mezinárodního práva, podle níž mají smluvní strany právo kontrolovat vstup a pobyt cizinců na jejich území, Soud opakovaně zdůrazňuje, že Úmluva nezaručuje cizinci právo usadit se v určité zemi. Smluvní strany proto mohou rozhodnout o vyhoštění a případně zakázat další pobyt legálně pobývajícího cizince ze svého území. Nesmí tak však činit libovolně, neboť vyhoštěním může dojít k zásahu do práv

---

chráněných článkem 8 Úmluvy (*negativní závazek státu*). Mohou tak postupovat pouze za splnění podmínek výše citovaného druhého odstavce článku 8. Stěžejní otázkou k posouzení přiměřenosti zásahu je, zda bude vyhoštěním nastavena spravedlivá rovnováha mezi soutěžícími zájmy, tedy zájmy cizince na ochraně jeho soukromého a rodinného života na straně jedné a zájmy společnosti jako celku na straně druhé. V předmětných případech se tedy použije tzv. pětistupňový test (k němu podrobněji viz úvodní kapitolu).

SOUKROMÝ A/NEBO RODINNÝ ŽIVOT

V prvním kroku bude vždy nutné určit, zda cizinec, který má být vyhoštěn, vede v hostitelském státě soukromý a/nebo rodinný život ve smyslu Úmluvy, do kterého může být vyhoštěním zasazeno. Výkladu pojmu rodinného života v migračních věcech se Soud zabýval například ve věci *Al-Nashif proti Bulharsku* (č. 50963/99, rozsudek ze dne 20. června 2002, § 112). Rodinný život zahrnuje primárně vztahy mezi manžely nebo jiné *de facto* vztahy a jejich nezletilé děti. Mezi rodiči a jejich dospělými dětmi nebo mezi dospělými sourozenci není rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy, pokud na sobě nejsou dále závislí (*Slivenko proti Lotyšsku*, č. 48321/99, rozsudek velkého senátu ze dne 9. října 2003, § 94–97). Dodatečné prvky závislosti Soud ale nevyžaduje, jednali se o mladé dospělé stále žijící se svými rodiči, kteří dosud nezaložili vlastní rodinu (*Maslov proti Rakousku*, č. 1638/03, rozsudek velkého senátu ze dne 23. června 2008, § 62 a 64). I v případě, že cizinec v hostitelské zemi nevede rodinný život ve smyslu článku 8 Úmluvy, jeho soukromý život může představovat sám o sobě překážku pro vyhoštění (*Slivenko proti Lotyšsku*, cit. výše, § 97). K vzájemnému vztahu těchto dvou pojmů se Soud vyjádřil poprvé v rozsudku *Üner proti Nizozemsku* (č. 46410/99, rozsudek velkého senátu ze dne 18. října 2006):

„59. (...) [N]e všichni migranti nehledě na to, jak dlouho pobývají v zemi, ze které mají být vyhoštěni, nezbytně naplňují ‚rodinný život‘ ve významu článku 8. Nicméně protože článek 8 také chrání právo na založení a rozvinutí vztahu s jinými lidskými bytostmi a okolním světem (...) a může někdy zahrnovat aspekty sociální identity jednotlivce (...), je nutné uznat, že všechny sociální vazby společně mezi usazenými migranty a komunitou, ve které žijí, představují část konceptu ‚soukromého života‘ ve smyslu článku 8. Ať už je přítomný ‚rodinný život‘, či nikoli, Soud proto předpokládá, že vyhoštění usazeného migranta představuje zásah do jeho práva na soukromý život. Bude záležet na okolnostech konkrétního případu, jestli bude vhodné, aby se Soud zaměřil spíše na ‚rodinný život‘ nebo na ‚soukromý život‘.“

LEGITIMNÍ CÍL

V případech, kdy je vyhoštění důsledkem trestné činnosti cizince, Soud za sledovaný legitimní cíl považuje předcházení nepokojům a zločinnosti (*Boultif proti Švýcarsku*, č. 54273/00, rozsudek ze dne 2. srpna 2001). Mimo trestnou činnost pak k vyhoštění může docházet pro zajištění účinné kontroly migrace a obecného naplňování imigrační politiky státu, kde Soud akceptuje za legitimní cíl sledování hospodářského blahobytu země (*Hasanbasic proti Švýcarsku*, č. 52166/09, rozsudek ze dne 11. června 2013). K vyhoštění též může dojít v zájmu národní bezpečnosti, kdy podkladem bývají informace zpravodajských služeb (*Gaspar proti Rusku*, č. 23038/15, rozsudek ze dne 12. června 2018).

ÜNER KRITÉRIA

Ve věci *Üner proti Nizozemsku* (č. 46410/99, rozsudek velkého senátu ze dne 18. října 2006, § 54–60) Soud formuloval kritéria, která je nezbytné zohlednit pro posouzení,

---

zda byla dodržena spravedlivá rovnováha mezi zájmy státu a zájmy jednotlivce na ochraně jeho soukromého a/nebo rodinného života:

- povaha a závažnost trestného činu spáchaného stěžovatelem,
- délka jeho pobytu v zemi, z níž má být vyhoštěn,
- doba od spáchání trestného činu a chování stěžovatele během ní,
- státní příslušnost různých dotčených osob,
- rodinná situace stěžovatele, zejm. doba trvání manželství, jakož i ostatní okolnosti svědčící o existenci skutečného rodinného života páru,
- otázka, zda manžel stěžovatele při vzniku rodinného pouta věděl o trestné činnosti stěžovatele,
- otázka, zda z manželství vzešly děti, a jejich věk,
- závažnost obtíží, kterým by manžel stěžovatele čelil v zemi, kam má být stěžovatel vyhoštěn,
- zájem a blaho dětí, zejména s ohledem na obtíže, kterým by čelily v zemi, kam má být stěžovatel vyhoštěn, a
- pevnost rodinných, sociálních a kulturních vazeb s hostitelskou zemí a se zemí, kam má být stěžovatel vyhoštěn.

Žádnému z výše uvedených kritérií přitom Soud nepřisuzuje určitou míru důležitosti. Všechna musí být vždy posouzena vzhledem k individuálním okolnostem daného případu. Skutečnost, že se stěžovatel dopustil, byť i závažnější, trestné činnosti, není sama o sobě rozhodující. Jedná se toliko o jeden faktor z výše uvedených kritérií, který by měl být poměřován společně s ostatními. Za nejzávažnější přitom Soud v dosavadní judikatuře hodnotil násilnou a drogovou trestnou činnost (*Unuane proti Spojenému království*, č. 80343/17, rozsudek ze dne 24. listopadu 2020). Zároveň ne všechna kritéria musí být relevantní pro veškeré případy. Například pokud osoba, která má být vyhoštěna z důvodu trestné činnosti, dosud nezaložila v hostitelském státě rodinný život, mezi aplikovatelná kritéria patří pouze povaha a závažnost trestného činu spáchaného stěžovatelem, délka pobytu v hostitelské zemi, doba od spáchání trestného činu a chování stěžovatele během ní a pevnost jeho sociálních, kulturních a rodinných vazeb s hostitelskou zemí a se zemí, kam má být vyhoštěn.

DLOUHODOBĚ USAZENÝ MIGRANT

V případě dlouhodobě usazených migrantů, kteří strávili celý život nebo většinu svého mládí v hostitelské zemi, je přitom zapotřebí „velmi vážných důvodů“ pro odůvodnění jejich vyhoštění (*Maslov proti Rakousku*, č. 1638/03, rozsudek velkého senátu ze dne 23. června 2008, § 75). Velmi závažná trestná činnost přitom může ospravedlnit i vyhoštění osob, které se narodily a vyrostly v hostitelské zemi, a které nemají na svou zemi původu žádné vazby (*Levakovic proti Dánsku*, č. 7841/14, rozsudek ze dne 23. října 2018, srov. též *Pormes proti Nizozemsku*, č. 25402/14, 28. červenec 2020).

ROLE SOUDU

Úlohou Soudu je posoudit, zda stát dodržel spravedlivou rovnováhu při vyvažování mezi zájmy jednotlivce chráněnými Úmluvou a zájmy společnosti jako celku. Pro učinění takového závěru je nutné, aby vnitrostátní soudy v řízeních, která mají dopad na soukromý a/nebo rodinný život, dostatečně podrobně odůvodnily svá rozhodnutí ve světle kritérií plynoucích z judikatury Soudu (*El Ghatet proti Švýcarsku*, č. 56971/10, rozsudek ze dne 8. listopadu 2016, § 47). Odůvodnění, které skutečně nevyvažuje dotčené zájmy, je v rozporu s článkem 8 Úmluvy, zejména pokud soudy přesvědčivě nezdůvodní, že je zásah přiměřený sledovaným cílům. Naopak, pokud vnitrostátní soudy dostatečně a přesvědčivě přezkoumaly skutkové okolnosti a relevantní souvislosti a provedly adekvátní posouzení osobních zájmů stěžovatele a obecnějších zájmů společnosti, nepřísluší Soudu jejich posouzení nahradit svým vlastním, a to ani v otázce jeho přiměřenosti, ledaže pro to existují důležité důvody.

POZITIVNÍ ZÁVAZKY

Výše uvedené se vztahovalo na případy usazených migrantů, tedy osob, kterým již bylo formálně uděleno právo k pobytu v hostitelské zemi. Odlišným prizmatem Soud posuzuje případy, kdy cizinec teprve žádá o přijetí do hostitelské země, resp. se již na území hostitelského státu nachází, ale dosud mu nebylo oprávnění k pobytu uděleno. Tyto případy Soud posuzuje z pohledu možného pozitivního závazku státu přijmout na své území cizince, který zde do té doby pobýval nelegálně, a udělit mu pobytové oprávnění z důvodu respektování jeho práv chráněných článkem 8 Úmluvy. Zároveň ale uvádí, že hranice mezi pozitivními a negativními závazky státu není neprodyšná, použitelné zásady jsou nicméně podobné. V obou případech je potřeba dodržet spravedlivou rovnováhu mezi soutěžícími zájmy jednotlivce a společností jako celku. Z pohledu pozitivních závazků Soud posuzoval například věc *Jeunesse proti Nizozemsku*, ve které uvedl faktory, které je nutné zohlednit pro určení, zda má stát pozitivní závazek povolit cizinci vstup a pobyt na jeho území (č. 12738/10, rozsudek velkého senátu ze dne 3. října 2014, § 106–109). Mezi tyto faktory patří míra, v jaké by byl narušen rodinný život, rozsah vazeb cizince v hostitelském státě, zda existují nepřekonatelné překážky, aby rodina žila v zemi původu jednoho z jejích členů, zda jsou dotčena imigrační pravidla (např. předchozí porušení cizineckých předpisů) nebo zájem na ochraně veřejné bezpečnosti. V případě, že rodinný život vznikl v době, kdy si dotyčné osoby byly vědomy, že vzhledem k imigračnímu statusu jedné z nich je jejich rodinný život na daném území nejistý, dojde vyhoštěním takového rodinného příslušníka k porušení článku 8 Úmluvy pouze za výjimečných okolností (*Rodrigues da Silva and Hooghamer proti Nizozemsku*, č. 50435/99, rozsudek ze dne 31. ledna 2006, § 39).

Úkol

- ? Seznamte se s případy *Üner proti Nizozemsku* a *Jeunesse proti Nizozemsku* a posuďte, jak se od sebe liší posuzování možného porušení článku 8 Úmluvy z pohledu negativních a pozitivních závazků státu. Použijte se pětistupňový test i na případy řešené z pohledu pozitivních závazků?

4 PRAKTICKÉ ÚLOHY

Následují případové studie, na kterých si vyzkoušíte použití článků 3 a 8 Úmluvy na případy vyhoštění.

VĚDEC SHELDON Z ÍRÁNU

ZÁSADA NON-REFOULEMENT V PRAXI

Skutkový stav A

Íránský vědec Sheldon přicestoval v roce 2019 do České republiky. Po příjezdu se přihlásil cizinecké policii a požádal o udělení mezinárodní ochrany, neboť se obával, že v případě jeho návratu do Íránu mu hrozí nebezpečí. V rámci řízení o udělení mezinárodní ochrany Ministerstvu vnitra sdělil, že se v zemi původu angažoval v opozičním hnutí. O své činnosti neměl žádné písemné důkazy, v rámci azylového pohovoru však uvedl, že byl v minulosti několikrát zadržen a předveden před íránský revoluční soud. Když byl před něj předveden naposledy v roce 2016, byl propuštěn pod podmínkou, že bude nadále se státními orgány spolupracovat a bude donášet informace na své okolí. Zároveň musel přislíbit, že se již nadále nebude účastnit opozičních akcí a bude reagovat na soudní předvolání. Sheldon ale nedokázal zůstat stranou, a i nadále byl odhodlaný bojovat za to, v co věří. S obavou o bezpečnost své rodiny se však snažil svoji

---

činnost co nejlépe zastírat. V roce 2018 se nicméně zúčastnil rozsáhlých protivládních demonstrací. Asi týden po protestech zjistil, že mu byl prohledán byt i jeho pracovní prostory na univerzitě, kde působil jako vědec. Jeho pas a některé citlivé dokumenty zmizely. Z obavy, že bude opět předvolán před íránský revoluční soud, se rozhodl okamžitě Írán opustit.

Jeho azylové žádosti Ministerstvo vnitra nevyhovělo a rozhodlo o jeho vyhoštění, neboť neměl žádné jiné oprávnění k pobytu na území. Stran aktivit stěžovatele v Íránu ministerstvo shledalo, že nebyly příliš významné. Tomu měl nasvědčovat fakt, že stěžovatel nebyl od roku 2016 předvolán před revoluční soud a že jeho rodina, která v Íránu zůstala, nebyla následně pronásledována. Opoziční činnost sama o sobě totiž dle informací poskytnutých Ministerstvem zahraničí ČR nutně nevytváří nebezpečí z pronásledování nebo špatného zacházení po návratu do Íránu. Dle těchto informací byli mučeni nebo vystavováni špatnému zacházení spíše výrazní zástupci opozice, mezi které Sheldon netvrdil, že patří. Svě členství v opozici, ani skutečnost, že byl v minulosti předvolán před revoluční soudy, zároveň stěžovatel nebyl s to jakkoliv doložit. Jeho tvrzení byla navíc v některých aspektech nesoudržná a v průběhu řízení je také měnil. V rámci prvního pohovoru například uvedl, že byl revolučním soudem předvolán třikrát. V rámci druhého pohovoru však orgánům tvrdil, že byl za svůj život revolučním soudem předvolán celkem čtyřikrát.

Sheldon se závěry Ministerstva vnitra nesouhlasil, a obrátil se proto s žalobou proti zamítavému rozhodnutí na krajský soud.

Úkol

- Vžijte se do role soudce krajského soudu a posuďte, zda byste ve světle závazků plynoucích z článku 3 Úmluvy za daných skutkových okolností potvrdili rozhodnutí Ministerstva vnitra.

Do své odpovědi zahrňte, jak je v případech vyhoštění z pohledu článku 3 Úmluvy rozděleno břemeno tvrzení a břemeno důkazní mezi vyhošťovaného cizince a vnitrostátní orgány a jak se v tomto ohledu liší posuzování nebezpečí pramenící ze situace obecného násilí od individuálního ohrožení. Uveďte rovněž, jaké faktory dle Soudu posilují pravděpodobnost budoucího nebezpečí špatného zacházení v individuálním případě.

Zároveň jako soudce posuďte, zda lze z pohledu judikatury Soudu považovat za dostatečné, aby se ve svém rozhodnutí Ministerstvo vnitra opíralo pouze o informace o situaci v zemi původu poskytnutých Ministerstvem zahraničních věcí ČR.

Skutkový stav B

Po přicestování do České republiky Sheldon přestoupil ke křesťanství. Ministerstvu vnitra na žádost předložil potvrzení faráře, že je od února 2019 členem místní kongregace a že byl pokřtěn. K dotazu ministerstva doplnil, že chodí pravidelně na setkání kongregace a čte Bibli. Trval však na tom, že se jedná o jeho soukromou záležitost, nechce na ní založit svou azylovou žádost a zlehčovat vážnost své víry.

Ministerstvo vnitra k jeho přestoupení ke křesťanství uvedlo, že stěžovatel nebyl ochoten uvést náboženské vyznání jako důvod k udělení azylu s tím, že se jednalo o jeho soukromou záležitost. Aspektem přestupu ke křesťanství se proto ve svém rozhodnutí nijak nezabývalo. Až před vnitrostátním soudem v rámci řízení o žalobě proti rozhodnutí ministerstva stěžovatel uvedl, že chce požádat o azyl i z důvodu své křesťanské víry. Uvedl, že za přestup od islámu k jinému náboženství se v Íránu ukládá trest smrti.

Úkol

- ? Vžijte se do role soudce krajského soudu a posuďte, zda byste ve světle závazků plynoucích z článku 3 Úmluvy za daných skutkových okolností potvrdili rozhodnutí Ministerstva vnitra nebo byste ho zrušili pro nezákonnost a vrátili mu ho k dalšímu posouzení.

Skutkový stav C

Poté, co krajský soud rozhodnutí Ministerstva vnitra zrušil a vrátil mu žádost o mezinárodní ochranu k dalšímu posouzení, se bezpečnostní složky ČR dozvěděly, že Sheldon měl v minulosti spolupracovat s iránským režimem. Zjistily totiž, že jako vědec pomáhal vyvíjet jaderné a biologické zbraně. Měl mít zároveň na svědomí válečné zločiny, když některé jím vyvíjené zbraně měl testovat na civilistech. To Sheldon po konfrontaci Ministerstvu vnitra potvrdil. Uvedl ale, že byl k daným činům donucen a že nikdy nechtěl nikomu zapříčinit újmu. Obával se, že v případě neuposlechnutí by vystavil svoji rodinu nebezpečí. Sdělil, že právě kvůli těmto svým zločinům nakonec ze služeb iránské armády odešel a přidal se k opozici. O to většímu ohrožení života bude dle jeho názoru v případě návratu vystaven, neboť je pro iránské bezpečnostní služby známou osobou.

Ministerstvo vnitra však jeho tvrzení nepovažovalo za důvěryhodné, neboť se k daným činům přihlásil až poté, co ho s nimi konfrontovaly vnitrostátní orgány. Dospělo k závěru, že i kdyby jeho tvrzení byla pravdivá, a Sheldonovi by v případě navrácení hrozilo skutečné nebezpečí špatného zacházení, zájem na ochraně národní bezpečnosti České republiky převáží nad ochranou zájmů jednotlivce a jeho azylovou žádost opět zamítlo.

Sheldon se závěry Ministerstva vnitra nesouhlasil, a obrátil se proto s žalobou proti zamítavému rozhodnutí na krajský soud.

Úkol

- ? Vžijte se do role soudce krajského soudu a posuďte, zda shledáváte závěry Ministerstva vnitra za souladné s článkem 3 Úmluvy. Ve své odpovědi se vyjádřete, zda je možné v případě posuzování možnosti vyhoštění z pohledu článku 3 Úmluvy porovnávat zájmy jednotlivce se zájmy společnosti jako celku.

Pokud by Sheldona nebylo možné vyhostit na základě článku 3 Úmluvy, mělo by mu Ministerstvo vnitra udělit postavení uprchlíka dle Ženevské úmluvy nebo doplňkovou ochranu? Odpovídá zásada *non-refoulement* ve smyslu Ženevské úmluvy rozsahu *non-refoulement* ve smyslu Úmluvy?

Relevantní ustanovení mezinárodního a evropského práva:

Ženevská úmluva

Článek 1F

Ustanovení této úmluvy se nevztahují na žádnou osobu, o níž jsou vážné důvody se domnívat, že

- a se dopustila zločinu proti míru, válečného zločinu nebo zločinu proti lidskosti, ve smyslu mezinárodních dokumentů obsahujících ustanovení o těchto zločinech;

-
- b se dopustila vážného nepolitického zločinu mimo zemi svého azylu dříve, než jí bylo povoleno se tam usadit jako uprchlík;
  - c je vinna činy, které jsou v rozporu se zásadami a cíli Spojených národů.

Článek 33

- (1) Žádný smluvní stát nevyhostí jakýmkoli způsobem nebo nevrátí uprchlíka na hranice zemí, ve kterých by jeho život či osobní svoboda byly ohroženy na základě jeho rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité společenské vrstvě či politického přesvědčení.
- (2) Výhody tohoto ustanovení však nemohou být požadovány uprchlíkem, který z vážných důvodů může být považován za nebezpečného v zemi, ve které se nachází, nebo který poté, co byl usvědčen konečným rozsudkem ze zvláště těžkého trestného činu, představuje nebezpečí pro společnost této země.

Kvalifikační směrnice

Článek 12

- (1) (...)
- (2) Státní příslušník třetí země nebo osoba bez státní příslušnosti jsou vyloučeni z postavení uprchlíka, existují-li závažné důvody se domnívat, že
  - a se dopustili zločinu proti míru, válečného zločinu nebo zločinu proti lidskosti ve smyslu mezinárodních dokumentů obsahujících ustanovení o těchto zločinech;
  - b se dopustili vážného nepolitického zločinu mimo zemi svého azylu dříve, než byli uznáni uprchlíkem, tj. před vydáním povolení k pobytu na základě příznání postavení uprchlíka. Za vážné nepolitické zločiny lze považovat zvláště kruté činy, přestože byly údajně spáchány s politickým cílem.

Článek 17

- (1) Státní příslušník třetí země nebo osoba bez státní příslušnosti nemají nárok na doplňkovou ochranu, existují-li vážné důvody se domnívat, že
  - a se dopustili zločinu proti míru, válečného zločinu nebo zločinu proti lidskosti ve smyslu mezinárodních dokumentů obsahujících ustanovení o těchto zločinech;
  - b se dopustili vážného zločinu;
  - c jsou vinní činy, které jsou v rozporu se zásadami a cíli OSN uvedenými v preambuli a v člancích 1 a 2 Charty OSN;
  - d představují nebezpečí pro společnost nebo pro bezpečnost členského státu, ve kterém se nachází.

Skutkový stav D

Sheldon se svou žalobou nepochodil ani u krajského soudu. Rozhodl se to ale nevzdat a podal kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu. Nezákonnost rozhodnutí krajského soudu spatřoval především v tom, že se krajský soud nijak nezabýval jeho novým sdělením o sexuální orientaci. Před krajským soudem totiž Sheldon nově uvedl, že je gay a že si nepřeje nic jiného než žít svobodně a nemuset svou sexuální orientaci před okolním světem skrývat. V Íránu hrozí za homosexuální styk trest smrti.

Krajský soud k tomu v rámci řízení o kasační stížnosti uvedl, že k dané skutečnosti nemohl přihlídnout, neboť zákonost rozhodnutí Ministerstva vnitra posuzuje s ohledem na skutečnosti známé v době vydání rozhodnutí, tj. *ex tunc*, jak mu přímo ukládá § 75 odst. 1 soudního řádu správního. Jako *obiter dictum* uvedl, že v souladu s tvrzením Sheldona íránské úřady nejsou v tuto chvíli obeznámeny s jeho sexuální orientací. Sheldon tak v případě navrácení do země původu může svoji sexuální orientaci nadále skrývat, aby nebyl vystaven nebezpečí ve smyslu článku 2 Úmluvy.

Relevantní ustanovení vnitrostátního práva

Soudní řád správní

§ 75

- (1) Při přezkoumání rozhodnutí vychází soud ze skutkového a právního stavu, který tu byl v době rozhodování správního orgánu.

(...)

Úkol

- ? Jste soudci Nejvyššího správního soudu rozhodující o kasační stížnosti. Jak byste o ní rozhodli? Zaměřte se přitom na otázku, zda krajský soud měl přihlídnout k nově sdělené skutečnosti o sexuální orientaci stěžovatele nebo ne.

Zároveň se zamyslete, zda lze v souladu s článkem 3 Úmluvy po stěžovateli požadovat, aby svoji sexuální orientaci v zemi původu skrýval, jak krajský soud vyslovil jako *obiter dictum*.

ONE STEP FURTHER, TWO STEPS BACK

UPLATNĚNÍ ZÁSADY *NON-REFOULEMENT* NA HRANICÍCH STÁTU

A PRÁVO NA PŘÍSTUP K AZYLOVÉMU ŘÍZENÍ

Podle článku 1 Úmluvy přiznávají smluvní strany každému, kdo podléhá jejich jurisdikci, práva a svobody chráněná Úmluvou. Výkon jurisdikce je podmínkou *sine qua non* pro to, aby smluvní stát mohl být činěn odpovědným za jednání či opomenutí, která mu lze přičítat a která představují porušení práv a svobod chráněných Úmluvou. Co ale když se osoba ještě nenachází na území smluvního státu a žádá o mezinárodní ochranu na volném moři, na hranicích nebo na dané území přišla ilegálně, mají státy povinnost dodržet zásadu *non-refoulement* i v takovém případě? A jaké konkrétní povinnosti v těchto situacích mají?

Úkol

- 7 Následují čtyři modelové situace, v jakých se migranti a uprchlíci mohou ocitnout. U každé z nich zkuste zodpovědět příslušné otázky, a to nejprve bez dalších znalostí. Až posléze zkuste vyhledat příléhavé rozsudky Soudu v databázi eslp.justice.cz nebo Hudoc a v jejich světle svou odpověď zdůvodnit.

Polsko-běloruská hranice

Rodina původem z Čečenska s pěti dětmi se v průběhu jednoho roku snažila 35krát v Polsku požádat o mezinárodní ochranu. Pokaždé přicestovala na hraniční přechod mezi Běloruskem a Polskem a při každé příležitosti sdělila polské pohraniční stráž, že jim v zemi původu hrozí skutečné nebezpečí špatného zacházení. Pohraniční stráž vždy vydala rozhodnutí, jímž rodině odmítla povolit vstup na území Polska s tím, že se snaží do země dostat z ekonomických a osobních důvodů. Z pohledu polské vlády se navíc čečenská rodina nenacházela ani v její jurisdikci, neboť byla na území Polska jen velmi krátce a jen na hraničním přechodu, přičemž jí nebylo povoleno vstoupit na území. Rodina se obrátila k Soudu s námitkou porušení článku 3 Úmluvy.

Otázky

- 1 Spadala čečenská rodina pod jurisdikci Polska ve smyslu článku 1 Úmluvy?
- 2 Vztahuje se zásada *non-refoulement* i na navrácení osob do třetího státu v případě, že nebezpečí hrozí pouze ve státě původu?
- 3 Jaké povinnosti má stát vůči osobě, pokud ji chce navrátit do třetího státu bez meritorního přezkumu její žádosti o mezinárodní ochranu?
- 4 Mají smluvní státy povinnost vpustit osobu žádající o mezinárodní ochranu na jejich hranicích na jejich území a nechat ji tam pobývat po dobu vedení azylového řízení?

Tranzitní prostor letiště Václava Havla

Paní Ashaki původem z Nigérie přiletěla do České republiky na letiště Václava Havla. Při pasové kontrole v tranzitním prostoru letiště bylo zjištěno, že přicestovala na falešný cestovní doklad. Paní Ashaki proto nebyl povolen vstup na území. Zároveň proti ní bylo zahájeno trestní řízení pro podezření ze spáchání trestného činu paděláním a pozměňování veřejné listiny a byla umístěna do vazební věznice. Ashaki byla následně uznána vinnou a byl jí uložen trest vyhoštění. Až ve vazební věznici se jí povedlo sdělit svoji situaci sociální pracovníci, která následně paní Ashaki domluvila schůzku s právníky z neziskové organizace. Ti jménem paní Ashaki podali stížnost k Soudu s žádostí o vydání předběžného opatření, v níž namítali porušení článku 3 Úmluvy. Uvedli, že se Ashaki opakovaně pokoušela českým orgánům, ať již cizinecké policii na letišti, tak soudu v rámci trestního řízení, sdělit, že ze země utíká z důvodu obav před násilím ze strany jejího manžela. V její věci však nikdy nebylo zahájeno azylové řízení. České orgány tvrdily, že paní Ashaki nikdy o mezinárodní ochranu nepožádala.

Otázky

- 1 Spadala paní Ashaki pod českou jurisdikci v době, kdy se nacházela v tranzitním prostoru letiště? A co posléze, kdy jí nebyl povolen vstup na území, a byla převezena do vazební věznice?

-
- 2 Uplatní se zásada *non-refoulement* i na osoby přicházející na území smluvních států nelegálně?
  - 3 Jak bude Soud dle vašeho názoru posuzovat rozporuplná tvrzení, zda paní Ashaki požádala o mezinárodní ochranu? Je pro podání žádosti o mezinárodní ochranu vyžadována specifická forma?

Maďarsko-srbská hranice

Skupina asi padesáti mužů původem ze Sýrie, Afghánistánu a Bangladéše se po setmění jednoho říjnového večera v roce 2021 rozhodla, že využijí své síly a jako skupina zdolají plot na srbsko-maďarské hranici. Již měsíce se snažili na hraničních přechodech požádat o mezinárodní ochranu, nikdy ale na ně nedošla řada. Poté, co v jedné části plot převrhli, snažili se utíkat dál do vnitrozemí. Byli ale zadrženi pohraniční stráží a bez okolků navraceni na druhou stranu plotu na maďarsko-srbské hranici, teritoriálně však zůstali ještě na území Maďarska. Proti postupu pohraniční stráže si následně stěžovali u Soudu.

Otázky

- 1 Došlo k vyhoštění ve smyslu Úmluvy, pokud byli stěžovatelé navraceni pouze za plot, ale zůstali na maďarském území?
- 2 Došlo k porušení zásady *non-refoulement*? Hraje roli, zda stěžovatelé měli hájitelné tvrzení, že jim v zemi původu hrozí nebezpečí v rozporu s článkem 3 Úmluvy?
- 3 Posuďte, zda v případě stěžovatelů došlo k porušení zákazu hromadného vyhoštění ve smyslu článku 4 Protokolu č. 4 k Úmluvě.

Migranti a uprchlíci ve Středozezemním moři

Lod' s přibližně 200 pasažéry původem ze Somálska a Eritrei plula z Libye směrem k italským břehům. Na volném moři, asi 35 námořních mil od ostrova Lampedusa, byla zastavena loděmi italské pobřežní stráže. Pasažéři byli následně přesunuti na italské lodě a bez jakéhokoliv vysvětlení, identifikace či zkoumání jejich individuálních situací byli italskými orgány navraceni zpět do Libye. Nebylo nijak zkoumáno, jestli jim zde nebo v jejich zemi původu hrozí nebezpečí v rozporu s článkem 3 Úmluvy. Několik z nich se pak obrátilo se stížnostmi na Soud.

Otázky

- 1 Spadali stěžovatelé pod jurisdikci Itálie, když byli zadrženi mimo teritoriální vody Itálie? Svou odpověď odůvodněte.
- 2 V případě, že se stěžovatelé nacházeli pod jurisdikcí Itálie, porušení jakého článku Úmluvy mimo článek 3 mohou před Soudem namítat?
- 3 Co je řetězový *refoulement*?

SHOULD I STAY OR SHOULD I GO

VYHOŠTĚNÍ A OCHRANA SOUKROMÉHO A RODINNÉHO ŽIVOTA

Sheldon v České republice získal mezinárodní ochranu. Následně za ním, na základě práva na sloučení rodiny, přicestovala z Íránu i jeho manželka Amy se synem Rajeshem, kterému v dané době byly čtyři roky. Po roce za nimi přicestoval i jejich druhý, již zletilý syn Howard, kterému se v České republice podařilo získat dlouhodobý pobyt za účelem studia. Celá rodina tak mohla v České republice začít nový život. Oba jejich syny ovšem potkaly nemilé, avšak docela rozličné osudy.

Rajesh

Rajesh v České republice vyrostl, naučil se český jazyk a absolvoval zde základní a střední školu. Na škole se ovšem zapletl do špatné party, která ho svedla na temnější stranu síly. V patnácti letech byl odsouzen za krádež, kterou spáchal jako mladistvý a bylo mu uloženo podmíněné odnětí svobody v délce tří měsíců. V sedmnácti letech byl odsouzen znovu, tentokrát za loupež, kterou spáchal jako mladistvý a byly mu uloženy čtyři měsíce odnětí svobody, z toho tři podmíněně. Po dovršení zletilosti byl několikrát odsouzen za držení psychotropních látek a řízení pod jejich vlivem. Ve svých 25 letech, byl uznán vinným ze spáchání trestného činu nedovolené ozbrojování, když byl spolu s dalšími členy svého gangu zastížen poblíž jiného gangu s nabitými zbraněmi při sobě. Vzhledem k povaze daného činu, který dle vnitrostátních soudů představoval vážné ohrožení veřejného pořádku, byl Rajesh odsouzen nejen ke dvěma letům a šesti měsícům nepodmíněného odnětí svobody, ale i k trestu vyhoštění na dobu neurčitou. Vnitrostátní soudy vzaly dopad daného rozhodnutí na soukromý život Rajeshe v potaz. Uvedly, že stěžovatel žije více než 20 let na území České republiky spolu s rodiči a bratrem. V zemi původu žádnou rodinu nemá. Není ženatý a nemá žádné děti. V Česku má nicméně přítelkyni. Absolvoval zde základní a střední školu a mluví česky. Persky ovládá jen základní pojmy a od svých čtyř let v Íránu nebyl. Lze mít nicméně za to, že povědomí o íránské kultuře a zvycích nabyt vyrůstáním v íránské rodině. Vzhledem ke všem okolnostem soudy shledaly trest vyhoštění na dobu neurčitou za přiměřený. Jelikož Rajesh vyčerpal všechny opravné prostředky na vnitrostátní úrovni, obrací se stížností na Soud, před kterým namítá porušení článku 8 Úmluvy.

Úkol

- ? Určete, zda bylo uložení trestu vyhoštění zasaženo do soukromého nebo rodinného života Rajeshe. Ve světle judikatury Soudu na poli článku 8 Úmluvy následně posuďte, zda byla uložení trestu vyhoštění v daném případě nastolena spravedlivá rovnováha.

Howard

Howard byl ve svém studiu úspěšný. Po zvládnutí českého jazyka a absolvování české maturity během jednoho roku pokračoval na vysokou školu. Zde potkal Bernadette, která je české státní příslušnosti, do které se zamiloval. Začali spolu chodit, ale po čase se jim život zkomplikoval. Jako studenti, kterým bylo čerstvých 21 let, zjistili, že je Bernadette těhotná. Howard proto požádal Bernadette o ruku a za dva měsíce byli svoji. Idyla ale netrvala věčně. Rok po narození jejich dítěte, Penny, se jejich vztah začal rozpadat. Howard odešel ze školy, aby rodinu zajistil. To se mu ale moc nedařilo. Bez vysokoškolského vzdělání a s cizím původem měl problém najít si stabilní zaměstnání. Nakonec se ocitl na úřadu práce a pobíral sociální dávky. Vedle toho pracoval alespoň krátkodobě na různých brigádách, ale načerno. Mezi manželi docházelo stále častěji k hádkám až jednoho dne se Bernadette rozhodla odejít bydlet ke svým

rodičům a požádala o rozvod. Howard to přijal a souhlasil i s tím, že Bernadette získá výhradní péči k Penny, které v té době byly dva roky, a to bez výslovně přiznaného práva na pravidelný osobní styk. I nadále s ní však chtěl udržovat kontakt. Jeho představu nicméně nabouralo rozhodnutí ministerstva vnitra. Howard v dané době na území pobýval na základě povolení k přechodnému pobytu jakožto rodinný příslušník občana Evropské unie. To bylo však ministerstvem na základě § 87f zákona o pobytu cizinců zrušeno, neboť Howard přestal být manželem občana EU a navíc představoval neodůvodnitelnou zátěž systému pomoci v hmotné nouzi, jelikož byl dlouhodobě nezaměstnaný. Ministerstvo Howarda vyzvalo k opuštění území do 60 dní. V rámci těchto 60 dní Howard požádal o trvalý pobyt, který mu ale nebyl udělen. Nebyl totiž schopen předložit doklad o zajištění dostatečných prostředků k trvalému pobytu na území. Přiměřeností dopadu svých rozhodnutí na rodinný nebo soukromý život Howarda se ministerstvo ani v jednom z nich nezabývalo, neboť v souladu s § 174a zákona o pobytu cizinců se přiměřenost posoudí jen v případech, kdy tak zákon výslovně stanoví. Ve vztahu k předmětným řízením to ale zákon nestanovil. Howard se proti oběma rozhodnutím neúspěšně odvolal ke Komisi pro rozhodování ve věcech pobytu cizinců a následně podal žaloby ke krajskému soudu. Namítal, že zrušením povolení k přechodnému pobytu a neudělením trvalého pobytu došlo k porušení jeho práva na soukromý a rodinný život ve smyslu článku 8 Úmluvy.

Úkol

- ? Vžijte se do role soudce krajského soudu a posuďte, zda Ministerstvo vnitra pochybilo, když se nezabývalo přiměřeností dopadů svých rozhodnutí. Ve světle závazků plynoucích z článku 8 Úmluvy následně posuďte, zda by měl být Howardovi na základě článku 8 Úmluvy povolen pobyt na území České republiky.

5 OPAKOVACÍ OTÁZKY

- ① Co je zásada *non-refoulement* a z jakého článku Úmluvy vyplývá?
- ② Jaké jsou povinnosti státu vyplývající z článku 3 Úmluvy vůči cizinci v případě, že ho chce ze svého území vyhostit?
- ③ Jakým způsobem Soud posuzuje, zda cizinci v zemi původu hrozí skutečné nebezpečí špatného zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy? Jak je rozděleno břemeno tvrzení a břemeno důkazní?
- ④ Jaké jsou faktory, které dle Soudu naznačují vyšší pravděpodobnost, že by v případě vyhoštění byla osoba vystavena skutečnému nebezpečí špatného zacházení?
- ⑤ Co znamená absolutní povaha *non-refoulement*?
- ⑥ Uplatní se článek 3 Úmluvy na případy vyhoštění i do jiných států, než je země původu cizince?
- ⑦ Uplatní se zásada *non-refoulement* i na hranicích státu nebo na volném moři?
- ⑧ Jaké povinnosti pro stát plynou z článku 4 Protokolu č. 4?
- ⑨ Co je povinností vnitrostátních orgánů podle článku 8 Úmluvy v případě, že chtějí vyhostit legálně pobývajícího cizince?
- ⑩ Co jsou to *Üner* kritéria?
- ⑪ Jaká kritéria jsou relevantní pro nastolení spravedlivé rovnováhy mezi soutěžícími zájmy v případech posuzovaných z pohledu pozitivních závazků a jaká z pohledu negativních závazků státu a jak se od sebe liší?

-
- 12) Kdo je dlouhodobě usazený migrant? Za jakých podmínek je možné ho vyhostit?
- 13) V jakých typech rozhodnutí vnitrostátní orgány musí posuzovat dopad na soukromý a/nebo rodinný život?

6 DALŠÍ ZDROJE

Guide on the case-law of the European Convention on Human Rights – Immigration (průvodce zpracovaný kanceláří ESLP)
https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Immigration_ENG.pdf

Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights (průvodce zpracovaný kanceláří ESLP)
https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_8_eng.pdf

Guide on Article 4 of Protocol No. 4 to the European Convention on Human Rights (průvodce zpracovaný kanceláří ESLP)
https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_Protocol_4_ENG.pdf

Handbook on European law relating to asylum, border and immigration [příručka zpracovaná Agenturou EU pro základní práva (FRA) a Radou Evropy]
<https://fra.europa.eu/en/publication/2020/handbook-european-law-relating-asylum-borders-and-immigration-edition-2020>

Pro zamyšlení nad uplatněním zásady *non-refoulement* na hranicích států ve světle mezinárodního práva viz souhlasné stanovisko soudce Pinta de Albuquerque ve věci *M. A. a ostatní proti Litvě* (č. 59793/17, rozsudek ze dne 11. prosince 2018).

Pro zamyšlení nad legitimitou vyhoštění cizinců, kteří strávili většinu formativní části svého života na území smluvního státu, z pohledu článku 8 Úmluvy viz nesouhlasné stanovisko soudce Ranzonih, ke kterému se připojil soudce Ravarani, ve věci *Pormes proti Nizozemsku* (č. 25402/14, rozsudek ze dne 28. července 2020).

Skvělým studijním materiálem v oblasti evropského migračního a azylového práva je učebnice Boeles, P., den Heijer, M., Lodder, G., Wouters, K. (2014). *European Migration Law*. Intersentia, 2. vydání.

7 VODÍTKA K ŘEŠENÍ ÚLOH

Vyhoštění z pohledu článku 3 Úmluvy a zásada *non-refoulement* – Úvod

Jaký význam má tzv. „*death row phenomenon*“ se dočtete v odstavcích 81 a 105–108 rozsudku. Výklad článku 3 Úmluvy vedoucí k formulaci zásady *non-refoulement* naleznete v jeho odstavcích 85–91.

Vědec Sheldon z Íránu

Základní zásady pro řešení případu najdete v rozsudku *J. K. a ostatní proti Švédsku* (č. 59166/12, rozsudek velkého senátu ze dne 23. srpna 2016, § 77–123). Příklad jako takový je inspirovaný jiným rozsudkem Soudu z roku 2016, který lehce vyhledáte v Hudocu nebo v databázi eslp.justice.cz. Zásady pro posouzení sexuální orientace jako důvodu pro nenavrácení na základě článku 3 Úmluvy jsou uvedeny v nedávném rozsudku *B a C proti Švýcarsku* (č. 889/19, rozsudek ze dne 17. listopadu 2020).

One Step Further, Two Steps Back

Polsko-běloruská hranice

Obdobné okolnosti Soud řešil ve věci *M. K. a ostatní proti Polsku* (č. 40503/17, rozsudek ze dne 23. července 2020). Relevantní zásady ve vztahu k možnosti navrácení osoby do tzv. bezpečné třetí země bez meritorního přezkumu žádosti o mezinárodní ochranu Soud formuloval ve věci *Ilias a Ahmed proti Maďarsku* (č. 47287/15, rozsudek velkého senátu ze dne 21. listopadu 2019).

Tranzitní prostor letiště Václava Havla

Relevantní zásady pro řešení případu naleznete ve věci *M. A. a ostatní proti Litvě* (č. 59793/17, rozsudek ze dne 11. prosince 2018). Příklad je inspirovaný skutečným řízením vedeným proti České republice před Výborem OSN pro odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW), které skončilo bez meritorního rozhodnutí, neboť právní zástupce ztratil s oznamovatelkou kontakt.

Maďarsko-srbská hranice

Relevantní zásady pro řešení případu naleznete v rozsudcích *Shahzad proti Maďarsku* (č. 12625/17, rozsudek ze dne 8. července 2021) a *Ilias a Ahmed proti Maďarsku* (č. 47287/15, rozsudek ze dne 21. listopadu 2019). Pro řešení otázky týkající se možného porušení zákazu hromadného vyhoštění je nutné se seznámit s rozsudkem *N. D. a N. T. proti Španělsku* (č. 8675/15 a 8697/15, rozsudek velkého senátu ze dne 13. února 2020), který poskytuje výklad článku 4 Protokolu č. 4.

Migranti a uprchlíci ve Středozezemním moři

Soud o takovém případě rozhodoval ve věci *Hirsi Jamaa a ostatní proti Itálii* (č. 27765/09, rozsudek velkého senátu ze dne 23. února 2012).

Should I Stay or Should I Go

Rajesh

Zadání vychází z reálného případu, o kterém Soud rozhodl v září 2021, který snadno naleznete v Hudocu. Obecné zásady pro řešení případu jsou shrnuty v rozsudku *Üner proti Nizozemsku* (č. 46410/99, rozsudek velkého senátu ze dne 18. října 2006, § 54–60).

Howard

Příklad je inspirován rozsudky *Berrehab proti Nizozemsku* (č. 10730/84, rozsudek ze dne 21. června 1988) a *Khachatryan a Konovalova proti Rusku* (č. 28895/14, rozsudek ze dne 13. července 2021). Z vnitrostátní judikatury lze nahlédnout do rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 5 Azs 46/2016–53 ze dne 31. května 2018. Posuzovaný případ je ukázkou situace, kdy vnitrostátní orgány musí přednostně před ustanovením vnitrostátního práva (§ 174a zákona o pobytu cizinců) použít Úmluvu (článek 8). K tomu více v kapitole k aplikaci Úmluvy na vnitrostátní úrovni.

BIOETIKA

ELIŠKA HRONOVÁ
PETR KONŮPKA

1 CÍLE KAPITOLY

Čtenáři dokáží určit hlavní faktory, které rozšiřují či zužují prostor pro uvážení státu, a mají tak významný vliv na rozhodování Soudu v oblasti bioetiky.

Čtenáři rozumí pojmu evropský konsensus a tomu, jaký má vliv na prostor pro uvážení.

Čtenáři rámcově znají právní úpravu týkající se změny pohlaví v České republice a související judikaturu Soudu.

Čtenáři se seznámí s dalšími tématy týkajícími se bioetiky v judikatuře Soudu.

Čtenáři získají základní představu o tom, co jsou posudky, které Soud vydává podle Protokolu č. 16 k Úmluvě.

2 ÚVOD DO TÉMATU – BIOETIKA A LIDSKÁ PRÁVA

30
Rada Evropy. Důvodová zpráva k Ovíedské úmluvě, 4. dubna 1997, Ovíedio (<https://rm.coe.int/16800ccde5>), odst. 2.

31
Článek 1 Ovíedské úmluvy

POJEM BIOETIKA

Bioetika je odvětvím etiky, jehož snahou je zkoumat či vymezovat principy související zejména s otázkami medicíny a nakládání s lidským životem.

ÚMLUVA O BIOMEDICÍNĚ

V několika posledních dekádách došlo k radikálnímu pokroku v oblasti vědy a její následné aplikace v medicíně. Tento pokrok byl doprovázen přijetím opatření na ochranu lidských bytostí na mezinárodní úrovni. Na půdě Rady Evropy byla v roce 1997 přijata Úmluva o lidských právech a biomedicíně (plným názvem: Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny, známá také jako Ovíedská úmluva).³⁰ Účelem této úmluvy je chránit důstojnost a svébytnost všech lidských bytostí a každému zaručit úctu k integritě jeho bytosti a ostatní práva a základní svobody při aplikaci biologie a medicíny.³¹

Úmluva zachycuje základní zásady v oblasti bioetiky (informovaný souhlas pacienta, právo na ochranu soukromí, ochrana lidského genomu). Výchozí zásadou Ovíedské úmluvy je nadřazenost zájmů a blaha lidské bytosti nad zájmy společnosti nebo vědy. Podrobnější úprava dílčích otázek je zakotvena v dodatkových protokolech (např. Dodatkový protokol o zákazu klonování lidských bytostí, Dodatkový protokol o transplantaci orgánů a tkání lidského původu).

Česká republika tuto úmluvu ratifikovala v červnu 2001. Úmluva nabyla účinnosti 1. října 2001. Dosud byla ratifikována 29 státy.

BIOMEDICÍNA A SOUD

Úmluva ve svém článku 29 zmocnila Soud, aby na žádost státu, který je smluvní stranou Úmluvy či příslušného výboru zřízeného Výborem ministrů Rady Evropy pro bioetiku, mohl bez přímého vztahu k jakémukoliv probíhajícímu soudnímu řízení vydat stanovisko k právním otázkám týkajícím se výkladu této úmluvy. K vydání stanoviska do konce roku 2021 zatím nedošlo. Výbor Rady Evropy pro bioetiku však v prosinci 2019 požádal Soud o vydání stanoviska k vyjasnění, jaké záruky musí vnitrostátní právní řády zakotvovat pro případy podrobení osoby trpící duševní poruchou zákroku bez jejího souhlasu, a zda tyto záruky musí být stejné jak v situacích, kdy je osoba nedobrovolně léčena pro svou vlastní ochranu, tak v situacích, kdy je léčbou sledována

32

Rozhodnutí velkého senátu Soudu je k dispozici <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-7117959-9642022>.

33

Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1687 s. část první, kapitola III.

ochrana jiných osob. V září 2021 Soud nicméně dospěl k závěru, že vydat stanovisko k těmto otázkám není v jeho kompetenci.³²

Soud Oviedskou úmluvu v otázkách týkajících se biomedicíny (zejména na poli článku 2, práva na život, článku 3, zákazu mučení a článku 8, práva na respektování soukromého a rodinného života) cituje a používá ji jako vodítko pro výklad Úmluvy. Vychází přitom ze zásady, že Úmluva představuje tzv. živoucí instrument a je třeba ji vykládat ve světle dnešních okolností a podmínek. Vědecký vývoj a společenské vnímání určitých etických i jiných otázek se od poválečného období, kdy byla Úmluva formulována, posunuly a tyto aspekty musí Soud ve svém rozhodování přiměřeně zohledňovat.³³

PROSTOR PRO UVÁŽENÍ STÁTU V OBLASTI BIOETIKY

V úvodní kapitole jste se seznámili s tím, co znamená tzv. prostor pro uvážení státu a jaké faktory ovlivňují jeho šíři. Připomeňte si jednotlivé faktory a zamyslete se nad následujícími otázkami:

- 1 Jaké z faktorů, které Soud obecně bere v úvahu při posuzování šíře prostoru pro uvážení, se budou aplikovat v oblasti bioetiky?
- 2 Domníváte se, že prostor pro uvážení státu v této oblasti bude obvykle spíše úzký, nebo spíše široký?

Vodítka k odpovědím naleznete na konci kapitoly. Následující odstavce je doplňují a rozvíjejí.

SHODA NA EVROPSKÉ ÚROVNI

Pokud Soud po provedení rešerše dané právní otázky napříč státy Rady Evropy, případně i v dokumentech OSN či rozhodnutích nejvyšších soudů USA, Kanady a dalších států, zjistí, že na dané věci panuje v převážné většině zemí shoda (neboli tzv. evropský konsenzus), prostor pro uvážení to zúží. Pokud je právní úprava dané otázky naopak nejednotná, prostor pro uvážení státu bude zpravidla široký. Soud však nedefinuje, jaký počet států je třeba k závěru o existenci evropské shody. Lze říci, že není potřebná absolutní shoda, avšak bude nutné, aby se jednalo o shodu mezi podstatnou většinou států.

EXISTENCE TRENDU

V minulosti však již Soud aplikoval přístup, kdy tuto podstatnou většinu nevyžadoval a zohlednil, že v určité právní otázce existuje rychlý a zřejmý trend. Příkladem může být otázka právního uznání homosexuálních svazků ve věci *Oliari a ostatní proti Itálii* (č. 18766/11 a 36030/11, rozsudek ze dne 21. července 2015). Itálie v rozhodné době neumožňovala žádné právní uznání svazků osob stejného pohlaví. V Evropě přitom tyto svazky uznávala jen těsná většina zemí (24 ze 47). Soud však podotkl, že uznávání homosexuálních svazků představuje rychlý a zřejmý trend, který je navíc globální. K uznávání těchto svazků dochází v řadě států Ameriky, v Austrálii či na Novém Zélandě.

Nikoli každý nastolený trend je však pro Soud dostatečný. Ve věci *S. H. proti Rakousku* (č. 57813/00, rozsudek velkého senátu ze dne 3. listopadu 2011) Soud konstatoval, že shoda v oblasti darování gamet pro účely umělého oplodnění *in vitro* se teprve rodila. Vývoj byl nedávný a nebyl dlouhodobě zakotven. Soud tak dospěl k závěru, že se přístup k této otázce v Evropě nacházel v určité fázi dynamického vývoje, který bude Soud i nadále sledovat. V momentě rozhodování však nepovažoval existující trend

---

za dostatečný a rakouskou právní úpravu, která připouštěla umělé oplodnění toliko s využitím vlastních gamet, označil za přiměřenou a souladnou s Úmlouvou.

VYMEZENÍ PŘEDMĚTU SHODY

Pro řešení otázky existence evropské shody je klíčové její přesné vymezení. To lze prakticky ukázat na rozsudku ve věci *zákazů interrupcí A, B a C proti Irsku* (č. 25579/05, rozsudek velkého senátu ze dne 16. prosince 2010), ve kterém se Soud rozhodl hledat shodu na otázce právní a vědecké definice počátku života. Dospěl k závěru, že na tomto tématu shoda není, a prostor pro uvážení státu ohledně dostupnosti umělého přerušování těhotenství je tak široký. Vymezení otázky však bylo možné pojmout i právě jako shodu na samotné dostupnosti umělého přerušování těhotenství. V rešerši k druhé zmíněné otázce Soud uvedl, že z důvodů spokojenosti a pohody těhotné ženy umožňovalo potrat 35 států, ze zdravotních důvodů dokonce 40 států. Irsko bylo jediným státem umožňujícím potrat pouze při ohrožení života ženy a přísnější úprava než v Irsku, existovala pouze ve třech jiných státech. Lze se tak domnívat, že kdyby si Soud otázku definoval takto, shledal by, že ohledně dostupnosti interrupce ze zdravotních důvodů již shoda panuje, a prostor pro uvážení je tak naopak úzký.

NEJLEPŠÍ ZÁJEM DÍTĚTE

Jsou-li ve věci dotčeny zájmy dítěte, je rozhodování státu vedle prostoru pro uvážení dále omezeno, či spíše směřováno další vůdčí zásadou výkladu a použití Úmluvy. Jde o tzv. „nejlepší zájem dítěte“. K němu v podrobnostech viz kapitolu Rodinné právo. Nejlepší zájem dítěte může být nicméně klíčový i v oblasti bioetiky, například v otázkách náhradního mateřství. Více se dozvíte při řešení praktické úlohy s názvem *Vysněné dítě*.

3 PRAKTICKÉ ÚLOHY

Následující čtyři případové studie jsou v různé míře inspirovány skutečnými kauzami.

Při řešení prvních dvou kauz se zamyslete nad tím, jaké skutečnosti by bral Soud v úvahu ve svém rozhodování o tom, zda došlo k porušení či neporušení příslušného ustanovení Úmluvy.

Ve třetí případové studii se pak vžijte do role advokáta ženy a formulujte prvostupňovou žalobu se všemi jejími náležitostmi.

Ve čtvrté studii se zamyslete nad tím, zda a jaké mantinely klade článek 8 Úmluvy vnitrostátnímu právu.

Podrobnější zadání naleznete vždy na konci každé případové studie.

MIROSLAV V TĚLE MIRIAM PŘÁVNÍ UZNÁNÍ ZMĚNY POHLAVÍ

Skutkový stav

Miroslav se narodil jako muž, avšak již od raného mládí věděl, že náleží k ženskému pohlaví. Z obavy z šikany a později pod tlakem, který cítil od svých rodičů a okolí, svou pravou identitu skrýval. Záhy se oženil a měl dceru. Manželství nicméně nefungovalo a skončilo rozvodem. Své pravé já Miroslav skrýval i nadále, jelikož se bál, že by

---

ztratil možnost stýkat se s dcerou. Když byla dcera starší, změnil Miroslav svůj život a začal žít v souladu se svou identitou. Oblékal se a vystupoval v pracovním i společenském životě jako žena pod jménem Miriam. V osobních dokladech si změnil jméno na neutrální tvar Micah. Po třech letech podal žádost o změnu údaje o pohlaví v matrice na ženské. Matriční úřad ani následně správní soudy mu však nevyhověly s tím, že nedoložil, že by podstoupil chirurgický zákrok či hormonální léčbu se současným znemožněním reprodukční funkce a že by mu byla stanovena diagnóza poruchy sexuální identifikace. Zamítly přitom Miroslavovy argumenty, že chirurgickou operaci ani hormonální léčbu podstoupit nechce, jelikož má obavy ze zdravotních následků a rizik, které jsou s nimi spojeny, přičemž se též nechce zcela vzdát možnosti mít v budoucnu ještě jedno biologické dítě. Zamítly též argument, že je nedůstojné a stigmatizující, aby byl označován za duševně nemocného.

Dle komparativní studie sedm ze 47 států Rady Evropy vůbec nepřipouští úřední změnu pohlaví. Dvacet čtyři států pro úřední změnu pohlaví stanoví podmínku sterilizace, 16 tuto podmínku nevyžaduje. Z těchto 16 států jich 11 tuto podmínku zrušilo mezi lety 2009 a 2016. V současné době ve dvou dalších státech parlamenty projednávají zákony, kterými by měla být podmínka sterility pro úřední změnu pohlaví odstraněna. Pokud jde o podmínku diagnózy poruchy sexuální identifikace, která je za nemoc náležící mezi duševní nemoci a poruchy chování považována i Světovou zdravotnickou organizací (WHO), 36 států její prokázání pro úřední změnu pohlaví požaduje, čtyři nikoli.

V roce 2009 Komisař Rady Evropy pro lidská práva vydal prohlášení, v němž podmínku sterilizace pro právní uznání změny pohlaví označil za porušující právo na tělesnou integritu i právo založit rodinu. V roce 2013 přijalo Parlamentní shromáždění Rady Evropy rezoluci, kterou označilo jakoukoli nedobrovolnou sterilizaci ve 21. století za nepřijatelnou. V roce 2014 WHO, UNICEF, UNAIDS a UNDP vyzvaly státy k odstranění požadavku sterilizace pro právní uznání změny pohlaví.

V řízení před Soudem Miroslav namítal, že obě podmínky, jejichž splnění vnitrostátní orgány pro právní uznání jeho skutečného pohlaví požadovaly, jsou v rozporu s Úmluvou.

Relevantní ustanovení vnitrostátního a mezinárodního práva

Matriční zákon

§ 65

Změnu údaje o pohlaví lze provést, pakliže člověk podstoupil změnu pohlaví ve smyslu zákona o specifických zdravotních službách.

Zákon o specifických zdravotních službách

§ 21

(1) Změnou pohlaví se rozumí provedení chirurgické operace či absolvování hormonální léčby, s nimiž je spojeno znemožnění reprodukční funkce.

(...)

§ 21

(3) Chirurgické výkony směřující ke změně pohlaví lze provést pacientovi, u něhož byla jednoznačně stanovena porucha sexuální identifikace a prokázána schopnost žít trvale jako osoba opačného pohlaví a (...)

Článek 5

Jakýkoli zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas. Tato osoba musí být předem řádně informována o účelu a povaze zákroku, jakož i o jeho důsledcích a rizicích. Dotčená osoba může kdykoli svobodně svůj souhlas odvolat.

Úkol

- 1 Porušení jakého práva se Miroslav před Soudem může domáhat?
- 2 Jde ve věci o negativní či pozitivní závazky státu?
- 3 Jak byste v pozici soudce Soudu hlasovali o porušení Úmluvy ve vztahu k podmínce chirurgické operace či absolvování hormonální léčby, s nimiž je spojeno znemožnění reprodukční funkce?
- 4 Jak byste hlasovali ohledně podmínky jednoznačného stanovení poruchy sexuální identifikace?
- 5 Jaké argumenty vás k vašemu závěru vedou?
- 6 Požívají ohledně těchto dvou podmínek státy stejného prostoru pro uvážení?

Doplňkové čtení

- 1 V zadání je ve zjednodušené formě citována česká právní úprava změny pohlaví, která stále podmínku sterilizace vyžaduje. Návrh novely, který by podmínku zrušil, byl v roce 2018 předložen do mezirezortního připomínkového řízení, zde však legislativní proces zamrzl.

Mnozí očekávali, že do věci vnese světlo Ústavní soud. Jeho plénu byl předložen návrh na zrušení příslušného ustanovení občanského zákoníku a souvisejících ustanovení, které pro změnu pohlaví stanoví podmínku absolvování chirurgického zákroku spojeného se znemožněním reprodukční funkce. Ústavní soud se však v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 2/20 ze dne 9. listopadu 2021 řešení této otázky vyhnul a zaměřil se jen na posouzení, zda skutečnost, že z rodného čísla je seznatelné pohlaví osoby, je v souladu s ústavním pořádkem. Na tuto otázku odpověděl kladně. Dodal, že k podmínkám pro uznání změny pohlaví se nijak nevyslovuje. Nález byl nicméně přijat menšinou soudců a nemá precedenční účinky.

Rozpor české právní úpravy s článkem 8 Úmluvy a článkem 11 Evropské sociální Charty tak nadále přetrvává.

Ústavní stěžovatelka v citované věci byla kasační stěžovatelkou u Nejvyššího správního soudu v řízení č. j. 2 As 199/2018–37. Přečtěte si rozsudek NSS ze dne 30. května 2019 vydaný v tomto řízení a zaměřte se zejména na část *V.3 Přípustnost judikaturního dialogu s ESLP* (body 61–67 rozsudku). Zamyslete se následně nad tím, zda podle vás může se Soudem Nejvyšší správní soud vést dialog, podobně jako mohou ve výjimečných případech vést obecné soudy dialog s Ústavním soudem, a zda byly splněny podmínky, které pro vedení dialogu vymezil ÚS ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. listopadu 2007. Uvažte též, zda argumentaci Nejvyššího správního soudu považujete za přesvědčivou.

- 2 Pokud vás bude téma dialogu vnitrostátního soudu se Soudem, zajímat více, přečtěte si rozsudek *Ilseher proti Německu* (č. 10211/12 a 27505/14, rozsudek velkého

---

senátu ze dne 4. prosince 2018) týkající se ukládání zabezpečovací detence, zejména jeho § 74–75 a § 222–227. Soud v tomto rozsudku reaguje na nález německého Spolkového ústavního soudu ze 4. května 2011 ve věci sp. zn. 2 BvR 2365/09 vydaný po předchozích rozsudcích Soudu ke stejnému tématu.

POSLEDNÍ KAPKA NADĚJE

PŘÍSTUP K EXPERIMENTÁLNÍ LÉČBĚ

Skutkový stav

Stěžovatelé, deset bulharských státních příslušníků, trpí různými formami rakoviny. Všichni absolvovali konvenční léčbu (chirurgické zákroky, chemoterapii, radioterapii, hormonální léčbu), která se však ukázala neúčinnou. Všichni se následně obrátili na soukromou kliniku A., kde byli informováni o experimentálním léku proti rakovině MBV. Tento lék byl vyvíjen kanadskou farmaceutickou společností, avšak dosud nebyl povolen v žádné zemi. V několika zemích (USA, Čína, Spojené království, Irsko, Německo, Švýcarsko, Izrael, Mexiko, Paraguay, Jihoafrická republika, Bahamy) byl nicméně povolen pro tzv. použití ze soucitu, tedy v případech, kdy život ohrožující nemoc nemůže být léčena žádným povoleným léčebným postupem. Kanadská společnost, která lék vyvíjela, byla ochotna stěžovatelům prostřednictvím kliniky A. lék MBV zdarma poskytnout, toliko za údaje o tom, jaký měl lék dopad na jejich zdravotní stav. Stěžovatelé se obrátili na ministerstvo zdravotnictví s žádostí o povolení lék užívat. Jeden ze stěžovatelů poukázal i na okolnost, že lék již po určitou dobu užíval v Německu, avšak jelikož neměl prostředky na dlouhodobější pobyt v Německu, musel se vrátit zpět do vlasti. Ministerstvo zdravotnictví žádosti zamítlo s tím, že na bulharském území je možno poskytovat jen tu léčbu, která byla schválena v Bulharsku nebo alespoň v jiném členském státě Evropské unie, což není případ léku MBV, jehož vývoj dosud nedospěl ani do fáze klinického testování v žádné zemi. Stěžovatelé následně neuspěli ani před správními soudy, které se ztotožnily s postojem ministerstva zdravotnictví.

Podle komparativní studie zahrnující 29 států Rady Evropy 22 z nich za určitých podmínek, zejména pro pacienty v konečné fázi smrtelné nemoci, umožňuje přístup k dosud nepovoleným léčivům mimo rámec klinického testování. Dva státy, ač nemají specifickou právní úpravu, v praxi přístup též umožňují. Zbývajících pět států přístup neumožňuje, nicméně ve dvou z těchto států není úprava zcela jednoznačná a mohla by být vykládána i jako umožňující přístup za určitých podmínek. Státy, které přístup umožňují, tak činí za rozdílných podmínek co do způsobu použití nepovolených léčiv, okruhu osob, kterým je to umožněno, či postupu, jakým je to umožněno. Ve čtyřech z těchto států platí podmínka, že daný produkt musí být povolen alespoň v jiném státě.

Relevantní ustanovení vnitrostátního a evropského práva

Zákon o lécích a lékářství

§ 7

Vyráběny, dováženy, obchodovány, nabízeny a používány pro prevenci onemocnění, jejich diagnózu a léčbu mohou být pouze produkty, které byly pro tyto účely povoleny v Bulharsku či na základě nařízení (ES) č. 726/2004 v kterémkoli jiném členském státě Evropské unie.

§ 8

Mimo případy uvedené v § 7 tohoto zákona může ministr zdravotnictví povolit užití léčebného produktu v případě epidemie či chemického nebo radioaktivního zamoření, pakliže není možné použít žádný povolený produkt.

Nařízení (ES) č. 726/2004:

Článek 83

Členské státy mohou umožnit, aby léčebné produkty, které dosud nebyly povoleny, byly užity ze soucitu.

Užitím ze soucitu se rozumí použití léčiva k léčbě pacienta, jež trpí chronickou, vážně oslabující či život ohrožující nemocí, která nemůže být uspokojivě léčena povoleným léčivem. Léčivo užité ze soucitu musí být předmětem dosud nedokončeného schvalovacího postupu v některém členském státě či v něm alespoň být ve stadiu klinického testování.

Úkol

- 1 Porušení jakých práv chráněných Úmluvou se stěžovatelé mohou domáhat v řízení před Soudem?
- 2 Byla některá práva stěžovatelů chráněná Úmluvou podle Vašeho názoru porušena?
- 3 Jaké důvody spatřujete pro porušení či naopak neporušení toho kterého práva?
- 4 Připravte si argumentaci jak pro stěžovatele, tak pro bulharskou vládu.

TĚŽKÉ RÁNY OSUDU

MOŽNOST UMĚLÉHO OPLODNĚNÍ PO SMRTI PARTNERA

Skutkový stav

Adéla a Štěpán Sojkovi (oba ročník narození 1987) se rozhodli po svatbě v roce 2018 společně založit rodinu. Nedlouho poté však byla u Adély diagnostikována rakovina prsu a z důvodu léčby museli plánování rodiny odložit. Adéla na radu lékařů raději podstoupila odběr vajíček pro případ, že by v důsledku léčby došlo k poškození jejích vaječnicků. Pro zvýšení případné pozdější šance na úspěšné oplození byla vajíčka po odběru oplodněna Štěpánovými spermii a embrya byla zamrazena.

Po úspěšné léčbě rakoviny se ukázalo, že Aděliny vaječnicky byly skutečně poškozeny chemoterapií, a tak již nikdy nemůže otěhotnět přirozenou cestou. Sojkovi proto v říjnu 2019 zahájili na klinice Pro Life Clinic, s. r. o., se sídlem Anglická 17, 120 00 Praha 2, léčbu neplodnosti prostřednictvím oplodnění *in vitro*. Za tímto účelem byla využita zamrazená embrya, z nichž dvě byla použita k prvnímu pokusu o oplodnění, zbývající zůstala zamrazena pro další budoucí pokusy. Absolvovali dva neúspěšné cykly umělého oplodnění v listopadu 2019 a březnu 2020. V květnu 2020 podali manželé další žádost o umělé oplodnění a chystali se na třetí cyklus. Štěpán o několik dnů později zemřel na počátku června při autonehodě. Adéla otřesená událostí umělé oplodnění odložila. Vzhledem ke skutečnosti, že pro ni však početí s využitím zamražených embryí představovalo jedinou možnost, jak mít dítě, se kterým by byla geneticky příbuzná, rozhodla se v září umělé oplodnění s využitím původních embryí podstoupit. Pomoc s péčí o dítě jí byli připraveni zajistit její rodiče i rodiče Štěpána, pro které by takovéto dítě bylo jediným vnoučetem.

Poté, co Adéla reprodukční klinice sdělila, že v asistované reprodukci plánuje pokračovat i po smrti svého manžela, klinika Adélu s lítostí informovala, že umělé oplodnění nemůže z tohoto důvodu provést. V informovaném souhlasu přitom nebyla žádná zmínka o tom, zda může příjemkyně vajíček pokračovat v léčbě v případě úmrtí partnera.

Úkol

- ? Jste právními zástupci Adély a vaším úkolem tak je formulovat žalobu, ve které se budete domáhat po společnosti Pro Life Clinic, s. r. o., aby umělé oplodnění provedla.

V žalobě stručně shrňte skutkový stav, citujte relevantní právní úpravu, své argumenty náležitě podložte a formulujte žalobní petit. Pracujte s Úmluvou, relevantní judikaturou Soudu a případně i dalšími mezinárodními nástroji v oblasti lidských práv.

Budete-li považovat současnou právní úpravu za protiústavní, navrhněte příslušný postup.

VYSNĚNÉ DÍTĚ

PRÁVNÍ UZNÁNÍ RODIČOVSTVÍ

ZALOŽENÉHO TZV. SUROGÁTNÍM MATEŘSTVÍM

Skutkový stav

Manželé M. dlouho usilovali o početí přirozenou cestou. Jelikož nebyli úspěšní, obrátili se na lékaře, kteří zjistili, že paní M. je neplodná. Doporučili jim možnost umělého oplodnění *in vitro* za užití jejich vlastních gamet. Ani tato cesta však po několika pokusech k úspěchu nevedla. Po dlouhém rozmyšlení se manželé rozhodli, že se pokusí o početí dítěte za pomoci náhradní matky. Jedině tak bude dítě geneticky příbuzné alespoň s panem M. Jelikož vnitrostátní právní řád neumožňoval náhradní mateřství, vydali se manželé za oceán. V Kalifornii pak realizovali náhradní mateřství za využití gamet pana M. a anonymní dárkyně. Náhradní matka v souladu s místním právem nedostala za svou činnost finanční odměnu. Nejvyšší soud Kalifornie v příslušném řízení rozhodl, že pan M. bude genetickým otcem a paní M. právní matkou dítěte či dětí, které se náhradní matce z předmětného těhotenství narodí. Narodila se dvojčata. Kalifornské matriční úřady jim vystavily rodné listy, v nichž byli manželé M. uvedeni jako jejich rodiče. Po návratu domů manželé M. požádali matriční úřad, aby údaje z rodných listů dětí zapsal do matriky. Úřad jejich žádosti vyhověl jen zčásti. Jakožto otce zapsal pana M., jelikož je biologickým otcem dětí. Paní N. však odmítl jako matku zapsat. Poukázal na to, že vnitrostátní právní řád náhradní mateřství neumožňuje. Matka je vždy jen žena, která dítě porodila, což v tomto případě není paní M. Manželé M. se obrátili na správní soudy, avšak neuspěli.

Úkol

- 1 Myslíte, že z článku 8 Úmluvy vyplývá právo paní M. být zapsána v matrice jako matka dvojčat?
- 2 Jaké obecné či individuální zájmy a práva jsou ve hře?
- 3 Jak byste je vyvážili?
- 4 Co by měl vnitrostátní právní řád umožňovat?

Účelem úlohy není navržení konkrétní legislativní změny; skutkové okolnosti zadání ostatně neodrážejí českou právní úpravu. Klíčové je, jak by právní předpisy měly být věcně nastaveny, aby byly v souladu s článkem 8 Úmluvy.

Výše uvedené případové studie pokrývají jen malý okruh z témat, kterým se Soud v kontextu bioetiky věnoval. Níže je přehled dalších zajímavých rozsudků, které určitě stojí za pozornost.

UMĚLÉ OPLODNĚNÍ

Costa a Pavan proti Itálii, č. 54270/10,
rozsudek ze dne 28. srpna 2012

Manželé Rosetta Costa a Walter Pavan byli zdravými přenašeči cystické fibrózy, což je neléčitelné onemocnění postihující dýchací a trávicí ústrojí, které obvykle vede ke smrti v mladém věku. Jejich první dítě se narodilo s touto nemocí. Při druhém těhotenství prokázalo prenatalní testování opět přítomnost onemocnění, a stěžovatelka tak podstoupila interrupci ze zdravotních důvodů. Manželé se následně neúspěšně domáhali možnosti podstoupit umělé oplodnění spojené s prediktivním genetickým vyšetřením plodu, aby se vyvarovali opětovného početí plodu nemocného fatální chorobou a nutnosti podstoupit interrupci.

Soud shledal, že ač v daných otázkách státy požívají širokého prostoru pro uvážení, řešení italského zákonodárce, který umožnil potrat, ale neumožnil prediktivní vyšetření embrya při umělém oplodnění, postrádá konzistentnost a způsobuje osobám v postavení stěžovatelů úzkost a utrpení. I přes široký prostor pro uvážení tedy Soud shledal porušení článku 8 Úmluvy.

PŘÍSTUP K POTRATŮM

Tysiąc proti Polsku, č. 5410/03,
rozsudek ze dne 20. března 2007

Alicja Tysiąc trpěla mnoho let vážnou krátkozrakostí. Když potřetí otěhotněla, obávala se, že by těhotenství mohlo mít fatální dopady na její zrak, což jí tři oční lékaři potvrdili. Usilovala tak o podstoupení interrupce ze zdravotních důvodů, což jí nebylo umožněno. Po porodu dítěte se skutečně její zrak ještě výrazně zhoršil.

V rozsudku Soud především zdůraznil, že pokud se stát rozhodne umožnit interrupce, musí zároveň umožnit, aby v praxi tuto možnost ženy mohly využít. Polský zákonodárce nezakotvil žádnou proceduru, v níž by v případě sporu či pochybností bylo vyjasněno, zda jsou dány zdravotní důvody pro potrat. Jelikož se nadto lékaři mnohdy obávali trestního stíhání, v praxi ženy neměly k potratům přístup, jak ukázal i případ paní Tysiąc. Došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

A, B a C proti Irsku, č. 25579/05,
rozsudek velkého senátu ze dne 16. prosince 2010

Stížnost podaly tři ženy, které se cítily být stigmatizovány a poníženy zákazem potratů v Irsku, díky kterému byly vystaveny ohrožení zdraví, třetí z nich i ohrožení života.

Jde o důležitý rozsudek Soudu ve věci zákazu porodů ze zdravotních důvodů či spokojenosti a pohodlí matky. Ačkoli mezi evropskými státy panuje shoda na umožnění potratů i v těchto případech, prostor pro uvážení to dle Soudu nezužuje. Klíčová pro Soud byla absence shody na okamžiku počátku života. Spolu s významem, který irská společnost dává právu plodu na život, a dostupností zdravotní péče před a po potratu absolvovaném v zahraničí, zejména ve Spojeném království, Soud dovedla k závěru o neporušení článku 8 Úmluvy.

ASISTOVANÁ SEBEVRAŽDA

Pretty proti Spojenému království, č. 2346/02, **rozsudek ze dne 29. dubna 2002**

Diane Pretty umírala v důsledku nevyléčitelného neurologického onemocnění, které postupně ochromuje svaly. Vzhledem ke svému stále se zhoršujícímu stavu se rozhodla spáchat sebevraždu. Nebyla jí však již sama bez pomoci schopná. Vnitrostátní orgány neúspěšně žádala, aby schválily, že jí může beztrestně ve vykonání tohoto rozhodnutí pomoci její manžel.

Soud v rozsudku především konstatoval, že z Úmluvy nelze dovodit právo zemřít. Úplný zákaz asistované sebevraždy neporušuje články 2, 3, 8 ani 9 Úmluvy.

UKONČENÍ ŽIVOT UDRŽUJÍCÍ LÉČBY

Lambert a ostatní proti Francii, č. 46043/14, **rozsudek velkého senátu ze dne 5. června 2016**

Vincent Lambert se z důvodu vážného poškození mozku, které utrpěl při dopravní nehodě, nacházel několik let v nemocnici ve vegetativním stavu. Při životě jej udržovala umělá výživa poskytovaná sondou. Vzhledem k nevratnému poškození mozku a nulovým vyhlídkám na zlepšení rozhodli lékaři o jeho odpojení od přístrojů. Dva z osmi jeho sourozenců s rozhodnutím nesouhlasili, a tak napřed iniciovali vnitrostátní řízení, později se obrátili na Soud.

Velký senát v rozsudku s odkazem na absenci shody na evropské úrovni potvrdil, že státy nejsou povinny umožnit ukončení léčby. Pokud tak však učiní, Soud jim v rozsudku vytyčil mantinely pro příslušnou právní úpravu, přičemž zdůraznil zejména význam dříve učiněných přání člověka a nutnost účinného soudního řízení pro případ neshody mezi dotčenými osobami.

POVINNÉ OČKOVÁNÍ

Vavříčka a ostatní proti České republice, č. 47621/13 a další, **rozsudek velkého senátu ze dne 8. dubna 2021**

Pavel Vavříčka odmítl své děti nechat očkovat povinným očkováním proti dětské obrně, virové hepatitidě B a tetanu. Byla mu za to v přestupkovém řízení udělena pokuta ve výši 3 000 Kč. Ostatní stěžovatelé také odmítli, aby jejich děti absolvovaly povinné očkování. Děti proto nebyly přijaty do mateřské školy.

Soud v rozsudku zdůraznil zejména široký prostor pro uvážení státu v dané oblasti, účinnost a bezpečnost očkování, absenci jeho přímého vynucení a význam sociální solidarity. Neshledal proto porušení práv stěžovatelů na respektování soukromého života. Dále Soud shledal, že kritický názor stěžovatelů vůči očkování nepředstavuje přesvědčení dostatečné závažnosti, konzistentnosti a důležitosti, aby se na něj vztahovala ochrana článku 9 Úmluvy.

SOUHLAS S LÉČBOU PŘI OCHRANNÉM LÉČENÍ

Dvořáček proti České republice, č. 12927/13, **rozsudek ze dne 6. listopadu 2014**

Karlu Dvořáčkovi byla diagnostikována Wilsonova nemoc projevující se mj. i hebefilní poruchou považovanou za formu pedofilie. Z důvodu hebefilního jednání, které nicméně nebylo spojeno s násilím ani pohlavním stykem jako takovým, byl opakovaně

---

trestně stíhán pro trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti spáchané na dětech mladších 15 let a bylo mu uloženo ústavní ochranné léčení. V řízení před Soudem si stěžoval na podmínky v psychiatrické nemocnici a zejména na tvrzený nátlak k chirurgické kastraci a nedobrovolné podávání antiandrogenů (tzv. chemická kastrace).

Případ je významný zejména v tom, že klade delikátní otázku, zda soudem nařízené ústavní ochranné léčení nahrazuje svobodný a informovaný souhlas pacienta s léčbou. Vnitrostátní právo je v této věci nejasné. Praxe směřuje spíše k tomu, že dotčený člověk se léčit musí. Judikatura Soudu, včetně rozsudku ve věci *Dvořáček*, ale stojí na opačném pojetí. V rozsudku *Dvořáček* Soud nakonec porušení článku 3 Úmluvy neshledal, jelikož dospěl k závěru, že stěžovatel s podáváním léků souhlas dal. Významná je i pasáž rozsudku, v níž Soud řeší, do jaké míry dilema buď chemickou kastraci podstoupit, nebo v ochranném léčení zůstat velmi dlouhou až neomezenou dobu, vůbec umožňuje svobodu souhlasu.

NEDOBROVOLNÁ STERILIZACE

***V. C. proti Slovensku, č. 18968/07,* rozsudek ze dne 8. listopadu 2011**

Stěžovatelka romského původu byla sterilizována během porodu svého druhého dítěte. K provedení tohoto zákroku dala souhlas po několika hodinách porodních bolestí, když jí lékaři sdělili, že by další těhotenství mohlo být fatální pro ni nebo pro dítě.

Rozsudek přinesl právní rozuzlení velkého a vleklého lidskoprávního problému, který se týkal mnoha žen, zejména romských, jak na Slovensku, tak v České republice. Jednotlivé případy se skutkově velmi podobaly. Kromě vyřešení hlavní právní otázky, že provedení sterilizace bez svobodného a informovaného souhlasu, za nějž nemůže být považován souhlas daný během samotného porodu, je nelidským a ponižujícím zacházením, je pro Českou republiku rozsudek významný i tím, že Soud shledal, že příslušná právní úprava, která až do roku 2012 platila i v České republice, neposkytuje dostatečné záruky, že sterilizace nebudou provedeny bez souhlasu ženy, která je ve zranitelném postavení, např. z důvodu svého etnického původu. Pozoruhodné je, že Soud se rozhodl tento závěr učinit na poli článku 8 Úmluvy bez spojení s článkem 14 Úmluvy. Jeho závěry, byť jsou ve velké míře opřeny o romský původ stěžovatelky, tak lze aplikovat i na ženy, které jsou zranitelné z jiného důvodu, např. duševního postižení či sociálního znevýhodnění.

Česká republika stížnosti na protiprávní sterilizace, které splnily podmínky přijatelnosti, vyřešila smírným urovnáním (*R. K. proti České republice, Ferenčíková proti České republice*). Stížnost brojící proti promlčení nároku na odškodnění nedobrovolné sterilizace Soud odmítl pro zjevnou neopodstatněnost (*Maděrová proti České republice, č. 32812/13, rozhodnutí ze dne 8. června 2021*).

TRANSGENDER

***Christine Goodwin proti Spojenému království, č. 28957/95,* rozsudek velkého senátu ze dne 11. července 2002**

Christine Goodwin bylo operativně změněno pohlaví z mužského na ženské. Stěžovatelka následně požádala, s cílem utajit před novým zaměstnavatelem svou dřívější identitu, o vydání nového čísla sociálního pojištění, její žádost však byla zamítnuta.

Rozsudek je klíčový tím, že Soud v něm s odkazem na vývoj ve společenském vnímání transsexualismu otočil svou dosavadní judikaturu z 80. a 90. let minulého století. Poprvé tak shledal, že právní neuznání změny pohlaví stěžovatelky, která podstoupila

---

operativní změnu pohlaví, představuje porušení práva na respektování soukromého života chráněného článkem 8 Úmluvy.

Hämäläinen proti Finsku, č. 37359/09,
rozsudek velkého senátu ze dne 16. července 2014

Heli Maarit Hannele Hämäläinen se narodila jako muž a jako muž i uzavřela manželství, z něhož se posléze narodilo dítě. Později jí byla diagnostikována porucha genderové identity a stěžovatelka se rozhodla podstoupit operativní změnu pohlaví. Požádala o změnu rodného čísla a pohlaví na ženské. Správní orgán její žádost zamítl s tím, že právní změna pohlaví je možná pouze tehdy, pokud daná osoba nežije v manželství ani v registrovaném partnerství, nebo pokud její manželka souhlasí s konverzí manželství na registrované partnerství. Stěžovatelka a její manželka s konverzí nesouhlasily.

Soud rozhodl, že namítaná podmínka není nepřiměřená, jelikož registrované partnerství poskytuje ve Finsku stejnou úroveň právní ochrany jako manželství. Nedošlo tak k porušení článku 8 Úmluvy. Menšina soudců však poukázala zejména na to, že nebyl dostatečně zohledněn význam, který manželství pro pár mělo z náboženských důvodů. Umožnění pokračování manželství transosobám by instituci manželství neohrozilo.

Rana proti Maďarsku, č. 40888/17,
rozhodnutí ze dne 16. července 2020

Jafarizad Barenji Rana se narodil v Íránu jako žena, od útlého věku se však identifikoval s mužským pohlavím. V roce 2015 požádal z důvodu pronásledování v zemi původu pro svou genderovou identitu o azyl v Maďarsku, který mu byl udělen. Následně žádal o zaregistrování změny pohlaví a změnu jména, úřady se však jeho žádostí odmítly meritorně zabývat s tím, že není jakožto cizinec veden v maďarské matrice.

Soud nepřekvapivě shledal porušení článku 8 Úmluvy. Státy musí právní uznání změny pohlaví umožnit i usazeným cizincům, kteří ji nemohou dosáhnout ve své zemi původu.

A. M. a ostatní proti Rusku, č. 47220/19,
rozsudek ze dne 6. července 2021

Stěžovatelka je transženou, která podstoupila změnu pohlaví a její genderová identita byla právně uznána. Před tranzicí žila v manželství, ze kterého se narodily dvě děti, které po rozvodu zůstaly s exmanželkou stěžovatelky. Po změně pohlaví začala bývalá manželka bránit jejímu kontaktu s dětmi. Následně iniciovala řízení, ve kterém byla stěžovatelce omezena rodičovská práva a styk s dětmi zcela zakázán.

Soud shledal porušení článku 8 a článku 14 ve spojení s článkem 8. Zdůraznil, že není vědecky prokázáno, že tranzice rodiče má na děti negativní vliv. Vždy je třeba zkoumat individuální okolnosti věci. Omezení rodičovských práv toliko s odkazem na transsexualitu je zakázanou diskriminací.

PRÁVO ZNÁT SVOU BIOLOGICKOU IDENTITU

Odièvre proti Francii, č. 42326/98,
rozsudek velkého senátu ze dne 13. února 2003

Pascale Odièvre se narodila při utajeném porodu, při kterém byla matce zaručena striktní důvěrnost jejích osobních informací. Později byla osvojena adoptivními rodiči. Když se dozvěděla, že má tři biologické bratry, neúspěšně usilovala o to, aby jí vnitrostátní orgány poskytly informace o biologických rodičích.

Soud v rozsudku potvrdil, že státy požívají v otázce práva znát svůj původ širokého prostoru pro uvážení. Musí však nastolit spravedlivou rovnováhu mezi právem znát svou osobní identitu a ochranou zdraví novorozence a matky při porodu. Žalovaný stát tak zpřístupněním některých informací o původu za současné ochrany důvěrnosti biologických rodičů učinil.

**Godelli proti Itálii, č. 33783/09,
rozsudek ze dne 25. září 2009**

Anitu Godelli opustila její matka ihned po porodu. Později se stěžovatelka domáhala odtajnění informací o svých biologických rodičích, její žádost však byla zamítnuta.

V této věci Soud shledal porušení článku 8 Úmluvy. Italská právní úprava totiž stěžovatelce neumožňovala dozvědět se vůbec žádné informace o jejím biologickém původu. Stát tak nenastolil spravedlivou rovnováhu mezi soupeřícími zájmy.

5
OPAKOVACÍ
OTÁZKY

- ① Jakých témat se například dotýká bioetika?
- ② Jaká úmluva upravuje zásady pro nakládání s lidským životem?
- ③ Jaké právo je nejčastěji dotčeno ve stížnostech před Soudem, které se dotýkají tématu bioetiky?
- ④ Jaká zásada výkladu a použití Úmluvy hraje v oblasti bioetiky v rozhodování Soudu zpravidla nejdůležitější roli?
- ⑤ Jak ovlivňuje šíři prostoru pro uvážení absence evropského konsenzu?
- ⑥ Existuje v oblasti bioetiky na řešení jednotlivých právních otázek mezi členskými státy Úmluvy zpravidla shoda?
- ⑦ Jaký faktor v oblasti bioetiky může Soud přivést k závěru, že státy požívají úzkého prostoru pro uvážení?
- ⑧ Je platná úprava změny pohlaví v České republice v souladu s Úmluvou?
- ⑨ Může Soud vedle rozsudků a rozhodnutí o přijatelnosti vydávat i jiný typ rozhodnutí?
- ⑩ Jaké soudy by podle vás po ratifikaci Protokolu č. 16 Českou republikou měly mít možnost obrátit se na Soud s žádostí o vydání posudku? Jen Ústavní soud? Nebo i Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud?

6
DALŠÍ ZDROJE

Research report: Bioethics and the case-law of the Court https://www.coe.int/t/dg3/healthbioethic/texts_and_documents/Bioethics_and_caselaw_Court_EN.pdf

End of life and the European Convention on Human Rights (tematická příručka ESLP) https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Euthanasia_ENG.pdf

Reproductive rights (tematická příručka ESLP) https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Reproductive_ENG.pdf

Gestational surrogacy (tematická příručka ESLP) https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Surrogacy_ENG.pdf

Prostor pro uvážení

- 1 Podívejte se zejména na rozsudek *Dubská a Krejzová proti České republice* (č. 28859/11 a 28473/12, rozsudek velkého senátu ze dne 15. listopadu 2016, § 178–179 a 182–184).
- 2 Podívejte se např. na rozsudky *Vo proti Francii* (č. 53924/00, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 2004, § 81–82), *A, B a C proti Irsku* (č. 25579/05, rozsudek velkého senátu ze dne 16. prosince 2010, § 213–238) či *Lambert a ostatní proti Francii* (č. 46043/14, rozsudek velkého senátu ze dne 5. června 2015, § 144–148). Soud nicméně může dojít i k opačnému závěru, viz zejména rozsudek *A. P., Garçon a Nicot proti Francii* (č. 79885/12 a další, rozsudek ze dne 6. dubna 2017, § 121–125).

Miroslav v těle Miriam

Případ je inspirován rozsudkem Soudu z roku 2017, který snadno dohledáte jak v databázi Hudoc, tak v databázi eslp.justice.cz.

Specificky k požadavku chirurgického zákroku, bez ohledu na to, zda je či není spojen s následkem neplodnosti, se Soud vyjádřil v jiném rozsudku z ledna 2021 (viz § 161 tohoto rozsudku).

Poslední kapka naděje

Případ je inspirován rozsudkem Soudu z roku 2012, který snadno dohledáte jak v databázi Hudoc, tak v databázi eslp.justice.cz.

Těžké rány osudu

Právní úprava asistované reprodukce je upravena v § 3–11 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách.

Případ je inspirován usnesením Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1099/18 a klíčovým rozsudkem Soudu v této otázce z roku 2007. K nalezení je jen v databázi Hudoc. V těchto rozhodnutích naleznete relevantní argumenty, které stěžovatelky použily.

Pokud budeme na právní otázku pohlížet prizmatem Soudu, obecně platí, že reprodukční práva jsou oblastí, která vyvolává morální a etické otázky a u nichž nepanuje mezi evropskými státy společný přístup. Státy tak mají v těchto případech široký prostor pro uvážení. Ani jedna ze stěžovatelek nebyla se svou stížností u Soudu, resp. Ústavního soudu úspěšná. Stěžovatelka Hana Pejřilová, která je stěžovatelkou ve věci sp. zn. I. ÚS 1099/18, předložila svou věc k Soudu. Stížnost dosud nebyla rozhodnuta.

Vysněné dítě

Úloha je inspirována skutkovými okolnostmi jednoho případu před Soudem, který byl rozhodnut v roce 2014. Najdete ho jak v Hudocu, tak v databázi eslp.justice.cz. Skutečný případ byl odlišný v tom, že matriční úřad zprvu jako rodiče nezapsal ani pana M. V rozsudku Soud shledal porušení práva na respektování soukromého života dětí. Z odůvodnění bylo patrné, že k porušení článku 8 Úmluvy došlo zejména tím, že pan M. nebyl zapsán jako otec dvojčat, přestože je jejich biologickým otcem. Nebylo však jasné, zda k porušení došlo i nezapsáním paní M. jakožto matky.

V rámci výkonu rozsudku bylo vnitrostátní soudní řízení obnoveno. Pan M. byl zapsán do matriky jako otec. Kasační soud se rozhodl využít nového nástroje, který s účinností od srpna 2018 přinesl Protokol č. 16 k Úmluvě. Jde o možnost vrcholných vnitrostátních soudů, jejichž seznam určí stát při ratifikaci protokolu, požádat Soud o vydání posudku.

V dubnu 2019 tak Soud vydal první posudek, kterým vyřešil právní otázku, která je předmětem úlohy, kterou jste právě řešili. Posudek najdete jak v Hudocu, tak i v databázi eslp. justice.cz.

Posudky dle Protokolu č. 16 se staly důležitou součástí rozhodování Soudu a jeho judikatury. Vrcholné vnitrostátní soudy o posudek mohou požádat v rámci řízení, které vedou. Otázka, kterou Soudu položí, musí být zásadní otázkou výkladu a použití práv a svobod zakotvených v Úmluvě a dodatkových protokolech, jež je nezbytná pro rozhodnutí ve věci. Zda žádost splňuje podmínky Protokolu č. 16, posuzuje kolegium pěti soudců, které rozhoduje o postoupení stížností velkému senátu. Je-li žádost přijata, posudek vydá velký senát Soudu. Posudek je nezávazný ve smyslu, že Soud nerozhodne vnitrostátní spor. Posudek je však obecným výkladem Úmluvy v daném kontextu a je integrální součástí judikatury velkého senátu. Na skutkové okolnosti projednávané věci právní závěry v něm obsažené nicméně aplikuje až vnitrostátní soud. Účastníci vnitrostátního řízení mají i poté právo podat klasickou individuální stížnost k Soudu.

Záměrem Protokolu č. 16 je posílení soudního dialogu vnitrostátních soudů a Soudu a též posílení vnitrostátní implementace Úmluvy.

Lze říct, že toto nové posudkové řízení se zatím v praxi poměrně osvědčuje. Soud již obdržel pět žádostí o posudek. Soud je schopen posudek vydat rychle: řízení o prvním posudku trvalo jen šest měsíců, druhé řízení necelých deset měsíců, třetí řízení necelých sedm (jedna žádost, slovenského nejvyššího soudu, byla odmítnuta; řízení o páté žádosti v dubnu 2022 probíhalo).

Posudky jsou v porovnání s rozsudky velkého senátu poměrně stručné. Soud prozatím vždy dosáhl jednomyslnosti, což je jistě pro soud, který o posudek požádal, též významné. Soud se snaží o to, aby posudek co nejvíce zůstal v mantinelech řízení, v němž o něj bylo požádáno. Jeho právní závěry jsou však obecnější a použitelné i v dalších obdobných řízeních.

Protokol č. 16 prozatím ratifikovalo 16 států, devět dalších ho podepsalo. Česká republika ho zatím ani nepodepsala, ani neratifikovala.

OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

MIROSLAV KAŠTYL

10

1 CÍLE KAPITOLY

Čtenáři porozumí tomu, jak je prostřednictvím Úmluvy chráněno životní prostředí.

Čtenáři získají základní představu o povinnostech vyplývajících vnitrostátním orgánům z Úmluvy stran ochrany životního prostředí a roli nevládních organizací ve vztahu k ochraně práv zakotvených v Úmluvě.

Čtenáři získají zkušenosti s řešením praktických úloh na podkladě vnitrostátní právní úpravy při zohlednění judikatury Soudu týkající se různých aspektů životního prostředí.

Čtenáři se seznámí s dalšími tématy týkající se životního prostředí v judikatuře Soudu.

2 ÚVOD DO TÉMATU – ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A LIDSKÁ PRÁVA

ÚMLUVA

Úmluva výslovně neobsahuje právo na příznivé a poklidné životní prostředí. Nena-
lezneme v ní zmínku o životním prostředí. Rovněž z ničeho nevyplývá úmysl tvůrců
Úmluvy zajišťovat ochranu životnímu prostředí jejím prostřednictvím. Vzhledem
k době jejího přijetí to je i pochopitelné. Problematice ochrany životního prostředí
a propojení s ochranou lidských práv začala být totiž na mezinárodní úrovni věno-
vána ve větší míře pozornost až od konce 60. let 20. století. Přesto se doposud na půdě
Rady Evropy nepodařilo přijmout ani protokol k Úmluvě, který by se tomuto propojení
věnoval. V současnosti probíhají práce na vytvoření doporučení zaměřeného na lidská
práva a životní prostředí.³⁴

I přes absenci práva v Úmluvě začalo být zřejmé, že degradace životního prostředí
může působit na výkon práv a svobod obsažených v Úmluvě. To z důvodu, že kvalitu
života osob zásadním způsobem ovlivňuje prostředí, v němž se nacházejí. Narušení
stability, resp. podstatné zhoršení životního prostředí či některé z jeho složek se
v důsledku projevuje především na zdraví osob, možnosti užívat jejich obydlí, majetek
a nezřídka vede i k ohrožení či dokonce ztrátě životů. Zároveň u veřejnosti vzrostl
zájem vyjadřovat se k environmentálním otázkám, získávat informace o životním pro-
středí, participovat na plánovacích či rozhodovacích procesech atd. V takových přípa-
dech vystupuje do popředí ochrana práv a svobod zakotvených v Úmluvě. Současně je
jejich prostřednictvím nepřímo chráněno i životní prostředí.

V poslední době se objevuje i snaha o ochranu práv a svobod zaručených Úmluvou
nejen ve vztahu k žijícím osobám, ale i ve vztahu k budoucím generacím především
v souvislosti s ochranou klimatu. Určité změny totiž s sebou přinášejí dlouhodobá
rizika a dopady nejen pro život jednotlivce, ale tento přesahují a přelévají se na další
pokolení, a to i bez ohledu na státní hranice. V tomto směru však význam Úmluvy není
prozatím zcela zřejmý, a bude tedy především záležet, jaký postoj zaujme Soud.

JUDIKATURA SOUDU

Klíčovou úlohu v uvědomění si úzké provázanosti mezi kvalitou životního prostředí
a výkonem práv a svobod zaručených v Úmluvě a jejích Protokolech sehrála judikatura
Soudu. Ten na jednu stranu vytrvale opakuje, že Úmluva neobsahuje právo na čisté
a klidné životní prostředí jako takové. Na stranu druhou uznal, že v moderní společ-
nosti představuje ochrana životního prostředí hledisko, které nabývá na významu.
Stran porušení Úmluvy přitom dle Soudu zpravidla není podstatné, zda je původcem
zhoršení životního prostředí přímo stát, nebo jeho odpovědnost vyplývá z nedosta-
tečné regulace soukromého sektoru.

34
Blíže informace, včetně
posledního návrhu doporučení,
naleznete na: [https://www.coe.
int/en/web/human-rights-
intergovernmental-cooperation/
environment-and-human-rights](https://www.coe.int/en/web/human-rights-intergovernmental-cooperation/environment-and-human-rights)

V současnosti již existuje judikatura Soudu ve vztahu k různým aspektům. Ta se začala věnovat ochraně osob před nadměrným hlukem, zápachem, znečištěním ovzduší či vod, hromaděním odpadů, ochraně krajiny, regulací nebezpečných činností atd. K zásahu či dokonce porušení některého z práv chráněných Úmluvou však dle Soudu nedojde vždy, když nastane jakákoliv změna stavu životního prostředí. Bude záviset na konkrétních okolnostech případu (intenzita, doba trvání, dopady) včetně jejich kumulativního účinku. Soud se rovněž opakovaně věnuje uplatňování politických práv, ať už se jedná o projevy či demonstrace, ve prospěch ochrany životního prostředí. Ty však mohou podléhat omezením (například co do volby místa, obsahu projevu či formy projevu, viz např. fyzické bránění kácení stromů či jiné činnosti apod.).

Pokud jde o skladbu stížností podaných k Soudu, řada z nich vychází z toho, že stát nesplnil povinnost (pozitivní závazek) poskytnout ochranu právu stěžovatele před nepříznivými dopady životního prostředí, které mohou mít původ nejen v lidské činnosti (například provoz továrny), ale i v přírodních jevech (záplavy, sesuvy půdy). Další stížnosti směřují na porušení negativních závazků státu, typicky pokud stát přijal opatření k ochraně životního prostředí, zároveň tím však zasáhl do práv osob (například majetkových v důsledku omezení výstavby). K pozitivním a negativním závazkům obecně viz úvodní kapitolu. Konečně část stížností k Soudu se týká procesních aspektů (například účasti v řízeních).

OBĚŤ

Kolektivní rozměr životního prostředí a význam pro společnost vede část stěžovatelů k podávání stížností, ve kterých namítají obecný zájem na ochraně životního prostředí, resp. obecné zhoršení jeho stavu. Takové stížnosti jsou nicméně neslučitelné s Úmluvou, neboť jsou založeny na kolektivní, nikoli individuální ochraně práv. Jedná se tedy o tzv. *actio popularis*. Stěžovatelé tedy musí ukázat dopad na jejich individuální práva kvůli změně prostředí.

I zde musí být naplněn požadavek, aby osoba byla přímo a závažně dotčena na svém právu (přímá oběť), aby to vyvolalo otázky z pohledu Úmluvy. Zároveň musí existovat příčinná souvislost mezi degradací životního prostředí a utrpěnou újmou například v důsledku provozu továrny (byť újma na zdraví není nezbytným požadavkem použití článku 8 Úmluvy). Soud připouští i stížnosti, kdy mu jsou předloženy věrohodné a přesvědčivé podklady, že v blízké budoucnosti osoba pravděpodobně utrpí újmu na svých právech (potencionální oběť), například kvůli plánované dopravní výstavbě. Stížnost mohou svým jménem podat i příbuzní osob, které přišly o život (nepřímá oběť) kvůli haváriím či živelní katastrofě.

PRÁH ZÁVAŽNOSTI

Nikoli každé zhoršení životního prostředí (jeho složky) vede ihned k závěru o použitelnosti Úmluvy. Tak ve vztahu k použití článku 8 Úmluvy Soud zdůrazňuje, že nesmí jít o obtěžování, které je zanedbatelné ve srovnání s běžnými nebezpečími pro životní prostředí vlastními každému modernímu městu. Je tedy třeba, aby byl překročen minimální práh závažnosti. Jeho překročení však nemusí nutně spočívat až v poškození zdraví osoby. Postačuje, pokud takové zhoršení ovlivňuje kvalitu života či blaho osoby a brání jí v užívání obydlí, čímž má vliv na její soukromý či rodinný život.

ODBORNÉ PODKLADY, PŘÍSTUP K INFORMACÍM A PARTICIPACE

V oblasti životního prostředí je Soudem dlouhodobě kladen důraz, aby vnitrostátní plánovací či rozhodovací procesy, dotýkající se environmentálních politik či opatření, byly založeny na vhodných šetřeních, studiích (EIA) a monitorování. Ty totiž umožňují předvídat a vyhodnocovat dopady na stav životního prostředí, potažmo práva konkrétních osob.

V této souvislosti vynikají další tři klíčové aspekty: a) přístup veřejnosti k závěrům těchto odborných podkladů (obecně k informacím), aby si mohla posoudit případná nebezpečí a učinit kroky k zabránění nebo zmírnění újmy; b) zapojení dotčených osob či veřejnosti do rozhodování, resp. vzetí do úvahy jejich názorů; c) existence možnosti dotčených osob bránit se u nezávislého orgánu. Ve vztahu k uvedeným aspektům se přitom Soud dovolává i mezinárodních standardů. Významná je především Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí (tzv. Aarhuská úmluva).

ZÁSADA PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI A PREVENCE

Soud opakovaně vyzdvihl i význam zásady předběžné opatrnosti a zásady prevence. První z nich akceptuje značné obtíže při posuzování přesných dopadů nějaké činnosti na životní prostředí či způsobení nenapravitelné újmy. Postačí proto silné podezření před jistotou, jde-li o přijetí opatření. Dle druhé zásady je účinnější a levnější újme předcházet než ji dodatečně napravovat, kvůli čemuž by měla být upřednostňována preventivní opatření.

U mimořádných událostí, které je vzhledem k jejich povaze obtížné předvídat, se pozornost Soudu zaměřuje na posouzení, zda stát disponoval vhodným právním rámcem, zda vnitrostátní orgány přijaly preventivní opatření a případně, zda bylo provedeno náležité vyšetřování k vyvození odpovědnosti. Význam právního rámce vyvstává typicky ve spojení s určitou činností, která je ze své povahy nebezpečná. Stran prevenční povinnosti Soud zjišťuje, zda orgány věděly nebo alespoň měly vědět o existenci skutečného a bezprostředního ohrožení a nepřijaly rozumná opatření ke snížení či vyloučení ohrožení; je-li událost přírodního původu zcela mimo či omezenou kontrolu státu, Soud zkoumá, zda orgány nejednaly liknavě či nedbale, pokud nebylo možné pohromu předvídat.

DOSAŽENÍ SPRAVEDLIVÉ ROVNOVÁHY

Také v oblasti životního prostředí platí, že bez ohledu na to, zda je případ hodnocen z hlediska pozitivního závazku státu přijmout opatření k zajištění práv osob, nebo z hlediska zásahu orgánů veřejné moci, který musí být odůvodněn, použitelné zásady jsou v zásadě podobné. V obou případech je třeba usilovat o nalezení spravedlivé rovnováhy mezi protichůdnými zájmy osoby a společnosti jako celku. V závislosti na kontextu posuzované věci má stát určitý prostor pro uvážení při volbě opatření za účelem mitigace či adaptace k zajištění souladu s Úmluvou. Proti ochraně životního prostředí totiž zpravidla výrazně působí ekonomické a jiné zájmy realizované prostřednictvím různých činností.

Napadají vás této souvislosti nějaké situace, kdy zájem společnosti může převážit nad ochranou práv osob?

ROLE NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ

Přes nesporný význam ekologických organizací při ochraně životního prostředí na vnitrostátní úrovni – jejich postavení z pohledu Úmluvy je omezené. Dle Soudu se mohou samy dovolávat těch práv a svobod, které z povahy přísluší právníkům osobám, tedy nikoli osobnostních práv (ochrana zdraví, života či obydlí). Má-li organizace věcně a prostorově omezený cíl ochrany životního prostředí, případně jí náleží postavení účastníka řízení na vnitrostátní úrovni, vztahují se na ni i záruky dle práva na spravedlivý proces. Tak tomu bude například v řízeních, jejichž výsledek by mohl vést k ohrožení životního prostředí (typicky v rámci územního plánování řešícího účel využití nějakého území, integrovaná řízení k povolení provozu zařízení), případně odškodňovací řízení kvůli nedostatečnému informování o environmentálních rizicích.

PRAKTICKÉ ÚLOHY

Následující čtyři úlohy jsou v různé míře inspirovány skutečnými kauzami.

Při řešení prvních tří případových studií se v závislosti na roli, jakou dle zadání máte, zamyslete nad tím, jaké skutečnosti by bral Soud v úvahu ve svém rozhodování o tom, zda došlo k porušení či neporušení příslušného článku Úmluvy.

Ve čtvrté úloze se vžijte do role potencionálních ekologických aktivistů. Zamyslete se nad dotčenými články Úmluvy a možnými omezeními stran různých forem protestů, promyslete argumenty pro a proti dané formě.

POD TLAKEM

K PROVOZU VYSOKOTLAKÉHO PLYNOVODU

V BLÍZKOSTI OBYDLÍ

Skutkový stav

V roce 1999 si Vida a Děpold Theobaldovi koupili v obci Tlaky pozemek s rodinným domem, který byl postaven v roce 1926. Kupní smlouva obsahovala prohlášení, dle kterého na nemovitostech nevážnou žádná zástavní práva ani věcná břemena. Teprve v roce 2005 Theobaldovi zjistili, že ve vzdálenosti cca 2,5 metru od jejich domu vede pod zemí vysokotlaký plynovod. Jeho stavba byla povolena v roce 1949 a s umístěním udělili souhlas tehdejší vlastníci, kterým byla poskytnuta i jednorázová finanční náhrada za omezení vlastnického práva.

Plynárenský podnik GasStorm sdělil Theobaldovým, že plynovod byl postaven v souladu s tehdy platnými právními a technickými předpisy. Přestože prizmatem soudobého práva již není splněn požadavek na dodržení ochranného a bezpečnostního pásma stran umístění domu, na plynovodu nebyla zjištěna žádná závada a byla přijata mimořádná opatření k zachování bezpečnosti jeho provozu. Mezi ta patří pravidelná diagnostická měření, měření tloušťky stěny potrubí a izolace včetně posouzení její kvality a kontroly těsnosti v kratších intervalech, než určují platná technická pravidla. Protože je plynovod součástí integrované a funkční soustavy vysokotlakového plynovodu, nelze jej bez náhrady odstavit, neboť by došlo k narušení celé soustavy. Při poslední revizi plynovodu bylo potvrzeno, že je schopen bezpečného provozu, v blízkosti domu nebyl zjištěn žádný únik plynu. Problematickým bylo shledáno pouze umístění domu v ochranném a bezpečnostním pásmu plynovodu. Jako řešení byla navržena trvalá změna trasy plynovodu. V současnosti plynárenský podnik hledá vhodnou trasu pro přeložení plynovodu. V roce 2011 oznámil příslušný stavební úřad, že na návrh plynárenského podniku zahájil územní řízení o umístění stavby (přeložky) plynovodu a v témže roce rozhodl i o umístění stavby.

V roce 2009 podali Theobaldovi občanskoprávní žalobu k okresnímu soudu, jíž se domáhali odstranění plynovodu. Dle okresního soudu byl však plynovod postaven v souladu s tehdejší právní úpravou. Byť jeho umístění neodpovídá aktuálním právním předpisům, tato skutečnost sama o sobě nezakládá závěr o existenci nebezpečí. Plynovod zároveň slouží k realizaci dodávek plynu pro část regionu. Jeho odstranění bez toho, aby byla připravena přeložka, tak není odůvodněné. Poslední negativní soudní rozhodnutí na vnitrostátní úrovni bylo vydáno v roce 2015. O pár týdnů později vydal stavební úřad kolaudační souhlas k užívání přeložky plynovodu, přecež došlo k odstavení části plynovodu u domu Theobaldových. Jelikož původní plynovod byl umístěn v blízkosti domu, bylo rozhodnuto o tom, že potrubí zůstane umístěno v zemi, bude odplyněno a zalito bentonitem, k čemuž také došlo.

V roce 2016 podali Theobaldovi stížnost k Soudu, ve které namítají, že v rozporu s článkem 8 Úmluvy a článkem 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě vnitrostátní orgány nepřijaly opatření k odstranění nebezpečí, kterému jsou dlouhodobě vystaveni tím, že se v těsné blízkosti jejich obydlí/majetku nachází vysokotlaký plynovod. Tvrdí též, že kvůli plynovodu poklesla i hodnota jejich nemovitosti.

Relevantní ustanovení vnitrostátního práva

Občanský zákoník z roku 1964

§ 417

(...)

- (2) Jde-li o vážné ohrožení, má ohrožený právo se domáhat, aby soud uložil provést vhodné a přiměřené opatření k odvrácení hrozící škody.

Energetický zákon

§ 69

- (1) Bezpečnostní pásma jsou určena k zamezení nebo zmírnění účinků případných havárií plynových zařízení a k ochraně života, zdraví, bezpečnosti a majetku osob.

(...)

- (3) (...)

- b Pokud to technické a bezpečnostní podmínky umožňují a nedojde-li k ohrožení života, zdraví, bezpečnosti nebo zdraví osob, lze v bezpečnostním pásmu umístit stavbu pouze po předchozím písemném souhlasu právnické osoby, která odpovídá za provoz příslušného plynového zařízení.

Úkol

- 1 Jste zapálenou stážistkou/stážistou v kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Soudem. Protože jste mimořádně šikovná/ý, byl vám svěřen úkol napsat stanovisko vlády ke stížnosti.

Ve stanovisku stručně a výstižně uveďte argumenty ve vztahu k přijatelnosti a odůvodněnosti stížnosti Theobaldových, jak na poli článku 8 Úmluvy, tak i čl. 1 Protokolu č. 1 Úmluvy.

- 2 Předpokládejte nyní, že v roce 1999 si Theobaldovi koupili stejný pozemek bez rodinného domu, na kterém si bez povolení úřadů svépomocí postavili chatku. Úřady to zjistily až dodatečně, nicméně se tím dále nijak nezabývaly. Je jejich nečinnost ve vztahu k Úmluvě relevantní, pokud by v důsledku úniku plynu došlo k explozi, zraněním a zničení chatky Theobaldových?

HLUK TÍCHA K OBTEŽOVÁNÍ IMISEMI

Skutkový stav

Mečislav a Gusta Kvidónovi bydlí celý život v obci Zubrovka. Zubrovka má 321 obyvatel a prochází jí silnice č. R66, u které stojí i dům Kvidónových. Silnice R66 bývala hlavním dopravním tahem, který spojoval východ a západ státu. Od roku 1994 existuje územní dokumentace, která předpokládá postavení obchvatu Zubrovky. V roce 1995 byla naplánována stavba dálnice D2 poblíž Zubrovky. Stavba byla rozdělena do několika úseků. Její výstavba a následný provoz včetně výběru mýtného jsou až do roku 2030 svěřeny soukromému investorovi. V roce 2006 byl cca 1 kilometr od domu Kvidónových dokončen úsek dálnice D2. Protože práce na navazujícím úseku dálnice nebyly ještě ani zahájeny kvůli vedení soudních pří o vydání příslušných povolení, byl v roce 2006 se souhlasem vnitrostátních orgánů a po provedení studie únosnosti dopravní zátěže postaven soukromým investorem provizorní sjezd na silnici R66 a celý úsek otevřen pro dopravu. Ten se postupně stal klíčovou součástí evropské dálniční sítě. Navíc kolem sjezdu a v okolí Zubrovky byla postavena skladiště a menší průmyslové objekty. Každý den tak projede Zubrovkou 15 381 automobilů, z toho 40 % tvoří nákladní doprava. Úroveň hluku zde dosahuje 70 dB přes den a 60 dB v noci.

Od roku 2006 se vnitrostátní orgány zabývaly možnými řešeními dopravní situace v Zubrovce. První variantou byla realizace obchvatu Zubrovky a napojení na silnici R66 až za obcí. Druhou variantou bylo částečné prodloužení stávajícího úseku dálnice D2 a provizorní napojení na dálnici D1, která se nachází nedaleko. Náklady na toto prodloužení by se pohybovaly ve výši 10 miliard Kč. Obě varianty by si rovněž vyžádaly kompletní předělání a schválení dokumentace k navazujícímu úseku dálnice D2. V roce 2016 se konečně podařilo soukromému investorovi získat všechna povolení pro navazující úsek dálnice D2 a ještě v témže roce byly zahájeny práce na jeho výstavbě.

V roce 2015 se Kvidónovi rozhodli soukromoprávní cestou domáhat ochrany před hlukovou a prachovou zátěží; konkrétně podali žalobu na ochranu osobnosti. Dle Kvidónových v důsledku vybudování provizorního sjezdu z dálnice D2 a svedení dopravy na silnici R66 byli od roku 2006 vystaveni emisím ve formě nadměrného hluku a prachu, čímž je zasahováno do jejich práva na ochranu zdraví, práva na ochranu soukromí a práva na ochranu příznivého životního prostředí, které jsou dílčími složkami práva na ochranu osobnosti. K žalobě byla přiložena mezinárodní studie zabývající se dopady vybraných imisí z dopravy na lidské zdraví. Dle studie dlouhodobá hluková zátěž může být biologickým stresovým a fyziologickým faktorem, který vede k psychologickým a zdravotním dopadům na člověka.

Relevantní ustanovení vnitrostátního práva

Občanský zákoník

§ 81

(...)

- (2) Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.

§ 82

- (1) Člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek.

(...)

Narizení vlády o ochraně zdraví před nepříznivými účinky hluku a vibrací

Základní limit pro venkovní hluk z hlavní silnice (06:00–22:00): 60 dB

Základní limit pro venkovní hluk z hlavní silnice (22:00–06:00): 50 dB.

Úkol

- 1 Jste perspektivní asistentkou/asistentem soudce prvoinstančního soudu. Připravte pro soudce koncept rozsudku, ve kterém stručně shrňte skutkový stav a uveďte argumenty stran vyhovění či zamítnutí žaloby Kvidónových, které reflektují závazky vyplývající pro Českou republiku z Úmluvy. Pracujte s Úmluvou a relevantní judikaturou Soudu.
- 2 Myslíte si, že by na posouzení věci z vaší strany mohla mít vliv skutečnost, pokud by Kvidónovi koupili dům v Zubrovce v roce 2008? A co pokud by všichni obyvatelé Zubrovky obdrželi účelovou finanční dotaci na nákup protihlukových oken, vnitrostátní orgány rovněž provedly kompletní opravu povrchu silnice R66 a zároveň snížily povolenou rychlost v obci na 40 km/hod, díky čemuž by hluk poklesl na hodnotu 64 dB přes den a 53 dB v noci? Svůj názor zdůvodněte.
- 3 Spatřujete potencionální dotčení něčího práva z pohledu Úmluvy, případně jakého, pokud by vnitrostátní orgány předmětný úsek dálnice D2 u Zubrovky v roce 2006 nedovolily otevřít kvůli zátěži z imisí, dokud nebude postaven navazující úsek dálnice? Svůj názor vysvětlete.

KUDY TEČE, TUDY...

PŘÍRODNÍ KATASTROFY

Skutkový stav

Žibřid a Živěna Fridolínovi žijí v obci Maník v Rázovitém kraji. Obcí protéká řeka Spratka. Dům Fridolínových se nachází přímo u řeky. Obec byla již několikrát v minulosti zaplavena, vždy se to ale obešlo bez větších následků. Zkraje června 2021 vydal Národní hydrometeorologický úřad (NHÚ) předpověď pro daný měsíc, dle které očekával pro celé území státu nadprůměrné množství srážek kvůli většímu výskytu bouřek a tomu odpovídající zvýšení hladiny vodních toků. Úhrn srážek v kraji měl dle NHÚ překonat historické maximum. Dne 29. června v 6:01 vydal NHÚ varování, dle kterého v průběhu rána dojde na území kraje k neobvyklému spojení dvou bouřkových front. Důsledkem bude mimořádný nárůst srážek v krátkém časovém období a extrémní zvýšení hladiny všech vodních toků v kraji, včetně Spratky. Varování obratem obdržely všechny relevantní orgány příslušné k ochraně obyvatel a v 8:01 jej odvysílaly všechny televizní kanály. Fridolínovi sice televizi nemají, obdrželi však krátkou textovou zprávu od příslušného orgánu s doporučením k evakuaci z obce. Tu ale nebrali příliš vážně, když v minulosti se jim nic nestalo. Zprávu tak považovali jen za upozornění a přesunuli se z přízemí domu do prvního patra.

V 11:01 přijaly vnitrostátní orgány kvůli zhoršující se situaci opatření nařizující okamžitou evakuaci Maníku. To bezodkladně vyhlásil obecní úřad, když mobilní spojení kvůli přetížení sítí přestalo fungovat. Fridolínovi si po vyslechnutí hlášení začali balit věci. V 11:31 Spratka protrhla břeh nad Maníkem a voda pronikla do obce, kde začala strhávat domy. Fridolínovi na poslední chvíli zachránil vrtulník ze střechy jejich domu, kam se uchýlili. Dům se vzápětí pod náporom vody zhroutil. Živěna při živelném úprku na střechu uklouzla, zlomila si nohu a vykloubila rameno, jak posléze shledaly lékařské zprávy.

Již v roce 2010 Ministerstvo životního prostředí představilo záměr na vybudování vodní nádrže na Spratce do roku 2017. Ta měla ochránit obce podél Spratky. Doposud

---

však zůstalo pouze u záměru, neboť ministerstvem navrhovaná varianta nádrže by zasáhla populaci kriticky ohrožených druhů mihule potoční a čolka velkého. Druhově šetrná varianta navrhovaná ekologickými organizacemi by si vyžádala dvojnásobné finanční náklady, které se prozatím nepodařilo vyčlenit, neboť vnitrostátní orgány upřednostnily valorizaci starobních důchodů.

Úkol

- 1 Jste proaktivní studentkou/studentem nejlepší právnické fakulty v České republice. Přihlásili jste se do mezinárodního Moot Courtu zaměřeného na Úmluvu a judikaturu Soudu. Na základě výše uvedených skutkových okolností zformulujte za Fridolínovi stížnost k Soudu.

Ve stížnosti identifikujte dotčené články Úmluvy či jejích protokolů, uveďte k nim námítky a stručně připojte argumentaci, v čem spatřujete porušení Úmluvy ze strany České republiky. Vycházejte z toho, že vnitrostátní prostředky byly řádně vyčerpány a stížnost k Soudu podáváte včas.

- 2 Předpokládejte, že Žibřid strávil tři týdny po pohromě v tělocvičně nedaleké soukromé základní školy, ve které místní podnikatel zařídil provizorní ubytování pro bezradné obyvatele (včetně dětí) Maníku, kteří přišli o střechu nad hlavou a neměli ani prostředky k zajištění základních životních potřeb. Žibřid zde téměř celou dobu ležel na lůžku, skoro nic nejedl a nikdo s ním nepromluvil vlídné slovo, neboť všichni byli zaneprázdněni. Teprve Živěna mu po propuštění z nemocnice zajistila alespoň pomoc psycholožky, která mu diagnostikovala posttraumatický syndrom, ze kterého se léčí dodnes.

Prizmatem jakého článku Úmluvy se vám tyto skutkové okolnosti zdají relevantní a je daný článek na posuzovanou věc použitelný? Svě závěry vysvětlete.

NO PASARÁN

EKOLOGICKÝ PROTEST

Skutkový stav

Jmenujete se Varvara Bělá / Lešek Smělý, podle toho, s jakým pohlavím se identifikujete. Žijete ve městě Zostrava, ve kterém se nachází park. Příslušné orgány rozhodly o zrušení parku kvůli výstavbě silničního objezdu. Následně bylo vydáno povolení k pokácení stromů v parku včetně starobylé lípy, pod kterou kdysi spal (doplňte osobnost dle místní legendy). S přáteli chcete vyjádřit v nějaké formě nesouhlas se zrušením parku a kácením. Protože jste právně uvědomělí, rozhodli jste se nejdříve prodiskutovat možné formy a promyslet případné právní důsledky.

Úkol

- 1 Tree lover č. 1 navrhl, abyste zaktivizovali další spoluobčany tím, že půjdete do místního nákupního centra, v něm si postavíte informační stánky, budete v centru celý den korzovat a rozdávat lidem letáky. Co si o této formě myslíte?
- 2 Tree lover č. 2 slyšel od známého z radnice, že rozhodnutí o zrušení parku a pokácení stromů předcházely nějaké nepravosti mezi úředníky, zejména tajemníkem městského úřadu a místními podnikateli. I proto byla vydána tak nezvykle rychle. Chce proto udělat nahrávku, kterou umístíte na sociální sítě a ve které veřejnosti sdělíte, že rozhodnutí byla nezákonná kvůli machinacím úředníků, především tajemníka, který se dopustil nepravostí. Co si o této formě myslíte?

-
- 3 Tree lover č. 3 cítí potřebu připoutat se řetězy ke stromům, případně na ně vylézt, abyste bránili jejich pokácení vlastními těly. Co si o této formě myslíte?
  - 4 Tree lover č. 4 by rád v den kácení bez ohlášení blokoval jedinou příjezdovou cestu do parku, čímž byste znemožnili vjezd těžké technice. Pokud by vás police vyzvala k opuštění cesty, navrhuje se přesunout do parku a na dřevorubce házet vodní balónky se zapáchající tekutinou za účelem vyvolání strkanic. Co si o této formě myslíte?
  - 5 Představte si dále, že tento poslední scénář se naplnil a došlo ke střetům s dřevorubci. Zaměstnanci bezpečnostní agentury, najatí k jejich ochraně, vás proto obestoupili, následně vytlačili mimo park, zatímco přítomní příslušníci policie tomuto přihlíželi, i když jste volali o pomoc. Je státu přičitatelné jednání zaměstnanců bezpečnostní agentury?

Doplňkové čtení

Pokud vás téma ekologického protestu zaujalo, přečtěte si rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 11. června 2013, č. j. 8 As 101/2011–186, a ze dne 18. listopadu 2015, č. j. 8 As 39/2014–56, týkající se blokády za účelem zabránění poškozování chráněné přírodní lokality. K blokaci dopravy viz rozsudek téhož soudu ze dne 13. února 2007, č. j. 5 As 26/2007–86.

4 DALŠÍ TÉMATA V OBLASTI ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Výše uvedené případové studie se dotýkají úzkého okruhu témat, kterým se Soud v kontextu životního prostředí věnoval. Níže je přehled dalších zajímavých rozhodnutí, které rovněž stojí za pozornost.

VĚTRNÉ TURBÍNY

Fägerskiöld proti Švédsku, č. 37664/04, rozhodnutí ze dne 26. února 2008

Několik stovek metrů od domu Larse a Astrid byla postavena větrná turbína, kvůli čemuž si stěžovali na neustávající pulzující zvuk a světelné odlesky.

Soud shledal stížnost nepřijatelnou, neboť intenzita zvuku nedosahovala takové úrovně závažnosti, aby se dotýkala práva stěžovatelů na respektování obydlí, soukromého či rodinného života dle článku 8 Úmluvy. Stěžovatelé ani nedoložili, že by jim z důvodu hluku či světelných odlesků byla způsobena újma na zdraví.

HLUK ZE SOUSEDSTVÍ

Martínéz Martínéz proti Španělsku, č. 21532/08, rozsudek ze dne 18. října 2011

Señor Diego se dlouhodobě potýkal s nadměrným hlukem z terasy diskotéky, která se nacházela kousek od jeho bydliště.

Soud konstatoval porušení článku 8 Úmluvy kvůli dlouhodobosti a míře hluku, která značně přesahovala povolené limity. Vnitrostátní orgány nepřijaly žádná opatření ke snížení úrovně hluku, nevyjádřily se ani ke klíčové otázce, zda úroveň hluku byla škodlivá pro zdraví stěžovatele.

LETIŠTĚ

Hatton a ostatní proti Spojenému království, č. 36022/97, **rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 2003**

Ruth Hatton si společně s řadou dalších obyvatel žijících u letiště Heathrow stěžovala na hluk způsobený nočními lety, který je pravidelně budil ze spánku, což jim mělo narušovat kvalitu života a pocit pohody.

Velký senát Soudu uvedl, že stát odpovídá za selhání při regulaci činností ovlivňujících životní prostředí, která nezaručuje respektování práv chráněných článkem 8 Úmluvy. Dle Soudu však vnitrostátní orgány nevykročily z prostoru pro uvážení. Existoval ekonomický zájem na provozování nočních letů, byly vypracovány odborné studie dopadů na lokalitu, pouze omezený počet osob byl dotčen hlukem a cena jejich domů nebyla ovlivněna, tudíž je mohli prodat a přestěhovat se na jiné místo.

PROVOZ TOVÁRNÍ

Cordella a ostatní proti Itálii, č. 54414/13 a další, **rozsudek ze dne 24. ledna 2019**

Pan Francesco a téměř dvě stě jeho spoluobčanů si stěžovali na dopady imisí z oceánární nacházející se v blízkosti jejich obcí.

U části stěžovatelů Soud konstatoval, že nežijí v rizikových oblastech. U ostatních dospěl k porušení článku 8 Úmluvy, neboť odborné zprávy prokázaly příčinnou souvislost mezi vznikem onemocnění a imisemi. Současně vnitrostátní orgány postupovaly příliš pomalu při přijímání opatření vedoucích k odstranění škodlivin. V tomto směru stěžovatelé neměli k dispozici ani účinný prostředek nápravy ve smyslu článku 13 Úmluvy.

DOPRAVA

Grimkovskaya proti Ukrajině, č. 38182/03, **rozsudek ze dne 21. července 2011**

Silnice v ulici, ve které žila paní Klara, byla na základě rozhodnutí úřadů přeměněna v rychlostní komunikaci.

Dle Soudu se vnitrostátním orgánům nepodařilo nalézt spravedlivou rovnováhu mezi obecným zájmem společnosti na zřízení rychlostní komunikace a právem stěžovatelky dle článku 8 Úmluvy. Zejména rozhodnutí o vedení rychlostní komunikace v rezidenční čtvrti nepředcházelo zpracování odpovídající studie dopadů a stěžovatelka neměla možnost účastnit se rozhodovacího procesu, resp. bránit se u nezávislého orgánu.

Greenpeace e. V. a ostatní proti Německu, č. 18215/06, **rozhodnutí ze dne 12. května 2009**

Kancelář pobočky Greenpeace se nacházela u rušné křižovatky. Požadovala proto po vnitrostátních orgánech, aby přijaly konkrétní opatření ke snížení emisí prachu z vozidel s diesellovým motorem.

Soud dospěl k závěru o nepřijatelnosti stížnosti, když volba konkrétních opatření ke snižování emisí produkovaných z automobilové dopravy spadá do prostoru uvážení státu, který dal přednost jiným opatřením.

MOBILNÍ ANTÉNY

Luginbühl proti Švýcarsku, č. 42756/02, **rozhodnutí ze dne 17. ledna 2006**

Paní Katerina tvrdila, že je osobou obzvláště citlivou na elektromagnetické záření. Mobilní anténa, postavená v místě jejího bydliště, jí proto způsobuje újmu na zdraví.

Soud shledal stížnost nepřijatelnou. Zohlednil především široký prostor pro uvážení, který státy požívají v této oblasti a zájem moderní společnosti na existenci mobilních sítí. Vnitrostátním orgánům se podařilo nastolit spravedlivou rovnováhu s ohledem na dosažený stav poznání, který se stále vyvíjí, přičemž vliv záření na lidský organismus je pravidelně sledován. Nadto právní úprava pamatovala i na situaci obzvláště citlivých osob, pokud by bylo v budoucnu shledáno, že je pro ně záření škodlivé.

NAKLÁDÁNÍ S ODPADY

Di Sarno a ostatní proti Itálii, č. 30765/08, **rozsudek ze dne 10. ledna 2012**

Stěžovatelé byli obyvateli Kampánie, regionu v jihozápadní Itálii, ve kterém se po dobu cca pěti měsíců hromadil odpad v ulicích.

Dle Soudu sběr, nakládání a likvidace odpadů patří mezi nebezpečné činnosti. Vnitrostátní orgány proto musí přijmout rozumná a přiměřená opatření k ochraně zdraví obyvatel a životního prostředí. Příslušné orgány nebyly schopné po nikoli krátkou dobu zajistit řádné fungování odpadového hospodářství, což mělo vliv na kvalitu života, jakkoli stěžovatelé neprokázali vznik újmy na zdraví. Došlo proto k porušení článku 8 Úmluvy v jeho substantivní části. Protože vnitrostátní orgány zveřejnily odborné studie, čímž dostaly závazku informovat o možných rizicích, Soud neshledal porušení procesní složky daného článku.

OCHRANA MOŘSKÉHO POBŘEŽÍ

Depalle proti Francii, č. 34044/02, **rozsudek velkého senátu ze dne 29. března 2010**

Louis Depalle byl vlastníkem domu postaveného na mořském pobřeží, jehož užívání bylo podmíněno časově omezenými povoleními. Ta mohla být kdykoli odvolána, což se také stalo a panu Depalle bylo nařízeno dům bez náhrady a na vlastní náklady zbourat.

Dle Soudu uložením povinnosti zbourat dům bez náhrady kvůli přijetí nové právní úpravy, sledující ochranu a rozvoj pobřeží a stanovující přísnější podmínky, nedošlo k porušení článku 1 Protokolu č. 1. Státy v oblasti územního plánování a ochrany životního prostředí disponují větší mírou volnosti. Postup vnitrostátních orgánů byl veden snahou o konzistentní uplatňování zákona s ohledem na rostoucí potřebu chránit pobřeží a jeho užívání, jakož i na vymáhání dodržování pravidel územního rozvoje. Navíc stěžovatel si musel být vědom toho, že nebude moci požadovat odškodnění, což bylo uvedeno ve všech povoleních k dočasnému užívání domu.

DOČASNÝ ZÁKAZ LOVU

O'Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd proti Irsku, č. 44460/16, **rozsudek ze dne 7. června 2018**

Stěžovatelka byla obchodní korporací, která desítky let lovila larvy slávek a následně je přesouvala do chovných zařízení, aby je po dosažení dospělosti prodala. V důsledku změny právních předpisů Evropské unie, týkající se ochrany oblastí Natura 2000, vnitrostátní orgány dočasně pozastavily lov larev.

Dle Soudu dočasným zákazem do doby, než budou vypracovány odborné studie vyžadované právem Evropské unie, nedošlo k porušení práva stěžovatelky dle článku 1 Protokolu č. 1. Ochrana životního prostředí a respektování závazků vyplývajících z unijního práva představují legitimní cíle. Stěžovatelce, která podniká v přísně regulovaném odvětví, musela být předem známa omezení vyplývající z právní úpravy EU pro její podnikání. V tomto případě neutrpěla ani nepřiměřenou újmu.

ZNEHODNOCENÍ DOMU

Dimitar Yordanov proti Bulharsku, č. 3401/09, **rozsudek ze dne 6. září 2018**

Poblíž obydlí pana Dimitara byl v rozporu s vnitrostátním právem určujícím ochrannou zónu povolen provoz uhelného dolu, kvůli čemuž se dům stal neobyvatelným a neprodejným.

Soud konstatoval porušení článku 1 Protokolu č. 1. Zohlednil, že provozem dolu nebyla respektována ochranná zóna, což bylo jednoznačně v rozporu s vnitrostátním právem. Stěžovateli nebyla vyplacena ani finanční náhrada, které se mu původně mělo dostat v rámci vyvlastňovacího řízení.

INFORMACE O ENVIRONMENTÁLNÍCH RIZICÍCH

Guerra a ostatní proti Itálii, č. 14967/89, **rozsudek ze dne 19. února 1998**

Paní Anna Maria a její spoluobčané žili ve městě Manfredonia poblíž chemické továrny, ve které v rámci výrobního cyklu vznikal hořlavý plyn, který, pokud by došlo k explozi, by uvolnil vysoce toxické látky do ovzduší. Tvrdili, že se jim nedostalo odpovídajících informací o možných rizicích, jakož i postupech v případě havárie.

Soud shledal porušení článku 8 Úmluvy, jelikož vnitrostátní orgány stěžovatelům poskytly nezbytné informace k posouzení rizika, které jim a jejich rodinám hrozilo kvůli tomu, že žili ve městě zvláště vystavenému nebezpečí v případě havárie, teprve po ukončení provozu továrny.

Sdružení Jihočeské matky proti České republice, č. 19101/03, **rozhodnutí ze dne 10. července 2006**

Stěžovatelka usilovala o přístup k části dokumentace k jaderné elektrárně a účast ve správních řízeních, které považovala za důležité ve vztahu k provozu elektrárny.

Dle Soudu však nedošlo k porušení práva na svobodu projevu ani práva na spravedlivý proces. Zohlednil, že nikoli všechny informace mohly být veřejně přístupné kvůli ochraně bezpečnosti a obchodnímu tajemství. Neztotožnil se ani s tím, že by hrozilo nebezpečí pro práva členů stěžovatelky v důsledku využívání jaderné energie.

PROJEVY

Animal Defenders International proti Spojenému království, č. 48876/08, rozsudek velkého senátu ze dne 22. dubna 2013

Stěžovatelka, nevládní organizace, v rámci kampaně zamýšlela odvysílat televizní spot o využívání zvířat v reklamě, vědě a zábavním průmyslu, čímž chtěla dosáhnout změny veřejného mínění a legislativních změn. Podle vnitrostátních orgánů se však jednalo o politickou reklamu, která byla dle zákona v rámci televizního a rozhlasového vysílání zakázána.

V rozsudku Soud shledal právní úpravu legitimní, sledující mimo jiné zajištění nestrannosti vysílání a zabránění vlivu zájmových skupin. Akceptoval i širší definici politické reklamy, jinak by hrozilo obcházení zákazu. K porušení článku 10 Úmluvy proto dle Soudu nedošlo.

ODMÍTNUTÍ REGISTRACE EKOLOGICKÉHO SPOLKU

Costel Popa proti Rumunsku, č. 47558/10, rozsudek ze dne 26. dubna 2016

Pan Costel společně s dalšími osobami požádal o registraci spolku, jehož posláním mělo být prosazování zásad udržitelného rozvoje. Vnitrostátní orgány však registraci zamítly, neboť měly za to, že spolek bude ve skutečnosti usilovat politickým uskupením o vlastní cíle.

Soud uvedl, že zásah do práva na svobodu sdružování dle článku 11 Úmluvy neodpovídal naléhavé společenské potřebě vzhledem k tomu, že se neopíral o relevantní a dostatečné důvody. Vnitrostátní orgány neměly přesvědčivé podklady o tom, že spolek bude sledovat jiné než předestřené cíle. Nadto bylo dle Soudu možné zrušit spolek i kdykoliv později.

DELIKTY PROTI ŽIVOTNÍMU PROSTŘEDÍ

Mangouras proti Španělsku, č. 12050/04, rozsudek velkého senátu ze dne 28. září 2010

Pan Apostolos byl kapitánem ropného tankeru Prestige, který ztroskotal u španělského pobřeží, kvůli čemuž byl vzat do vazby a jeho propuštění bylo podmíněno složením peněžní kauce ve výši 3 mil. eur.

Soud se v rozsudku zaměřil na výši kauce z pohledu čl. 5 odst. 3 Úmluvy. Zohlednil narůstající trend mezi státy postihovat porušování mezinárodního práva životního prostředí prostředky trestního práva. S ohledem na závažnost jednání, značné náklady na odstranění následků havárie a ztráty na životním prostředí konstatoval, že výše záruky v tomto případě nebyla nepřiměřená.

NEVYKONÁNÍ ROZHODNUTÍ PŘIJATÝCH NA VNITROSTÁTNÍ ÚROVNI

Apanasewicz proti Polsku, č. 6854/07, rozsudek ze dne 3. května 2011

Paní Helena se před vnitrostátními soudy úspěšně domohla uzavření betonárky, která byla postavena na sousedním pozemku bez příslušného oprávnění a produkovala imise, které u ní vedly ke zdravotním obtížím. I přes rozhodnutí vnitrostátních soudů však zůstávala betonárka nadále v provozu.

Soud poukázal na nedůsledný postup vnitrostátních orgánů a nepřijetí všech dostupných opatření k výkonu soudního rozhodnutí o zavření betonárky. To vedlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jelikož se stěžovatelce nedostalo účinné soudní ochrany. Vnitrostátní orgány tím dotčený článek zbavily praktického účinku.

5 OPAKOVACÍ OTÁZKY

- ① Obsahuje Úmluva právo na příznivé a poklidné životní prostředí?
- ② Ve kterém protokolu k Úmluvě je upraven vztah mezi životním prostředím a lidskými právy?
- ③ Jakým tématům v oblasti životního prostředí se zpravidla věnuje judikatura Soudu a ve vztahu ke kterým právům a svobodám uvedeným v Úmluvě?
- ④ Vede jakékoliv zhoršení životního prostředí či jeho složky *a priori* k aplikaci či dokonce k rozporu s Úmluvou? Co lze v této souvislosti zohlednit?
- ⑤ Co je třeba k tomu, aby byl stěžovatel považován za přímou oběť dle Úmluvy? Jaké platí podmínky pro potenciální oběť porušení práv?
- ⑥ Jakých práv se před Soudem nemohou samy dovolávat nevládní ekologické organizace?
- ⑦ Jaké dvě důležité zásady Soud zmiňuje v kontextu ochrany životního prostředí a co zohledňuje při mimořádných událostech?
- ⑧ Jaké další aspekty jsou kromě existence odborných studií důležité stran ochrany práv osob?
- ⑨ Jaká mezinárodní úmluva ve vztahu k poskytování informací a participaci na rozhodovacích procesech se pravidelně objevuje v rozhodnutích Soudu?
- ⑩ O co musí vnitrostátní orgány usilovat při existenci protichůdných zájmů a prostřednictvím čeho?

6 DALŠÍ ZDROJE

Manual on Human Rights and the Environment

<https://rm.coe.int/manual-environment-3rd-edition/1680a56197>

Environment and the European Convention on Human Rights (tematická příručka ESLP) https://www.echr.coe.int/documents/fs_environment_eng.pdf

Environment (tematická příručka k výkonu rozsudků ESLP)

<https://rm.coe.int/thematic-factsheet-environment-eng/1680a00c09>

Air Pollution and Environmental Disasters – Court Rulings and Their Enforcement (video)

<https://www.coe.int/en/web/portal/programme-human-rights-for-the-planet>

The European Court of Human Rights: An Underrated Forum for Environmental Litigation (článek)

<https://www.coe.int/en/web/portal/conference-material-human-rights-for-the-planet>

Dosažení spravedlivé rovnováhy

Podívejte se například na věc *Powell and Rayner proti Spojenému království* (č. 9310/81, rozsudek ze dne 21. února 1990, § 42 a § 45), *Alatulkkila proti Finsku* (č. 33538/96, rozhodnutí ze dne 28. července 2005, § 67), *Noack a ostatní proti Německu* (č. 46346/99, rozhodnutí ze dne 25. května 2000), *G. a E. proti Norsku* (č. 9278/81, rozhodnutí Komise ze dne 3. října 1983). Uvedená rozhodnutí porovnejte s odlišným závěrem Soudu ve věci *Bácila proti Rumunsku* (č. 19234/04, rozsudek ze dne 30. března 2010, § 66–72).

Pod tlakem

Případ vychází ze stížnosti, kterou Soud komunikoval vládě České republiky v roce 2018 a o které nebylo doposud Soudem rozhodnuto.

Při řešení první otázky se lze inspirovat rozhodnutím Soudu proti Moldavsku, které bylo přeloženo i do německého jazyka, dále rozsudkem z února 2012, k provozování plynového terminálu (§ 223–231), a rozsudkem proti Polsku z července 2009, který se týkal hluku (§ 98–103).

U druhé z otázek lze vycházet z rozsudku velkého senátu Soudu z listopadu 2004 (§ 101–106).

Všechny naleznete v databázi Hudoc.

Hluk ticha

Případ je inspirován dvěma rozsudky Soudu z roku 2010 a 2021, které dohledáte jak v databázi Hudoc, tak i v databázi eslp.justice.cz.

U první otázky vezměte v úvahu § 18–24 prvního rozsudku a § 148–152 druhého rozsudku.

Ve vztahu k druhé otázce můžete opět vycházet z rozsudku Soudu z roku 2021 (§ 170–172).

Kudy teče, tudy...

Případ vychází z rozhodnutí z května 2012 proti Bulharsku, ve kterém Soud řešil protržení břehu řeky, rozsudku z listopadu 2015, který se týkal zemětřesení, a dvou rozsudků proti Rusku z února 2012 a z března 2008, přičemž první se týkal porušení článků 2 a 8 a neporušení článku 13 Úmluvy, druhý jen porušení článku 2. Rozsudky a rozhodnutí dohledáte v databázi Hudoc.

K situaci osob, které se přechodně ocitly bez přístřeší či zajištění prostředků se Soud vyjádřil, byť v jiném kontextu, v rozsudcích *B. G. a ostatní proti Francii*, č. 63141/13, rozsudek ze dne 10. září 2020, § 85–88; *N. T. P. a ostatní proti Francii*, č. 68862/13, rozsudek ze dne 24. května 2008, § 42–49. K vybraným aspektům viz rovněž *Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku*, č. 41720/13, rozsudek ze dne 25. června 2019, § 121–123; *Moldovan a ostatní proti Rumunsku (č.2)* č. 41138/98 a další, rozsudek ze dne 12. července 2005, § 99–101 a 110.

No pasarán

Jednotlivé formy protestů vycházejí z případů řešených Soudem.

Ve vztahu k první formě je relevantní rozsudek z května 2003 (§ 41–50), který se týkal informační kampaně v nákupním centru.

U druhé formy protestu lze vyjít z rozsudků *Vides Aizsardzibas Klubs proti Lotyšsku*, č. 57829/00, rozsudek ze dne 27. května 2004, § 42–49; *Tierbefreier e.V. proti Německu*, č. 45192/09, rozsudek ze dne 16. ledna 2014, § 53–58.

Ve vztahu ke třetí a čtvrté formě protestu se lze inspirovat rozsudkem velkého senátu z října 2015, který se týkal blokování dálnice farmáři, z rozsudku Soudu z června 2019, který se týkal kácení stromů v parku (§ 265), a rozhodnutím Soudu ve věci proti Norsku, které se týkalo bránění lovu velryb. K otázce ohledně přičitatelnosti jednání zaměstnanců bezpečnostní agentury lze opět vycházet z rozsudku Soudu z června 2019, který se týkal kácení stromů v parku (§ 127–131). Rozsudky a rozhodnutí vyhledáte v databázi Hudoc.

SPRAVEDLIVÝ PROCES
-
PRAKTICKÉ ZÁKLADY

VLADIMÍR JANOUŠEK PYSK

---

1 CÍLE KAPITOLY

Čtenáři vědí, jaké hlavní autonomní pojmy obsahuje článek 6 Úmluvy a jak se jejich význam liší od obdobných pojmů užívaných v českém právním řádu.

Čtenáři získají základní vhled do problematiky práva na spravedlivý proces. Jsou obeznámeni se strukturou článku 6 Úmluvy a dokáží vyjmenovat příklady dílčích záruk spravedlivého procesu, které explicitně nebo implicitně chrání.

Čtenáři si osvojí znalost testů, jimiž Soud určuje, zda konkrétní řízení spadá do věcného rámce článku 6 Úmluvy v jeho civilní anebo trestní části. Tyto testy umí v praxi uplatňovat a posoudit, zda na zvláštní typ řízení dané ustanovení dopadá, či nikoliv.

Čtenáři se podrobněji seznámí s právem na projednání věci v přiměřené lhůtě. Umějí určit začátek a konec řízení z pohledu článku 6 Úmluvy a posoudit, zda dostalo požadavku na projednání v přiměřené lhůtě ve světle relevantních kritérií vyplývajících z judikatury Soudu.

Čtenáři vědí, jaké prostředky nápravy proti průtahům soudních řízení jsou v českém právním řádu k dispozici. Jsou seznámeni s tím, jak funguje mechanismus odškodňování za průtahy soudních řízení a mají představu o tom, jakou výši odškodnění si mohou poškození z titulu nemajetkové újmy nárokovat.

2 ÚVOD DO TÉMATU

PRÁVO NA SPRAVEDLIVÝ PROCES A JEHO ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY

Právo na spravedlivý proces je souborem dílčích procesních záruk, jako jsou nestranost a nezávislost soudu, právo na obhajobu, právo být slyšen apod. Jednotlivcům nezaručuje příznivý výsledek řízení, ale to, že nalézání hmotného práva bude splňovat určité standardy, které mají zajistit, že se dospěje k vydání rozhodnutí postupem, který byl z hlediska řízení jako celku spravedlivý. Článek 6 Úmluvy stanoví minimální úroveň ochrany účastníků soudních řízení napříč členskými státy Rady Evropy. Vnitrostátní katalogy lidských práv mohou poskytovat vyšší ochranu než Úmluva, nesmí ji ale podkročit (blíže k minimálnímu standardu ochrany práv viz úvodní kapitolu).

Nositeli práva na spravedlivý proces jsou fyzické i právnické osoby. Jeho adresátem je stát, který má na základě článku 6 Úmluvy pozitivní povinnost zřídit soustavu soudů a upravit řízení před nimi takovým způsobem, aby probíhala v souladu s požadavky tohoto ustanovení.

Právo na spravedlivý proces je právem relativním. To znamená, že dílčí procesní záruky mohou podléhat – a v praxi také nezřídka podléhají – omezením. Přístup k soudu tak může být například podmíněn zaplacením soudního poplatku či povinným právním zastoupením, veřejnost a zástupci médií mohou být vyloučeni ze soudní síně v zájmu ochrany utajovaných informací, soud může zamítnout návrh obhajoby na výslech svědka apod. Aby taková omezení byla slučitelná s článkem 6 Úmluvy, musí být stanovena zákonem, sledovat určitý legitimní cíl a vyhovět testu přiměřenosti. Z relativní povahy tohoto práva dále plyne, že se účastníci řízení mohou platně dílčích procesních garancí vzdát. Příkladem budiž souhlas s rozhodnutím věci bez nařízení jednání nebo rozhodnutí obžalovaného hájit se osobně, jímž se v podstatě zřídá práva na zastoupení obhájcem.

VĚCNÁ PŮSOBNOST ČLÁNKU 6 ÚMLUVY (*RATIONE MATERIAE*)

Článek 6 Úmluvy se – na rozdíl od článku 36 Listiny – nevztahuje na všechna soudní řízení. Rozsah jeho věcné působnosti je užší. Dle prvního odstavce se toto ustanovení uplatní jen na řízení, v nichž je rozhodováno o „občanských právech nebo závazcích“ (civilní větev) nebo o oprávněnosti „trestního obvinění“ (trestní větev). Obě tato slovní spojení mají autonomní povahu, jsou příklady autonomních pojmů, které Úmluva používá (k autonomním pojmům obecně viz úvodní kapitolu). Otázku, zda je určité řízení občanskoprávní či trestní prizmatem Úmluvy, je třeba posuzovat *ad hoc* ve světle kritérií, jež vyplývají z ustálené judikatury Soudu.

OBČANSKÁ PRÁVA NEBO ZÁVAZKY

Za řízení o „občanských právech nebo závazcích“ Soud považuje ta řízení, která kumulativně splňují následující tři podmínky:

- 1 podstatou řízení je opravdový a vážný „spor“ o existenci, rozsah nebo způsob výkonu určitého práva nebo závazku,
- 2 jde o „právo nebo závazek“, o kterém lze hájitelným způsobem tvrdit, že je zaručeno ve vnitrostátním právním řádu,
- 3 předmětem řízení jsou práva či závazky, jež mají „občanskou“ povahu, popř. je výsledek řízení pro „občanská“ práva či závazky přímo určující.

ŘÍZENÍ O OPRAVNĚNOSTI TRESTNÍHO OBVINĚNÍ

V přelomovém rozsudku ve věci *Engel a ostatní proti Nizozemsku* (č. 5100/71 a 3 další, rozsudek pléna ze dne 8. června 1976, § 82) Soud vytyčil třístupňový test, jímž posuzuje, zda má určité řízení z pohledu Úmluvy trestní povahu. Jsou jimi:

- 1 Kvalifikace deliktu ve vnitrostátním právním řádu: Pokud je delikt označen za trestný čin, na řízení o něm je bez dalšího článek 6 Úmluvy použitelný v trestní větvi.
- 2 Povaha deliktu: Pojmenování tohoto kroku testu je zavádějící, jelikož v praxi se pod ním skrývají dvě otázky, které si Soud pokládá:
  - a Je právní norma definující delikt adresována obecně všem, což je typické pro trestné činy, nebo se vztahuje jen na určitou kategorii osob se zvláštním postavením (např. lékaře, vězně, advokáty, vojáky), což je charakteristické spíše pro kárné delikty?
  - b Jaký účel je sledován uloženou sankcí? Je jím reparace vzniklé škody, což by nasvědčovalo netrestní povaze daného řízení, nebo spíše represe a prevence?
- 3 Druh a stupeň závažnosti sankce: Jakou nejpřísnější sankci bylo možné za daný delikt uložit? Dostatečně závažnou sankcí je zbavení svobody. Naopak propuštění ze zaměstnání či zákaz činnosti povětšinou k závěru o trestní povaze řízení nestačí. U peněžních sankcí záleží na tom, jaký sledují účel a jak citelné jsou pro dotčené osoby.

Druhé a třetí kritérium jsou v alternativním postavení. V zásadě tak stačí, aby bylo splněno jedno z nich a na dané řízení je třeba pohlížet jako na trestní ve smyslu Úmluvy. To však nebrání Soudu, aby obě kritéria zkoumal dohromady, jestliže samostatně nevedou k jednoznačnému závěru.

PRAKTICKÉ DŮSLEDKY AUTONOMNÍHO VÝKLADU

35

Tyto dílčí záruky však mohou být uplatňovány v různých typech řízení odlišně. Soud např. rozlišuje mezi klasickým trestním řízením a kvazitrestními řízeními. Zatímco požadavky spravedlivého procesu jsou přísnější, jde-li o jádro trestního práva, záruky trestní větve článku 6 Úmluvy se nutně nemusejí uplatňovat v plné míře a přísnosti vůči ostatním typům řízení, která sice mají optikou Úmluvy trestní povahu, ale nejsou trestními řízeními v klasickém slova smyslu.

Oba autonomní pojmy Soud vykládá poměrně extenzivně. V důsledku toho se článek 6 použije i na řízení, která bychom optikou českého práva za civilní nebo trestní spíše nepokládali. I v těchto řízeních potom musí být dodržovány dílčí záruky spravedlivého civilního nebo trestního procesu chráněné článkem 6 Úmluvy.³⁵ V judikatuře lze pozorovat zřetelný trend ve prospěch postupného rozšiřování okruhu řízení, na něž se dané ustanovení použije.

Avšak ta řízení, která nelze na základě popsaných testů označit za civilní ani trestní, nespádají do rozsahu věcné působnosti článku 6 Úmluvy. To má významné praktické důsledky. Účastníci takových řízení se nemohou dovolávat ochrany článku 6 Úmluvy, tj. dílčích záruk spravedlivého procesu, které jsou v tomto ustanovení explicitně nebo implicitně obsaženy. Mezi řízení, na která článek 6 tradičně nedopadá, patří až na výjimky řízení v daňových věcech, řízení týkající se vstupu, pobytu a vyhošťování cizinců anebo řízení o politických právech.

OBSAH A STRUKTURA USTANOVENÍ

Článek 6 Úmluvy se skládá ze tří odstavců. V prvním je zaručeno právo na nezávislý a nestranný soud, na soud zřízený zákonem, veřejnost řízení a veřejnost a vyhlášení rozsudku, projednání věci v přiměřené lhůtě a na spravedlivé projednání věci.

Z posledně uvedeného práva Soud výkladem dovodil řadu tzv. implicitních práv. Ta sice nejsou v tomto ustanovení *expressis verbis* zmíněna, ale přesto jsou jím chráněna. Příkladem je třeba právo na přístup k soudu, na právní pomoc, zásady kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní, právo na náležité odůvodnění soudního rozhodnutí a na jeho výkon (k implicitním právům viz též úvodní kapitulu).

Zatímco záruk v prvním odstavci se lze dovolávat v civilních i trestních řízeních, druhý a třetí odstavec obsahují některé další záruky, které se uplatní výhradně v rámci trestních řízení. Těmi jsou presumpce nevinoty, právo být neprodleně seznámen s povahou a důvody obvinění, právo na obhajobu, včetně přiměřeného času a možností k její přípravě, právo vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání svědků ve svůj prospěch a právo na pomoc tlumočníka.

Některé další trestněprávní záruky upravují další ustanovení Úmluvy a jejich protokolů [např. zákaz trestu bez zákona (čl. 7), právo na odvolání v trestních věcech (článek 2 Protokolu č. 7) či zásada *ne bis in idem* (článek 4 Protokolu č. 7)].

PRÁVO NA PROJEDNÁNÍ VĚCI V PŘIMĚŘENÉ LHŮTĚ

Z dílčích záruk spravedlivého procesu bývá nejčastěji shledáno porušení článku 6 Úmluvy v rovině nepřiměřené délky řízení. Statisticky vzato jde o necelých 30 % všech rozsudků, v nichž Soud historicky naznal, že došlo k porušení alespoň jednoho ustanovení Úmluvy.³⁶ V kontextu České republiky je to dokonce něco přes 40 %.³⁷

Z hlediska čl. 6 odst. 1 Úmluvy je podstatná celková délka řízení, nikoliv dílčí průtahy (srov. čl. 38 odst. 2 Listiny), které nastaly v jeho jednotlivých etapách, např. v řízení odvolacím, dovolacím apod. Ojedinelé průtahy lze tolerovat, když řízení jako celek dostojí požadavku na vedení v přiměřené lhůtě. Hodnocení přiměřenosti celkové délky řízení vyžaduje určení okamžiku, kdy řízení započalo a kdy skončilo.

36

Do konce roku 2021 konstatoval Soud porušení některého z práv chráněných Úmluvou ve 20 725 případech, z nichž se 6 052 týkalo porušení požadavku na projednání věci v přiměřené lhůtě.

37

Do konce roku 2021 Soud vydal 191 rozsudků o porušení Úmluvy ze strany České republiky, z nichž v 81 případech došlo k porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě.

URČENÍ POČÁTKU A KONCE LHŮTY

Pojem „lhůty“ má autonomní význam. Začátek a konec řízení ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy se proto nemusí krýt s tím, kdy považujeme řízení za zahájené a skončené v českém právu.

V případě občanského soudního řízení je rozhodné období ohraničeno zpravidla podáním žaloby k soudu a doručením rozhodnutí o posledním opravném prostředku, který účastníku řízení vnitrostátní právo přiznává, počítaje do toho i ústavní stížnost. Pokud bezprostředně navazuje vykonávací řízení, i to se započítává do celkové délky řízení.

U trestních řízení je začátek spojen se sdělením „obvinění“, které je dalším autonomním pojmem práva Úmluvy. Judikatura jím rozumí „oficiální oznámení výtky o spáchání trestného činu ze strany příslušného orgánu podezřelému, které má podstatné dopady na jeho osobní situaci“. Obviněním ve smyslu Úmluvy tak může být například okamžik zadržení nebo první výslech podezřelého. Z toho plyne významné zjištění, a sice že do celkové délky řízení se může započítávat i podstatná část přípravného řízení, třebaže podle českého trestního řádu dosud nedošlo ke sdělení obvinění, tj. doručení usnesení o zahájení trestního stíhání (viz § 160 trestního řádu). Řízení končí opět doručením rozhodnutí o posledním opravném prostředku, jímž je možné zvrátit výrok o vině a trestu. Vlastní výkon trestu již není řízením „o oprávněnosti trestního obvinění“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a proto se do celkové délky nezapočítává.

Článek 6 Úmluvy se obecně použije jen na řízení před soudy. Avšak je-li zahájení soudního řízení podmíněno předchozím vedením řízení před jiným než soudním orgánem, počítá se do celkové délky i toto řízení. V případě agendy správních soudů se proto počítává dohromady jak řízení před správním orgánem, tak i navazující soudní přezkum.

POSUZOVÁNÍ PŘIMĚŘENOSTI CELKOVÉ DÉLKY ŘÍZENÍ

Neexistuje žádná abstraktní hranice, jejíž překročení by znamenalo automaticky porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě. Otázku přiměřenosti je třeba posuzovat vždy s ohledem na konkrétní okolnosti případu. Judikatura Soudu stanoví čtyři relevantní kritéria, jimiž jsou: a) složitost řízení (skutková, právní a procesní), b) postup státních orgánů, c) procesní chování účastníka řízení a d) význam předmětu řízení z pohledu účastníka řízení.

Úkol

- ? Jaké konkrétní příklady a situace, jež mohou mít vliv na délku řízení a její posuzování z hlediska přiměřenosti, vás u každého z těchto kritérií napadají?

DOMNĚNKA VZNIKU NEMAJETKOVÉ ÚJMY

Účastníci řízení mají legitimní zájem na brzkém rozsouzení věci a nastolení jistoty v právních vztazích. Jak praví známá poučka: spravedlnost opožděná se rovná spravedlnosti odepřená. A právě úzkosti a nepohodlí způsobené dlouhotrvajícím stavem nejistoty a frustrace z nemožnosti domoci se spravedlnosti působí na straně účastníků řízení imateriální újmu. Její vznik se presumuje, a proto ji není třeba dokazovat. Jde však o vyvratitelnou domněnku, kterou mohou státní orgány rozptýlit, pakliže jsou schopny unést důkazní břemeno, že účastníku řízení vznikla zanedbatelná či žádná újma. V těchto případech může postačovat jako vhodná forma nápravy uznání, že řízení bylo stíženo průtahy. Obecným pravidlem nicméně je, že nemajetková újma zapříčiněná nepřiměřenou délkou řízení zasluhuje kompenzaci v penězích.

PROSTŘEDKY NÁPRAVY

Na základě článku 13 Úmluvy (právo na účinné opravné prostředky) musí státy ve svých právních rádech zavést preventivní, nebo kompenzační, nebo nejlépe oba typy prostředků nápravy proti nepřiměřeně dlouhým řízením. Preventivní prostředky nápravy mají za účel zabránit vzniku dalších průtahů a řízení akcelarovat. Kompenzační prostředky mají odškodnit vzniklou nemajetkovou újmu.

Česká republika byla kritizována za absenci účinných prostředků nápravy ve věci *Hartman proti České republice* (č. 53341/99, rozsudek ze dne 10. července 2003, § 66–69). Novelizací zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, byl v českém právním řádu vytvořen odškodňovací mechanismus, který Soud později uznal za účinný (*Vokurka proti České republice*, č. 40552/02, rozhodnutí ze dne 16. října 2007, § 58–65). Nevydání rozhodnutí v zákonné lhůtě, nebo ve lhůtě přiměřené tam, kde zákon žádnou lhůtu nestanoví, je podle tohoto zákona považováno za nesprávný úřední postup (§ 13 odst. 1). Za vzniklou nemajetkovou újmu lze poskytnout přiměřené zadostiučinění, a to případně i v penězích, nelze-li újmu odčinit jinak (§ 31a odst. 1). Při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění se přihlíží k celkové délce řízení a relevantním kritériím, jimiž Soud posuzuje, zda řízení bylo svou délkou přiměřené (srov. § 31a odst. 3). Podrobnější metodiku pro výpočet přiměřené výše zadostiučinění obsahuje stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 209/2010 ze dne 13. dubna 2011. Řízení se rozpadá do dvou stádií. Zákon stanoví obligatorní mimosoudní fázi předběžného projednání nároků u příslušného úřadu (§ 14 odst. 1). Tím je v případě soudních průtahů Ministerstvo spravedlnosti (§ 6 odst. 2 písm. a)). Teprve když ministerstvo do šesti měsíců nárok plně neuspokojí, lze se domáhat odškodnění žalobou u soudu (§ 15 odst. 2).

Preventivním prostředkem nápravy je návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu podle § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích a přísedících. Soud, vůči němuž jsou namítány průtahy v řízení, buď sám ve lhůtě 30 dnů učiní všechny procesní úkony, u nichž podle navrhovatele dochází k prodlení, nebo věc postoupí nadřízenému soudu. Dospěje-li ten k závěru, že návrh je oprávněný, protože dochází v řízení k průtahům, určí lhůtu pro provedení procesního úkonu, u něhož jsou v návrhu namítány průtahy; touto lhůtou je soud, který je příslušný k provedení procesního úkonu, vázán. Za obecně účinný tento institut označil Soud ve věci *Žirovnický proti České republice* (č. 60439/12 a 73999/12, rozhodnutí ze dne 15. listopadu 2016, § 124 a 126).

3 PRAKTICKÉ ÚLOHY

3.1. VĚCNÝ ROZSAH ČLÁNKU 6 ÚMLUVY A JEHO DÍLČÍ ZÁRUKY

Následujících pět případových studií je v různé míře inspirováno skutečnými kauzami. U každé z nich se vžijte do těchto rolí:

-
- 1 Představte si, že si vás stěžovatelé najali coby advokáta, abyste je zastupoval/a v řízení před Soudem. Zamyslete se nad tím, které z dílčích záruk spravedlivého procesu mohly být vašim klientům upřeny. V jednotlivých případech může být v sázce i více procesních práv najednou.
  - 2 Jste obhájcem vlády, a proto si kladete logicky otázku, zda se stěžovatelé vůbec mohou článku 6 Úmluvy v těchto zvláštních typech řízení dovolávat. Posuďte, zda a proč je na předmětná řízení toto ustanovení použitelné, či nikoliv.
  - 3 Jste soudcem zpravodajem senátu Soudu, který je příslušný ve věci rozhodnout. Došlo podle vašeho názoru k porušení práva stěžovatelů na spravedlivý proces? Jaké stěžejní argumenty promítnete do písemného odůvodnění rozhodnutí?

LEŽ MÁ KRÁTKÉ NOHY ŘÍZENÍ O PŘESTUPCÍCH

Skutkový stav

Stěžovatelka Marie Kelišová se opakovaně dostavila na místní policejní služebnu, kde nahlásila, že ji sousedé bezdůvodně obtěžují nadměrným hlukem, posmívají se jí a že některé slovní výměny nemají daleko k výhrůžkám. Policejní orgán několikrát prověřil situaci na místě, ale nezaznamenal nic, co by nasvědčovalo pravdivosti těchto tvrzení. Nařčení stěžovatelky proto vyhodnotil jako nactiutrháčné a obvinil ji ze spáchání přestupku proti občanskému soužití. Za to jí byla uložena pokuta ve výši 300 Kč. Proti rozhodnutí o uložení pokuty podala stěžovatelka odvolání. Příslušný okresní úřad jej zamítl. Stěžovatelka proto podala správní žalobu. Ta byla odmítnuta jako nepřípustná s odkazem na § 83 odst. 1 zákona o přestupcích, jelikož právní úprava v souladu se zásadou *de minimis non curat praetor* („maličkostmi se soudce nezabývá“) nepřipouští soudní přezkum rozhodnutí, pokud uložená pokuta nepřesahuje stanovenou minimální hranici. Ústavní stížnost byla odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost.

Relevantní vnitrostátní právo

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v původním znění

§ 11

- (1) Za přestupek lze uložit tato sankce: napomenutí, pokutu, zákaz činnosti, propadnutí věci nebo zákaz pobytu.

(...)

§ 49

(...)

- (2) ... písm. b) Přestupku proti občanskému soužití se dopustí ten, kdo jiného nepravdivě obviní z přestupku. Za tento přestupek lze uložit pokutu až do výše 1 000 Kč.

(...)

§ 83

- (1) Soudem je přezkoumatelné rozhodnutí o přestupcích, za které byla uložena pokuta vyšší než 2 000 Kč.

(...)

DAŇOVÁ KOBRA

ŘÍZENÍ O ULOŽENÍ DAŇOVÉHO PENÁLE

Skutkový stav

Finanční úřad obdržel od specializovaného policejního útvaru informaci, že stěžovatel Jidáš Brzobohatý mezi lety 2009 až 2011 nezdanil veškeré příjmy z podnikání. Kromě doměření daně mu proto uložil i povinnost uhradit daňové penále ve výši 20 % z nezdaněné částky 500 tisíc Kč. Stěžovatel se proti tomuto výroku bránil ve správním soudnictví. V jeho rámci požadoval výslech svědka, bývalého zaměstnance svého podniku, který měl policejní orgány upozornit na nesrovnalosti v jeho účetnictví. Návrhu nebylo vyhověno s tím, že součástí spisu je písemný protokol o jeho výpovědi, který je jako důkaz plně postačující. Smůla se stěžovateli nepřestala lepit na paty. O dva roky později bylo vůči němu zahájeno trestní stíhání pro podezření, že v období let 2009 a 2011 krátil daně. Stěžovatel byl nakonec odsouzen k trestu odnětí svobody v délce šesti měsíců s podmíněčným odkladem na zkušební dobu dvou let.

Relevantní vnitrostátní právo

Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád

§ 251

(1) Daňovému subjektu vzniká povinnost uhradit penále z částky doměření daně tak, jak byla stanovena oproti poslední známé dani, ve výši

a 20 %, je-li daň zvyšována,

(...)

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

§ 240

(1) Kdo ve větším rozsahu zkrátí daň, (...) bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákazem činnosti.

MAZANÝ EXEKUTOR

KÁRNÁ ŘÍZENÍ

Skutkový stav

Soudní exekutor Jan Holomek se měl dopustit kárného provinění tím, že vyhotovil exekutorský zápis s přímým svolením k vykonatelnosti, jehož obsahem bylo uznání dluhu společnosti, aniž by zkoumal, zda osoba vydávající se za jednatele společnosti Loupák, s. r. o. byla podle aktuálního stavu zápisu v obchodním rejstříku oprávněna jejím jménem dluh uznat. Záhy se přitom ukázalo, že šlo o bývalého manažera společnosti, který se chtěl pomstít. Na základě tohoto zápisu byla po společnosti neoprávněně vymáhána částka skoro 50 milionů korun. Kárný senát Nejvyššího správního soudu uznal soudního exekutora vinným a uložil mu kárné opatření ve formě pokuty ve výši 350 000 Kč. Rozhodnutí kárného senátu napadl soudní exekutor ústavní stížností. V té tvrdil, že na něj kárný senát uvalil důkazní břemeno stran prokázání, že mu byly před vyhotovením exekutorského zápisu předloženy listiny dokládající jednatelské oprávnění osoby vydávající se za jednatele společnosti. Podle názoru stěžovatele měl naopak kárný senát prokázat, že si tyto dokumenty nevyžádal, čímž pochybil, a jinak jej zprostit kárné žaloby v souladu se zásadou *in dubio pro reo*. Ústavní stížnost byla odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost.

Relevantní vnitrostátní právo

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti

§ 116

Dle tohoto ustanovení lze soudnímu exekutorovi za kárné provinění uložit některé z těchto kárných opatření: napomenutí, písemné napomenutí, pokutu až do výše stonásobku minimální mzdy a odvolání z exekutorského úřadu.

Zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců, státních zástupců a soudních exekutorů

§ 3

V řízení podle tohoto zákona jedná a rozhoduje kárný soud. Kárným soudem je Nejvyšší správní soud.

§ 4b

- (1) Jde-li o řízení ve věcech soudních exekutorů, kárný soud jedná a rozhoduje v senátech složených z předsedy senátu, jeho zástupce a 4 přísedících. Předseda senátu je soudcem Nejvyššího správního soudu a jeho zástupce je soudcem Nejvyššího soudu. Dva z přísedících jsou soudní exekutoři. Mezi přísedícími, kteří nejsou soudními exekutory, musí být vždy nejméně jeden advokát a jedna osoba navržená Veřejným ochráncem práv.

JAK DOSTAT NEZLETILÉHO DO POLEPŠOVNY ŘÍZENÍ S DĚTMI O ČINECH JINAK TRESTNÝCH

Skutkový stav

V době událostí bylo stěžovateli 12 let a pečoval o něho jeho děd. Byla mu diagnostikována porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD), s níž se také léčil. Několikrát se dostal do hledáčku policie pro podezření z páchání trestné činnosti, včetně loupeže a vydírání. Trestně stíhán nikdy nebyl z důvodu nízkého věku. Poslední čin jinak trestný, vydírání, nahlásil policii stěžovatelův soused. U výsledku sdělil policista stěžovateli, že pokud učiní doznání, bude ihned propuštěn, kdežto v opačném případě jej zadrží. Stěžovatel přiznání písemně stvrdil. Policie poté přivolala jeho děda, před nímž stěžovatel doznání odvolal a tvrdil, že je nevinný. Ani tentokrát nebyl stíhán, protože nedosáhl hranice věku trestní odpovědnosti. Policie však měla za prokázané, že se činu jinak trestného dopustil. Příklad byl předán civilnímu soudu pro mládež, aby přijal odpovídající výchovné opatření. Ten nařídil umístění stěžovatele na dobu 30 dní do školského zařízení pro preventivně výchovnou péči, tj. střediska výchovné péče (lidově známého jako „pasták“). Toto opatření soud odůvodnil tím, že účelem pobytu v zařízení je náprava chování stěžovatele, který se opakovaně dopouští společensky nežádoucího jednání.

Relevantní vnitrostátní právo

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

§ 158

(...)

- (5) Při podání vysvětlení má každý právo na právní pomoc advokáta. Je-li vysvětlení požadováno od nezletilého, je třeba o úkonu předem vyrozumět jeho zákonného zástupce nebo opatrovníka; (...).

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

§ 4

Soudnictví ve věcech mladistvých a ve věcech posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let vykonávají soudy pro mládež.

§ 42a

(1) Mladistvý musí mít obhájce

- a od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle tohoto zákona nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných,
(...)

§ 91

(2) Opatrovníkem dítěte pro řízení ustanoví soud pro mládež advokáta. (...)

§ 89

(2) Dopustí-li se dítě mladší než patnáct let činu jinak trestného, učiní soud pro mládež opatření potřebná k jeho nápravě, která jsou uvedena v § 93.

§ 93

(1) Dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, tato opatření

- a výchovnou povinnost,
- b výchovné omezení,
- c napomenutí s výstrahou,
- d zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče,
- e dohled probačního úředníka,
- f ochrannou výchovu,
- g ochranné léčení.

JAK JE DŮLEŽITÉ MÍTI PROVĚRKU

ŘÍZENÍ O ODNĚTÍ BEZPEČNOSTNÍ PROVĚRKY

Skutkový stav

Stěžovatel Vladislav Mlynář byl vysoce postaveným funkcionářem Ministerstva obrany. Jednou z podmínek pro zařazení na jeho pracovní pozici bylo platné osvědčení fyzické osoby pro styk s utajovanými informacemi na stupni utajení „Tajné“ („bezpečnostní prověrka“). Zpravodajská služba zjistila, že se stěžovatel podílí na činnosti organizované zločinecké skupiny, která manipuluje s ministerskými veřejnými zakázkami. O těchto zjištěních vyhotovila zprávu, kterou neprodleně předala Národnímu

---

bezpečnostnímu úřadu („NBÚ“). NBÚ okamžitě rozhodl o zrušení platnosti stěžovatelovy bezpečnostní prověrky. V důsledku toho přestal splňovat předpoklady pro výkon funkce, z níž musel být odvolán. Proti rozhodnutí NBÚ podal stěžovatel rozklad k řediteli úřadu. Ani ten mu nevyhověl, a proto podal správní žalobu. V řízení před soudy nebylo stěžovateli ani jeho advokátovi umožněno seznámit se s obsahem podkladové zprávy zpravodajské služby, na jejímž základě mu byla bezpečnostní prověrka odňata. Zpráva totiž podléhala utajení v režimu „Vyhrazené“. Z tohoto důvodu se soudy nemohly ke konkrétním důvodům odnětí prověrky podrobněji vyjádřit ani v odůvodnění svých rozhodnutí. Odkázaly tak jen na ustanovení zákona, které u držitelů prověrek vyžaduje trvání bezpečnostní spolehlivosti.

Relevantní vnitrostátní právo

Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti

§ 12

- (2) Podmínky pro vydání osvědčení fyzické osoby, včetně požadavku bezpečnostní spolehlivosti, musí fyzická osoba splňovat po celou dobu platnosti osvědčení fyzické osoby.

§ 14

- (1) Podmínku bezpečnostní spolehlivosti splňuje fyzická osoba, u níž není zjištěno bezpečnostní riziko.

(...)

- (3) Za bezpečnostní riziko lze též považovat

(...)

d chování, které má vliv na důvěryhodnost nebo ovlivnitelnost osoby a může ovlivnit její schopnost utajovat informace,

(...)

§ 58

- (2) (...) soudci (...) mají přístup k utajované informaci ode dne zvolení nebo jmenování do funkce po dobu jejího výkonu a v rozsahu nezbytném pro její výkon.

§ 101

- (1) Řízení o zrušení platnosti osvědčení fyzické osoby NBÚ zahájí, existuje-li důvodná pochybnost o tom, že držitel takovéto veřejné listiny i nadále splňuje podmínky pro její vydání.

§ 122

- (3) V odůvodnění NBÚ uvede důvody vydání rozhodnutí, podklady pro jeho vydání, úvahy, kterými se řídil při jejich hodnocení a při použití právních předpisů. Jsou-li některé z důvodů vydání rozhodnutí utajovanými informacemi, uvede se v odůvodnění pouze odkaz na podklady pro vydání rozhodnutí a jejich stupeň utajení. Úvahy, kterými se Úřad řídil při jejich hodnocení, a důvody vydání rozhodnutí se uvedou pouze v rozsahu, ve kterém nejsou utajovanými informacemi.

TAK JDE ČASPOSUZOVÁNÍ PŘIMĚŘENOSTI DÉLKY ŘÍZENÍ
A VÝŠE ODŠKODNĚNÍ**Skutkový stav**

Dne 20. dubna 2004 podala Alena Homolková u Obvodního soudu pro Prahu 6 žalobu na vypořádání společného jmění manželů čítající 54 stran. Na výzvu soudu ze dne 25. května 2004, aby uhradila příslušný soudní poplatek, reagovala dopisem dne 11. června 2004. V něm s ohledem na své osobní a rodinné poměry požádala o osvobození od soudního poplatku z důvodu nemajetnosti. Svou žádost podpořila tím, že je v důchodovém věku a po rozvodu užívá společný majetek (byt) výlučně žalovaný, Václav Homolka, zatímco ona jiným majetkem nedisponuje a její jediný příjem tvoří starobní důchod ve výši 10 500 Kč. Její žádosti soud vyhověl.

Soud nařídil první jednání ve věci na 22. listopadu 2004. Dne 18. listopadu 2004 se žalobkyně omluvila z účasti na jednání ze zdravotních důvodů. Soud proto jednání odročil na 12. prosince 2004. Vzhledem k tomu, že se žalovaný bez omluvy na soudní jednání nedostavil, soud jej opět odročil na 3. ledna 2005. Na tomto jednání soud shledal potřebným, aby byla hodnota majetku ve společném jmění manželů určena na základě znaleckého posudku. Jednání poté odročil na neurčito. Usnesením ze dne 17. května 2006 pak ustanovil znalkyni, aby do čtyřiceti dnů vypracovala znalecký posudek na odhadní cenu nemovitosti. Přípisem ze dne 7. září 2006 vyrozuměla znalkyně soud, že jí žalovaný neposkytuje k ocenění předmětných nemovitostí nezbytnou součinnost, bez níž není schopna posudek vypracovat. Usnesením ze dne 21. listopadu 2006 soud nařídil žalovanému, aby potřebnou součinnost znalkyni poskytl. Vypracovaný znalecký posudek znalkyně předložila soudu dne 14. února 2008, načež soud nařídil na 16. srpna 2008 jednání.

Před jeho konáním žalobkyně doručila soudu další podání o rozsahu 62 stran, jímž rozšířila předmět řízení. V mezidobí si totiž uvědomila, že součástí společného jmění manželů musí být i osobní vůz značky Nissan Cube, protože byl pořízen z výnosů podnikání žalovaného během trvání manželství. Soud proto jednání zrušil a pověřil znalkyni, aby odhadla rovněž hodnotu tohoto vozidla. Dne 20. 8. 2008 znalkyně vyrozuměla soud, že se jí nepodařilo kontaktovat žalovaného, který se na adrese trvalého bydliště nezdržuje a nepřebírá obsílky. Dotazem na sousedy bylo zjištěno, že žalovaný odcestoval i s vozidlem za prací do zahraničí. Znalkyně předala soudu adresu v Německu, na které by se měl zdržovat. Dne 19. září 2008 soud požádal německé orgány na základě nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2020/1784 ze dne 25. 11. 2020 o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech, aby žalovanému doručil předvolání k jednání, které nařídil na 5. listopadu 2008. Součástí předvolání byla i výzva, aby se dostavil i s vozidlem ke znalkyni za účelem odhadu jeho hodnoty. Žalovaný tak skutečně několik dní před nařízeným termínem jednání učinil. Znalkyně však požádala soud o prodloužení lhůty ke zpracování znaleckého posudku. Za tímto účelem muselo být jednání znovu odročeno, a to na 2. ledna 2009. V rámci tohoto jednání vyšlo najevo, že se manželé nejsou schopni na způsobu vypořádání společného jmění dohodnout. Žalobkyně proto navrhla soudu, aby o vypořádání sám rozhodl. Soud jednání odročil na neurčito.

V mezidobí dne 11. dubna 2009 žalovaný zemřel. Žalobkyně proto dopisem ze dne 25. dubna 2009 vzala žalobu zpět a požádala soud o zastavení řízení s tím, že majetek ve vlastnictví zesnulého bude vypořádán v rámci řízení o dědictví. Dne 11. srpna 2009 žalobkyně opětovně vyzvala soud, aby bylo řízení zastaveno. Notářka pověřená jako soudní komisařka prováděním úkonů v řízení o dědictví rovněž apelovala na soud,

---

aby ji vyrozuměl o stavu řízení o vypořádání společného jmění manželů, na němž dědické řízení z povahy věci záviselo (urgence ze dne 7. února 2011, 20. ledna 2012 a 4. března 2013). Teprve dne 15. března 2013 se notářce dostalo odpovědi, v níž stálo, že příslušný soudní spis byl při stavebních pracích v budově soudu z větší části poničen, a proto musí být zrekonstruován.

Usnesením ze dne 5. září 2014 Obvodní soud pro Prahu 6 rozhodl, že namísto žalovaného, který zemřel, bude nadále v řízení o vypořádání společného jmění manželů pokračováno s jeho dětmi jako potenciálními dědici. Na opětovnou výzvu žalobkyně, která připomněla soudu, že vzala žalobu zpět, došlo k zastavení řízení usnesením ze dne 15. listopadu 2014. Usnesení nabylo právní moci dne 1. prosince 2014. V dědickém řízení uzavřeli dědicové dne 10. prosince 2014 dohodu.

Dne 13. července 2016 se soudní znalkyně C. obrátila na soud stran nezaplaceného znalečného, načež Obvodní soud pro Prahu 6 rozhodl usnesením tak, že jí přiznal znalečné ve výši 17 000 Kč. Proti tomuto usnesení podala žalobkyně dne 13. února 2017 odvolání, o kterém nadřízený soud rozhodl dne 30. dubna 2017 tak, že jej zamítl. Příslušné usnesení bylo žalobkyni doručeno 10. května 2017.

Dne 30. července 2017 se žalobkyně obrátila na Ministerstvo spravedlnosti s žádostí o odškodnění za nepřiměřenou délku předmětného řízení.

Relevantní vnitrostátní právo

Zákon č. 99/1963 Sb., o občanský soudní řád

§ 84

K řízení je příslušný obecný soud účastníka, proti němuž návrh směřuje (žalovaného), není-li stanoveno jinak.

§ 85

(5) Obecným soudem státu je okresní soud, v jehož obvodu má sídlo organizační složka státu příslušná podle zvláštního právního předpisu (...).

§ 87

Vedle obecného soudu žalovaného, popřípadě vedle soudu uvedeného v § 85a, je k řízení příslušný také soud, v jehož obvodu

(...)

b došlo ke skutečnosti, která zakládá právo na náhradu újmy;

(...)

Úkol

- 1 Jak dlouhé bylo předmětné řízení z pohledu čl. 6 odst. 1 Úmluvy? Se kterým okamžikem spojujete jeho počátek a konec?
- 2 Považujete celkovou délku řízení za přiměřenou? Vysvětlete své úvahy ve světle kritérií, jimiž Soud hodnotí, zda řízení dostalo požadavku na projednání v přiměřené lhůtě (složitost řízení, procesní chování žalobkyně, postup státních orgánů, význam předmětu řízení z hlediska žalobkyně).

-
- 3 Jakou částku náhrady nemajetkové újmy byste za daných okolností považovali za přiměřenou?
  - 4 Za předpokladu, že by Ministerstvo spravedlnosti dobrovolně nepřiznalo žalobkyni odškodnění v požadované výši, na jaký místně příslušný soud by se měla žalobkyně s žalobou obrátit?
  - 5 Pokud by žalobkyni soud prvního stupně nevyhověl, jaké další opravné prostředky by musela vyčerpat před tím, než by se mohla stížností obrátit na Soud?

4

DALŠÍ ZÁRUKY

PRÁVA

NA SPRÁVEDLIVÝ

PROCES

Níže je přehled vybraných rozsudků, které se týkají dalších dílčích záruk spravedlivého procesu. Jde o významné rozsudky, v nichž Soud formuloval obecné zásady, které mají širší normativní význam pro rozhodování obdobných budoucích případů.

PRÁVO NA PŘÍSTUP K SOUDU

Golder proti Spojenému království, č. 4451/70, **rozsudek pléna ze dne 21. února 1975**

Sidney Golder, toho času ve výkonu trestu, žádal o spojení s advokátem ve věci podání žaloby kvůli urážce na cti, jíž se měl dopustit vězeňský dozorce tím, že ho údajně křivě nařknul z vulgárního slovního napadení.

Soud zdůraznil, že výkon dílčích procesních práv, které obsahuje čl. 6 odst. 1 Úmluvy a které se uplatní v průběhu soudního řízení, by byl teoretický a iluzorní, pokud by z citovaného ustanovení nevyplývalo současně i právo věc soudu předložit. Právo na přístup k soudu je tak implicitně nedílnou součástí práva na spravedlivý proces. Tím, že stěžovateli nebylo umožněno, aby kontaktoval advokáta, který by sepsal jím zamýšlenou žalobu, bylo mu v rozporu s čl. 6 odst. 1 Úmluvy odepřeno právo na přístup k soudní ochraně práv.

POLICEJNÍ PROVOKACE KE SPÁCHÁNÍ TRESTNÉHO ČINU

Ramanauskas proti Litvě, č. 74420/01, **rozsudek velkého senátu ze dne 5. února 2008**

Keřtase Ramanauskase, státního zástupce, kontaktoval jistý A. Z., kterého do té doby neznal. Ten ho požádal, aby pro třetí osobu zajistil zproštění obžaloby, za což mu nabídl úplatek 3 000 dolarů. Stěžovatel nejprve odmítl, ale na naléhání A. Z. nakonec souhlasil. A. Z. posléze vyrozuměl o přijetí úplatku orgány činné v trestním řízení. A. Z. byl ve skutečnosti policista jednající na vlastní pěst.

Při vědomí obtíží, s nimiž se potýkají policejní orgány při obstarávání důkazů při vyšetřování kriminality, uznal Soud za legitimní utajené metody práce, včetně tajných agentů a informátorů. Využití jimi obstaraných důkazů pro usvědčení obžalovaného je však přijatelné, jen existují-li dostatečné záruky proti zneužití těchto institutů. Veřejným zájmem nelze ospravedlnit použití důkazů získaných prostřednictvím policejní provokace, protože by tím byl obviněný od počátku řízení zbaven práva na spravedlivý proces. O policejní provokaci jde tehdy, když se policisté nebo osoby jednající podle jejich pokynů neomezí na vyšetřování trestné činnosti v podstatě pasivním způsobem, ale působí na jednotlivce takovým vlivem, že jej podnítl ke spáchání trestného činu, který by jinak nebyl spáchán. Přesně to se stalo v projednávané věci. Soud proto konstatoval porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

PRÁVO NA SOUD ZŘÍZENÝ ZÁKONEM

Guðmundur Andri Ástráðsson proti Islandu, č. 26374/18, **rozsudek velkého senátu ze dne 1. prosince 2020**

Guðmundur Andri Ástráðsson, nepravomocně odsouzený za řízení pod vlivem návykové látky, v odvolacím řízení požadoval, aby byla z rozhodování vyloučena soudkyně A. E., protože byla jmenována do funkce za nestandardních okolností. Dle stěžovatele tím byla zpochybněna její nezávislost. Patnáctičlenný odvolací soud byl obsazen soudci vzešlými z výběrového řízení. Odborné předpoklady uchazečů hodnotila zvláštní komise. Ta z 33 uchazečů označila 20 za způsobilé. Z nich potom na základě dosažených výsledků vybrala 15 nejhodnějších kandidátů a jejich jmenný seznam předložila ministryni spravedlnosti. Ta seznam pozměnila tak, že 4 uchazeče nahradila jinými, kteří se umístili podle komise na 17., 18., 23. a 30. místě. Mezi nimi byla také soudkyně A. E. Takto pozměněný seznam předložila ke schválení Parlamentu.

Soud zdůraznil, že definičním znakem „soudu“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy je i to, že musí být složen z odborně a morálně způsobilých osob. Proces jmenování soudců spadá do věcného rozsahu práva na „soud zřízený zákonem“. Dále Soud vytyčil test, dle něhož má být napříště posuzováno, jestli došlo k porušení tohoto znaku soudu tím, že nebyla respektována předepsaná pravidla pro výběr a jmenování soudců. *Zaprvé*, je třeba zkoumat, jestli bylo porušení vnitrostátního práva zjevné. *Zadruhé*, zda se porušení týkalo základních pravidel, jejichž účelem je ochrana právního státu a dělby moci, včetně nezávislosti soudnictví. *Zatřetí*, Soud přikládá význam tomu, zda byla námitka stěžovatele účinně přezkoumána vnitrostátními soudy a jaké z ní vyvodily důsledky. V dané věci Soud shledal porušení práva na soud zřízený zákonem, jelikož ve věci stěžovatele rozhodovala soudkyně, která byla jmenována do funkce jen díky tomu, že došlo ke dvěma závažným porušením vnitrostátních pravidel. Předně nebyly splněny důvody, aby se ministryně mohla odchýlit od návrhu hodnotící komise. Parlament nadto měl o každém z uchazečů hlasovat jednotlivě, nikoli schválit jejich seznam jako celek.

PRÁVO HÁJIT SE OSOBNĚ

Correia de Matos proti Portugalsku, č. 56402/12, **rozsudek velkého senátu ze dne 4. dubna 2018**

Carlos Correia de Matos byl vyškrtnut ze seznamu advokátů z důvodu neslučitelnosti výkonu advokacie s praxí auditora. Navzdory tomu nadále figuroval jako právní zástupce v řadě řízení. V jednom z nich se dopustil urážlivého jednání vůči soudu. V následně zahájeném trestním řízení mu byl v souladu se zákonem ustanoven obhájce. Stěžovatel to odmítal s poukazem na to, že má právní vzdělání a že se hodlá hájit sám. Soudy mu nevyhověly s odůvodněním, že právo na účinnou obhajobu vyžaduje, aby byl obviněný zastoupen obhájcem i v případě, že je sám praktikující právník.

Soud v této věci vyjasnil, jaké jsou rozsah a meze práva obviněných obhajovat se osobně ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy. Zdůraznil přitom, že nejde o právo absolutní a že je na vnitrostátních soudech, aby posoudily, zda zájmy spravedlnosti vyžadují, aby byl obviněný právně zastoupen, či nikoliv. Prostor pro uvážení státu ale není neomezený. Vnitrostátní soudy musí přihlížet k přáním obviněného. Řídit se jím však nemusejí, pokud pro to existují relevantní a dostatečné důvody. V případě stíhání za urážku soudu je například legitimní se domnívat, že zájmy obviněného budou lépe chráněny obhájcem, který nebude na daném řízení osobně zainteresován. K porušení práv stěžovatele proto nedošlo.

PRÁVO NA VÝSLECH SVĚDKŮ PROTI SOBĚ

Schatschaschwili proti Německu, č. 9154/10, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2015

Swiadi Schatschaschwili se měl ve spolupachatelství dopustit loupežného přepadení. Jeho oběti, dvě lotyšské prostitutky, popsaly průběh událostí následující den policii. Jelikož avizovaly, že se hodlají navrátit do Lotyšska, byly v přípravném řízení vyslechnuty vyšetřujícím soudcem. Výslechu se stěžovatel nemohl sám ani prostřednictvím obhájce zúčastnit, protože v této rané fázi vyšetřování mu nebylo sděleno podezření ze spáchání trestného činu. K hlavnímu líčení se obě očitě svědkyně odmítly dostavit z důvodu posttraumatické stresové poruchy, kterou řádně doložily lékařskými zprávami. Soudy proto vycházely z jejich výpovědi učiněné do protokolu v rámci přípravného řízení.

Soud rozvinul tříступňový test, jímž je třeba zkoumat, zda přípuštěním protokolu o výpovědi svědka, který nebyl kontradiktorně vyslechnut při hlavním líčení, bude narušena celková spravedlivost řízení. *Zprvé*, je třeba zkoumat, jestli existoval pro absenci svědka závažný důvod (smrt, strach, zdravotní stav, nedosažitelnost apod.). Vnitrostátní orgány musí učinit vše, co je v jejich možnostech, aby zajistily přítomnost svědka na hlavním líčení, aby jej mohla obhajoba vyslechnout (např. předvolání, předvedení, prostředky mezinárodní justiční spolupráce). *Zadruhé*, záleží na tom, jaká byla jeho výpovědi z přípravného řízení přikládána váha, tj. zda šlo o výlučný nebo rozhodující důkaz viny. *A zatřetí*, zda existovaly dostatečné vyvažující faktory, které kompenzovaly obtíže způsobené obhajobě v důsledku přípuštění takové výpovědi jako důkazu (např. soudy si byly vědomy nižší důkazní váhy takového důkazu, přehrání videozáznamu o výpovědi svědka z přípravného řízení, možnost klást svědkovi dotazy alespoň nepřímou). V dané věci Soud shledal porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy, jelikož stěžovateli nebylo v žádné fázi řízení umožněno vyslechnout údajné oběti, jejichž výpovědi měly pro jeho odsouzení rozhodující význam.

5 OPAKOVACÍ OTÁZKY

- ① Dopadá článek 6 Úmluvy na všechny typy řízení? Vyjmenujte příklady řízení, která spadají do věcného rámce tohoto ustanovení. V jakých řízeních se naopak záruk článku 6 Úmluvy dovolávat nelze?
- ② Jaké jsou tři kroky tzv. Engellova testu a k čemu slouží?
- ③ Zkuste vyjmenovat alespoň pět dílčích procesních záruk vyplývajících z článku 6 Úmluvy, kterých se lze dovolávat v občanskoprávním řízení, a pět záruk, které se uplatní v rámci trestního procesu.
- ④ Jaké dílčí právo bývá nejčastěji namítáno a porušováno v případě stížností k Soudu opírajících se o článek 6 Úmluvy?
- ⑤ Jaká je nejzazší délka řízení, kterou je Soud ochoten považovat ještě za přiměřenou?
- ⑥ Co znamená, když se řekne, že Soud posuzuje celkovou délku řízení?
- ⑦ Jakými kritérii je třeba se řídit při hodnocení, zda řízení dostalo požadavku na projednání věci v přiměřené lhůtě?
- ⑧ Jaké prostředky nápravy proti soudním průtahům jsou dostupné v českém právním řádu?

---

6 DALŠÍ ZDROJE

Case-law Guide to Article 6 (civil limb; průvodce judikaturou k civilní větvi čl. 6)
https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf

Case-law Guide to Article 6 (criminal limb; průvodce judikaturou k trestní větvi čl. 6)
https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf

Independence of the judicial system (tematická příručka k nezávislosti soudů)
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Independence_justice_ENG.pdf

Příručka o evropských právních předpisech v oblasti přístupu ke spravedlnosti (sdílená publikace Soudu a Agentury EU pro základní práva)
https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_access_justice_CES.PDF

Human Rights and Criminal Procedure (Lidská práva a trestní řízení)
<https://rm.coe.int/16806f0ef9>

7 VODÍTKA K ŘEŠENÍ ÚLOH

Lež má krátké nohy

Případ je volně inspirován rozsudkem Soudu proti Slovensku z roku 1998, jehož anglické znění je dohledatelné v databázi Hudoc. Není bez zajímavosti, že v České republice platil po jejím vzniku totožný zákon jako v sousedním Slovensku. V rozsudku vyslovené závěry tak byly svého času relevantní i pro tuzemskou právní úpravu.

Daňová kobra

Případová studie je inspirována dvěma rozsudky. První přijal velký senát v řízení proti Norsku v listopadu 2016, zatímco druhý senát páté sekce Soudu v řízení proti Arménii v květnu 2017. Anglické znění obou rozsudků lze nalézt v databázi Hudoc. Jejich anotace obsahuje databáze eslp.justice.cz. Rozsudky jsou významné i z pohledu českého práva. Judikatura totiž dlouhodobě zastávala stanovisko, že řízení o uložení daňového penále nemá vůbec trestněprávní povahu se všemi z toho plynoucími důsledky.

Mazaný exekutor

Případová studie je skutkově založena na pozadí stížnosti, která byla České republice oznámena Soudem v září 2013. Obecné zásady k použitelnosti článku 6 Úmluvy na kárná řízení lze nicméně vyčíst z existující judikatury (např. *Ramos Nunes de Carvalho e Sá proti Portugalsku*, č. 55391/13 a 2 další, rozsudek velkého senátu ze dne 6. listopadu 2018, § 119–128).

Jak dostat nezletilého do polepšovny

Případová studie čerpá ze skutkových okolností rozsudku velkého senátu Soudu proti Rusku z března 2016. Ani v českém právu ovšem nemají děti do 15 let věku v řízení o činu jinak trestném dostatečná procesní práva (*International Commission of Jurists proti České republice*, č. 148/2017, rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 20. října 2020).

Jak je důležité mítí prověrku

Skutkové okolnosti případu do značné míry kopírují reálnou stížnost, která byla u Soudu proti České republice podána v roce 2014. Proti senátnímu rozsudku stěžovatel podal žádost o postoupení věci velkému senátu, jíž bylo vyhověno. Konečný rozsudek ve věci tak vynesl až velký senát v roce 2017. Znění obou rozsudků v anglickém i českém jazyce lze dohledat jak v databázi Hudoc, tak i v databázi eslp.justice.cz.

Tak jde čas

Případová studie je inspirována případem, jímž se zabýval Odbor odškodňování Ministerstva spravedlnosti. Podrobněji k jednotlivým kritériím pro určování přiměřenosti délky řízení viz např. Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 701–717. Metodiku pro výpočet náhrad nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou soudních řízení obsahuje stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010 ze dne 13. dubna 2011 k výkladu zákona č. 82/1998 Sb. v případě nevydání rozhodnutí v přiměřené lhůtě: https://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/797E11C874BA6697C1257A4E0068A850?openDocument&Highlight=0,null. Odpověď na otázku č. 4 obsahují § 84 až 88 občanského soudního řádu. K zodpovězení otázky č. 5 viz odůvodnění rozhodnutí ve věci *Vokurka proti České republice* (č. 40552/02, rozhodnutí ze dne 16. října 2007).

RODINNÉ PRÁVO

EVA PETROVÁ

12

1

CÍLE KAPITOLY

Čtenáři dokáží vysvětlit, co je nejlepší zájem dítěte a jak s tímto pojmem Soud pracuje ve své judikatuře.

Čtenáři mají představu, jaké podoby nabývají pozitivní závazky státu v oblasti rodinného práva.

Čtenáři znají judikaturu Soudu k participačním právům dítěte.

Čtenáři ví, zda je možné, aby dítě bylo stěžovatelem v řízení před Soudem.

Čtenáři si jsou vědomi vztahu mezi Úmluvou a Úmluvou o právech dítěte a Haagskou úmluvou o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

Čtenáři znají rámcově právní úpravu týkající se styku rodičů s dítětem, nařízení ústavní výchovy, osvojení a výchovných prostředků v České republice a související judikaturu Soudu.

Čtenáři se seznámí s dalšími tématy z oblasti rodinného práva v judikatuře Soudu.

2

ÚVOD

DO TÉMATU –

RODINNÉ PRÁVO

RODINNÝ ŽIVOT

Právo na respektování rodinného života předpokládá existenci rodiny. Pro Soud je existence rodiny otázkou faktickou, která závisí na skutečné existenci blízkých rodinných vazeb v praxi, které se posuzují podle konkrétních okolností případu. U vztahu mezi manželi a rodiči a dětmi se existence rodinného života předpokládá a případně je třeba doložit opak. U vzdálenějších příbuzenských vazeb (např. sourozenců nebo prarodičů) již není existence rodinného života předpokládána, ale záleží, zda mezi osobami existují skutečně blízké osobní vazby. Pojem rodina zahrnuje i vztahy, kdy osoby žijí mimo manželství. Společné žití v jedné domácnosti není nezbytné. Rodinný život již Soud shledal např. mezi budoucími osvojiteli a osvojenci nebo mezi bývalými pěstouny a dítětem jim svěřeným do pěstounské péče. Rodinný život může existovat i v rámci páru osob stejného pohlaví.

PŘÍPUSTNOST ZÁSAHU DO PRÁVA

Na poli článku 8 Úmluvy Soud postupuje podle klasického pětistupňového testu souladu (k němu viz úvodní kapitolu). Zkoumá tedy, zda došlo k zásahu do rodinného života (první a druhý krok testu), zda byl zásah v souladu s dostupným a předvídatelným právním předpisem, (třetí krok testu) zda sledoval jeden z cílů taxativně vyjmenovaných v čl. 8 odst. 2 Úmluvy (čtvrtý krok testu) a zda byl nezbytný v demokratické společnosti. (pátý krok testu) Analýza proporcionality podle čl. 8 odst. 2 Úmluvy se provádí za současného používání doktríny prostoru pro uvážení (k němu blíže též viz úvodní kapitolu).

POZITIVNÍ ZÁVAZKY STÁTU

Článek 8 Úmluvy ukládá státu zdržet se zásahu, nicméně neukládá pouze negativní závazky, ale rovněž pozitivní závazky (k pozitivním závazkům viz úvodní kapitolu). Hranici mezi negativními a pozitivními závazky nelze vždy přesně určit. Zásady, které

---

je třeba použít, jsou nicméně srovnatelné. Zejména je nutno v obou případech dbát na zachování spravedlivé rovnováhy mezi protichůdnými zájmy jednotlivce a společnosti jako celku (zájem dítěte, biologických rodičů, pěstounů, osvojitelů, sourozenců apod.).

Pozitivní závazky od státu vyžadují aktivní jednání. Jaké aktivní jednání se má přesně na mysli, definuje v jednotlivých typech případů judikatura Soudu. Je-li prokázána existence rodinného vztahu, měl by stát v zásadě jednat tak, aby umožnil rozvoj tohoto vztahu. Tato povinnost však není absolutní, zejména je třeba brát ohled na nejlepší zájem dítěte. Rozhodující je, zda vnitrostátní orgány přijaly všechna nezbytná opatření, která od nich bylo možno rozumně požadovat s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu. Např. v případě rozdělení rodiny má stát pozitivní povinnost přijmout opatření s cílem usnadnit sloučení rodiny, jakmile to jen bude možné. Konkrétně má mj. nastavit četnost kontaktů tak, aby se rodič a dítě neodcizili a má poskytnout podporu a pomoc biologické rodině, aby mohla co nejdříve přijmout dítě zpět do své péče. V judikatuře Soudu se hovoří o tom, že nejde o povinnost na výsledek, ale pouze povinnost vynaložit k tomu prostředky.

PROCESNÍ ZÁVAZKY STÁTU

Článek 8 Úmluvy v sobě zahrnuje také procesní závazky. Rozhodovací proces musí být v každém případě spravedlivý a poskytovat dostatečný respekt k právům chráněným v článku 8 Úmluvy. Uvedené znamená, že Soud např. zkoumá, zda se jednání účastnili rodiče, zda jim bylo umožněno vypovídat a navrhopvat důkazy, zda byli vyslechnuti svědci a zda byl zjištěn názor dítěte, pokud to bylo vzhledem k jeho věku a dalším okolnostem možné.

NEJLEPŠÍ ZÁJEM DÍTĚTE

Vůdčí zásadou Úmluvy ve vztahu k rozhodnutím týkajícím se dětí je nejlepší zájem dítěte. Při určení nejlepšího zájmu dítěte státy požívají prostor pro uvážení. Rozpor s článkem 8 Úmluvy však nastane mj. za situace, kdy jsou odůvodnění vnitrostátních rozhodnutí nedostatečná a neobsahují posouzení protichůdných zájmů. V každém případě mají ve věcech péče o děti zájmy dětí prvořadou důležitost. Soud přitom odkazuje na Úmluvu o právech dítěte a Obecný komentář č. 14 Výboru OSN pro práva dítěte z roku 2013 k uplatňování nejlepšího zájmu dítěte jako předního hlediska. Nejlepší zájem dítěte představuje jednu ze základních chráněných hodnot Úmluvy o právech dítěte. Cílem zavedení pojmu nejlepší zájem dítěte je zajistit plný a účinný výkon všech práv obsažených v dané úmluvě a všestranný rozvoj dítěte. Úmluva o právech dítěte výslovně uvádí nejlepší zájem dítěte i v dalších článcích (např. článku 9 – oddělení od rodičů nebo článku 21 – osvojení).

Dle judikatury Soudu mohou zájmy dětí v závislosti na své povaze a závažnosti převážit nad zájmy rodičů. Zájem dítěte má dvě složky. Na jedné straně vyžaduje, aby byly zachovány vazby dítěte na jeho rodinu, vyjma případů, kdy se rodina ukáže být zvláště nevhodná. Rodinné vazby mohou být zprerhány jen za velmi výjimečných okolností. Na druhé straně je v zájmu dítěte zajistit jeho vývoj ve zdravém prostředí. Článek 8 Úmluvy nedovoluje rodiči, aby činil kroky, které by mohly ohrozit zdraví a rozvoj dítěte.

Koncept nejlepšího zájmu dítěte je také základní zásadou Haagské úmluvy o občansko-právních aspektech mezinárodních únosů dětí.

Cílem každého rozhodování by mělo být dosažení nejlepšího zájmu dítěte. Nejlepší zájem dítěte se mění v čase, proto je vždy třeba zkoumat aktuální nejlepší zájem.

K nejlepšímu zájmu dítěte viz z judikatury Soudu např. rozsudky *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku* (č. 41615/07, rozsudek velkého senátu ze dne 6. července 2010, § 135–136),

---

Ilya Lyapin proti Rusku (č. 70879/11, rozsudek ze dne 30. června 2020, § 45), *Strand Lobben a ostatní proti Norsku* (č. 37283/13, rozsudek velkého senátu ze dne 10. září 2019, § 207) nebo *El Ghatet proti Švýcarsku* (č. 56971/10, rozsudek ze dne 8. listopadu 2016).

PARTICIPAČNÍ PRÁVA DÍTĚTE

Se zásadou nejlepšího zájmu dítěte úzce souvisí právo dítěte na participaci, tj. na aktivní zapojení do procesů, které mu fakticky ovlivňují život, nebo alespoň právo na informace. Dítě má právo být slyšeno, přičemž jeho názor by měl být náležitě zohledněn s přihlédnutím k jeho věku a vyspělosti. Jak vyplývá z Obecného komentáře č. 12 Výboru OSN pro práva dítěte z roku 2009 k právu dítěte být slyšeno, právo všech dětí, aby byly slyšeny a brány vážně, představuje další ze základních chráněných hodnot Úmluvy o právech dítěte. Odůvodnění rozhodnutí však nelze založit výlučně na výpovědi dítěte, zejména pokud existují pochybnosti o její věrohodnosti, srov. *B. B. a F. B. proti Německu* (č. 18734/09 a 94724/11, rozsudek ze dne 14. března 2013, § 50).

Z judikatury Soudu lze zmínit např. rozsudky *Sommerfeld proti Německu* (č. 31871/96, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 2003, § 71–72), *Sahin proti Německu* (č. 30943/96, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 2003, § 73–75), *Khusnutdinov a X proti Rusku* (č. 76598/12, rozsudek ze dne 18. prosince 2018, § 86–87) nebo *E. M. a ostatní proti Norsku* (č. 53471/17, rozsudek ze dne 20. ledna 2022, § 59).

ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

Jak i vyplývá z výše uvedeného, Soud Úmluvu o právech dítěte v otázkách týkajících se práva na respektování rodinného života dle článku 8 Úmluvy často cituje a používá ji jako vodítko pro výklad Úmluvy, stejně jako obecné komentáře Výboru OSN pro práva dítěte.

3 PRAKTICKÉ ÚLOHY

Následující čtyři případové studie jsou v různé míře inspirovány skutečnými kauzami.

Při řešení prvního případu se z pozice soudce Soudu zamyslete nad tím, za jakých okolností by Soud aproboval nařízení ústavní výchovy a jak se na řízeních, které se jich týkají, podílí děti.

Při řešení druhého případu se zamyslete nad tělesným trestáním dětí v kontextu mezinárodního únosu.

Ve třetí případové studii se pak vžijte do role advokáta muže a formulujte stížnostní námitky. Úloha vyžaduje důkladnou práci s judikaturou Soudu, na kterou budete ve stížnosti odkazovat.

Ve čtvrté studii se zamyslete nad tím, zda může dítě podat stížnost k Soudu.

Z NEVYHOVUJÍCÍHO BYTU DO ÚSTAVU

ODEBRÁNÍ DĚTÍ Z RODINY Z DŮVODU NEDOSTATEČNÝCH BYTOVÝCH PODMÍNEK

Skutkový stav

Karel a Anna jsou rodiči tří dětí ve věku 12, 13 a 14 let. Anna po neshodách s Karlem opustila společnou domácnost, a Karel se tak o děti staral sám. Anna na výživu dětí nijak nepřispívala, rodina živořila, dětem se zhoršil školní prospěch a Karel začal častěji konzumovat alkohol. Přes uvedené problémy orgán sociálně-právních ochrany dětí připustil, že otec se o děti stará v rámci možností svědomitě, spolupracuje se školou a lékaři a vztahy v rodině jsou velmi dobré. Z důvodu nedostatku finančních prostředků Karel neplatil nájem bytu, kvůli neuhrazeným poplatkům byl byt odpojen od přívodu elektrické energie a plynu a rodině hrozilo nucené vystěhování. Ekonomické a sociální podmínky rodiny se tak postupně zhoršovaly, otec byl pro nadbytečnost propuštěn ze zaměstnání, a rodina tak přišla o jediný stálý příjem. Rodina nedokázala bytovou krizi sama vyřešit.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí měl za to, že zdravý a příznivý vývoj dětí jsou vážně ohroženy a podal k soudu podnět k nařízení ústavní výchovy. V návrhu bylo uvedeno, že otec zcela selhal ve výchově, v bytě byl nepořádek, nebyla zajištěna dodávka energie a otec nebyl nashromážděné dluhy schopen splácet. Rodině navíc hrozilo vystěhování z bytu. Orgán sociálně-právní ochrany dětí nicméně připustil, že mezi otcem a dětmi existuje silná citová vazba. Otec s umístěním dětí do ústavu nesouhlasil, odpojení od elektřiny nemělo dle jeho názoru dopad na kvalitu péče o děti, aktivně si hledal práci, což bylo obtížné s ohledem na jeho částečnou invaliditu. Tvrdil, že nebylo prokázáno, že by neuspokojivá bytová situace měla přímý dopad na zdraví nebo psychický vývoj dětí, zatímco umístění do dětského domova je vystavovalo riziku citového strádání.

Okresní soud umístil děti do dětského domova s tím, že rodina se ocitla v neuspokojivé sociální a hmotné situaci, a to zejména z důvodu nevhodného bydlení. Názor dětí soud nezjišťoval.

V řízení před Soudem Karel a jeho děti namítali, že nařízení ústavní výchovy bylo nepřiměřeným zásahem do jejich práva na respektování rodinného života dle článku 8 Úmluvy. Děti rovněž namítaly, že řádně neparticipovaly na řízení, jelikož okresní soud nezjišťoval jejich názor na umístění do dětského domova.

Relevantní ustanovení vnitrostátního a mezinárodního práva

Občanský zákoník

§ 971

- (1) Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřením dítěte do péče fyzické osoby.

(...)

- (3) Nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, nemohou být samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o ústavní výchově, jestliže jsou jinak rodiče způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte a plnění dalších povinností vyplývajících z jejich rodičovské odpovědnosti.

Úmluva o právech dítěte

Článek 3

- (1) Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnyými orgány.

(...)

Článek 9

- (1) Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například, jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte.

(...)

Článek 12

- (1) Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

(...)

Úkol

- 1 Jak byste v pozici soudce Soudu hlasovali o porušení Úmluvy ve vztahu k první a druhé stížnostní námitce – nařízení ústavní výchovy bylo vzhledem k rodinné situaci nepřiměřeným zásahem do rodinného života otce a jeho dětí a absence participace dětí na řízení o jejich umístění do dětského domova? Jaké argumenty by vás k vašemu závěru vedly?
- 2 Jakou věkovou hranici stanoví judikatura Soudu, aby dítě mohlo být slyšeno?

Doplňkové čtení

V roce 2020 Evropský výbor pro sociální práva vydal rozhodnutí *ERRC a MDAC proti České republice* (č. 157/2017, rozhodnutí ze dne 17. června 2020)³⁸, ve kterém Českou republiku kritizoval, že jako jedna z posledních zemí Evropské unie stále umísťuje děti do tří let věku do tzv. kojeneckých ústavů (dětských domovů pro děti do tří let věku). Obecně k posláním a činnostem Evropského výboru pro sociální práva viz kapitolu k Diskriminaci.

Právní úprava provozování kojeneckých ústavů je stanovena v § 43 a 44 zákona o zdravotních službách. Zamyslete se nad úpravou ústavní péče o malé děti v zákoně

³⁸ Příklad rozhodnutí do českého jazyka je k dispozici zde: <https://1url.cz/JrExO>

---

o zdravotních službách ve světle § 971 odst. 1 občanského zákoníku, dle kterého má náhradní rodinná péče vždy přednost před ústavní výchovou. Zákon č. 363/2021 Sb., kterým se mění zákon o sociálně-právní ochraně dětí a další související zákony, výrazně omezuje umístování malých dětí do ústavních zařízení. Novela však stanoví výjimky pro děti s postižením a sourozenecké skupiny. Zamyslete se nad tím, jak by měla vypadat právní úprava, která by minimalizovala ústavní výchovu u dvou posledně uvedených skupin dětí.

ŠKODA KAŽDÉ FACKY

PŘÍSTUP K TĚLESNÉMU TRESTÁNÍ DĚTÍ V KONTEXTU MEZINÁRODNÍHO ÚNOSU DÍTĚTE

Skutkový stav

Oksana a její dvě děti strávily letní prázdniny u prarodičů v Rumunsku. Koncem srpna 2021 Oksana informovala e-mailem svého manžela Josefa, českého občana, že se s dětmi již do České republiky nevrátí. Jako důvod uvedla, že v této zemi již nevidí svou budoucnost a že Josef s dětmi špatně zacházel. Za špatnou známku jim dával pohlavky a za neuklizený pokoj je nechal klečet na hrachu. Současně je neustále ponižoval, říkal jim, že jsou „nuly“ a v noci je zamykal do spíže, přestože se bály tmy. Vrcholem všeho bylo, když mladšímu z dětí zalepil ústa lepicí páskou, protože mu vadilo, že neustále mluví. Starší dítě bylo bito vařečkou, protože odmlouvalo.

V září 2021 podal Josef v České republice žádost o navrácení dětí do České republiky ve smyslu Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí a nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti (nařízení Brusel II bis). Podle Oksany se násilí Josefa vůči dětem v průběhu posledních let zhoršovalo. Dětem tak po návratu do České republiky hrozí opětovné bití a závažná újma. Bití potvrdily i samotné děti ve věku 9 a 11 let, které chtěly zůstat u babičky a dědy v Rumunsku. Josef se bránil tak, že děti bije pouze občas a že tělesné tresty jsou v České republice obvyklým výchovným prostředkem. Ostatně i jeho rodiče občas „pláclí“ a vyrostl z něho slušný mírumilovný člověk, který by mouše neublížil. Okresní soud v Bukurešti rozhodl o navrácení dětí do České republiky s tím, že dětem po návratu nehrozí vážné nebezpečí, jelikož Josefovi lze uložit pokutu za nepřiměřené fyzické trestání dětí.

Dle údajů shromážděných Globální iniciativou k ukončení tělesného trestání dětí patří Česká republika k posledním zemím Evropské unie bez jasného legislativního zakotvení nepřipustnosti tělesného trestání, a to spolu se Slovenskem, Belgií a Itálií, kde nicméně nepřipustnost tělesných trestů vyplývá z rozhodnutí nejvyššího soudu. Např. Švédsko příslušnou legislativu přijalo v roce 1979, Německo v roce 2000 a Rumunsko v roce 2004. Ke dni 31. prosince 2021 celkem 63 států světa zcela vyhovělo mezinárodním závazkům a přijalo právní úpravu nepřipouštějící tělesné trestání ve všech prostředích, včetně domova, a další desítky států se k přijetí příslušné právní úpravy zavázaly.

Relevantní ustanovení vnitrostátního a mezinárodního práva

Občanský zákoník

§ 884

- (1) Rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte. Rodiče mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině.

-
- (2) Výchovné prostředky lze použít pouze v podobě a míře, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví dítěte ani jeho rozvoj a nedotýká se lidské důstojnosti dítěte.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

§ 59

- (1) Fyzická, právnická nebo podnikající fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že
- (...)
- h použije vůči dítěti nepřiměřený výchovný prostředek nebo omezení,
- (...)

Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

Článek 13

Soudní nebo správní orgán dožádaného státu není povinen nařídít navrácení dítěte, jestliže osoba, instituce nebo jiný orgán, který nesouhlasí s jeho navrácením, prokáže, že

(...)

- b je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní ujmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace.

(...)

Nařízení (ES) č. 2201/2003

Článek 7

Toto nařízení se použije na občanskoprávní věci bez ohledu na druh soudu.

Úmluva o právech dítěte

Článek 19

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.

Úkol

- 1 Porušení jakých práv chráněných Úmluvou se Oksana může domáhat v řízení před Soudem? Byla některá její práva chráněná Úmluvou porušena? Jaké důvody spatřujete pro porušení či naopak neporušení toho kterého práva? Měly být děti navráceny do České republiky? Připravte si argumentaci jak pro stěžovatele, tak pro rumunskou vládu.
- 2 Bude Soud při rozhodování brát v potaz Haagskou úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí?

-
- 3 Je česká právní úprava užití výchovných prostředků, včetně tělesných trestů a všeobecně rozšířená praxe tělesného trestání dětí v souladu s Úmluvou? Pokud nikoli, navrhněte novelizaci občanského zákoníku a přijetí dalších opatření.

Doplňkové čtení

K otázkám navrácení dětí ze zahraničí do České republiky si prostudujte internetové stránky Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí (<https://www.umpod.cz/>), který je ústředním orgánem dle Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

TO JE MOJE DÍTĚ

STYKOVÁ PRÁVA RODIČE S DÍTĚTEM

Skutkový stav

Radka se do Pabla zamilovala na první pohled. Dva měsíce po seznámení se domluvili, že se vezmou a pořídí si dítě. Krátce po narození Pepíčka se Pablo rozhodl, že ho vezme na návštěvu svých rodičů do Španělska. Radka nesouhlasila, vesnička, kde žili Pablovi rodiče, byla vzdálená 3000 km, a Pepíčka by tak čekala dlouhá cesta autem. Pablo se rozhodl odjet za každou cenu. Počkal, až Radka znavená péčí o miminko usne, a odjeli.

Radka se druhý den vydala za nimi a Pepíčka odvezla zpět do Prahy. Vyměnila zámeček u dveří bytu a Pablovi nezbylo než se přestěhovat ke kamarádovi. Radka na jeho žádosti o usmíření se nereagovala, měla strach, že dítě znovu odveze. Pablo se tedy obrátil na soud, který dítě svěřil do péče matky a stanovil styková práva otce na každý druhý den od 16 do 20 hodin. Radka vymýšlela nejrůznější překážky styku. Jednou byl Pepíček nemocný, jindy spal a nechtěla ho budit. Byla rozhodnuta syna bránit za každou cenu. Na domluvy orgánu sociálně-právní ochrany dětí nereagovala. Brzy si našla přítele a odstěhovala se za ním do Ostravy.

Pablo byl na Radku pořádně naštvaný, odmítal na syna platit stanovené výživné a denně jí posílal až 100 sms zpráv, aby jí znepříjemnil život. Nezvedal Radce telefon a veškerá jejich komunikace ohledně styku probíhala prostřednictvím advokátů přes e-mail. Orgán sociálně-právní ochrany dětí mu doporučil, aby na styk netlačil, dokud bude matka dítě kojit.

Okresní soud, na který se Pablo opakovaně obrátil s tím, že se styk nekoná, uložil Radce pokutu ve výši 3 000 Kč, kterou nezaplatila. Pablo syna neviděl 3 roky. Světlo do případu nevněsli ani Ústavní soud, který odkazoval na nesmiřitelný postoj obou rodičů.

Relevantní ustanovení vnitrostátního práva

Občanský zákoník

§ 858

Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.

---

§ 888

Dítě, které je v péči jen jednoho rodiče, má právo stýkat se s druhým rodičem v rozsahu, který je v zájmu dítěte, stejně jako tento rodič má právo stýkat se s dítětem, ledaže soud takový styk omezí nebo zakáže; soud může také určit podmínky styku, zejména místo, kde k němu má dojít, jakož i určit osoby, které se smějí, popřípadě nesmějí styku účastnit. Rodič, který má dítě v péči, je povinen dítě na styk s druhým rodičem řádně připravit, styk dítěte s druhým rodičem řádně umožnit a při výkonu práva osobního styku s dítětem v potřebném rozsahu s druhým rodičem spolupracovat.

§ 889

Rodič, který má dítě v péči, a druhý rodič se musejí zdržet všeho, co narušuje vztah dítěte k oběma rodičům nebo co výchovu dítěte ztěžuje. Brání-li rodič, který má dítě v péči, bezdůvodně trvale či opakovaně druhému rodiči ve styku s dítětem, je takové chování důvodem pro nové rozhodnutí soudu o tom, který z rodičů má mít dítě ve své péči.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

§ 12

(1) Obecní úřad obce s rozšířenou působností může uložit rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc, pokud rodiče

(...)

b nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem

(...)

Zákon o zvláštních řízeních soudních

§ 502

(1) Soud nařídí výkon rozhodnutí uložením pokuty proti tomu, kdo neplní dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o péči o nezletilé dítě, popřípadě o úpravě styku s ním anebo rozhodnutí o navrácení dítěte.

(2) Výkon rozhodnutí uložením pokuty lze nařídit opětovně, jen je-li to účelné; výše jednotlivé pokuty nesmí přesahovat 50 000 Kč.

§ 503

(1) Je-li to účelné, může soud

a tomu, kdo neplní dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o péči o nezletilé dítě, popřípadě o úpravě styku s ním anebo rozhodnutí o navrácení dítěte, nařídit první setkání s mediátorem v rozsahu 3 hodin,

b nejsou-li dány podmínky pro změnu rozhodnutí, stanovit plán navykacího režimu (dále jen „plán“), je-li to v zájmu dítěte; plán se stanoví tak, aby byl umožněn postupný kontakt dítěte s osobou oprávněnou ke styku s ním; soud zpravidla před stanovením plánu opatří odborné vyjádření o vhodnosti, obsahu, rozsahu a době trvání; výkonem kontroly plnění plánu soud pověří vhodnou osobu nebo zařízení, neprovádí-li soud výkon kontroly přímo,

-
- c rozhodnout o uložení povinnosti osobám, mezi kterými má být styk realizován, styk vykonávat pod dohledem orgánu sociálně-právní ochrany dětí,
  - d nařídit povinnému setkání s poskytovatelem odborné pomoci, zejména odborníkem v oboru pedopsychologie.

§ 504

Zůstane-li postup soudu podle § 502 a 503 bezvýsledný nebo je-li po zahájení řízení z okolností případu zřejmé, že by tento postup zjevně nevedl ke splnění povinnosti, nařídí soud výkon rozhodnutí odnětím dítěte proti tomu, u koho podle rozhodnutí nebo dohody nemá být, a jeho předání tomu, komu bylo podle rozhodnutí nebo dohody svěřeno nebo má být navraceno, anebo tomu, komu rozhodnutí nebo dohoda přiznávají právo na styk s dítětem po omezenou dobu. Výkon rozhodnutí odnětím dítěte a jeho předání tomu, komu rozhodnutí nebo dohoda přiznávají právo na styk s dítětem po omezenou dobu, lze podle věty první nařídit jen ve výjimečných případech.

Úkol

- 1 Jak hodnotíte práci orgánu sociálně-právní ochrany dětí s rodinou? Vyčerpaly vnitrostátní orgány všechny možnosti za účelem realizace styku? Dává smysl, aby se Pablo u soudu bránil proti přestěhování dítěte z Prahy do Ostravy?
- 2 Jak byste v pozici advokáta Pabla formulovali stížnostní námitky? Na jaké obecné zásady článku 8 Úmluvy byste ve vztahu k povinnostem státu odkázali? Pracujte s relevantní judikaturou Soudu. Má Pablo šanci u Soudu uspět ohledně nerealizace stykových práv, když dítě bez souhlasu Radky odvezl do Španělska?

NUCENÁ ADOPCE

OSVOJENÍ DÍTĚTE PĚSTOUNY BEZ SOUHLASU BIOLOGICKÉ MATKY

Skutkový stav

Aslan otěhotněla ve svých patnácti letech. Přítel jí záhy opustil, a tak se rozhodla odjet ze Senegalu do Evropy. Vybrala si Českou republiku, kde žily její dvě sestřenice. V Brně porodila dceru Aishu. Sestřenice jí sice dočasně poskytly ubytování, avšak samy měly každá šest dětí a finanční nouzi. Ze dne na den se ocitla bez přístřeší, s miminkem si nevěděla rady, měla hlad a stýskalo se jí po domově. Dcera byla jako měsíční umístěna k pěstounům. Aslan dceru velmi nepravděpodobně navštěvovala, byla spokojená, že se Aishe daří dobře, věděla, že si u pěstounů zvykla a že ji čeká hezká budoucnost. Když se ale dozvěděla, že pěstouni chtějí Aishu jako čtyřletou adoptovat a že už si nepřejí, aby se s ní vídala, protože má jinou představu o výchově, nechtěla ji ztratit a obrátila se na soud. U soudu namítala, že by ráda, aby si na ni Aisha uchovala vzpomínky, aby věděla, odkud její rodina pochází. V duchu doufala, že se jednou bude moci o Aishu sama postarat a že ji naučí hovořit jejím rodným jazykem manding.

Soud zbavil Aslan rodičovské odpovědnosti pro hrubé porušení jejich rodičovských povinností a vydal k osvojení Aishy souhlas. Odůvodnění bylo založeno na předpokladu, že Aslan bude pravděpodobně trvale neschopna se o Aishu postarat, Aisha oslovovala pěstouny maminko a tatínku a osvojení bylo v jejím nejlepším zájmu. Kontakty s biologickou matkou dle soudu narušovaly výchovu pěstounských rodičů; Aslan si například nepřála, aby Aisha jedla vepřové maso, protože to bylo v rozporu s její muslimskou vírou. Soud uzavřel, že za uvedených okolností je třeba osvojením zprerhat veškeré vazby na biologickou matku.

Relevantní ustanovení vnitrostátního a mezinárodního práva

Občanský zákoník

§ 809

K osvojení je třeba souhlasu rodičů osvojovaného dítěte.

§ 818

(1) Souhlasu rodiče osvojovaného dítěte není k osvojení třeba,

- a pokud rodič byl zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň práva dát souhlas k osvojení

(...)

§ 836

Osvojitel je povinen informovat osvojence o skutečnosti osvojení, jakmile se to bude jevit vhodným, nejpozději však do zahájení školní docházky.

§ 838

Jakmile osvojenec nabude svéprávnosti, vznikne mu právo seznámit se s obsahem spisu, který byl veden v řízení o jeho osvojení.

Úmluva o právech dítěte

Článek 7

(1) Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud je to možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.

(...)

Článek 20

(1) Při volbě řešení (pro dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí) je nutno brát potřebný ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.

(...)

Úkol

- 1 Jakou judikaturou Soudu byste na místě advokáta Aslan argumentovali v řízení před Soudem? Myslíte, že z článku 8 Úmluvy vyplývá, že biologická matka má právo určit, jak bude její dítě, které jí bylo odebráno, vychovááno? Jaké obecné či individuální zájmy a práva jsou ve hře? Je osvojení v nejlepším zájmu dítěte?
- 2 Je prostor státu pro uvážení v případech nucené adopce spíše širší nebo užší?
- 3 Jak byste rozhodli být na místě vnitrostátního soudce?
- 4 Má Aisha šanci v budoucnu zjistit, jaký byl rodný jazyk její biologické matky? Má Aisha ohledně informací o své biologické rodině nějaká práva?

-
- 5 Je možné, aby bylo dítě stěžovatelem v řízení před Soudem? Pokud ano, za jakých podmínek?

4

DALŠÍ TÉMATA

V OBLASTI

RODINNÉHO PRÁVA

Výše uvedené případové studie pokrývají jen malý okruh z témat, kterým se Soud v kontextu rodinného práva věnoval. Níže je přehled dalších zajímavých rozsudků, které určitě stojí za pozornost.

Péče duševně nemocného rodiče o dítě:

Cînța proti Rumunsku, č. 3891/19, **rozsudek ze dne 18. února 2020**

Marcel Dan Cînța a jeho budoucí manželka se seznámili v psychiatrické léčebně. Po svatbě se jim narodila dcera, avšak manželství se za několik let rozpadlo. Matka následně otci bránila v kontaktu s dcerou. Soud sice kontakt stanovil, ale pouze občasný, na veřejných místech a za přítomnosti matky dítěte, do jejíž péče bylo svěřeno. Své rozhodnutí založil zejména na lékařské zprávě, dle které otec trpěl chronickou duševní nemocí. Pan Cînța se bez úspěchu odvolal s poukazem na zprávu psychiatrické nemocnice o tom, že v posledních dvou letech pravidelně užíval léky a nedošlo ke zhoršení jeho psychického stavu.

Soud shledal, že vnitrostátní soudy dostatečně neposoudily zdravotní stav pana Cînțy a dopad jeho duševní nemoci na jeho schopnost starat se o dceru, a proto došlo k porušení článku 8 Úmluvy. Také rozhodl, že rumunská vláda přesvědčivě nevyvrátila domněnku diskriminace pana Cînțy na základě jeho duševního zdraví, a proto došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

Obdobně též věc *Kocherov a Sergejeva proti Rusku* (č. 16899/13, rozsudek ze dne 29. března 2016), ve které Soud shledal porušení článku 8 Úmluvy v souvislosti s rozhodnutím, kterým byla otci trpícímu lehkým mentálním postižením omezena rodičovská odpovědnost.

STYK HLUCHONĚMÉHO RODIČE S DÍTĚTEM

Kacper Nowakowski proti Polsku, č. 32407/13, **rozsudek ze dne 10. ledna 2017**

Kacper Nowakowski je hluchoněmý. Ke komunikaci s jinými lidmi používá znakový jazyk. Matka jeho dítěte, které se narodilo rovněž se sluchovým postižením, komunikuje jak ústně, tak pomocí znakového jazyka. Po rozvodu rodičů bylo dítě svěřeno do péče matky. Polský soud sice stanovil styk otce s dítětem, ale pouze za přítomnosti matky, která měla řešit problémy s komunikací mezi otcem a dítětem. Matka však styku bránila a otec se chtěl s dítětem stýkat bez její přítomnosti. Dle soudu nicméně komunikační bariéra představovala objektivní překážku vztahů mezi otcem a jeho synem a její zohlednění nelze považovat za formu diskriminace otce.

Soud rozhodl, že vnitrostátní orgány nepřijaly všechna opatření, jež po nich bylo možné rozumně požadovat pro usnadnění styku mezi panem Nowakowskim a jeho synem, a neochránily tak jeho právo na respektování jeho rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Soud přitom zohlednil Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením, jež v čl. 23 odst. 2 stanoví, že státy poskytují osobám se zdravotním postižením při plnění jejich rodičovských povinností odpovídající podporu. Vnitrostátní soudy nicméně nezískaly znalecké posudky od odborníků na sluchová postižení.

PRÁVA SOCIÁLNÍHO OTCE NA KONTAKT S DÍTĚTEM

Nazarenko proti Rusku, č. 39438/13, **rozsudek ze dne 16. července 2015**

Anatolij Sergejevich Nazarenko žil v manželství s Annou Nazarenko a v roce 2007 se jim narodila dcera. Pár se v roce 2010 rozvedl. Od roku 2012 Anna odmítala dítě předávat ke styku. V témže roce soud rozhodl, že Anatolij Sergejevich není biologickým otcem dítětem. Ten tak ztratil veškerá rodičovská práva, včetně práva udržovat kontakt s dítětem, byť mezi nimi existovalo silné citové pouto.

Soud rozhodl, že úplné a automatické vyloučení pana Nazarenka ze života a výchovy dítěte po zjištění, že není jeho biologickým otcem, představovalo porušení článku 8 Úmluvy.

NASTAVENÍ ČETNOSTI STYKU DÍTĚTE S BIOLOGICKOU RODINOU PO ODEBRÁNÍ Z PÉČE

K. O. a V. M. proti Norsku, č. 64808/16, **rozsudek ze dne 19. listopadu 2019**

Paní K. a panu V. bylo jejich miminko A. odebráno z důvodu drogové a trestní minulosti. Po odebrání byl styk nastaven na jednu hodinu čtyřikrát ročně, jelikož umístění k pěstounům bylo plánováno jako dlouhodobé a důvodem styku bylo pouze to, aby A. znala své biologické rodiče.

Soud shledal, že omezení styku paní K. a pana V. s dcerou na jednu hodinu čtyřikrát ročně nesledovalo zájem na sloučení rodiny a nebylo odůvodněno zvláštními okolnostmi, které by ohrožovaly nejlepší zájem dítěte, a proto shledal porušení práva na respektování rodinného života chráněného článkem 8 Úmluvy. Rozsudek patří do série rozsudků proti Norsku na postup norských orgánů, zejména tzv. Barnevernetu, tedy norského orgánu sociálně-právní ochrany dětí (např. *Strand Lobben a ostatní proti Norsku* č. 37283/13, rozsudek velkého senátu ze dne 10. září 2019, § 219–221, *A. L. a ostatní proti Norsku*, č. 45889/18, rozsudek ze dne 20. ledna 2022, § 48–51 nebo *Pedersen a ostatní proti Norsku*, č. 39710/15, rozsudek ze dne 10. března 2020, § 68–69). V rámci výkonu rozsudků Soudu o porušení článku 8 Úmluvy norská vláda mění systém péče o děti.

PRÁVO PRARODIČŮ NA STYK S VNOUČATY

Bogonosovy proti Rusku, č. 38201/16, **rozsudek ze dne 5. března 2019**

Dívka M. žila od svého narození s matkou u prarodičů. Když jí byly tři roky, její matka zemřela a až do jejích pěti let se o ni starali prarodiče. Poté byla dívka osvojena příbuznými, kteří však dědečkovi M. (její babička zemřela) neumožňovali, aby se s ním stykala. Dle vnitrostátního soudu neměl dědeček právo žádat o určení styku.

Soud uvedl, že i mezi prarodiči a vnučaty existuje rodinný život ve smyslu článku 8 Úmluvy a mají právo na styk. Automatickým úplným vyloučením dědečka ze života jeho vnučky po jejím osvojení došlo k porušení jeho práva na respektování rodinného života dle článku 8 Úmluvy.

POPŘENÍ A URČENÍ OTCOVSTVÍ

Významné pro práva rodičů i jejich skutečných nebo domnělých dětí jsou rozsudky týkající se určení nebo popření otcovství, např. ***Novotný proti České republice***

(č. 16314/13, rozsudek ze dne 7. června 2018), **Ahrens proti Německu** (č. 45071/09, rozsudek ze dne 22. března 2012), **Mikulić proti Chorvatsku** (č. 53176/99, rozsudek ze dne 7. února 2002) nebo **Mifsud proti Maltě** (č. 62257/15, rozsudek ze dne 29. ledna 2019).

Soud v zásadě uznává, že právní jistota a zájem dítěte jsou legitimními důvody omezení možnosti popřít či určit otcovství. V každém jednotlivém případě však Soud posuzuje, zda byla dosažena spravedlivá rovnováha mezi protichůdnými zájmy. Tak tomu zpravidla nebude, pokud bude vnitrostátní právní úprava rigidní a nebude umožňovat brát ohled na zvláštní okolnosti případu – proto jsou zpravidla žádoucí výjimky při stanovení popěrných a dalších lhůt.

5 OPAKOVACÍ OTÁZKY

- ① Jakých témat se například dotýká právo na respektování rodinného života? Jak si vysvětlujete pojem „respekt“ k rodinnému životu?
- ② Na jakou úmluvu Soud zejména odkazuje, pokud hovoří o právech dětí? Jaká úmluva upravuje problematiku mezinárodních únosů dětí? Jaká je nejčastější výjimka z pravidla návratu ve smyslu této úmluvy?
- ③ Jaká zásada hraje v oblasti práva na rodinný život v rozhodování Soudu nejdůležitější roli?
- ④ Jak byste definovali participační práva dítěte?
- ⑤ Je platná úprava a praxe tělesného trestání dětí v České republice v souladu s Úmluvou?
- ⑥ Jaký je vztah mezi náhradní rodinnou péčí a ústavní výchovou? Je špatná sociální situace rodiny důvodem k odebrání dítěte?
- ⑦ Má dítě možnost obrátit se se stížností na Soud?
- ⑧ Jaké mantinely mají pozitivní povinnosti státu v oblasti práva na respektování rodinného života?
- ⑨ Jaké má stát povinnosti za účelem realizace stykových práv? Má osoba blízká odlišná od rodiče právo na styk s dítětem?
- ⑩ Jaké výjimečné okolnosti umožňují zcela zpřetrhat rodinné vazby?

6 DALŠÍ ZDROJE

Case-law Guide on Article 8 of the Convention
https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_ENG.pdf

Children's rights (tematická příručka ESLP)
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Childrens_ENG.pdf

Parental rights (tematická příručka ESLP)
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Parental_ENG.pdf

Protection of minors (tematická příručka ESLP)
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Minors_ENG.pdf

International child abductions (tematická příručka ESLP)
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Child_abductions_ENG.pdf

Handbook on European law relating to the rights of the child
http://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_ENG.pdf

Internet site of the Council of Europe programme for the promotion of Children's Rights and the protection of Children from violence:
https://www.coe.int/t/dg3/children/default_EN.asp?

Children's rights under the European Social Charter (tematická příručka EVSP)
<http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680474a4b>

Internetové stránky organizace LOCIKA
<https://www.detstvibeznasili.cz/>

Tzv. vnitrostátní únosy dětí
<https://advokatnidenik.cz/2021/02/17/sympozium-vnitrostatni-unosy-nezletilych-deti-ii-tentokrat-o-bydlisti-skole-lekari/>

7 VODÍTKA K ŘEŠENÍ ÚLOH

Z nevyhovujícího bytu do ústavu

Případ je inspirován dvěma významnými rozsudky Soudu proti České republice z let 2006 a 2007, které dobře dohledáte zejména v databázi eslp.justice.cz.

K rozhodování soudů ve věcech nařizování ústavní výchovy z důvodů materiálních nedostatků rodiny, zvláště pak jejich špatných bytových poměrů, si přečtete stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 202/2010 ze dne 8. prosince 2010.

Při odpovědi na otázku ohledně věkové hranice pro slyšení dítěte vycházejte z Obecného komentáře č. 12 Výboru OSN pro práva dítěte, na který Soud ve své judikatuře odkazuje.

Škoda každé facky

Úloha je inspirována rozsudkem Soudu proti Rumunsku z roku 2019, který naleznete jak v databázi Hudoc, tak v databázi eslp.justice.cz.

Ze zadání vyplývá, že je třeba vyřešit dvě zásadní otázky. Zda byly dány důvody pro navrácení dětí z Rumunska zpět do České republiky, kde měly obvyklé bydliště. Důvodem nenavrácení mělo být tvrzení matky, že děti jsou v České republice tělesně trestány. Související otázkou pak je, zda je právní úprava užití výchovných prostředků, včetně tělesného trestání v souladu s mezinárodními závazky.

K výjimkám z pravidla návratu v případech mezinárodních únosů dětí z důvodu existence závažné újmy ve smyslu čl. 13 písm. b) Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí se Soud vyslovil např. ve věci *X proti Lotyšsku* (č. 27853/09, rozsudek velkého senátu ze dne 26. listopadu 2013, § 116–117), *Voica proti Rumunsku* (č. 9256/19, rozsudek ze dne 7. července 2020, § 66–67) nebo *K. J. proti Polsku* (č. 30813/14, rozsudek ze dne 1. března 2016, § 67–69).

Odpovědi na otázky ohledně tělesného trestání dětí hledejte v odůvodnění rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ve věci *Approach proti České republice* (č. 96/2013, rozhodnutí ze dne 20. ledna 2015)³⁹ a také na internetových stránkách Globální iniciativy k ukončení tělesného trestání dětí <https://endcorporalpunishment.org/>. Soud se k tématu vyslovil např. ve věci *Tlapak a ostatní proti Německu* (č. 11308/16 a 11344/16, rozsudek ze dne 22. března 2018, § 90) nebo *D. M. D. proti Rumunsku* (č. 23022/13, rozsudek

39
Překlad rozhodnutí do českého jazyka je k dispozici zde:
<https://lurl.cz/XrEAP>

ze dne 3. října 2017, § 50 a 51). K problematice tělesného trestání dětí v České republice si přečtěte i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. prosince 2020, sp. zn. 8 Tdo 1206/2020 (zaměřte se zejména na § 33 odůvodnění). Zamyslete se nad tím, zda vám přijde odůvodnění rozsudku přesvědčivé.

Přečtěte si Obecný komentář č. 8 Výboru OSN pro práva dítěte z roku 2006 k právu dítěte na ochranu před tělesnými tresty a dalšími krutými nebo ponižujícími formami trestu a Obecný komentář č. 13 z roku 2011 k právu dítěte na ochranu před všemi druhy násilí. Dále nahlédněte do Závěrečných doporučení Výboru OSN pro práva dítěte ke spojené páté a šesté pravidelné zprávě České republiky z října 2021⁴⁰; relevantní jsou § 24 a 25.

To je moje dítě

Úloha je ve vztahu k neschopnosti vnitrostátních orgánů vykonat nařízený styk rodiče s dítětem, kterému druhý rodič brání, inspirována několika rozsudky Soudu proti České republice, které snadno dohledáte zejména v databázi eslp.justice.cz.

Svévolná změna obvyklého bydliště dítěte matkou bez souhlasu otce byla předmětem rozsudku *A. T. proti Itálii* (č. 40910/19, rozsudek ze dne 24. června 2021).

Dříve než začnete pracovat na formulaci stížnostních námitek na poli článku 8 Úmluvy, přečtěte si rozsudek *Voleský proti České republice* (č. 63627/00, rozsudek ze dne 29. června 2004), a to zejména skutkový stav a právní hodnocení ve vztahu k článku 8 Úmluvy.

Nucená adopce

Úloha je inspirována skutkovými okolnostmi jednoho případu před Soudem, který byl rozhodnut v roce 2021 velkým senátem.

Úloha je oproti skutečnému případu rozšířena o právo dítěte znát svůj biologický původ, které je zakotveno v čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Z judikatury Soudu si přečtěte např. rozsudky ve věcech *Mikulíć proti Chorvatsku* (č. 53176/99, rozsudek ze dne 7. února 2002), *Jäggi proti Švýcarsku* (č. 58757/00, rozsudek ze dne 13. července 2006; úplný překlad je dostupný v databázi eslp.justice.cz), *Odièvre proti Francii* (č. 42326/98, rozsudek velkého senátu ze dne 13. února 2003; úplný překlad je dostupný v databázi eslp.justice.cz) nebo *Godelli proti Itálii* (č. 33783/09, rozsudek ze dne 25. září 2012).

K možností dítěte být stěžovatelem v řízení před Soudem si přečtěte rozsudky např. ve věcech *Štulíř a ostatní proti České republice* (č. 24654/12, rozsudek ze dne 31. května 2016, § 64–66), *Strand Lobben a ostatní proti Norsku* (č. 37283/13, rozsudek velkého senátu ze dne 10. září 2019, § 156–159.), *C proti Chorvatsku* (č. 80117/17, rozsudek ze dne 8. října 2020, § 55–56) nebo *E. M. a ostatní proti Norsku* (č. 53471/17, rozsudek ze dne 20. ledna 2022, § 64–65).

BIG BROTHER

PETR KONŮPKA

13

---

1 CÍLE KAPITOLY

Čtenáři jsou si vědomi různých kontextů, v nichž jednotlivce může být sledován.

Čtenáři vědí, jaké jsou hlavní požadavky, které Úmluva klade sledování ze strany orgánů veřejné moci, a jaké meze klade sledování ze strany soukromých osob, zejména zaměstnavatelů.

Čtenáři chápou autonomní význam pojmu zákon, který je užitý v článku 8 Úmluvy a i v dalších jejích člancích, a znají, jaké zákon musí splňovat kvalitativní požadavky, aby na jeho základě mohlo probíhat sledování.

Čtenáři poznají, jak Úmluva působí již při tvorbě právních předpisů, a vyzkouší si, jak ověřit soulad zákona či návrhu zákona s Úmluvou tak, jak ji ve své judikatuře vykládá Soud.

2 ÚVOD DO TÉMATU

2.1 OBECNĚ KE SLEDOVÁNÍ

ÚVOD

V současném světě se jednotlivce stává objektem různých druhů sledování, získávání a uchovávání dat o jeho soukromí. Je sledován jak orgány veřejné moci, tak i soukromými osobami. Tradiční formou sledování jsou odposlechy telefonních hovorů. Na nich se utvářela judikatura Soudu. Zásady definované v této judikatuře Soud používá jako základ pro posouzení sledování i v jiných kontextech a upravuje je podle povahy a kontextu předmětného sledování.

S vývojem technických možností rostou i možnosti sledování. Jak si je vědom i Soud, o člověku mnohdy mohou prozradit více tzv. komunikační a lokalizační data (údaje o navštívených internetových stránkách; o číslech, s nimiž byl uskutečněn hovor či vyměněna zpráva; o poloze a pohybu mobilního telefonu apod.) než samotný obsah konverzací (např. *Ekimdzhiiev a ostatní proti Bulharsku*, č. 70078/12, rozsudek ze dne 11. ledna 2022, § 394–395).

Zejména zpravodajské služby disponují technologickými možnostmi, o nichž má veřejnost, a i Soud, jen rámcovou představu (viz např. hromadné strategické sledování veškeré přeshraniční elektronické komunikace prováděné na tzv. nosičích na podmořských optických kabelech – *Big Brother Watch a ostatní proti Spojenému království*, č. 58170/13 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 25. května 2021, § 323).

V rozsudku *Szabó a Vissy proti Maďarsku* (č. 37138/14, rozsudek ze dne 12. ledna 2016) v této souvislosti Soud uvedl:

„68. (...) je přirozeným důsledkem podob, které na sebe dnes bere terorismus, že vlády používají nejvyspělejší technologie, aby útokům předešly, včetně masivního sledování komunikace (...). Používaná technika dosáhla v posledních letech takového pokroku a stupně sofistikovanosti, který je pro běžného občana těžko představitelný (...). Tváří tvář tomuto pokroku musí Soud zkoumat, zda je vývoj metod sledování ústící v masivní shromažďování dat souběžně doprovázen vývojem právních záruk zajišťujících respektování práv zakotvených v Úmluvě (...) Ohrozilo by účel sledovaný vládami omezit terorismus, pakliže by obava z teroristických útoků byla nahrazena obavou z neomezených pravomocí výkoné moci vměšovat se do soukromé sféry jednotlivců (...).“

Jak vyplývá i z této citace, klíčové v této oblasti je, aby zákon stanovil sledování taková pravidla, která zajistí, že sledování zůstane v rozsahu, který je pro daný účel v demokratické společnosti nezbytný.

V dalším textu si ukážeme, jaké požadavky Úmluva na vnitrostátní právní úpravu klade, aby mohla být považována za zákon, na jehož základě je možné jednotlivce sledovat.

ZÁKLADNÍ ZÁSADY

- dotčené základní právo:
  - právo na respektování soukromého života (článek 8 Úmluvy);
- při sledování ze strany státu se uplatní klasický test souladu s článkem 8 Úmluvy:
  - zákonnost, legitimní cíl, přiměřenost;
- klíčová je:
  - existence záruk proti zneužití:
    - jde-li o sledování orgány veřejné moci:
      - záruky proti zneužití musí být obsaženy v zákoně;
    - jde-li o sledování soukromými osobami, např. zaměstnavateli:
      - nemusí být stanoveny v zákoně (pracovněprávní vztahy jsou tradičně upraveny i kolektivními smlouvami);
      - zákon ale musí soudům umožňovat a ukládat posoudit v každém jednotlivém případě přiměřenost sledování;

POJEM ZÁKON

- autonomní pojem (k nim blíže viz úvodní kapitolu);
- obsažen v čl. 8. odst. 2 Úmluvy a v řadě dalších jejích ustanoveních;
- 3 základní podmínky, aby právní předpis byl zákonem ve smyslu Úmluvy:
  - je dostupný:
    - neznamená nutně vyhlášení ve Sbírce zákonů;
    - může jít i o interní předpis, který je zveřejněn;
    - zákonem ve smyslu Úmluvy může být i ustálená judikatura soudů dostupná z veřejných databází;
  - je předvídatelný:
    - neznamená, že jednotlivec musí vědět, kdy je pravděpodobné, že bude sledován, aby tomu mohl uzpůsobit své jednání;
    - musí ovšem dostatečně jasně vymezovat rozsah pravomocí a uvážení orgánů provádějících sledování, aby bylo zřejmé, kdy sledování může probíhat;
    - je možné užít obecné pojmy, které jsou vykládány judikaturou soudů (např. národní bezpečnost);
  - obsahuje dostatečné záruky proti zneužití:

-
- u zákonů umožňujících sledování jde o klíčový aspekt;
  - cílem je zajistit, aby sledování probíhalo jen k určenému účelu a v míře, která je mu přiměřená a je nezbytná v demokratické společnosti;
  - Soud připouští abstraktní přezkum zákonné úpravy i v případě, že stěžovatel neví, zda byl skutečně sledován, pakliže mohl na základě zákona sledován být a neměl na vnitrostátní úrovni pro tyto případy účinný prostředek nápravy.

ZÁRUKY PROTI ZNEUŽITÍ

- v případě sledování orgány veřejné moci Soud posuzuje především zákonnost sledování, tedy zda příslušný zákon obsahuje dostatečné záruky proti zneužití:
  - nejsou-li v zákoně zakotveny dostatečné záruky, Soud konstatuje, že takový zákon není zákonem ve smyslu článku 8 Úmluvy, a sledování či jiné obdobné zásahy do soukromí vykonané na jeho základě nebyly zákonné ve smyslu článku 8 Úmluvy, čímž dojde k jeho porušení;
  - zákon musí vymezit mantinely sledování a jiných obdobných zásahů do soukromí tak, aby podmínky, za nichž k nim lze přistoupit, a způsob jejich výkonu byly dostatečně přesně definovány a ohraničeny (vymezení uvážení ze strany výkoné moci), a aby sledování podléhalo nezávislé kontrole;
  - konkrétní záruky proti zneužití se budou lišit podle druhu, účelu a kontextu sledování, zpravidla ale půjde zejména o vymezení:
    - a účelu sledování;
    - b situací, kdy lze ke sledování přistoupit;
    - c okruhu osob, které lze podrobit sledování;
    - d délky sledování;
    - e způsobu sledování;
    - f procesu nařízení či povolení sledování;
    - g zacházení s daty (uchovávání, analyzování, použití, atd.);
    - h okruhu subjektů, které mají přístup k zachyceným datům;
    - i pravidel pro vymazání dat;
    - j nezávislého přezkumu jednotlivých případů sledování, alespoň *ex post*;
    - k nezávislého dohledu nad celkovým prováděním sledování;
  - Soud hodnotí záruky ve svém souhrnu, nikoli izolovaně; absence či nedostatečnost jedné z nich tak nutně neznamená porušení článku 8 Úmluvy.
- v případě sledování ze strany soukromých osob, např. zaměstnavatelů:
  - dostatečnost záruk proti zneužití Soud zkoumá při posouzení, zda byla nastolena spravedlivá rovnováha mezi zájmy obou stran, nevyžaduje nutně, aby byly zakotveny v zákoně;
  - důvod:
    - soukromé (např. pracovní) právo tradičně ponechává úpravu řady aspektů vztahu jednotlivců na jejich dohodě;
  - Soud se tedy zaměřuje na procesní záruky proti zneužití:
    - příslušné orgány, zejména soudy, musí v každém jednotlivém případě posuzovat přiměřenost sledování a zabývat se kritérii zhodnocení přiměřenosti stanovenými v judikatuře Soudů.

POLICEJNÍ DATABÁZE

Za účelem vyšetřování trestné činnosti policie v evropských státech spravují řadu databází, v nichž o jednotlivcích uchovávají nejrůznější informace. Nejčastěji půjde o fotografie, otisky prstů a profily DNA. Mohou však obsahovat i další informace.

Právní předpisy upravující vedení těchto databází musí dostatečným způsobem vymezit následující aspekty. Neučiní-li tak, nebudou považovány za zákon ve smyslu článku 8 Úmluvy:

- okruh trestných činů, v souvislosti s nimiž mohou být data sbírána a uchovávána (mělo by se jednat jen o činy určité závažnosti);
- data, jakých osob mohou být v databázi uloženy (zejména zda i jen podezřelých, proti kterým nakonec trestní řízení nebylo vedeno; nebo i osob, které byly trestně stíhány, ale nakonec nebyly odsouzeny; důvody neodsouzení nicméně mohou být různé: může jím být to, že se skutek neprokázal, nebo nebylo dokázáno spáchání dotyčným, ale též i jen nedostatek trestní odpovědnosti);
- dobu, po kterou budou data uchovávána (různá povaha a závažnost trestných činů odůvodňuje různou dobu uložení);
- jak se dotčená osoba může domáhat výmazu svých dat (nezávislý přezkum přiměřenosti);
- zda je možné do databáze umožnit přístup i jiným subjektům pro jiné účely, než vyšetřování trestné činnosti.

Základním rozsudkem v této oblasti je rozsudek *S. a Marper proti Spojenému království* (č. 30562/04 a 30566/04), rozsudek velkého senátu ze dne 4. prosince 2008). V něm Soud stanovil obecné zásady pro tento druh zásahů do soukromí ze strany státu. Aplikoval je pak na časově neomezené uchovávání otisků prstů, buněčných vzorků a DNA profilů osob, které nebyly pravomocně odsouzeny. Konstatoval porušení článku 8 Úmluvy.

V rozsudku *B. B. proti Francii* (č. 5335/06, rozsudek ze dne 17. prosince 2009) Soud posuzoval uchovávání dat v databázi pachatelů sexuálních trestných činů po dobu 30 let s možností soudního přezkumu nezbytnosti pokračování evidování v databázi, přičemž do databáze měl přístup i stát jakožto zaměstnavatel, jde-li o pozice, kde zaměstnanec pracuje s dětmi. Porušení článku 8 Úmluvy neshledal.

V rozsudku *M. K. proti Francii* (č. 19522/09, rozsudek ze dne 18. dubna 2013) Soud řešil uchovávání otisků prstů v databázi osob, které nebyly pravomocně odsouzeny, po dobu 25 let. Dospěl k závěru o porušení článku 8 Úmluvy.

Ve věci *Aycaguer proti Francii* (č. 8806/12, rozsudek ze dne 22. června 2017) Soud konstatoval, že uchovávání vzorků DNA v databázi osob, které byly odsouzeny za bagatelní trestný čin, po dobu 40 let bez možnosti účinného soudního přezkumu, je v rozporu s článkem 8 Úmluvy.

V rozsudku *Catt proti Spojenému království* (č. 43514/15, rozsudek ze dne 24. ledna 2019) se Soud zabýval uchováváním údajů o účastech osob na demonstracích v policejní databázi osob podezřelých z extremismu. V posuzovaném případě odmítnutím vymazat tyto údaje o stěžovateli došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

Ve věci *Gaughran proti Spojenému království* (č. 45245/15, rozsudek ze dne 13. února 2020) Soud rozhodl, že uchovávání biometrických dat (profilů DNA), otisků prstů a fotografií osob odsouzených za trestný čin, za který je možno uložit trest odnětí svobody, na neomezenou dobu, bez rozlišení dle závažnosti činů a bez možnosti přezkumu nezbytnosti trvání uchovávání je v rozporu s článkem 8 Úmluvy.

STRATEGICKÉ (HROMADNÉ) SLEDOVÁNÍ ELEKTRONICKÉ KOMUNIKACE ZPRAVODAJSKÝMI SLUŽBAMI

Na základě odhalení, která v roce 2013 učinil Edward Snowden ohledně činnosti zpravodajských služeb Spojeného království a Spojených států amerických, se dostala do širšího povědomí veřejnosti informace, že zpravodajské služby přistupují k hromadnému strategickému sledování veškeré elektronické komunikace (např. programy Prism, Upstream, Tempora). Děje se tak pomocí zachytávání komunikace na tzv. nosičích na podmořských optických kabelech. Zpravodajské služby toto sledování využívají především za účelem detekování možných teroristických hrozeb, kybernetických útoků, případně i odhalování závažné organizované trestné činnosti. Jeho účelem je však primárně prevence, nikoli vyšetřování určitého trestného činu. Sledování neprobíhá ve vztahu ke konkrétnímu komunikačnímu zařízení. Necílí zpravidla na konkrétní osoby, avšak může, je-li následně zachycená komunikace filtrována například určitou emailovou adresou.

Toto sledování je postupným procesem, který lze rozdělit na čtyři základní etapy. První je zachycení a uložení komunikace a s ní souvisejících komunikačních dat, druhou filtrování zachycených dat, třetí analýza vybraných dat zpravodajcem a čtvrtou uložení dat a zpracování a použití z nich získaných informací, včetně jejich sdílení s třetími subjekty. V rámci tohoto sledování může být analyzován jak obsah komunikace, tak související komunikační data (pohyb na internetu, komunikační tok apod.).

Soud se tímto hromadným strategickým sledováním zatím zabýval ve dvou případech: *Big Brother Watch a ostatní proti Spojenému království* (cit. výše) a *Centrum för rättvisa proti Švédsku* (č. 35252/08, rozsudek velkého senátu ze dne 25. května 2021). V obou přezkoumával právní úpravu, která toto sledování zpravodajcům umožňovala. Přezkoumával nejen vlastní sledování, ale i výměnu takto získaných dat se zpravodajskými službami třetích států.

V rozsudcích vymezil následující záruky proti zneužití, jejichž naplnění v obdobných případech zkoumá. Jako i u jiných kontextů sledování i zde platí, že záruky proti zneužití Soud hodnotí v jejich celku. Absence či nedostatečnost jedné záruky tedy může být vyvážena a napravena ostatními zárukami.

Jde o tyto záruky:

- a důvody, pro něž může být hromadné sledování povoleno;
  - pakliže jsou vymezeny široce, jde o slabou záruku proti zneužití, která ale může být kompenzována ostatními zárukami;
- b okolnosti, za nichž může být zachycena komunikace určitého jednotlivce;
  - v zásadě by mělo jít jen o přeshraniční komunikaci, jelikož ohledně vnitrostátní komunikace zpravidla existují méně invazivní prostředky dosažení sledovaného cíle;
- c proces udělení povolení sledování;
  - musí jít o orgán, který je nezávislý na výkonné moci;
  - rozhodnutí nemusí obsahovat všechny filtry, které budou použity pro filtrování komunikace, postačí identifikace druhů a kategorií filtrů;
  - použití silných filtrů, tedy těch spojených s identifikovatelnými osobami (např. emailová adresa), však musí podléhat zesíleným zárukám; jejich použití musí být podrobně zdůvodněno, zaznamenáno a musí podléhat předchozímu vnitřnímu schválení, zda je jejich použití nezbytné a přiměřené;

-
- d proces výběru, analyzování a použití zachycených dat;
    - musí zahrnovat nezávislé posouzení přiměřenosti algoritmů, pomocí nichž bude vybírána komunikace, která bude dále analyzována;
  - e opatření při předání dat třetím subjektům;
    - musí zajistit, že jiné subjekty je budou bezpečně skladovat a nebudou šířit;
  - f omezení délky sledování, uchovávání dat a okolností, za nichž musí být data zničena;
    - mimo stanovení nejvyšší přípustné délky by mělo být i průběžně zkoumáno, zda potřeba sledování stále trvá;
  - g proces a způsob dohledu nezávislého orgánu a pravomoci pro řešení zjištěných porušení;
    - například nezávislý komisař, nezávislý úřad; parlamentní komise;
    - musí zahrnovat všechny fáze procesu sledování;
  - h proces následného nezávislého přezkumu a pravomoci pro řešení zjištěných porušení;
    - nemusí jít nutně o soud;
    - musí se ale jednat o nezávislý orgán, který vede kontradiktorní řízení a vydává odůvodněná a závazná rozhodnutí, např. nařídí-li ukončení sledování nebo vymazání dat;
    - musí jít o odlišný orgán, než ten, který vykonává dohled nad sledováním, aby se nedostal do situace, že přezkoumává svou vlastní činnost.

Zesílené záruky platí v případě komunikace novinářů. Předtím, než zpravodajské služby použijí silné filtry spojené s novinářem či s velkou pravděpodobností vedoucí k zachycení důvěrného novinářského materiálu, musí být tento postup posouzen soudcem či jiným nezávislým a nestranným orgánem, zda je odůvodněn prvořadým veřejným zájmem a zda není možné sledovaného cíle dosáhnout méně invazivními prostředky. Pokud na novinářský materiál není mířeno, ale přesto vyjde během sledování najevo, že obsah komunikace či související komunikační data obsahují důvěrný žurnalistický materiál, jejich uchovávání a analyzování musí být povoleno soudcem či jiným nezávislým a nestranným orgánem.

Soud tedy hromadnému strategickému sledování klade mnohá podrobná a přísná pravidla. Jako takové je ale umožňuje. V citovaném rozsudku *Big Brother Watch a ostatní* k tomu uvedl:

„340. (...) s ohledem na rozrůstání hrozeb, kterým státy aktuálně čelí od sítí mezinárodních subjektů, kteří internet využívají, a na existenci sofistikovaných technologií, které jim umožňují vyhnout se odhalení, má Soud za to, že rozhodnutí přistoupit k hromadnému sledování za účelem odhalení těchto hrozeb pro národní bezpečnost či základní národní zájmy náleží do prostoru pro uvážení států.“

Ačkoli tedy stěžovatelé v příslušných řízeních nakonec byli úspěšní a Soud shledal porušení článku 8 Úmluvy jak ve vztahu k britské, tak švédské právní úpravě, v jejich prvotní námitce, že hromadné sledování je jako takové nepřiměřeným zásahem do práva na respektování soukromého života, jim za pravdu nedal.

V tomto ohledu tak, zdá se, silnější ochranu poskytuje unijní právo. Soudní dvůr Evropské unie totiž v rozsudcích velkého senátu ze dne 6. října 2020 *Privacy*

International (C-623/17), spojených věcech *La Quadrature du Net a ostatní a French Data Network a ostatní* (C-511/18) a *Ordre des barreaux francophones et germanophone a ostatní* (C-520/18) dovodil, že k hromadnému obecnému a nerozlišujícímu zachycování komunikačních dat je možné přistoupit jen v případech, kdy je „závažná hrozba pro národní bezpečnost skutečná a bezprostřední či předvídatelná“.

SLEDOVÁNÍ ELEKTRONICKÉ KOMUNIKACE ZAMĚSTNANCŮ ZAMĚSTNAVATELEM

Soukromí jednotlivce nesleduje jen stát, ale i soukromé osoby. Zaměstnavatel mnohdy kontroluje činnost svých zaměstnanců během pracovní doby. První otázkou, na kterou je v této souvislosti třeba odpovědět, je, zda a v jaké míře je touto kontrolou pracovní činnosti dotčen i soukromý život zaměstnance.

Sledováním toku a i obsahu elektronické komunikace zaměstnance, kterou vede prostřednictvím pracovního emailu či obdobných komunikačních prostředků, se Soud zabýval ve věci *Bărbulescu proti Rumunsku* (č. 61496/08, rozsudek velkého senátu ze dne 5. září 2017). Dospěl k závěru, že ačkoli zaměstnavatel může soukromý život zaměstnance na pracovišti omezit, nemůže ho zcela potlačit. Lidé ostatně nemalou část svých sociálních vztahů navazují a rozvíjejí právě během pracovního života. Článek 8 Úmluvy je tak na tyto situace použitelný (viz § 70–81 rozsudku).

V oblasti sledování ze strany zaměstnavatele, tedy soukromé osoby, Soud případy, jako u jakýchkoli jiných zásahů ze strany jednotlivců, posuzuje prizmatem pozitivních závazků (k nim blíže viz úvodní kapitolu). Zkoumá tedy, zda vnitrostátní soudy při přezkumu sledování zaměstnance nastolily spravedlivou rovnováhu mezi zájmy obou stran a zda se náležitě zabývaly tím, jak byly naplněny následující záruky proti zneužití:

- zaměstnavatel musí zaměstnance upozornit předem na způsob a rozsah sledování jeho komunikace na pracovišti (zda půjde jen o komunikační provoz nebo i obsah komunikace);
- s obsahem komunikace se lze seznámit jen po výslovném předchozím upozornění a jen jako *ultima ratio* a v nezbytném rozsahu pro dosažení sledovaného konkrétního cíle;
- rozsah sledování (věcný i časový) musí být přiměřený sledovanému cíli, který musí být legitimní a konkrétní;
- sankce uložená zaměstnanci musí být přiměřená porušení pravidel;
- sledování nemusí povolit soud, ale musí být možné jej *ex post* důkladně přezkoumat soudy.

V citované věci *Bărbulescu proti Rumunsku* Soud řešil případ propuštění ze zaměstnání, když zaměstnavatel sledováním toku i obsahu komunikace zjistil, že zaměstnanec navzdory zákazu používá pracovní messenger i k soukromým zprávám bratrovi a snoubence. Soud shledal porušení článku 8 Úmluvy, jelikož se vnitrostátní soudy nevypořádaly s mnoha shora uvedenými aspekty, zejména tím, v jaké míře a kdy byl pan Bărbulescu seznámen s tím, že jeho komunikace může být sledována, zda byly dány dostatečné důvody pro to, aby se zaměstnavatel seznámil i s obsahem zpráv a zda bylo propuštění přiměřenou reakcí na zjištěná porušení pracovní kázně.

Kontrolováním, zda zaměstnanec nevyužívá pracovní počítač i k soukromým účelům, konkrétně ke sledování pornografie, se Soud zabýval ve věci *Libert proti Francii* (č. 588/13, rozsudek ze dne 22. února 2018).

Ke sledování nikoli komunikace na pracovišti, ale prostor pracoviště kamerami, viz čtvrtou část této kapitoly.

PRAKTICKÉ ÚLOHY

V prvních dvou následujících případových studiích se budeme zabývat tím, zda příslušná právní úprava naplňuje požadavky, které na ni klade článek 8 Úmluvy. Jsou ukázkou toho, jak Úmluva působí a aplikuje se nejen ve fázi výkladu a použití vnitrostátního práva, ale i již ve fázi jeho tvorby.

Ve třetí studii si vyzkoušíme posouzení, zda bylo sledování zaměstnance a kroky proti němu přijaté v daném případě přiměřené.

Podrobnější zadání naleznete vždy na konci každé případové studie.

TRESTNÁ ČINNOST SE MUSÍ POTÍRAT UCHOVÁVÁNÍ VZORKŮ DNA V DATABÁZI

Skutkový stav

Pan Svatopluk Antonín (60 let), soukromý zemědělec, se zúčastnil jedné z demonstrací, které proti plánovaným rozsáhlým škrtům v dotacích zorganizovaly svazy podnikatelů v zemědělství. Během demonstrace vypukla šarvátka mezi jejími účastníky a policisty, do které se zapojil i pan Antonín. Následně byl zadržen a odvezen na policejní stanici, kde byl obviněn z toho, že během potyčky udeřil jednoho z policistů deštníkem. V navazujícím trestním řízení byl pan Antonín shledán vinným z napadení úřední osoby a byl mu uložen podmíněný trest odnětí svobody v délce trvání dvou měsíců.

Pan Bohumil Kořátko (35 let), učitel, byl svou partnerkou po jejich rozchodu obviněn z toho, že pohlavně zneužíval její 14letou dceru, kterou měla ze svého prvního manželství. Proti panu Kořátkovi bylo následně zahájeno trestní stíhání, které však bylo zastaveno, jelikož se nepodařilo prokázat, že by se daný skutek stal.

Jelikož zákon stanovil, že každý, proti němuž bylo zahájeno trestní řízení, je povinen se podrobit odběru vzorku biologického materiálu za účelem jeho zařazení do národní databáze profilů DNA, byli oba pánové během vyšetřování policejním orgánem vyzváni k odběru vzorku DNA stěrem z ústní dutiny. Profily DNA byly posléze zařazeny do národní databáze.

Oba krátce po skončení trestního řízení podali k policejnímu orgánu žádost o vymazání svého profilu DNA z databáze. Policie jejich žádost zamítla s tím, že zákon stanoví, že vzorky se uchovávají po dobu, po kterou jsou potřebné pro vyšetřování trestné činnosti, nejdéle však po dobu 40 let. Policie dále uvedla, že databáze je potřebným a důležitým nástrojem k odhalování trestné činnosti a je v obecném zájmu, aby obsahovala co největší množství vzorků. Dodala též, že zařazení vzorků stěžovatelů je i v jejich zájmu, jelikož je může v budoucnu ochránit před zneužitím jejich identity třetí osobou. Oba pánové se proti rozhodnutí policie odvolali ke státnímu zástupci, který se nicméně ztotožnil se závěry policie. Jeho rozhodnutí bylo konečným rozhodnutím ve věci.

O dva roky později se ředitel základní školy, v níž se Bohumil Kořátko ucházel o místo učitele, v souladu se zákonným zmocněním obrátil na policii s dotazem, zda je veden v databázi a pakliže ano, zda je v ní veden v souvislosti s trestným činem spáchaným proti osobě mladší 18 let. Policie řediteli sdělila, že pan Kořátko je v databázi veden v souvislosti s trestným činem sexuální povahy spáchaným proti mladistvé a dodala, že trestní stíhání bylo zastaveno. Ředitel základní školy se následně rozhodl pana Kořátka do pracovního poměru nepřijmout.

Úkol

- ? Ze zadání jsou patrné některé aspekty právní úpravy uchovávání vzorků DNA v policejní databázi. V čem podle vašeho názoru zákon vyhovuje a v čem naopak nevyhovuje požadavkům plynoucím z článku 8 Úmluvy?

PANDEMIE SE NESMÍ OPAKOVAT

SOULAD NÁVRHU ZÁKONA NA OCHRANU OBYVATEL

PŘED EPIDEMIEMI S ÚMLUVOU

Skutkový stav

V reakci na pandemii covidu-19 Ministerstvo zdravotnictví („MZ“) vypracovalo návrh zákona, jehož záměrem je zajistit včasné zabránění šíření závažného nakažlivého virového či jiného onemocnění. Podstatou zákona je umožnění sledování a zaznamenávání pohybu, případně i komunikace obyvatel, a to s cílem zajistit rychlou identifikaci osob, se kterými nakažená osoba či osoba s příznaky onemocnění přišla do styku. MZ v odůvodnění návrhu uvedlo, že aplikace eRouška, která byla pro tento účel použita při pandemii koronaviru v letech 2020–2021, kýženého výsledku nedosáhla. Dále odkázalo na skutečnost, že během zmíněné pandemie lidé z nejrůznějších důvodů hygienickým stanicím dobrovolně hlásili jen minimum kontaktů, které ve skutečnosti měli.

Základem by dle návrhu byla povinnost telefonních operátorů jednou týdně předávat MZ záznamy o pohybu všech mobilních telefonů jejich sítě a údaje o komunikačním provozu (tedy údaje, ve vztahu k jakým číslům byly z daného čísla uskutečněny hovory a odeslány či přijaty elektronické zprávy).

Tato povinnost telefonních operátorů by dle návrhu měla existovat bez ohledu na aktuálně zjištěný výskyt nebezpečného onemocnění. K detekci nemoci totiž dle MZ může dojít až se zpožděním, nemoc může mít dlouhou inkubační dobu, a proto, byla-li by tato povinnost aktivována až po prokázání existence nebezpečného viru na území České republiky, mohlo by tak již být pro zastavení šíření onemocnění pozdě. Nadto, při předávání dat by mohly nastávat technické komplikace a prodlevy, které je v takto rizikových situacích pro zdraví a životy milionů lidí třeba eliminovat. Data by dle MZ měla být uložena po dobu 3 měsíců. Inkubační doba koronaviru sice byla a je výrazně kratší, avšak dle názoru MZ je třeba počítat s tím, že se v budoucnu mohou objevit nové viry a onemocnění, které mohou mít inkubační dobu delší. Po uplynutí tří měsíců by data byla automaticky vymazána.

Určení rizikových kontaktů nakažené osoby by dle návrhu bylo i nadále primárně založeno na informacích, které by dotyčná osoba sama sdělila. Návrh zákona tedy každému ukládal povinnost poté, co u něj byla diagnostikována nebezpečná nakažlivá choroba, případně, měly-li by být výsledky testů známy až s odstupem více než 24 hodin, již na základě důvodného podezření lékaře, že předmětnou nakažlivou chorobou trpí, hygienické stanici sdělit jména a kontaktní telefonní čísla osob, se kterými byl v době, kdy byl nakažlivý, v kontaktu, při němž mohlo dojít k přenosu nemoci.

Trasování s pomocí dat získaných od mobilních operátorů, a tedy využití databáze MZ, by bylo aktivováno jen v případě, kdy by dotyčný člověk hygienické stanici výše specifikované kontakty nesdělil, a též tehdy, pakliže by hygienická stanice měla podezření, že dotyčný člověk nesdělil všechny rizikové kontakty, například s ohledem na malý počet kontaktů, které uvedl.

Rozhodnutí hygienické stanice o trasování, tedy rozhodnutí, že bude vyhotoveno schéma pohybu a komunikace dotyčného člověka, by obsahovalo toliko jeho jméno, telefonní číslo a vymezení dne, od kterého by schéma mělo být vyhotoveno. Technické řešení databáze MZ by umožňovalo na základě tohoto schématu identifikovat

---

telefonní čísla, která s daným člověkem byla ve vymezených dnech na stejném místě po dobu, která je dostatečná pro případný přenos nemoci. Tyto osoby by byly hygienickou stanicí následně kontaktovány za účelem zajištění, aby se podrobily testování.

Rozhodnutí hygienické stanice by dle návrhu mělo být vyloučeno ze soudního přezkumu, jelikož soudními řízeními by byla ohrožena kapacita a schopnost hygienických stanic účinně bojovat proti epidemii.

V případě, že by hygienická stanice na základě schématu nebyla schopna jednoznačně rozhodnout, zda byl určitý kontakt z hlediska přenosu nemoci rizikový, mohla by se seznámit i s výpisem o komunikačním provozu daného telefonního čísla (s jakými čísly byl realizován hovor a výměna zpráv) a též s obsahem odeslaných a přijatých zpráv.

Sestavená schémata pohybu a výpisy kontaktů osoby by byly uchovány v databázi výpisů vedené MZ. Doba uchovávání výpisů by záležela na uvážení potřebnosti ze strany MZ. Žádost o výmaz výpisu by dotčený člověk mohl podat nejdříve po uplynutí jednoho roku od jeho pořízení.

V případě, že by hygienická stanice na základě trasování zjistila, že trasovaná osoba či někdo z jejích kontaktů, porušil omezení volného pohybu, bylo-li vládou či MZ nařízeno, případně porušil izolaci či karanténu nařízenou hygienickou stanicí, věc by byla bezodkladně předána správním orgánům příslušnému pro řešení přestupků. MZ v návrhu zákona dále navrhlo, aby porušení omezení pohybu bylo v případě, že k němu došlo v době, kdy člověk trpěl nakažlivou nemocí, napříště trestným činem a věc byla řešena orgány činnými v trestním řízení. Horní hranice trestu odnětí svobody byla navržena na 3 roky, v případě prokázané nákazy jiných osob během porušení omezení pohybu či nařízené izolace až na 8 let.

Během připomínkového řízení k návrhu zákona Ministerstvo vnitra navrhlo, aby k údajům od telefonních operátorů měla průběžně přístup i Policie ČR pro účely vyšetřování trestné činnosti, jelikož tyto údaje mohou významně pomoci při objasňování trestné činnosti. Stávající možnost vyžádat si v konkrétním trestním řízení tyto údaje od operátorů na základě povolení soudu je dle MV v praxi těžkopádná a komplikuje vyšetřování.

Ministerstvo práce a sociálních věcí navrhlo, aby v případě, kdy stát vystupuje jako zaměstnavatel, měl k údajům přístup, pakliže by měl důvodné podezření, že státní zaměstnanec závažným způsobem porušuje své pracovní povinnosti.

Úkol

Představte si, že za Ministerstvo spravedlnosti připomínkujete výše uvedený návrh zákona. Jak byste ho z hlediska jeho souladu s článkem 8 Úmluvy posoudili? Konkrétně:

- 1 Je z hlediska článku 8 Úmluvy principiálně přípustné, aby k předcházení epidemie stát přistoupil ke sledování soukromí obyvatel?
- 2 Pokud ano, mohl by zákon obsahovat všechny výše uvedené parametry, nebo by některé mohl obsahovat jen, doznaly-li by změn, případně některé vůbec ne, případně naopak by musel obsahovat i nějaké další instituty? Posuďte tedy, zda návrh zákona obsahuje z hlediska článku 8 Úmluvy dostatečné záruky proti zneužití. Pakliže nikoli, popište, v čem je návrh zákona nedostatečný.

KRÁL NA VÝLETĚ

SLEDOVÁNÍ FIREMNÍHO VOZIDLA POMOCÍ GPS

Skutkový stav

Pan Richard Král pracoval pro firmu Sekera a syn vyrábějící drobné pracovní nástroje. Měl na starosti především online marketing, ale byl pověřen i osobními jednáními se současnými i potenciálními klienty. Pro dopravu na tato jednání zaměstnavatel Richardovi poskytoval firemní auto. Pracovní řád firmy Sekera a syn, se kterým byl Richard v první pracovní den vyzván, ať se s ním důkladně seznámí, mj. uváděl, že veškeré pracovní prostředky musí být užívány výhradně k pracovním účelům a jejich použití pro soukromou potřebu je přísně zakázáno. Řád dále uváděl, že dodržování tohoto pravidla bude kontrolováno v nezbytném, avšak přiměřeném rozsahu, formou namátkových kontrol za použití dostupných technologií, a to i bez vědomí zaměstnanců.

Richard pracovních cest, kdy nemusel sedět u počítače, rád využíval i k relaxaci a měl-li čas, cestu si zpestřil zájezdkou k nějaké místní turistické pamětihodnosti. Jednoho dne si Richarda zavolal pan Sekera (majitel firmy) k sobě do kanceláře, kde mu spolu se synem předložili itinerář pohybu firemního vozidla, který Richard v minulém týdnu použil na své tři pracovní cesty, získaný s pomocí GPS lokátoru umístěného ve vozidle. Bylo z něj patrné, že si tyto pracovní cesty Richard zpestřil několika zájezdkami.

Richard se zájezdky snažil vysvětlit stavebními pracemi na silnicích a zácpami, které bylo třeba objíždět, jeho vysvětlení však rodinu Sekerů nepřesvědčilo. Oznamili mu, že z GPS trasování vozidla mají za zřejmé, že porušil zákaz využití firemního vozidla pro soukromé účely, a to i během pracovní doby. Ztratil jejich důvěru, a rozhodli se mu proto do doby, než si ji získá zpět, snížit mzdu o 15 tisíc Kč na 45 tisíc Kč měsíčně.

Richardovi se celá záležitost přes noc uležela v hlavě a přišlo mu, že se Sekerovi zachovali jako „fízlové“ a ještě ho oškubali jako kuře. Jistě, nějaký jejich benzín navíc projedil, ale zdaleka ne ve výši, v jaké mu snížili mzdu. Firmu Sekera a syn proto zažaloval za protiprávní sledování.

Příslušné ustanovení vnitrostátního práva

Zákoník práce

§ 316

- (1) Zaměstnanci nesmějí bez souhlasu zaměstnavatele užívat pro svou osobní potřebu výrobní a pracovní prostředky zaměstnavatele včetně výpočetní techniky ani jeho telekomunikační zařízení. Dodržování zákazu podle věty první je zaměstnavatel oprávněn přiměřeným způsobem kontrolovat.
- (2) Zaměstnavatel nesmí bez závažného důvodu spočívajícího ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele narušovat soukromí zaměstnance na pracovištích a ve společných prostorách zaměstnavatele tím, že podrobuje zaměstnance otevřenému nebo skrytému sledování, odposlechu a záznamu jeho telefonických hovorů, kontrole elektronické pošty nebo kontrole listovních zásilek adresovaných zaměstnanci.
- (3) Jestliže je u zaměstnavatele dán závažný důvod spočívající ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele, který odůvodňuje zavedení kontrolních mechanismů podle odstavce 2, je zaměstnavatel povinen přímo informovat zaměstnance o rozsahu kontroly a o způsobech jejího provádění.

(...)

Úkol

- ? Jste soudcem či soudkyní okresního soudu, k němuž Richard Král podal žalobu. Jak byste ve věci rozhodl/a, abyste nastolil/a spravedlivou rovnováhu mezi právem Richarda na respektování soukromého života chráněné článkem 8 Úmluvy a právem Sekerových na ochranu majetkových práv zaručených v článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě?

4 DALŠÍ TÉMATA V OBLASTI SLEDOVÁNÍ

Výše uvedené rozsudky pokrývají jen část témat, kterými se Soud v kontextu sledování zabýval. Níže je přehled dalších zajímavých rozsudků, které určitě stojí za pozornost. Výčet však zdaleka není vyčerpávající.

OSOBNÍ PROHLÍDKY ZA ÚČELEM PŘEDCHÁZENÍ TERORISMU

Gillan a Quinton proti Spojenému království, č. 4158/05, rozsudek ze dne 12. ledna 2010

Kevin Gillan a Pennie Quinton byli při příchodu na demonstraci proti zbrojení zastaveni policisty a prohledáni, zda u sebe nemají předměty, které by mohly být využity v souvislosti s terorismem. Ani u jednoho z nich policie nic neobjevila. Prohlídky probíhaly na základě zákona, který po přechozím souhlasu ministra vnitra regionálním policejním ředitelům umožňoval, pakliže to považovali za vhodné pro předcházení terorismu, policistům hlídkujícím v ulicích umožnit, aby na vymezeném území a v určeném čase prováděli výše uvedené prohlídky. V praxi však například v Londýně tento režim platil pro celé území města a byl kontinuálně pravidelně prodlužován.

Soud shledal, že příslušná ustanovení britského protiteroristického zákona nebyla zákonem ve smyslu článku 8 Úmluvy a provádění prohlídek na jejich základě porušovalo toto ustanovení. Neobsahovaly totiž dostatečné záruky proti zneužití. Zejména časové i prostorové omezení režimu bylo jen formální, jelikož v praxi se vztahovalo na celá města a neomezenou dobu; též věcné omezení – „vhodné“ pro předcházení terorismu, bylo příliš vágní a široké; nebylo dostatečně vymezeno uvážení policisty, kdy přistoupit ke konkrétní prohlídce – nebylo vyžadováno žádné podezření; následný soudní přezkum byl tedy z povahy věci neúčinný – pakliže není uvážení omezeno, soud nemůže shledat, že bylo překročeno.

Beghal proti Spojenému království, č. 4755/16, rozsudek ze dne 28. února 2019

Sylvie Beghal se vracela z návštěvy svého manžela ve Francii, který v té době pobýval ve vazbě pro podezření z terorismu. Na letišti byla cizineckou policií zastavena, prohledána a vyslechnuta. Policie postupovala na základě zákona o terorismu, který ji umožňoval vyslýchat až po dobu 9 hodin osoby vstupující do země, a to za účelem zjištění, zda nejsou zapojeny do podněcování, přípravy nebo páchání terorismu. Odmítnutí podrobit se prohlídce a výslechu bylo trestným činem. Sylvie Beghal odmítla na většinu otázek odpovédět, a byla proto odsouzena k podmíněnému trestu.

Soud i v tomto případě shledal, že příslušné ustanovení britského protiteroristického zákona nebylo zákonem ve smyslu článku 8 Úmluvy a provádění prohlídek na jejich základě porušovalo toto ustanovení. Konstatoval, že skutečnost, že policista v těchto případech nemusel mít žádné rozumné podezření, že osoba, kterou si vybral ke kontrole, má co do činění s terorismem, sama o sobě v rozporu s článkem 8 Úmluvy není. Avšak ve spojení s tím, že osoba mohla být zadržena až na 9 hodin, byla povinna vypovídat, a to i bez přítomnosti advokáta a její výpověď později mohla být použita v trestním řízení proti ní, přičemž soudní kontrola rozhodnutí policisty přistoupit

---

k prohlídce a výslechu je z povahy věci, kdy policista nemusí dokládat jakékoli podezření, neúčinná, zákon neposkytoval dostatečné záruky proti zneužití.

TELEFONNÍ ODPOSLECHY

Roman Zakharov proti Rusku, č. 47143/06, rozsudek velkého senátu ze dne 4. prosince 2015

Roman Zakharov byl šéfredaktorem a předsedou nevládní organizace, která usilovala o zachování nezávislosti ruských sdělovacích prostředků. Zákon mobilním operátorům ukládal nainstalovat zařízení, která zpravodajským službám a policejním orgánům umožňovala sledovat veškerou telefonní komunikaci. Pan Zakharov se domáhal jejich odstranění, ale neuspěl s tím, že neprokázal, že jeho komunikace byla skutečně policii či zpravodajským službám zpřístupněna.

Soud shledal porušení článku 8 Úmluvy. V první řadě konstatoval, že každý, kdo může být na základě zákona sledován a nemá v případě, že pojme podezření, že byl sledován, na vnitrostátní úrovni prostředek nápravy, může se obrátit přímo na Soud, který přezkoumá právní úpravu *in abstracto*. Dále shrnul záruky proti zneužití, které právní úprava telefonních odposlechů musí zakotvovat: (i) vymezení povahy trestných činů, které mohou sledování odůvodnit, (ii) vymezení kategorií osob, které mohou být sledovány, (iii) omezení délky sledování, (iv) pravidla pro zkoumání, použití a uchování získaných dat, (v) pravidla pro předávání dat třetím subjektům, (vi) okolnosti, za nichž musí být data vymazána či zničena, (vii) nezávislý dohled nad prováděním sledování, a (viii) oznamování sledování dotčeným osobám a prostředky nápravy, které mají k dispozici. Ruská právní úprava selhala ve všech zárukách.

PROSTOROVÉ ODPOSLECHY

Bykov proti Rusku, č. 4378/02, rozsudek velkého senátu ze dne 10. března 2009

Anatolij Petrovič Bykov byl významným místním podnikatelem, kterého policie podezírala ze zapojení do plánu vraždy. V rámci vyšetřování policie použila i odposlouchávací zařízení umístěné pod oblečením policisty, infiltrovaného agenta. Takto získané odposlechy hovorů byly následně využity pro odsouzení pana Bykova.

Soud konstatoval, že na odposlechy pomocí „štěnic“ a obdobných zařízení se uplatní stejné zásady jako na odposlechy telefonů, jelikož zásah do soukromí je identický. Ruská právní úprava v řadě ohledů neobsahovala dostatečné záruky proti zneužití.

SLEDOVÁNÍ POMOCÍ GPS

Uzun proti Německu, č. 35623/05, rozsudek ze dne 2. září 2010

Bernhard Uzun byl podezřelý z účasti na trestných činech spáchaných tzv. Antiimperialistickou buňkou, organizací pokračující v ozbrojeném boji, od kterého v roce 1992 upustila Frakce Rudé armády. V rámci trestního stíhání byl mj. pomocí zařízení GPS sledován i automobil, který používal.

Soud v rozsudku přizpůsobil obecné zásady pro sledování komunikace na situace sledování pohybu osoby. Přihlédl přitom k tomu, že zásah do soukromí je v těchto případech menší, než u sledování obsahu komunikace. V posuzované věci shledal dostatečnou jak německou právní úpravu, tak její použití v rámci trestního řízení proti panu Uzunovi.

SLEDOVÁNÍ DYNAMICKÉ IP ADRESY

Benedik proti Slovinsku, č. 62357/14, **rozsudek ze dne 24. dubna 2018**

Policie podezírala skupinu lidí, že prostřednictvím *peer-to-peer* sítě sdílí soubory obsahující dětskou pornografii. Požádala proto poskytovatele připojení k internetu o sdělení, jakému uživateli byla ve specifikovaný čas přidělena určitá dynamická IP adresa. Na základě této informace pak v bytě Igora Benedika provedla domovní prohlídku, během níž zabavila počítače a zkopírovala jejich pevný disk. Nalezla v nich stovky fotografií a videí obsahujících dětskou pornografii. Igor Benedik byl následně odsouzen.

Soud vyzdvihl, že údaje o tom, jaké online aktivity byly vykonány na určité dynamické IP adrese, obsahují řadu informací o osobě, které byla tato adresa přidělena, mnohdy včetně citlivých údajů o zájmech, víře či intimním životním stylu. Ztotožnění osoby, které byla určitá dynamická IP adresa přidělena, se proto nepochybně týká soukromého života dotčené osoby. Soud shledal, že ustanovení trestního řádu, podle kterého policie postupovala, neposkytovalo žádnou ochranu proti svévolným zásahům. Nevyžadovalo povolení soudem, neobsahovalo žádná pravidla a podmínky, za nichž mohla být předmětná data uchovávána, a žádné záruky proti zneužití při přístupu a předávání těchto dat. Neexistoval ani žádný nezávislý dohled nad činností policie, ačkoli policie mohla prostou žádostí adresovanou poskytovateli internetu získat velké množství informací. Došlo proto k porušení článku 8 Úmluvy.

SLEDOVÁNÍ KONKRÉTNÍCH JEDNOTLIVCŮ ZPRAVODAJSKÝMI SLUŽBAMI

Szabó a Vissy proti Maďarsku, č. 37138/14, **rozsudek ze dne 12. ledna 2016**

Pan Máté Szabó a paní Beatrix Vissy byli zaměstnanci nevládní organizace kritizující činnost vlády. Pojali podezření, že mohli být pod rouškou zpravodajských operací sledováni. Ústavní soud měl za to, že dohled Bezpečnostního výboru Parlamentu dostatečně zaručuje dodržování základních práv a svobod.

Soud shledal, že vnitrostátní právní rámec neobsahoval dostatečně jasné záruky stran povolování, výkonu a dohledu nad prováděním tajného sledování. Přestože se předmětná opatření mohla týkat prakticky kohokoliv, jejich povolování se odehrávalo výlučně v rámci orgánů moci výkonné, aniž by byla zkoumána striktní nezbytnost jejich nařízení a rozhodování podléhalo účinnému přezkumu, alespoň *ex post*, ze strany soudů. Došlo proto k porušení článku 8 Úmluvy.

K situaci, kdy jednotlivec skutečně byl sledován zpravodajskými službami, viz *Zoltán Varga proti Slovensku* (č. 58361/12 a další, rozsudek ze dne 20. července 2021).

SLEDOVÁNÍ KAMERAMI NA PRACOVÍŠTI

López Ribalda a ostatní proti Španělsku, č. 1874/13 a 8567/13, **rozsudek velkého senátu ze dne 17. října 2019**

Isabel López Ribalda a její čtyři kolegyně byly prodavačkami a pokladními v supermarketu. Jelikož zaměstnavatel po dobu několika měsíců evidoval nesrovnalosti mezi skladovými zásobami a tržbami v řádu desetitisíců eur, pojal podezření, že za ztrátami stojí personál supermarketu. Instaloval tedy v prostorách prodejny kamery. O těch u vchodu zaměstnancům řekl. O těch namířených na prostory pokladen nikoli. Po 10 dnech sledování zaměstnavatel zjistil, že za krádežemi stojí Isabel a její kolegyně. Poté, co je se svými zjištěními konfrontoval, je propustil.

Soud konstatoval, že k porušení článku 8 Úmluvy nedošlo. Pokladní sice nebyly, a to i v rozporu s vnitrostátním právem, o instalaci kamer u pokladen informovány předem, což představuje základní záruku proti zneužití sledování, za výjimečných okolností však lze od informování upustit. Dle Soudu vysoké ztráty po dobu několik měsíců a nemožnost zaměstnavatele viníky odhalit jinak těmito okolnostmi byly. Ostatní záruky byly dle Soudu silné a vyvážily absenci předchozího oznámení. Sledování trvalo jen nezbytně krátkou dobu, neprobíhalo na místě, kde je zvýšené očekávání soukromí, např. v šatnách, toaletách či kanceláři, záznamy vidělo jen velmi omezené množství osob a stěžovatelky se mohly domáhat náhrady za tvrzený neoprávněný zásah do soukromí podle předpisů o ochraně osobních údajů.

SLEDOVÁNÍ SOUKROMÝMI DETEKTIVNÍMI AGENTURAMI

Mehmedovic proti Švýcarsku, č. 17331/11, **rozhodnutí ze dne 11. prosince 2018**

Elvir Mehmedovic byl zraněn při dopravní nehodě. Následně se na dvou řidičích, kteří nehodu zavinili, a jejich pojišťovnách domáhal odškodnění za ztrátu schopnosti pečovat o domácnost. Svůj nárok vyčíslil na téměř 2 miliony eur. Pojišťovny najaly soukromou detektivní agenturu, která Elvira z veřejně přístupných míst v utajení fotografovala a natáčela. Ze snímků a videí bylo patrné, že Elvir bez větších komplikací může přenášet věci, nakupovat, vysávat, mýt a leštit své vozidlo.

Soud konstatoval, že švýcarské soudy, které shledaly, že počínání pojišťoven bylo důvodné, náležitě vyvážily dotčené zájmy. Sledování probíhalo z veřejně přístupných míst a bylo omezeno jen na ověření mobility pana Mehmedovice. Cílem bylo zajistit, aby nebyly neoprávněně vyplaceny prostředky, a ochránit tak majetkové zájmy pojišťovny a všech jejích pojistitelů. Stěžovatel byl povinen spolupracovat na zjištění skutkového stavu a strpět, že pojišťovna může v nezbytné míře přistoupit k ověření jím tvrzených skutečností i bez jeho vědomí. Nedošlo proto k porušení článku 8 Úmluvy.

5 OPAKOVACÍ OTÁZKY

- ① Jaký článek Úmluvy je v případě sledování dotčen?
- ② Je-li sledování v souladu s vnitrostátním právem, znamená to též, že je zákonné ve smyslu Úmluvy?
- ③ Jaký aspekt při posouzení souladu sledování ze strany státu s Úmluvou hraje klíčovou roli?
- ④ Musí ve všech případech být alespoň v nějaké fázi sledování zapojeny soudy?
- ⑤ Je Úmluva použitelná i na sledování mezi soukromými osobami? Pokud ano, jaké povinnosti pro stát v této oblasti vyplývají?
- ⑥ Může být sledováním pracovního emailu zaměstnance dotčen jeho soukromý život?
- ⑦ Musí být vždy jednotlivec informován o tom, že je či byl sledován?
- ⑧ Připouští Úmluva hromadné sledování obyvatel, nebo jen zacílené na určitou osobu či událost?
- ⑨ Mohou státy používat kamery s technologií rozpoznávání obličeje?

Mass surveillance (tematická příručka ESLP)

https://echr.coe.int/Documents/FS_Mass_surveillance_ENG.pdf

Surveillance at workplace (tematická příručka ESLP)

https://echr.coe.int/Documents/FS_Workplace_surveillance_ENG.pdf

Personal data protection (tematická příručka ESLP)

https://echr.coe.int/Documents/FS_Data_ENG.pdf

New technologies (tematická příručka ESLP)

https://echr.coe.int/Documents/FS_New_technologies_ENG.pdf

Surveillance by intelligence services: fundamental rights safeguards and remedies in the EU – Volume I: Member States' legal frameworks, Summary, 2015 (zpráva FRA – Agentury EU pro základní práva)

<https://fra.europa.eu/en/publication/2015/>

surveillance-intelligence-services-volume-i-member-states-legal-frameworks

Surveillance by intelligence services: fundamental rights safeguards and remedies in the EU – Volume II: field perspectives and legal update, Summary, 2018 (zpráva FRA)

<https://fra.europa.eu/en/publication/2017/>

surveillance-intelligence-services-fundamental-rights-safeguards-and-remedies-eu

Masové sledování v Číně (článek na Wikipedii)

https://en.wikipedia.org/wiki/Mass_surveillance_in_China

Technologie k rozpoznávání obličeje (článek na Wikipedii)

https://en.wikipedia.org/wiki/Facial_recognition_system

Tous surveillés: 7 milliards de suspects (Big Brother, A World Under Surveillance; francouzský dokumentární film)

https://youtu.be/OWM3_6rSWyA

Hromadné uchovávání osobních dat Evropským policejním úřadem (článek The Guardian)

[https://www.theguardian.com/world/2022/](https://www.theguardian.com/world/2022/jan/10/a-data-black-hole-europol-ordered-to-delete-vast-store-of-personal-data)

jan/10/a-data-black-hole-europol-ordered-to-delete-vast-store-of-personal-data

Trestná činnost se musí potírat

Pro řešení případu vám pomohou zejména shora citované rozsudky *Aycaguer proti Francii*, *S. a Marper proti Spojenému království*, *M. K. proti Francii* a *B. B. proti Francii*.

Česká právní úprava policejní databáze vyvolává z hlediska článku 8 Úmluvy velké otazníky. Její zákonná úprava je poměrně kusá. Podrobnosti jejího vedení obsahuje interní předpis policejního prezidenta, který však není veřejnosti přístupný. Zákon umožňuje uchovávání vzorků (např. otisků prstů, fotografií či profilů DNA) i osob, které byly toliko obviněny či byly jen podezřelé. Zahrnuje všechny úmyslné trestné činy. Nestanoví maximální délku uchovávání dat, a tudíž ji ani nenuancuje podle závažnosti a povahy spáchaného činu. Stanoví toliko, že data jsou uchovávána, dokud je to „nezbytné pro předcházení, vyhledávání nebo odhalování trestné činnosti anebo stíhání trestných činů nebo zajišťování bezpečnosti České republiky, veřejného pořádku nebo vnitřní bezpečnosti“.

Plénu Ústavního soudu byl předložen návrh na zrušení některých částí § 65 zákona o policii, který existenci databáze zakotvuje, právě s odkazem na judikaturu Soudu k článku 8 Úmluvy ohledně záruk proti zneužití při vedení těchto databází. Nálezem

---

sp. zn. Pl. ÚS 7/18 však Ústavní soud k meritornímu přezkumu uchovávání a výmazu dat v databázi nepřistoupil a omezil se toliko na posouzení ústavnosti odebrání biologických vzorků.

Pandemie se nesmí opakovat

Obdobný případ Soud dosud neřešil. Lze očekávat, že by použil kritéria jako v jiných případech sledování, s úpravami pro daný kontext. Nahlédněte zejména, jaké záruky proti svévoli Soud zkoumal ve věci *Uzun proti Německu* (cit. výše) týkající se sledování pomocí GPS, *M. K. proti Francii* (cit. výše) týkající se vedení databází a *Gillan a Quinton proti Spojenému království* (cit. výše) týkající se osobních prohlídek na veřejných prostranstvích. Velmi relevantní je též nedávný rozsudek ve věci *Ekimdzhiev a ostatní proti Bulharsku* (cit. výše) a do jisté míry i rozsudek ve věci *Big Brother Watch a ostatní proti Spojenému království* (cit. výše).

Při zkoumání daného návrhu zákona se zaměřte postupně na všechny aspekty celého procesu získávání, uchovávání a nakládání s daty. Začněte posouzením typu získávaných dat ve vztahu ke sledovanému účelu a pokračujte způsobem povolení přístupu k datům, dobou sledování, nakládáním s daty, přezkumem, apod.

Král na výletě

Ve svých úvahách se neomezujte jen na posouzení, zda je na dané sledování vozidla pomocí GPS použitelný § 316 odst. 2 a 3 zákoníku práce a jeho litera byla naplněna. I kdyby použitelný byl, mějte za to, že vnitrostátní soudní praxe podle povahy sledování připouští, že zaměstnanec může být o sledování informován nejen adresně, ale i v rámci obecné politiky zaměstnavatele zakazující zneužití firemního vybavení (viz též Příručka pro přípravu malých a středních firem na GDPR vypracovaná Ministerstvem průmyslu a obchodu, dostupná na <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/ochrana-osobnich-udaju-gdpr/podpurna-opatreni-mpo/prirucka-pro-pripravu-malych-a-strednich-firem-na-gdpr--236691/>). Způsob a rozsah poskytnutých informací ale jistě pro celkové zhodnocení relevantní jsou. Při něm použijte obecné zásady vytyčené ve shora citovaných rozsudcích *Bărbulescu proti Rumunsku* a *López Ribalda a ostatní proti Španělsku*. Zohlednit jistě můžete i obecné prvky úvah, které Soud použil ve výše uvedeném rozhodnutí *Mehmedovic proti Švýcarsku*.

**OCHRANA
PŘED ŠPATNÝM
ZACHÁZENÍM
NA MÍSTECH
ZBAVENÍ SVOBODY**

MARIE KMECOVÁ

14

1 CÍLE KAPITOLY

Čtenáři dokáží vyjmenovat faktory překročení minimálního prahu závažnosti děličího špatné zacházení od ostatních zásahů do integrity člověka.

Čtenáři chápou základní závazky vyplývající státu z článku 3 Úmluvy.

Čtenáři jsou schopni závazky státu plynoucí z článku 3 Úmluvy aplikovat na případ použití násilí ve věznici.

Čtenáři chápou situaci zbavení svobody jako situaci zranitelnosti vůči špatnému zacházení.

Čtenáři získají základní představu o limitech soudní ochrany a o činnosti evropského monitorovacího orgánu v oblasti zbavení svobody.

2 ÚVOD DO TÉMATU – OCHRANA PŘED ŠPATNÝM ZACHÁZENÍM

POJEM ŠPATNÉ ZACHÁZENÍ

Více instrumenty mezinárodního práva je zakotven absolutní zákaz některých postupů a jednání, pro něž se v praxi používá zastřešující pojem „špatné zacházení“. Jmenovitě se zakazuje „mučení“ a „kruté“, „nelidské“ a „ponižující“ zacházení nebo trestání. Tématu je věnována i zvláštní úmluva OSN – Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání z roku 1984 (č. 143/1988 Sb.). V Evropské úmluvě tento zákaz nalezneme v článku 3: „*Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.*“

Z této jedné věty, a také ve spojení s článkem 1 a případně i články 13 a 14, byla výkladem dovozena paleta negativních a pozitivních závazků států, z nichž některé v této kapitole podrobněji rozebereme.

Každý z pojmů, jež článek 3 používá, má svůj obsah, takže je nepoužíváme intuitivně či jako synonyma, ale na základě definičních kritérií dovozených Evropským soudem pro lidská práva. Dalšímu studiu ponecháváme otázku, proč Evropská úmluva nepoužívá pojem „kruté“ zacházení, či spíše proč pozdější pakt a úmluvy OSN tento pojem výslovně uvádějí.⁴¹ Nicméně prakticky to nemá velký význam, neboť pojmy Evropské úmluvy obsáhnou celou materii špatného zacházení, a tak na to upozorňujeme spíše pro úplnost.

Česká Listina základních práv a svobod se v čl. 7 odst. 2 odlišuje od Evropské úmluvy právě jen pojmem „krutého“ zacházení: „*Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.*“ Můžeme zopakovat, že to není významný rozdíl. Kvůli silné inspiraci Ústavního soudu rozhodnutími ESLP, co se týká tohoto článku, má následující výklad přímý význam i pro výklad Listiny.⁴²

PRÁH PRO UPLATNĚNÍ ČLÁNKU 3

Všechny neoprávněné zásahy do fyzické nebo psychické integrity člověka, na které se vztahuje zákaz podle článku 3, mají společné to, že překračují určitou minimální úroveň závažnosti. Tedy tyto zásahy jsou jaksi kvalifikované. Je to obecná zásada, kterou nalezneme v každém dotčeném rozsudku Soudu. Pro tento „práh“ se uplatňuje tzv. **multifaktorový koncept**:

„Posouzení této minimální závažnosti je z povahy věci relativní; závisí na všech okolnostech případu, jako je délka trvání tohoto zacházení, jeho tělesné nebo

⁴¹ Velmi podrobně se definicím i systému ochrany OSN věnuje autor v Matiaško, Maroš. *Zločin mučení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021.

⁴² Srov. nález Ústavního soudu ze dne 24. května 2016, sp. zn. I. ÚS 1042/15, nebo nález ze dne 17. října 2017, sp. zn. II. ÚS 1398/17. Tato i další citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná z www.nalus.cz.

---

psychické následky a v některých případech i pohlaví, věk a zdravotní stav oběti. Mezi další faktory patří účel, pro který bylo dané zacházení použito, a záměr nebo motivace, která k tomu vedla, a také kontext, například atmosféra zvýšeného napětí a emocí.“

(např. *Bureš proti České republice*, č. 37679/08, rozsudek Soudu ze dne 18. října 2012, § 84).

Povšimneme si, že úmysl či motiv, způsobení újmy na zdraví či zranitelnost nejsou definičními znaky špatného zacházení, nýbrž jsou faktorem při posouzení překročení prahu. Hlavním chráněným zájmem u článku 3 je lidská důstojnost.

Co si konkrétně pod špatným zacházením představit? Podle intenzity zásahu může být konstatováno překročení prahu například u:

- neoprávněného či nepřiměřeného použití síly ze strany státního orgánu (sem patří i omezovací prostředky ve zdravotnictví a pochopitelně jakékoli bití);
- mizerných podmínek detence a nezajištění náležité zdravotní péče zadrženým osobám;
- ponižujících trestů či zneužívání u dětí a dalších osob držených v institucích;
- neoprávněných sterilizací;
- doživotního trestu bez reálné možnosti požádat o propuštění (byť po letech).

NELIDSKÉ A PONIŽUJÍCÍ ZACHÁZENÍ

Pokud je minimální práh překročen, rozlišují se tři možné formy špatného zacházení. Z textu Evropské úmluvy se dovozuje, že jsou odstupňovány z hlediska intenzity utrpení oběti (a tedy i rozsahu nápravy požadované od státu).

Špatné zacházení dosahující minimálního prahu obvykle zahrnuje tělesné zranění nebo intenzivní fyzické či duševní utrpení. Avšak i bez těchto aspektů, pokud zacházení ponižuje nebo pokořuje jednotlivce, projevuje nedostatek úcty k jeho lidské důstojnosti nebo snižuje jeho lidskou důstojnost, vyvolává pocity strachu, úzkosti nebo méněcennosti, které jsou schopny zlomit morální a fyzickou odolnost jednotlivce, může jako **ponižující zacházení** rovněž spadat pod zákaz stanovený v článku 3. Může stačit, že oběť je ponižena ve svých vlastních očích, i když ne v očích ostatních (*Bouyid proti Belgii*, rozsudek velkého senátu ze dne 28. září 2015, č. 23380/09, § 87).

Nelidské zacházení je to, jež nespadá pod definici **mučení** a působí tělesnou újmu, nebo intenzivní fyzické a duševní utrpení, dosahující zvláštní závažnosti (*Gäfgen proti Německu*, rozsudek velkého senátu ze dne 1. června 2010, č. 22978/05, § 89 a 91).

MUČENÍ

Jako mučení Soud označuje úmyslné jednání s cílem získat informace, doznání nebo potrestat, které vyvolává těžké a kruté utrpení. Když Soud dospíval ke svému přístupu k pojmu mučení, výslovně se odkazoval na definici v článku 1 Úmluvy OSN proti mučení (viz případ *Selmouni proti Francii*, č. 25803/94, rozsudek velkého senátu ze dne 28. července 1999), takže je zde vidět shoda na úrovni mezinárodního práva. Krom kvalifikovaného pachatele, přítomnosti úmyslu a velmi intenzivního utrpení si povšimneme kvalifikované motivace. Úmluva OSN výslovně uvádí jako možný definiční motiv také diskriminaci, takže jako mučení hodnotí i uvedené zacházení s cílem marginalizovat některé skupiny obyvatel (typicky sexuální menšiny, osoby s postižením, etnické skupiny).

Se shledáním mučení se pojí velké stigma pro daný stát. Mimo jiné proto se tento pojem nebere na lehkou váhu a vždy se zkoumá, zda utrpení oběti dosahuje této zvláštní závažnosti. Podobně jako u minimálního prahu je i tato závažnost relativní, tedy odvislá od okolností daného případu, délky trvání zacházení, dopadů fyzických a duševních, může hrát roli i pohlaví, zdravotní stav oběti, její příslušnost k nějaké marginalizované skupině apod. Nicméně mučením může být i jednorázový útok a může se jednat i o útok čistě psychický (například fingovaná poprava nebo donucení přihlížet mučení jiného).

„Mučení je jedním z nejzávažnějších a nejbrutálnějších porušení lidských práv. Úmyslným působením kruté fyzické nebo duševní bolesti a utrpení bezmocné osobě představuje akt mučení přímý útok na podstatu lidské důstojnosti a dehumanizaci oběti. Na základě historických zkušeností se systematickým mučením v totalitních společnostech mezinárodní společenství z dobrých důvodů stanovilo zákaz mučení jako jedno z mála lidských práv, která jsou absolutní a nezrušitelná ani za těch nejvypjatějších okolností, jako jsou ozbrojené konflikty a terorismus. Přesto je mučení ve 21. století praktikováno ve více než 90 % všech států ve všech regionech světa. (...) Někdy se jedná pouze o ojedinělé případy, ale v mnoha zemích je mučení praktikováno plošně a rutinně, obvykle vůči chudým, znevýhodněným a diskriminovaným skupinám, za prostým účelem získání přiznání a informací, jako běžné opatření při vyšetřování trestných činů.“

(Manfred Nowak při příležitosti 10. výročí OPCAT, tedy vstupu v platnost Opčního protokolu k Úmluvě OSN proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, 2016)⁴³

43
Online [cit. 15. února 2022], dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/spt/speeches-given-opcat-10th-anniversary-event>

ABSOLUTNÍ POVAHA ZÁKAZU

Manfred Nowak zmínil absolutní povahu zákazu, což platí i pro článek 3 Úmluvy a všechny zakázané formy špatného zacházení. Jak Soud pravidelně připomíná, článek 3 zakotvuje jednu z nejzákladnějších hodnot demokratických společností, hodnotu civilizace úzce spjatou s úctou k lidské důstojnosti. Na rozdíl od většiny substantivních článků Úmluvy článek 3 nepřipouští žádnou výjimku (toto právo je neomezitelné), není derogovatelný ve smyslu čl. 15 odst. 2 Úmluvy, a to ani v případě mimořádné události ohrožující život národa. Zákaz trvá i za těch nejtěžších okolností, jako je boj proti terorismu a organizovanému zločinu. Špatné zacházení není za žádných okolností ospravedlnitelné.

Absolutnost také znamená, že právo nebýt podroben špatnému zacházení nebudeme nikdy vyvažovat s jiným právem nebo hodnotou. Například v případě použití síly ze strany policistů vůči nebezpečné osobě, když je napadá nebo klade odpor při zatýkání, nebudeme argumentovat tak, že zájem na ochraně policistů či třetích osob převážil nad zájmem dané osoby. Podle Soudu jakékoli použití fyzické síly, která nebyla striktně nezbytná z důvodu vlastního chování osoby, snižuje lidskou důstojnost a je v zásadě porušením práva zakotveného v článku 3 Úmluvy (*Bouyid proti Belgii*, cit. výše, § 88). A naopak, použití síly, jež kritériu přísné nezbytnosti odpovídá, s článkem 3 nekoliduje, a nejedná se tak o špatné zacházení.

Dále se o absolutnosti zákazu budeme zamýšlet. Dodejme, že jedním z důsledků je také nepoužitelnost důkazů získaných postupem v rozporu s článkem 3 v trestním řízení [viz např. *Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království*, č. 8139/09, rozsudek ze dne 17. ledna 2012, § 264–267; *Ćwik proti Polsku*, č. 31454/10, rozsudek ze dne 5. listopadu 2020, § 60–93].

ZÁVAZKY VYPLÝVAJÍCÍ Z ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Z článku 3 nevyplývá jen povinnost státu nedopouštět se (svými orgány a dalšími subjekty, jejichž jednání je státu přičitatelné) špatného zacházení. Vystává také závazek bránit mu, chránit před ním, kriminalizovat ho, účinně vyšetřovat případy, kdy vznikne podezření na špatné zacházení, a také zajišťovat reparace obětem. Konkrétně si přiblížíme tři závazky:

- 1 Přijmout operativní opatření k ochraně konkrétních skutečných či potenciálních obětí** špatného zacházení, v případech zjištění konkrétního nebezpečí. Tato povinnost vzniká, pokud se orgány státu dozví – anebo mají vědět – o hrozícím špatném zacházení, a to i v případech, kdy je působí třetí osoby, což je například při domácím násilí a vůbec při ohrožení násilím či zneužitím ze strany soukromé osoby. Rozsah této povinnosti není neomezený, Soud ho vymezuje například takto (důraz přidán):

„Vzhledem k obtížím při policejní práci v moderních společnostech, nepředvídatelnosti lidského chování a operativním rozhodnutím, která je třeba učinit z hlediska priorit a zdrojů, musí být rozsah této pozitivní povinnosti vykládán tak, aby neukládal orgánům nemožnou nebo nepřiměřenou zátěž. Ne každé tvrzené riziko špatného zacházení proto může pro orgány znamenat povinnost podle úmluvy přijmout operativní opatření, aby se toto riziko nenaplnilo. Aby vznikla pozitivní povinnost, musí být prokázáno, že orgány v té době věděly nebo měly vědět o existenci skutečného a bezprostředního rizika špatného zacházení s identifikovaným jednotlivcem v důsledku trestné činnosti třetí osoby, a že nepřijaly v rámci svých pravomocí opatření, která by, posuzována rozumně, mohla vést k zamezení tohoto rizika.“

(*Đorđević proti Chorvatsku*, č. 41526/10 rozsudek ze dne 24. července 2012, § 139).

- 2 Zajistit takové podmínky zbavení svobody, které jsou v souladu s úctou k lidské důstojnosti**, aby způsob a metody výkonu těchto opatření nevystavovaly člověka úzkosti či strádání takové intenzity, jež by převyšovala nevyhnutelnou úroveň utrpení neoddelitelně spojenou se zbavením svobody, a aby bylo odpovídajícím způsobem zabezpečeno jeho zdraví a prospívání. Sem typicky spadá zajištění slušného materiálního standardu, režimu bez nikoli nezbytných restrikcí a zajištění zdravotní péče na principu srovnatelnosti s osobami v komunitě (viz např. *Jirsák proti České republice*, č. 8968/08, rozsudek ze dne 5. dubna 2012, § 62 a 75, a *Blokhin proti Rusku*, č. 47152/06, rozsudek velkého senátu ze dne 23. března 2016, § 136–138).

- 3 Provést tzv. účinné vyšetřování špatného zacházení**, tedy šetření schopné vést k objasnění faktů a k určení a potrestání odpovědných osob. Je potřeba neztotožňovat si „účinné vyšetřování“ s některou fází trestního řízení podle trestního řádu (č. 141/1961 Sb.). „*Vyšetřování prováděné orgány činnými v trestním řízení, včetně fáze před zahájením trestního stíhání, musí splňovat kumulativně následující požadavky. Musí být a) nezávislé a nestranné, b) rychlé, c) podrobené kontrole veřejnosti a umožňující aktivní participaci poškozeného a d) důkladné a dostatečné. Pouze za splnění těchto kumulativních podmínek bude možné označit provedené vyšetřování za účinné a souladné se stěžovatelskými právy podle čl. 7 odst. 2 Listiny a článku 3 Úmluvy,*“ shrnul Ústavní soud požadavky na účinné vyšetřování.⁴⁴ Platí, že na úmyslné zásahy do práva nebýt podroben špatnému zacházení musí přijít odpověď trestněprávní. Přitom nejde o povinnost výsledku (objasnit, potrestat), ale řádného postupu (vynaložit náležitá úsilí). Odpovídá jí subjektivní právo oběti na provedení účinného vyšetřování za podmínky, že vznese tzv. **hájitelné (věrohodné) tvrzení**, že byla podrobena špatnému zacházení. Za „hájitelné“ je považováno tvrzení, které není nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je možné prostorově i časově, je dostatečně konkrétní a v čase neměnné.⁴⁵ Zpravidla je hájitelné tvrzení, které je podepřeno lékařskou zprávou o újmě na zdraví. Soud tedy u tohoto procesního závazku státu zkoumá, zda vznikla povinnost státu provést účinné vyšetřování, a pokud ano, tak zda mělo vyšetřování výše uvedené kvalitativní parametry.

44

Nález Ústavního soudu ze dne 10. listopadu 2020, sp. zn. IV. ÚS 1559/20, § 30.

45

Srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 2. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14, § 55, a sp. zn. I. ÚS 1042/15, cit. výše, § 31.

SITUACE V EVROPĚ

Podle statistik ESLP bylo v roce 2021 shledáno porušení článku 3 Úmluvy ve 250 rozsudcích (z toho v 10 mučení) a v 76 porušení povinnosti provést účinné vyšetřování. Podíl států na těchto případech je nerovnoměrný, můžete se s ním seznámit sami.⁴⁶ Opakuje se jev, kdy je těchto rozsudků mnohem více, než těch, kde Soud shledal porušení práva na život, práva na ochranu soukromého a rodinného života, svobody projevu nebo práva na majetek.

46
Online [cit. 15. února 2022], dostupné z: <https://echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>

47
CPT. *Preventing police torture and other forms of ill-treatment – reflections on good practices and emerging approaches*. CPT/Inf(2019)9-part [online]. Štrasburk: CPT, 2019 [cit. 15. února 2022]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680942329>, bod 65.

Že špatné zacházení není v Evropě něčím ojedinělým, dokládají i další orgány Rady Evropy. Sice jsou rozšířenější ostatní formy, v řadě zemí je ale zdokumentováno i mučení. Jde o případy excesů, ale i projevy strukturálních nedostatků v systému trestní justice a vězeňství, nástroj sociální kontroly skrze zastrasování či trestání některých skupin obyvatel anebo důsledek vojenských konfliktů či chaosu občanské války. Ve zprávách Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT), který monitoruje situaci na místech zbavení svobody, nalezneme poznatky o policejním násilí, jež by mohlo být kvalifikováno jako mučení, v téměř jedné třetině členských států Rady Evropy.⁴⁷ Dále výbor pravidelně zjišťuje ubohé a nebezpečné podmínky uvěznění, včetně panujícího násilí, použití spoluvězňů k útokům, zneužívání samotek, ponechávání psychotických osob bez psychiatrické péče. V kontextu cizinecké detence je krom ubohých materiálních podmínek zjišťováno oddělování velmi malých dětí od matek a používání brutální síly při tzv. *push back* operacích, tedy zatlačování migrujících osob za hranice. Špatné zacházení také panuje v některých zařízeních sociálních a zdravotních a zařízeních pro mladistvé.

Tedy i v Evropě můžeme situaci charakterizovat tak, že největší výzvou je docílit toho, aby zákaz špatného zacházení nezůstal jen na papíře, ale byl účinně implementován. Budeme se dále zamýšlet nad tím, že Evropský soud pro lidská práva při tom hraje sice důležitou, ale nikoli jedinou a dostačující úlohu.

3 PRAKTICKÉ ÚLOHY

Následující praktické úlohy mají za cíl dát vám praktickou zkušenost s rozsudky Soudu a dalšími dokumenty. Budou vás konfrontovat s různými projevy špatného zacházení a také s různými opatřeními, jež mají za cíl před ním chránit. Na závěr budete sami posuzovat jeden konkrétní případ vycházející ze skutečných událostí.

MINIMÁLNÍ PRAH ZÁVAŽNOSTI

Abyste se upevnili v porozumění, co představuje špatné zacházení podle článku 3 Úmluvy, projdete si několik rozsudků.

Úkol

Vaším úkolem je najít v každém z nich odstavce, ve kterých Soud posuzuje, zda namítané zacházení spadá do působnosti článku 3 (poznačte si číslo odstavců s touto obecnou zásadou a s její aplikací v daném případě). Pokud v daném rozsudku dospěl Soud ke kladnému závěru, vypište si, v čem špatné zacházení spočívalo a jaké faktory vedly k závěru o překročení prahu.

1 *Selmouni proti Francii*, č. 25803/94, rozsudek velkého senátu ze dne 28. července 1999, (nenechte se zmást tím, že v rozsudku krom Soudu vystupuje také „Komise“, tedy jeho předchůdkyně)

- 2 *Jirsák proti České republice*, č. 8968/08, rozsudek ze dne 5. dubna 2012 (je k dispozici česky v databázi eslp.justice.cz)
- 3 *Stanev proti Bulharsku*, č. 36760/06, rozsudek velkého senátu ze dne 17. ledna 2012
- 4 *Genderdoc-M a M. D. proti Moldavsku*, č. 23914/15, rozsudek ze dne 14. prosince 2021, (jde o příklad, kde vidíme také zkoumání diskriminačního motivu)
- 5 *Dorđević proti Chorvatsku*, č. 41526/10, rozsudek ze dne 24. července 2012
- 6 *Bureš proti České republice*, č. 37679/08, rozsudek ze dne 18. října 2012 (je k dispozici česky v databázi eslp.justice.cz)

Rada: Nestudujte celý rozsudek; orientujte se podle nadpisů a tím se rychle dostanete k příslušným odstavcům. Viz též kapitolu k vyhledávání a četbě rozsudků Soudu.

ŠPATNÉ ZACHÁZENÍ JAKO NEMOC SPOLEČNOSTI

„Mučení oběti dehumanizuje a popírá jejich inherentní důstojnost tím, že s jejich tělem a myslí zachází jako s prostředkem k dosažení jednotlivých cílů. Představuje jednu z nejkrutějších forem utrpení, již může člověk způsobit druhému, a často obětem působí celoživotní následky.“

(Zpráva zvláštního zpravodaje OSN, cit. níže, bod 16)

Důsledkem špatného zacházení bývá oslabení schopnosti oběti zjednat si nápravu. Lidé, kteří byli podrobeni vážnému špatnému zacházení, budou často méně schopní nebo ochotní podávat stížnost. [*M. S. proti Chorvatsku* (č. 2), č. 75450/12, rozsudek ze dne 19. února 2015, § 76].

V komentářích (k článku 3 Úmluvy nebo i čl. 7 odst. 2 Listiny; stejně jako k Úmluvě OSN proti mučení) se můžete dočíst více o důvodech, proč je zákaz špatného zacházení v mezinárodním právu absolutní, stejně jako o protiargumentech.⁴⁸ Důvody pro to, aby byl zákaz bezvýjimečný a špatné zacházení nebylo za žádných okolností ospravedlnitelné, jsou filozofické a pragmatické.

48
Dále krom výše uvedené monografie Matiaška viz Molek, Pavel: *Základní práva. Svazek první – Důstojnost*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, od str. 217.

Úkol

Budete se zamýšlet nad tím, jaké důsledky pro společnost má to, když se špatné zacházení stane normálním. Použijeme k tomu příklad policejního vyšetřování, při němž je riziko špatného zacházení z povahy věci mimořádně vysoké, zvláště pak u vyslýchání podezřelých. Projděte si Zprávu zvláštního zpravodaje OSN pro mučení z 5. srpna 2016 k otázkám použití mučení a špatného zacházení při vyslýchání (A/71/298 [online, cit. 15. února 2022], dostupná z <https://undocs.org/A/71/298>). Zodpovězte otázky:

- 1 Ve kterých bodech zvláštní zpravodaj popisuje důvody a projevy akceptace používání mučení a špatného zacházení?
- 2 Jaké argumenty zvláštní zpravodaj staví proti používání špatného zacházení?
- 3 Co je tzv. investigativní vyslýchání (angl. *investigative interviewing*) a ve kterých bodech je zvláštní zpravodaj vysvětluje?

SITUACE ZBAVENÍ SVOBODY JAKO VÝZNAMNÁ ZRANITELNOST

U některých obětí špatného zacházení Soud konstatuje zranitelnost z důvodu omezené možnosti se bránit a zajistit si nápravu nebo i jen prokázat rozhodné skutečnosti.

To je případ osob zbavených svobody. Týká se to nejen policejní detence a uvěznění, které nás napadnou automaticky, ale i situací zbavení svobody ve zdravotnických zařízeních (typicky nedobrovolná psychiatrická hospitalizace) nebo v zařízeních sociálních služeb, v zařízeních pro mladistvé nebo v zařízeních pro zadržení cizinců. Krom uvedené snížené možnosti se bránit navíc ze situace uzavření, bezmoci a omezeného až znemožněného kontaktu s vnějším světem, vyplývá zvláště vysoké riziko špatného zacházení.

Soud na tuto zranitelnost reaguje mj. těmito obecnými zásadami:

- 1 „pokud jde o osoby zbavené svobody, použití fyzické síly, které není nezbytně nutné v důsledku jejich vlastního chování, snižuje lidskou důstojnost a je v zásadě porušením práva stanoveného v článku 3 Úmluvy“, „je na vládě, aby odůvodnila použití omezovacích prostředků na drženou osobu“;
- 2 „pokud je osoba vzata do vazby v dobrém zdravotním stavu, ale v okamžiku propuštění jsou u ní zjištěna zranění, je povinností státu poskytnout věrohodné vysvětlení ohledně příčiny vzniku těchto zranění“;
- 3 předloží-li jednotlivec věrohodné tvrzení, že byl vystaven zacházení porušujícím článek 3, uvedené ustanovení – vykládané ve spojení s obecnou povinností státu podle článku 1 Úmluvy „[přiznat] každému, kdo podléhá jeho jurisdikci, práva svobody uvedené v ... této [Úmluvě]“ – nepřímou vyžaduje, aby bylo vedeno účinné úřední vyšetřování;
- 4 kde mají povědomost o předmětných událostech zcela nebo z velké části výlučně orgány státu – tak jako je tomu v případech zadržených osob – vzniká silná skutková domněnka, co se týká vzniku zranění v průběhu detence. Před Soudem pak důkazní břemeno leží na vládě, aby poskytla a doložila uspokojivé a přesvědčivé vysvětlení a vyvrátila verzi událostí udanou obětí (srov. *Bouyid proti Belgii*, cit. výše, § 83).

Úkol

- ? První tři obecné zásady se objevily také ve dvou rozsudcích, v nichž bylo shledáno porušení článku 3 ze strany České republiky a týkaly se situace zbavení svobody, a to konkrétně použití síly v jejím průběhu. Najděte tyto rozsudky a konkrétně i dotčené odstavce. Přesvědčte se, jak těmto zásadám dostal postup orgánů České republiky.

PŘÍPADOVÁ STUDIE ÚDAJNĚ ZBITÉHO VĚZNĚ

Skutkový stav

Libor T. tvrdí, že jej zbili dozorcí ve věznici A, kde vykonával trest odnětí svobody. Konkrétně se mělo stát to, že dozorcí za ním přišli do cely s pokynem, aby s nimi šel do kanceláře. Libor říká, že byl zesláblý z držení protestní hladovky a bylo mu zle. Snažil se zvednout, aby dozorce následoval, ale spadl na zem. Čtyři dozorcí ze vzteku, že dělá problémy, ho fyzicky napadli, kdy jeden ho mlátil do oblasti stehna a lýtka pravé nohy, ostatní ho kopali do celého těla. Pak mu nasadili pouta a odvedli ho na ošetřovnu. Cestou ho měli shodit ze schodů. Podle Libora mu tak vznikly hematomy na hrudníku, na obou ramenech, pod klíční kostí a také ho bolí ledviny a pravý bok. Podle lékařské zprávy z vězeňské ošetřovny z toho dne nebyla zjištěna žádná zranění, pouze mírné začervenání kůže, spíše otlak na hrudníku. Za tři dny byl Libor kvůli jiné záležitosti přemístěn do věznice B, kde záznam o vstupní lékařské prohlídce vypovídá o mnoha hematomech různého stáří na různých částech těla. Z věznice B také Libor podal Generální inspekci bezpečnostních sborů stížnost na násilí ze strany dozorců věznice A. GIBS věc prošetřila jako podezření ze spáchání zločinu zneužití pravomoci úřední

---

osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. e) trestního zákoníku (č. 40/2009 Sb.) a podle § 159a odst. 1 trestního řádu (č. 141/1961 Sb.) ji odložila s tím, že Libor o události lže, a naopak on sám se snažil napadnout dozorce. GIBS zjistila nesrovnalosti v Liborově verzi: v cele se měli nacházet maximálně tři dozorcí, čtvrtý zůstal v chodbičce; na kamerách (jsou v některých společných prostorách mimo celu) není vidět, že by byl stěžovatel vlečen po zemi dvěma dozorcí, nýbrž byl nesen třemi, a není vidět, že by ho dozorcí upustili nebo shodili ze schodů. Vyslechnutí dozorcí napadení popřeli a tvrdili, že Libor odmítal na výzvu opustit celu a vykročil proti nim s napřaženou rukou, a tak v nezbytné míře použili donucovací prostředky. Inspekce také nechala vypracovat znalecký posudek, který konstatoval, že zdokumentované modřiny svědčí o poškození zdraví nepatrného významu neomezující Libora v soběstačnosti, a ačkoli by bylo možné jejich vznik vysvětlovat i jím popisovanými mechanismy útoku, jejich četnost tomu neodpovídá. Konečně GIBS zjistila, že v průběhu eskorty Libora do věznice B nedošlo k žádnému incidentu. V mezičase vydala veřejná ochránkyně práv zprávu o šetření kvality poskytovaných zdravotních služeb ve věznici A dokládající, že lékařské zprávy tam zpracovávali nedokonale.

Úkol

- ? Na základě informací, které jste se v této kapitole až doteď přečetli o obecných zásadách, jež Soud uplatňuje, byste si už mohli o případu udělat právní úsudek. Pokud byste byli advokát pana Libora, jak byste mu poradili? Jaké aspekty by naznačovaly relevanci popsané situace z hlediska článku 3 Úmluvy? Má Libor na své straně nějaké argumenty, aby mělo smysl podat proti usnesení GIBS stížnost? Jak byste strukturovali svou úvahu?

4

DALŠÍ TÉMATA

4.1

OPERATIVNÍ OPATŘENÍ K OCHRANĚ PŘED ŠPATNÝM ZACHÁZENÍM

Nabízíme několik rozsudků, které mají anotaci v češtině (dostupné v databázi eslp.justice.cz), na kterých můžete blíže studovat obsah pozitivního závazku poskytnout konkrétní ochranu před špatným zacházením. (Pozn. v předložených případech bylo často zjištěno porušení i jiných závazků, to ale nyní nezmiňujeme.)

Premiininy proti Rusku, č. 44973/04, rozsudek ze dne 10. února 2011

Stěžovatel byl vystaven brutálnímu násilí ze strany spoluvězňů v cele ve vazební věznici. O rozsahu špatného zacházení se verze rozcházel, nicméně lékařská zpráva, kterou měla věznice k dispozici, doložila otřes mozku a četné odřeniny na pažích, nohou, zádech, ramenou, tváři a uších, přičemž zranění měla vzniknout v průběhu týdne. Stěžovatel pak byl přeložen na ošetřovnu. Věznice vyslechla spoluvězně a dozorce a uzavřela věc s tím, že stěžovatel vyprovokoval rvačku, které se nedalo předejít a ani nebyl důvod z ní něco dalšího vyvodit.

Zatímco vláda odmítala jakoukoli odpovědnost za špatné zacházení, Soud ji dovedl v oblasti dohledu a řízení výkonu vazby ve věznici. Z článku 3 Úmluvy totiž vyplývá mj. i povinnost přijmout nezbytná preventivní opatření, zde v oblasti předcházení a řešení agrese mezi vězni. Násilí trvalo asi týden a některé známky musely být viditelné. Ze spisu také vyplývaly důkazy o celkovém povědomí vězeňské služby, že stěžovatel byl ohrožen násilím – byl považován za někoho, kdo provokuje konflikty, a přesto tato jeho zranitelnost a větší náchylnost ke hněvu a vznětlivosti (pocházející patrně

---

i z jeho mládí a neznalosti vězeňského prostředí) nebyla zohledněna. Pokud ne již první útoky, tak po několika dnech měla vězeňská služba násilí zachytit a přijmout zvláštní bezpečnostní a dohledová opatření k zabránění jeho rozvoje. Krom toho Soud zkritizoval i obecné postupy v dané věznici. Nebyl zaveden jasný postup pro hodnocení (vytipovávání potenciálních obětí a agresorů) a umisťování vězňů, což je klíčový prvek vnitřní bezpečnosti ve věznici a prevence násilí. Správa věznice ani nesledovala jednání možných pachatelů nebo možných obětí násilí, ani nevyužívala kázeňskou pravomoc vůči útočníkům. Soud nepovažoval za dostatečné, že se v celách v noci nechávalo rozsvíceno a celý byl občas zkontrolovány dozorcí.

Dorđević proti Chorvatsku, cit. výše

Muže s postižením po dobu roku a půl šikanovaly (v intenzitě špatného zacházení) děti ze sousedství. Mnohokrát incidenty oznámil policii a žádal o pomoc. Policie někdy děti rozehnala či kárala, k několika incidentům vyslechla domnělé pachatele a uzavřela, že ačkoli se přiznali, byli příliš mladí na to, aby mohli být shledáni trestně odpovědnými. Útoky tak pokračovaly a nepomohl ani sociální odbor, škola dětí, či ombudsman.

Protože šlo o jednání soukromých osob, Soud zkoumal, zda stát dostal své povinnosti přijmout opatření k ochraně před špatným zacházením. Připomněl, že ta musí poskytovat účinnou ochranu zvláště dětem a jiným zranitelným osobám a zahrnovat rozumné kroky k zabránění špatnému zacházení, o němž se orgány státu dozvěděly nebo měly dozvědět. Soud uznal, že policie vyslyšela některé z dětí a vedení školy diskutovalo problém se žáky a jejich rodiči. Nezjišťovali ale skutečný rozsah problému a nepostupovali systematicky a v potřebné šíři: nebyl přijat žádný plán a situaci nesledovali tak, aby zachytili další obtěžování a zabránili mu. Zarážející byl dle Soudu nedostatek skutečného zapojení sociálních služeb a expertů, jež by poskytli potřebná doporučení a služby ve vztahu k dotyčným dětem. Podobně se odborné pomoci nedostalo ani oběti.

Volodina proti Rusku, č. 41261/17, rozsudek ze dne 9. července 2019

Bývalý partner stěžovatelky se k ní po rozchodu začal chovat velmi násilně. Čelila vyhrožování, pronásledování, vážným fyzickým útokům, včetně život ohrožujících, vyhrožování, že ji zabije, útokům před svědky apod. Po každém incidentu se obrátila na policejní orgány, ty však její trestní oznámení vždy odložily. Její žádost o státní ochranu z důvodu, že byla obětí trestného činu, byla zamítnuta. Po třech letech se jí podařilo, s cílem vyhnout se dalšímu pronásledování, dosáhnout změny jména.

Násilí bylo zaznamenáno v lékařských i policejních zprávách a podle Soudu dosahovalo závažnosti nelidského zacházení podle článku 3 Úmluvy. Krom otázky kriminalizace a vyšetřování domácího násilí se Soud zaměřil právě i na opatření k ochraně oběti. Ve velké většině členských zemí Rady Evropy mohou oběti domácího násilí požádat o okamžitou ochranu v podobě soudního příkazu, kterým je pachateli uloženo opustit společné obydlí a přestat oběť kontaktovat. Rusko je jednou z mála zemí, která toto ochranné opatření neposkytuje. Soud shledal, že orgány státu nevyvinuly skutečné úsilí zabránit dalším útokům. Na opakovaná oznámení reagovaly jen předvoláním agresora k podání vysvětlení. Na žádost stěžovatelky o ochranu reagovaly tak, že série útoků představuje jen soukromé neshody, které nevyžadují zásah státu.

X a ostatní proti Bulharsku, č. 22457/16, rozsudek velkého senátu ze dne 2. února 2021

Tři sourozenci žili nějaký čas ve státním dětském domově. Po adopci ho opustili a později vypověděli, že v domově byla šikana mezi dětmi zahrnující násilí a sexuální chování, sexuální hry a praktiky mezi dětmi, jakož i sexuální zneužití ze strany některých zaměstnanců zařízení a třetích osob, které se k dětem měly dostat na akcích mimo dětský domov.

4.2 PREVENCE ŠPATNÉHO ZACHÁZENÍ

Velmi zajímavým bylo první téma řešené soudem, tedy splnění závazku zavést vhodný právní a regulační rámec k ochraně dětí žijících v institucích před narušením jejich fyzické a morální integrity (odkazujeme na anotaci). Co se týká operativních opatření k ochraně, Soud přezkoumal opatření vedení dětského domova, neboť to mělo trvalou povinnost zajistit bezpečnost, zdraví a prospívání dětí v jeho péči a mělo být také zvláště bdělé. Nejistilo se, že by si ředitelka dětského domova, jiný člen personálu nebo zástupce jiného orgánu státu byli vědomi zneužívání, na které stěžovatelé poukazovali. Ani externí lékař a psycholog zařízení, kteří pravidelně přicházeli s dětmi do styku, nezaznamenali signály, jež by vzbuzovaly podezření. Bez dalších důkazů nemohl Soud dospět k závěru, že by bulharské orgány věděly nebo měly vědět o reálném a bezprostředním riziku špatného zacházení se stěžovateli, aby pak mohl vyvstat závazek přijmout preventivní opatření.

Mezi závazky vyplývajícími z článku 3 Úmluvy je řada těch, jež mají preventivní zaměření, tedy mají za cíl, aby ke špatnému zacházení nedocházelo, aby nepokračovalo nebo se neopakovalo. Operativní opatření k ochraně mají zabránit materializaci rizika, jež bylo identifikováno jako bezprostředně hrozící. Vyšetřování má být tak účinné, aby mezi potenciálními pachateli nevládl pocit beztrestnosti. Ale také trestní postih a přisouzení sankcí mají mít odstrašující účinek.

Cestaro proti Itálii, č. 6884/11, rozsudek ze dne 7. dubna 2015

Případ se týkal mučení při policejní razii. Porušení článku 3 Soud shledal také proto, že nedošlo k adekvátnímu trestnímu postihu pachatelů, mj. kvůli deficitům trestní právní úpravy. Ta umožnila, že dané akty mučení zůstaly z důvodu promlčení nepotrestány, a i kdyby nebyly, tak by umožnila uložit příliš mírné sankce. Více viz česká anotace rozsudku dostupná v databázi eslp.justice.cz.

Vedle toho prevence špatného zacházení znamená i široký koncept zastřešující také řadu dalších opatření ze strany státu, jež mají i další zdroje mezinárodněprávního ukotvení. „Každý stát, který je smluvní stranou této Úmluvy, přijme účinná zákonodárná, správní, soudní či jiná opatření pro zabránění mučení...“ (čl. 2 odst. 1 Úmluvy OSN proti mučení). Ačkoli totiž panuje mezinárodní shoda na tom, že špatné zacházení je nepřípustné, samotný zákaz zjevně nestačí.

- Zřízení **Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT)** je jedním z opatření, jež přijaly státy Rady Evropy k posílení implementace zákazu špatného zacházení. Výbor byl zřízen Evropskou úmluvou o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (č. 9/1996 Sb.). Provádí nezávislý monitoring zacházení na místech zbavení svobody, vede o svých zjištěních důvěrný dialog s vládami a na jejich žádost svá zjištění a doporučení také zveřejňuje. Krom několika výjimek všechny státy Rady Evropy postupují transparentně a na internetových stránkách výboru tak naleznete kompletní dokumentaci návštěv i vyjádření vlád. Tyto zprávy představují významnou pomoc pro objasnění skutkového stavu v řízeních před Soudem a standardy výboru CPT pomáhají zlepšovat podmínky v evropských detenčních zařízeních.
- **Základní pojistky proti špatnému zacházení**, jež výbor CPT prosazuje, se dostaly do právního řádu evropských států. Také v České republice je zakotveno, že osoba zbavená svobody policií má právo na bezodkladný přístup k právníkovi, právo vyznat třetí osobu o své situaci a právo na vyšetření lékařem.

4.3 ČLÁNEK 3 A STRUKTURÁLNÍ PROBLÉMY STÁTU

- **Národní preventivní mechanismus** je obdoba výboru CPT na národní úrovni. Státy, které přistoupily k opčnímu protokolu k Úmluvě OSN proti mučení, zřizují nezávislý orgán, který má právo činit neohlášené návštěvy na místech zbavení svobody. Návštěvy musí být bez omezení, s právem vstupu do všech prostor, s možností mluvit s umístěnými osobami bez přítomnosti třetích osob. Zprávy a doporučení takového orgánu musí brát státní orgány vážně a vést s ním dialog. V České republice tuto úlohu od roku 2006 plní (na vysoké úrovni) veřejný ochránce práv.

Rozsudky ESLP mají zpravidla širší dopad, než je pouhá náprava pro stěžovatele. Tváří v tvář některým strukturálním problémům se ale individuální rozhodnutí jeví jako nedostatečný nástroj nápravy. Dobrým příkladem jsou podmínky ve věznicích dosahující špatného zacházení, jak ukazují následující příklady.

Muršić proti Chorvatsku, č. 7334/13, **rozsudek velkého senátu ze dne 10. října 2016**

Špatné zacházení bylo důsledkem přeplněnosti některých částí věznic, kde byl stěžovatel uvězněn; u některých ale porušení článku 3 shledáno nebylo. Soud při tom, velmi zjednodušeně řečeno, uplatnil minimální standard ubytovací plochy 3 m² na vězně v hromadné ložnici, čímž se odchýlil od letitého standardu CPT, že tuto mez tvoří 4 m². Rozsudek sklídl kritiku už od disentuujících soudců. Zlí jazykové tvrdí, že rozhodující většina byla příliš mírná, aby rozhodnutí nevedlo k masivnímu přiznávání odškodnění vězňům. Částečně odlišné stanovisko soudců Lazarové, Trajkovské, De Gaetana a Grozeva (bod 5) vystihuje přítomné napětí:

„Soud má k dispozici omezený arzenál nástrojů, které může použít k řešení problému nevhodných podmínek ve věznicích. Může konstatovat porušení článku 3 a může také přiznat náhradu škody podle článku 41 Úmluvy. Ve specifickém kontextu vězeňských podmínek je druhý z těchto nástrojů – přiznání náhrady škody –, který hraje důležitou roli v jiných typech porušení lidských práv, obzvláště problematický. Takováto přiznání (zpravidla ve vztahu k nemajetkové újmě) mají jistě své místo jako kompenzační prostředek nápravy, ale pokud jde o převažující zájem na ukončení systémově nelidských podmínek ve věznicích, vytvářejí přiznání spravedlivého zadostiučinění zvláštní napětí. Toto napětí mezi retrospektivní nápravou – přiznáním odškodnění – a prospektivní nápravou – zlepšením podmínek ve věznicích – je velmi reálné. V ideálním světě by přiznání odškodnění mělo přimět vlády k tomu, aby reagovaly opatřeními řešícími základní problémy nelidských podmínek ve věznicích, ale v reálném světě není tato vazba zdaleka tak přímá a bezprostřední. Přestože přiznané odškodnění v mnoha případech podnítilo reformní snahy, mohlo by také snadno vytvořit dluhové břemeno, které by bránilo aktivním opatřením, jež by mohla zabránit nelidskému zacházení s vězni a předejít mu v budoucnu.“

Petrescu proti Portugalsku, č. 23190/17, **rozsudek ze dne 3. prosince 2019**

(rozsudek je k dispozici jen ve francouzštině;
v angličtině je v databázi Hudoc k nalezení tisková zpráva Soudu)

Případ se týkal ubohých podmínek v chronicky přeplněných portugalských věznicích. Soud překvapivě nepřipustil, aby vláda stěžovatele vyplatila, jako se to stalo v jiných případech, a tím se vyhnula projednání případu. Uvedl, že „respekt k lidským právům“ vyžaduje, aby zvažil nejen situaci stěžovatele a řešil nápravu u něj, ale také širší situaci, zvláště pokud jde o systematický a strukturální problém. Jeho existenci pak Soud v rozsudku výslovně shledal a doporučil, aby stát přijal obecná opatření k nápravě. (Jisté mu to umožnily i čerstvé zprávy CPT a také portugalského ombudsmana o přeplněnosti věznic.) Tím se problém dostal pod dohled Výboru ministrů Rady Evropy (k tomu viz také kapitola k výkonu rozsudků Soudu).

Vidíme, že Soud hledá cesty, jak ochranu práva zakotveného v článku 3 Úmluvy posílit. Větší efekt ale v některých případech může mít právě monitoring výboru CPT a především dialog, který výbor vede s vládami států k implementaci doporučení ke zlepšení, byť výbor nemá žádná „tvrdá“ oprávnění a jeho názory nejsou vymahatelné (dohled Výboru ministrů zde ustaven nebyl). Výhodou je, že „břemeno tvrzení“ přebírá výbor skrze získání poznatků ze šetření na místě, takže případ není závislý na tom, zda se naleznou dost vytrvalí a schopní stěžovatelé. (Už víme, že lidé omezení na svobodě často potřebné možnosti nemají.) Dále je možné argumentovat dobře zjištěnou situací v celém státě a vyhnout se obraně vlády, že špatné zacházení je jen excesem.

- Veřejné prohlášení CPT o situaci v bulharských věznicích v roce 2015 (toto i další viz na <https://www.coe.int/en/web/cpt/public-statements>) představovalo ve své době tlak, který pomohl bulharské vládě prosadit legislativní a další opatření k alespoň částečnému zlepšení situace.
- Veřejné prohlášení CPT o situaci v belgických věznicích z roku 2017 bohužel tento výsledek zatím nemělo.
- Veřejné prohlášení CPT o tolerovaném mučení a jiném špatném zacházení ze strany policejních složek v Čečensku a dalších republikách Severního Kavkazu z roku 2019 je jednou z mála zpráv z tohoto regionu, neboť vláda Ruské federace jako jediná z evropských vlád setrvale udržuje zprávy CPT v tajnosti.
- Veřejné prohlášení CPT o situaci v bulharských sociálních a zdravotních zařízeních z roku 2021 je vůbec první veřejné prohlášení, které se týká špatného zacházení v těchto typech zařízení. Ačkoli také v jiných státech především východní Evropy zaznamenáváme otřesné podmínky (srov. např. *L. R. proti Severní Makedonii*, č. 38067/15, rozsudek ze dne 23. ledna 2020; *Strazimiri proti Albánii*, č. 34602/16, rozsudek ze dne 21. ledna 2020), právě v Bulharsku výbor CPT vyčerpал všechny možnosti dialogu s vládou, a přikročil tedy k využití tohoto nástroje, který přitáhne pozornost mezinárodního společenství.

5 OPAKOVACÍ OTÁZKY

- ① Jak byste (vlastními slovy) charakterizovali špatné zacházení?
- ② Co je v kontextu článku 3 Úmluvy minimální práh závažnosti?
- ③ Jak se liší nelidské zacházení a mučení?
- ④ Co znamená absolutní povaha zákazu špatného zacházení a jaké argumenty ji podporují?
- ⑤ Jaké závazky vyplývající z článku 3 Úmluvy se mohou uplatnit v kontextu zbavení svobody člověka?
- ⑥ Co může být „operativním opatřením“ k ochraně před špatným zacházením?
- ⑦ Je pravda, že porušení negativního závazku (nedopustit se špatného zacházení) nemůže nastat mimo kontext tvrdé detence (policejní detence, uvěznění, cizinecká detence)?
- ⑧ Co musí být splněno, aby stížnost na špatné zacházení představovala tzv. hájitelné (či věrohodné) tvrzení, jež zakládá právo na účinné vyšetřování?
- ⑨ Jaké jsou základní kvalitativní požadavky na trestněprávní vyšetřování stížnosti na špatné zacházení?
- ⑩ Jaké kroky nad rámec závazků z článku 3 Úmluvy může stát učinit, aby zákaz špatného zacházení nezůstal jen na papíře?

---

6 DALŠÍ ZDROJE

Krátké názorné video o monitoringu na místech zbavení svobody (systém OSN): <https://www.ochrance.cz/pusobnost/dohled-nad-omezovanim-osobni-svobody/>

Přehled aktivit národního preventivního mechanismu České republiky, za rok 2019: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/Zpravy-vyrocnni/VZ_DET_2019_CZ.pdf

Informace v kostce a video o monitoringu na místech zbavení svobody (systém Rady Evropy): <https://www.coe.int/en/web/cpt/about-the-cpt>

Veřejné prohlášení výboru CPT z roku 2019 o situaci v Čečenské republice a dalších republikách oblasti Severního Kavkazu Ruské federace: <https://rm.coe.int/16809371ee>

Veřejné prohlášení výboru CPT z roku 2017 o situaci v belgických věznicích: <https://rm.coe.int/pdf%20/1680731786>

Zpráva CPT o situaci na hranicích Chorvatska v roce 2020: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-its-2020-ad-hoc-visit-to-croatia>

Zpráva veřejného ochránce práv o návštěvě zařízení pro zajištění cizinců v době uprchlické krize (2015): https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/24_2015_NZ.pdf

Zpráva veřejného ochránce práv o systematických návštěvách zaměřených na výkon ochranného léčení (2019): https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/21-2016-NZ-MLU_SZ-ochranne_liceni.pdf

Zpráva veřejného ochránce práv o šetření sp. zn. 5839/2019/VOP ve věci stížnosti na špatné zacházení na psychiatrickém oddělení nemocnice: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/8468>

LUKASOVÁ, M. Identifikace možných obětí mučení a jiného závažného násilí. In: JÍLEK, D. a P. POŘÍZEK (eds): Ročenka uprchlického a cizineckého práva 2019 [online]. Brno, Kancelář veřejného ochránce práv, 2020. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/dokument/rocenka-cizinci-2019/>

OŠTÁDALOVÁ, Š. (Ne)viditelní v davu? Identifikace zranitelných osob mezi žadateli o mezinárodní ochranu. In: Tamtéž, s. 272–299.

7 VODÍTKA K ŘEŠENÍ ÚLOH

Minimální práh závažnosti

- 1 Obecné zásady § 96; jejich aplikace § 98–104; špatné zacházení: opakované a dlouhodobé útoky v průběhu řady dní policejního vyšetřování; významné faktory: řada doložených zranění, od policistů, s ponižováním, s doloženým motivem.
- 2 Obecné zásady § 61–62, 64, 75; jejich aplikace § 66–72, 79–84; špatné zacházení (nedostatečné materiální podmínky, prodlení při poskytnutí zdravotní péče) nebylo shledáno kvůli nepřekročení prahu.
- 3 Obecné zásady § 202–205; jejich aplikace § 208–212; mizerné životní podmínky jako celek; faktor délky (7 let), absence úmyslu nevalila.

-
- 4 Obecné zásady § 35; jejich aplikace § 38–39; nevyprovokovaný útok fyzické osoby, 10 ran do různých částí těla.
  - 5 Obecné zásady § 94; jejich aplikace § 90–91 a 96 pro syna; dlouhodobé časté obtěžování dětmi vč. fyzických útoků; fyzické zranění, pocity bezmocnosti, lékařská zpráva o dopadech na zdraví.
  - 6 Obecné zásady § 84–87; jejich aplikace § 88–90; připoutání k lůžku na několik kratších úseků; faktor újmy na zdraví a zranitelnosti pro duševní poruchu.

Špatné zacházení jako nemoc společnosti

- 1 Body 9–15.
- 2 Nefunguje k získání pravdivých a přesných informací; vede k falešným přiznáním; má devastující dopady na společnost.
- 3 Bod 47 a následující.

Situace zbavení svobody jako významná zranitelnost

- 1 *Bureš proti České republice*, č. 37679/08, rozsudek ze dne 18. října 2012, § 86.
- 2 *Kummer proti České republice*, č. 32133/11, rozsudek ze dne 25. července 2013, § 57.
- 3 Tamtéž, § 80.

Případová studie údajně zbitého vězně

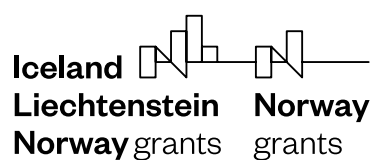
Případ inspirován nálezem Ústavního soudu, který dohledáte v databázi Nalus.

Doplňkově rovněž *amicus curiae* veřejného ochránce práv pro Ústavní soud. Najdete jej v Evidenci stanovisek ochránce tak, že v její vyhledávací masce do fulltextového vyhledávání zadáte hesla „*amicus cpt*“; bude to text z 14. října 2020.

EVROPSKÁ ÚMLUVA O LIDSKÝCH PRÁVECH

PRAKTICKÝ
PRŮVODCE

Vznik publikace byl podpořen z projektu
Zvyšování povědomí o judikatuře Evropského soudu pro lidská práva
a dalších mezinárodních závazcích České republiky v oblasti lidských práv
financovaného z Fondů EHP a Norska 2014–2021

Autorský kolektiv

Petr Konůpka, Eliška Hronová, Kateřina Radová, Miroslav Kaštyl,
Monika Hanych, Vladimír Janoušek Pysk, Marie Kmecová, Eva Petrová

Editace

Petr Konůpka

Koncepce knihy

Hana Draslarová, Petr Konůpka, Eliška Hronová, Kateřina Radová

Korektury

Radka Hodysová

Grafický návrh a sazba

Martina Kupsová, Kateřina Pravdová

Vydává

Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2022

Tisk

Tiskárna Daniel s. r. o.

ISBN 978-80-7630-024-8

